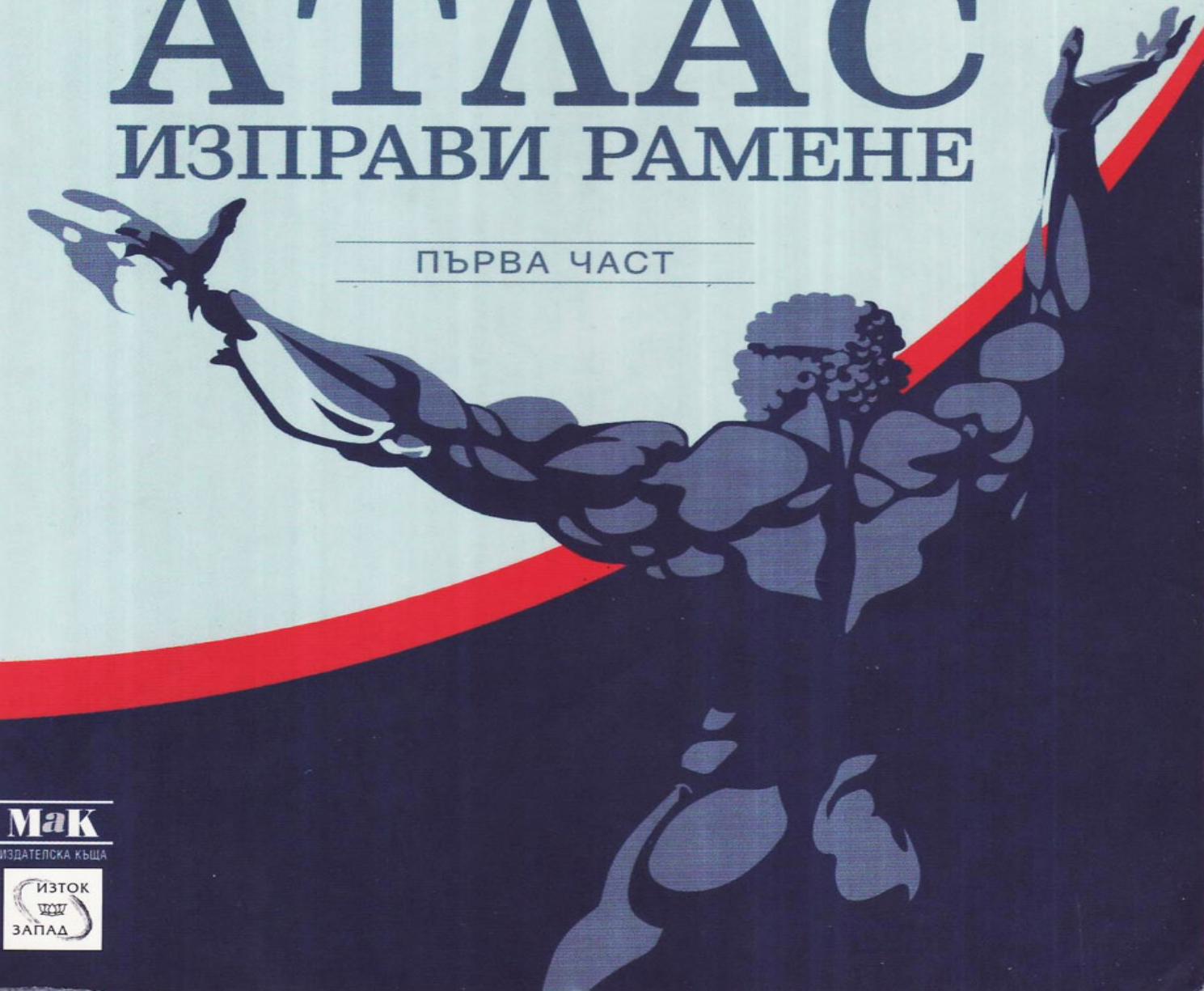

КОЛЕКЦИЯ • АЙН РАНД •

АЙН РАНД

АТЛАС ИЗПРАВИ РАМЕНЕ

ПЪРВА ЧАСТ

Мак

ИЗДАТЕЛСКА КЪЩА

АЙН РАНД

АТЛАС ИЗПРАВИ РАМЕНЕ

ПЪРВА ЧАСТ: НЕ ИМ

ПРОТИВОРЕЧИ

Превод: Петъо Ангелов

chitanka.info

„Атлас изправи рамене“ превръща Айн Ранд не само в един от най-популярните писатели, но и в един от най-влиятелните мислители на съвременния свят.

Това е удивителната история на човек, който казва, че ще спре двигателя на света — и го прави. Със страхотния си замисъл, със спиращото дъха напрежение, „Атлас изправи рамене“ не прилича на никоя друга книга, която сте чели.

Това е криминална история, но не за убийството на човешкото тяло, а за убийството — и възкресението — на човешкия дух. Главните герои на романа, индустриталците Дагни Тагарт и Ханк Риърдън, имат кураж да управяват бизнеса си въпреки налаганите от държавата регулатии и ограничения, въпреки атаките и хулите от страна на интелектуалци и политици, въпреки укорите, че експлоатират хората. И докато останалите индустриталци загадъчно изчезват, а икономиката колабира, Дагни и Риърдън научават значението на рационалния морал.

С ненадмината фантазия и спиращо дъха напрежение „Атлас изправи рамене“ ще ви потопи в един имагинерен свят — светът на победилия социализъм, в който обществото и стопанството бавно колабират вследствие на изчезването на основните двигатели на прогреса — хората на разума, новаторите.

Само през първата половина на 2009 г. от тази най-популярна след Библията книга в Съединените щати бяха продадени 300 000 екземпляра.

ГЛАВА I

ТЕМАТА

— Кой е Джон Голт?

Светлината гаснеше и Еди Уилърс не можеше да различи лицето на скитника, който изрече думите си просто и безизразно. Но от залеза далеч в края на улицата в очите му се отразяваха жълти проблясъци, и тези очи бяха втренчени в Еди Уилърс, подигравателни и спокойни — сякаш въпросът беше отправен към безпричинното му беспокойство.

— Защо ти е да знаеш? — попита Еди Уилърс с напрежение в гласа.

Скитникът се облегна на касата на вратата, остро парче счулено стъкло зад него отразяваше жълтия метален блясък на небето.

— А теб това защо те тревожи? — попита той.

— Никак даже — тросна се Еди Уилърс.

Той бръкна бързо в джоба си. Скитникът го беше спрял и беше помолил за петаче, след това беше продължил да говори, сякаш за да убие настоящия момент и да отложи проблема за следващия. Молбите за дребни монети бяха толкова чести по улиците напоследък, че не беше необходимо да слуша обяснения, а и нямаше желание да чуе подробности за отчаянието на точно този скитник.

— Иди си купи чаша кафе — каза той, докато протягаше монетата на сянката без лице.

— Благодаря, господине — каза гласът равнодушно, а лицето се наведе напред за момент. То беше потъмняло от вятъра, прорязано от бръчки на умора и цинично примирение със съдбата, а очите му бяха интелигентни.

Еди Уилърс продължи напред, чудейки се защо винаги по това време на деня изпитва чувство на безпричинен страх. „Не, мислеше си той, не е страх, няма от какво да ме е страх: това е просто огромно, безформено предчувствие, без източник или обект“. Той беше свикнал с чувството, но не можеше да намери обяснение за него, а скитникът

говореше така, сякаш знаеше какво изпитва Еди, сякаш смяташе, че това е в реда на нещата, дори нещо повече — сякаш знаеше причината.

Еди Уилърс изправи рамене, налагайки си да се вземе в ръце. „Трябва да спра с това“, мислеше си, беше започнал да си въобразява разни неща. „Винаги ли съм се чувствал така?“ Той беше на трийсет и две години. Опита се да си спомни. Не, не беше изпитвал винаги това чувство, но не можеше да си спомни кога беше започнало. Чувството го връхлиташе изведнъж, на произволни интервали, а сега идваше по-често от всяко. „От сумрака ще да е — помисли си той, — мразя сумрака.“

Облаците и извисяващите се на техния фон небостъргачи бяха добили кафяв оттенък като стара маслена картина — цветтът на повсяхващ шедьовър. Дълги струи мръсотия се спускаха от островърхите кулички по крехките, разядени от саждите стени. Високо горе, на стената на една кула, имаше пукнатина във формата на неподвижна мълния, дълга десет етажа. Нещо назъбено прорязваше небето над покривите — половин шпил, който още отразяваше блясъка на залеза, златният обков отдавна се беше олющил от другата половина. Блясъкът беше червен и неподвижен, като отражение на огън — но не на жив, а на гаснещ огън, за който е твърде късно да се разгори отново.

„Не — помисли си Еди Уилърс, — няма нищо притеснително във вида на града. Изглежда така, както винаги си е изглеждал.“

Той продължи напред, напомняйки си, че е закъснял с връщането в кантората. Не му харесваше задачата, която трябваше да изпълни, щом се върне, но трябваше да я свърши. Затова и не се опита да я отложи, а се насили да върви по-бързо.

Зави зад ъгъла. В тясното пространство между тъмните силуети на две сгради, като зад полуотворена врата, той видя страницата на гигантския календар, окначен в небето.

Това беше календарът, който кметът на Ню Йорк беше издигнал миналата година на върха на една сграда, за да виждат гражданите датата по същия начин, по който виждаха и часа — като погледнат кулата на обществената сграда. Един бял правоъгълник, окначен над града, който показваше датата на хората по улиците долу. На ръждивата светлина на тазвечерния залез на правоъгълника се четеше „2 септември“.

Еди Уилърс отклони поглед. Никога не беше харесвал този календар. По някакъв необясним или неопределим начин той го смущаваше. Чувството, сякаш се сливаше с неговото беспокойство, беше от същия вид.

Изведнъж си помисли, че има някаква фраза, някакъв цитат, който изразяваше онова, което календарът изглежда внушаваше. Но не можеше да си я спомни. Той вървеше, търсейки опипом изречение, което висеше в ума му като празна черупка. Не можеше нито да я запълни, нито да я пренебрегне. Погледна назад. Белият правоъгълник се извисяваше над покривите и известяваше с непоколебима решителност: „2 септември“.

Еди Уилърс премести поглед къмния край на улицата, до една ръчна количка със зеленчуци пред покритата веранда на къща от червениковкафяв камък. Видя купчина лъскавозлатисти моркови и свежата зеленина на млад лук. Видя чиста бяла завеса, разявяща се в отворения прозорец. Видя как един автобус завива зад ъгъла, управляван умело. С удивление забеляза, че си е възвърнал увереността — и тогава усети също толкова неочекваното, необяснимо желание всички тези неща да не остават на открito, незашитени от празното пространство над тях.

Когато стигна до Пето авеню, той задържа погледа си върху витрините на магазините, покрай които минаваше. Нямаше нищо, което да иска или да има нужда да купи, но той обичаше да гледа изложените стоки — всякакви стоки, предмети, направени от хора, за да бъдат използвани от хора. Наслаждаваше се на гледката на проспериращата улица — само около четвърт от магазините бяха затворени, с тъмни и пусти витрини.

Не знаеше защо изведнъж си спомни за дъба. Нямаше нищо, което да предизвика този спомен. Но той си мислеше за него и за летата на детството си в имението на Тагарт. Беше прекарал по-голямата част от детството си с децата на Тагарт, а сега работеше за тях, също както неговият баща и дядо бяха работили за техния баща и дядо.

Огромният дъб се издигаше на хълм над река Хъдзън, на пусто място в имението на Тагарт. Еди Уилърс, тогава на седем години, обичаше да идва до дървото и да го наблюдава. То беше стояло там стотици години и той си мислеше, че ще стои вечно.

Корените му обхващаха хълма като юмрук, с пръсти, забити в земята, и той си мислеше, че ако някой великан го хване за короната, няма да може да го изкорени, а ще повдигне хълма и цялата земя заедно с него, като топка на края на връв. Чувстваше се в безопасност в присъствието на дъба, той беше нещо, което не можеше да бъде променено или застрашено, беше най-великият символ на силата.

Една нощ гръмотевица удари дъба. Еди го видя на другата сутрин. Дървото лежеше разцепено на две и той гледаше в ствола му като в отвора на черен тунел. Стволът беше просто куха черупка: сърцевината му беше изгнила отдавна и вътре нямаше нищо — само фин сив прах, разнасян и от най-лекия повей на вятъра. Жизнената сила си беше отишла, а формата, останала след нея, не можеше да оцелее сама.

Години по-късно чу да казват, че децата трябва да бъдат предпазени от шока при първия си сблъсък със смърт, болка или страх. Но тези неща никога не бяха го плашили: неговият шок дойде, докато стоеше съвсем тихо и гледаше в черната дупка на ствола. Това беше огромно предателство — още по-ужасно, защото той не можеше да разбере какво всъщност е било предадено. Знаеше, че не е самият той, нито неговото доверие, беше нещо друго. Той постоя там малко, без да издаде звук, после се върна в къщи. Никога не промълви и дума за това — нито тогава, нито по-късно.

Еди Уилърс разтърси глава, когато скърцането на ръждясалия механизъм, който сменяше цвета на светофара, го спря на ръба на бордюра. Ядоса се на себе си. Нямаше причина да си спомня за дъба тази вечер. Той вече не означаваше нищо за него, само капчица тъга, а вътре в него — парченце болка, която се раздвижваше за момент и угасваше, като капка дъжд по стъклото на прозорец, оттичаща се надолу във формата на въпросителна.

Не искаше никаква тъга да помрачава спомените от детството му, обичаше спомените си — всеки ден от годините, за които си спомняше, сега изглеждаше облян от спокойна, ярка слънчева светлина. Струваше му се, че няколко лъча от нея достигаха до настоящето: не точно лъчи, по-скоро точки светлина, които понякога случайно осветяваха за момент неговата работа, самотния му апартамент, кроткия, педантичен ход на неговото съществуване.

Помисли си за един летен ден, когато беше на десет. В този ден, на полянка в гората, единствената скъпа приятелка в неговото детство му каза какво ще правят, като пораснат. Думите ѝ бяха резки и ослепителни като слънчевата светлина. Той слушаше, възхитен и учуден. Когато тя го запита какво иска да прави, Еди веднага отговори:

— Онова, което е правилно.

И добави:

— Ти трябва да направиш нещо велико... Тоест, ние двамата заедно.

— Какво? — попита тя, а той каза:

— Не знам. Тъкмо това трябва да разберем. Не само това, което каза. Не просто да работим и да си изкарваме хляба. А да печелим битки, да спасяваме хора от пожари или да изкачваме върхове — нещо такова.

— Че защо? — попита тя.

— Свещеникът каза миналата неделя, че винаги трябва да се стремим да достигнем най-доброто в себе си. Какво смяташ, че е най-доброто в нас?

— Не знам.

— Ще трябва да го открием.

Тя не отговори — гледаше встрани, към железопътната линия.

Еди Уилърс се усмихна. Беше казал „онова, което е правилно“, преди двайсет и две години. Оттогава никога не беше оспорвал това твърдение, другите въпроси бяха избледнели в съзнанието му — беше твърде зает, за да си ги задава. Но още смяташе за очевидно, че човек трябва да прави онова, което е правилно — така и не узна как хората могат да искат да постъпват другояче; беше разбрал обаче, че го правят. Това все още изглеждаше просто и неразбирамо за него: просто — че нещата трябва да бъдат правилни, а неразбирамо — че не са. Знаеше, че не са. Размишляваше върху това, когато зави зад ъгъла и стигна до грамадното здание на „Тагарт Трансконтинентал“.

Сградата се издигаше над улицата, беше най-високата ѝ горда постройка. Еди Уилърс винаги се усмихваше, когато я зърнеше. Дългите ѝ редици прозорци не бяха счупени, в контраст с тези на съседите. Контурите ѝ прорязваша небето — без ронещи се ъгли или износени ръбове. Изглеждаше така, сякаш се издига над годините,

неподвластна на влиянието им. Винаги щеше да стои там, мислеше си Еди Уилърс.

Всеки път, когато влизаше в „Тагарт Билдинг“, усещаше облекчение и чувство на сигурност. Това беше място на компетентност и мощ. Подовете на коридорите бяха като огледала от мрамор. Матовите правоъгълници на осветителните й тела бяха като плочи от втвърдена светлина. Зад стъклените прегради момичета в редици стояха зад пишещи машини, а тракането на клавишите напомняше шума на бързо движещ се влак. И като ехо, което му отговаря, от време на време лек трепет минаваше по стените, издигайки се от дълбините на сградата, от тунелите на големия терминал, където влаковете тръгваха, за да прекосят континента, и спираха, след като пак са го прекосили, както бяха тръгвали и спирали поколения наред. „Тагарт Трансконтинентал“, мислеше си Еди Уилърс, „От океан до океан“ — гордият рекламен лозунг на неговото детство, много по-блестящ и свещен от всяка библейска заповед. „От океан до океан завинаги“ — мислеше си Еди Уилърс, сякаш повтаряше клетва, докато минаваше през безупречно чистите коридори към сърцето на сградата, към кабинета на Джеймс Тагарт, президент на „Тагарт Трансконтинентал“.

Джеймс Тагарт седеше зад бюрото си. Той изглеждаше като човек, приближаващ петдесетте, който беше достигнал зряла възраст направо след юношеството, пропускайки младостта. Имаше малки, капризни устни, и рядка коса, лепната на плешиво чело. Позата му беше изкривена, немарлива, сякаш от ненавист към високото му слабо тяло — тяло с елегантни очертания, предназначено за уверен и уравновесен аристократ, но преобразено в непохватен и недодялан дебелак. Кожата на лицето му беше бледа и мека. Очите му бяха светли и премрежени, с поглед, който се движеше бавно, никога не спираше съвсем, плъзгаше се непрекъснато покрай нещата във вечно възмущение от тяхното съществуване. Изглеждаше твърдоглав и изтощен. Беше на трийсет и девет години.

Той раздразнено вдигна глава при звука на отварящата се врата.

— Не ме беспокой, не ме беспокой, не ме беспокой — каза Джеймс Тагарт.

Еди Уилърс тръгна към бюрото.

— Важно е, Джим — каза той, без да повишава глас.

— Добре де, добре, какво има?

Еди Уилърс погледна към една карта на стената на кабинета. Цветовете ѝ бяха избледнели под стъклото — той се чудеше колко президенти от семейство Тагарт са седели пред нея и в продължение на колко години. Железопътните линии „Тагарт Трансконтинентал“, мрежата от червени линии, прорязващи избледнелия контур на страната от Ню Йорк до Сан Франциско, изглеждаше като система от кръвоносни съдове. Сякаш някога, много отдавна, кръвта беше препълнила главната артерия и под натиска на своето свръхизобилие се беше разклонила към произволни точки, разпростирайки се из цялата страна. Една червена ивица си пробиваше път от Шайен в Уайоминг до Ел Пасо в Тексас — линията „Рио Норте“ на „Тагарт Трансконтинентал“. Наскоро бяха добавени нови начертания и червената линия беше продължена на юг отвъд Ел Пасо — но Еди Уилърс бързо отвърна поглед, когато стигна до тази точка.

Той погледна Джеймс Тагарт и каза:

— Става въпрос за линията „Рио Норте“.

Забеляза как погледът на Тагарт се плъзна към ъгъла на бюрото.

— Имаме още една катастрофа там.

— Железопътни катастрофи стават всеки ден. Трябаше ли да ме беспокоиш за това?

— Знаеш какво се опитвам да ти кажа, Джим. „Рио Норте“ си отива. Линията е мъртва. Релсите са износени.

— Ще ги подменим с нови.

Еди Уилърс продължи, сякаш не беше получил отговор.

— Линията е съсипана. Не си струва да се опитваме да пускаме влакове по нея. Хората отказват да пътуват с тях.

— Струва ми се, че няма железопътна компания в страната, която да няма някое и друго направление на загуба. Не сме единствените. Това е общ проблем — временно състояние в цялата държава.

Еди стоеше и го гледаше мълчаливо. Онова, което Тагарт не харесваше у Еди Уилърс, беше навикът му да гледа хората право в очите. Очите на Еди бяха сини, широки и питателни, имаше руса коса и квадратно лице, незабележимо с нищо, освен с този поглед на добросъвестно внимание и открито удивление.

— Какво искаш от мен? — сопна се Тагарт.

— Просто дойдох да ти кажа нещо, което трябва да знаеш, защото все някой трябва да ти го каже.

— Че е станала още една катастрофа?

— Че не можем да изоставим линията „Рио Норте“.

Джеймс Тагарт рядко вдигаше глава, а когато гледаше хората, го правеше, като повдигаше тежките си клепачи и гледаше изпод вежди.

— Кой мисли да се отказва от линията „Рио Норте“? — попита той. — Никога не е ставало въпрос за отказване. Възмутен съм, че го казваш. Дълбоко възмутен.

— Но ние не сме спазвали разписанието през последните шест месеца. Не сме завършвали курс без никаква повреда, малка или голяма. Губим всичките си товародатели, един след друг. Колко още можем да издържим?

— Ти си пессимист, Еди. Липсва ти вяра. Точно това подкопава морала на една организация.

— Искаш да кажеш, че няма да се направи нищо за линията „Рио Норте“?

— Изобщо не съм казвал това. Просто в момента, в който получим новите релси...

— Джим, няма да има никакви нови релси.

Той забеляза как клепачите на Тагарт бавно се повдигат.

— Тъкмо се върнах от кантората на „Асошиейтед Стийл“ Говорих с Орън Байл.

— Какво каза той?

— Говори час и половина, и не ми даде нито един конкретен отговор.

— А за какво изобщо го беспокоиш? Мисля, че първата поръчка на релси трябва да бъде доставена следващия месец.

— А преди това трябваше да бъде доставена преди три месеца.

— Непредвидени обстоятелства. Напълно извън контрола на Орън.

— А преди това трябваше да се достави преди още шест месеца. Джим, чакаме „Асошиейтед Стийл“ да ни достави тези релси вече тринайсет месеца.

— Какво искаш да направя? Не мога да управлявам бизнеса на Орън Байл.

— Искам да разбереш, че не можем повече да чакаме.

Тагарт попита провлачено, с тон наполовина подигравателен, наполовина предпазлив:

— Какво каза сестра ми?
— Тя ще се върне чак утре.
— И все пак, какво искаш да направя?
— Ти трябва да решиш.
— Каквото и друго да кажеш, има нещо, което не трябва да споменаваш — и това е „Риърдън стайл“.

Еди не отговори веднага, после каза тихо:

— Добре, Джим. Няма да го споменавам.
— Орън е мой приятел.

Отговор не последва.

— Възмутен съм от поведението ти. Орън Бойл ще достави тези релси веднага, щом това изобщо е възможно. Докато не може да ги достави, никой не може да ни упрекне.

— Джим! За какво говориш? Не разбираш ли, че линията „Рио Норте“ се руши, независимо дали някой ни упреква или не?

— Хората ще го преглътнат, ще трябва да го направят. Стига да ги нямаше „Финикс-Дюранго“.

Той видя как лицето на Еди се напрегна.

— Никой не се е оплаквал от линията „Рио Норте“, докато не се появи „Финикс-Дюранго“.

— „Финикс-Дюранго“ вършат чудесна работа.

— Представи си някой на име „Финикс-Дюранго“ да се конкурира с „Тагарт Трансконтинентал“! Та преди десет години те бяха само местна линия за превоз на мляко!

— В момента държат по-голямата част от товарните превози в Аризона, Ню Мексико и Колорадо.

Тагарт не отговори.

— Джим, не можем да изгубим Колорадо. Това е последната ни надежда. И последната надежда на всички. Ако не се стегнем, ще изгубим всеки голям товародател в щата заради „Финикс-Дюранго“. Вече изгубихме нефтените полета на Уайът.

— Не разбирам защо всички продължават да говорят за нефтените полета на Уайът.

— Защото Елис Уайът е чудо, което...

— По дяволите Елис Уайът!

Тези петролни кладенци, помисли си изведнъж Еди, дали нямат нещо общо с кръвоносните съдове на картата? Не беше ли това

начинът, по който червеният поток на „Тагарт Трансконтинентал“ се беше разлял из страната преди години — подвиг, който днес изглеждаше невероятен? Той мислеше за петролните кладенци — избликващ черен поток, който залива континента едва ли не по-бързо, отколкото влаковете на „Финикс-Дюранго“ можеха да го пренесат. Това нефтено поле беше само каменисто парче земя в планините на Колорадо, обявено за изчерпано и изоставено преди години. В края на живота си бащата на Елис Уайът беше успял да изстиска някакъв живот от умиращите нефтени кладенци. Сега изглеждаше така, сякаш някой е инжектиран адреналин в сърцето на планината, сърцето беше започнало да бие, а черната кръв беше изблизнала между скалите — разбира се, че това е кръв, мислеше си Еди Уилърс, защото кръвта трябва да храни, да дава живот, и тъкмо това правеше „Уайът Ойл“ Внезапно нов живот закипя по пустите склонове, появиха се нови градчета, нови електроцентрали, нови заводи в една област, която никой преди не забелязваше на картата. Нови заводи, мислеше си Еди Уилърс, по време, когато печалбите от товарните превози от цялата славна стара индустрия бавно падат всяка година; богато ново петролно поле във време, когато помпите спираха в други прочути нефтени полета и те изчезваха едно след друго; нов индустриален щат, в който никой не беше очаквал, че ще има нещо повече от говедовъдство и отглеждане на цвекло. Един мъж направи всичко това, и то само за осем години — това, мислеше си Еди Уилърс, е като историите, които беше чел в учебниците и на които никога не беше вярвал докрай, историите на първите заселници в тази страна. Искаше му се да се срещне с Елис Уайът. За него се говореше много, но малцина го бяха срещали, той рядко идваше в Ню Йорк. Казваха, че е на трийсет и три години и има буен характер. Беше открил някакъв начин да съживява изчерпани нефтени кладенци и беше започнал да го прави.

— Елис Уайът е алчно копеле, което преследва само и единствено парите — каза Джеймс Тагарт. — Струва ми се, че в живота има и по-важни неща от това да правиш пари.

— За какво говориш, Джим? Какво общо има това с...

— Освен това той ни измами. Обслужвахме нефтените полета на Уайът години наред. По времето на стария Уайът пускахме по един влак с цистерни седмично.

— Вече не е времето на стария Уайт, Джим. „Финикс-Дюранго“ пуска по два влака с цистерни на ден, и при това по разписание.

— Ако ни беше дал време да се разраснем заедно с него...

— Той няма време за губене.

— Какво очаква? Да зарежем всичките си други клиенти, да пожертваме интересите на цялата страна и да му дадем всичките си влакове?

— Нищо подобно. Не очаква нищо. Просто работи с „Финикс-Дюранго“.

— Мисля, че е вреден, безскрупулен грубиянин. Мисля, че е безответствено парвеню, което е страшно надценено.

Беше удивително да чуеш внезапна емоция в безжизнения глас на Джеймс Тагарт.

— Не съм сигурен, че тези нефтени полета са чак толкова полезни. Струва ми се, че той размества пластовете в икономиката на цялата страна. Никой не очакваше Колорадо да стане индустриален щат. Как можем да имаме някаква сигурност и да планираме каквото и да е, ако всичко се променя непрекъснато?

— За Бога, Джим! Той...

— Да, знам, знам, той прави пари. Но ми се струва, че това не е критерият, по който се определя ценността на един човек за обществото. А що се отнася до нефта му, той щеше да допълзи при нас. И щеше да чака реда си заедно с всички производители, и нямаше да иска повече от справедливия си дял от транспорта — ако не беше „Финикс-Дюранго“ Не можем да направим нищо, когато се изправяме срещу такава разрушителна конкуренция. Никой не може да ни държи отговорни.

Напрежението, което усещаше в гърдите и слепоочието си, мислеше си Еди Уилърс, идващ от усилието, което правеше — беше решил да изясни нещата веднъж завинаги, а те бяха толкова ясни, че нищо не можеше да попречи на Тагарт да ги разбере, освен ако той не ги е изложил както трябва. Така че той се опитваше с все сили, но се проваляше, както винаги се беше провалял при всичките им спорове — каквото и да кажеше, винаги изглеждаше, че не говорят за едно и също нещо.

— Джим, какво говориш? Какво значение има, че никой не ни държи отговорни, когато линията се разпада?

Джеймс Тагарт се усмихна, беше тънка усмивка, развеселена и студена.

— Трогателно е, Еди. Трогателна е предаността ти към „Тагарт Трансконтинентал“ Ако не внимаваш, ще се превърнеш в истински феодален крепостник.

— Вече съм такъв, Джим.

— Но може ли да попитам дали е твоя работа да обсъждаш тези неща с мен?

— Не, не е.

— Тогава защо не се научиш, че имаме отдели, които се грижат за това? Защо не докладваш на този, който отговаря за него? Защо не поплачеш на рамото на скъпата ми сестра?

— Виж, Джим, знам, че не е моя работа да говоря с теб. Но не мога да разбера какво става. Не знам какво ти казват квалифицираните ти съветници и защо не могат да те накарат да разбереш. Така че реших да опитам да ти го кажа сам.

— Еди, аз ценя детската ни дружба. Но нима мислиш, че това ти дава право да влизаш в кабинета ми когато пожелаеш? С оглед на ранга ти, не трябва ли да имаш предвид, че аз съм президент на „Тагарт Трансконтинентал“?

Нямаше смисъл. Еди Уилърс го погледна както обикновено, не наранен, по-скоро учуден, и попита:

— Значи не възнамеряваш да направиш нищо за линията „Рио Норте“?

— Не съм казал това. Изобщо не съм казал това — Тагарт гледаше картата, към червената линия на юг от Ел Пасо. — Просто веднага щом мините в Сан Себастиан започнат да работят и мексиканският клон започне да се изплаща...

— Нека не говорим за това, Джим.

Тагарт се обърна, стреснат от невиждания досега неумолим гняв в гласа на Еди.

— Какво има?

— Знаеш какво има. Сестра ти каза...

— По дяволите сестра ми! — каза Джеймс Тагарт.

Еди Уилърс не помръдна. Не отговори. Стоеше и гледаше право напред. Но не виждаше нито Джеймс Тагарт, нито каквото и да е в кабинета.

След миг се поклони и излезе.

Във фоайето служителите от кабинета на Джеймс Тагарт гасяха лампите и се готвеха да си тръгват. Но Поп Харпър, началникът на службата, още стоеше на бюрото си, извивайки лостовете на наполовина разглобена пишеща машина. Всички в компанията имаха впечатлението, че Поп Харпър е роден точно в този ъгъл, на точно това бюро, и никога няма да поисква да го напусне. Беше началник на канцеларията още от времето на бащата на Джеймс Тагарт.

Поп Харпър погледна Еди Уилърс, когато той излезе от кабинета на президента. Беше мъдър, бавен поглед — сякаш казваше, че знае, че посещението на Еди в тяхната част от сградата означава проблеми по линията; знае, че нищо не е излязло от посещението; и освен това е напълно безразличен към това, което знае. Това беше циничното безразличие, което Еди Уилърс беше видял в очите на скитника от ъгъла.

— Ей, Еди, знаеш ли къде мога да намеря вълнено бельо? — попита той. — Търсих из целия град, никъде няма.

— Не знам — каза Еди, спирачки. — Защо питаш мен?

— Питам всички. Може би все някой ще ми каже.

Еди погледна неловко бледото, съсухрено лице и бялата коса.

— Студено е в тази дупка — каза Поп Харпър. — И ще бъде още по-студено тази зима.

— Какво правиш? — попита Еди и посочи парчетата от разглобената пишеща машина.

— Проклетото нещо пак се развали. Няма смисъл да го пращам на ремонт, последният път им отне три месеца, за да го поправят. Реших да го позакърпя сам. Но не за дълго, предполагам — той отпусна юмрука си върху клавишите. — Готов си за боклука, приятел. Дните ти са преброяни.

Еди зяпна. Точно това беше изречението, което се беше опитал да си спомни: „Дните ти са преброяни“ Но беше забравил в каква връзка се беше опитвал да си го припомни.

— Няма смисъл, Еди — каза Поп Харпър.

— От какво няма смисъл?

— От нищо. От каквото и да е.

— Какво има, Поп?

— Няма да поръчвам нова пишеща машина. Новите ги правят от ламарина. Когато старите си отидат, това ще е краят на машинописа. В метрото тази сутрин имаше катастрофа, не им работели спирачките. Трябва да си отидеш вкъщи, Еди, да си пуснеш радиото и да послушаш някой добър танцуваен оркестър. Забрави, момче. Проблемът ти е, че никога не си имал хоби. Някой пак е откраднал крушките от стълбището в сградата, където живея. Гърдите ме болят. Не можах да си купя хапчета за кашлица тази сутрин, дрогерията на нашия ъгъл е фалирала миналата седмица. Железопътната компания „Тексас Уестърн“ фалира миналия месец. Вчера временно затвориха моста „Куинсбъроу“ за ремонт. Така че какъв е смисълът? Кой е Джон Голт?

* * *

Тя седеше до прозореца на влака, с отметната назад глава и с крак, опънат върху празната седалка пред нея. Рамката на прозореца трепереше от скоростта на движението, стъклото висеше над пуста мрачина, в която нарядко проблясваха ярки светлинки.

Кракът ѝ, изваян от стегнатия блясък на чорапа, с права, дълга линия над сводесто ходило, чак до върха на стъпалото в лачена обувка с висок ток, беше женствено елегантен. Изглеждаше не на място в прашния вагон и странно несъвместим с всичко останало в пътничката. Тя носеше палто от камилска вълна, което някога е било скъпо, увито безформено около стройното ѝ нервно тяло. Яката му беше вдигната до скосената периферия на шапката ѝ. Кичур кестенява коса падаше назад, почти докосвайки линията на раменете ѝ. Лицето ѝ беше сякаш направено от остри повърхности, формата на устата ѝ беше рязко очертана — чувствена уста, държана затворена с неумолима точност. Държеше ръцете си в джобовете на палтото. Стойката ѝ беше изпъната, сякаш се възмущаваше от неподвижността, и съвсем не женствена, сякаш тя не осъзнаваше собственото си тяло и факта, че е тяло на жена.

Тя седеше и слушаше музиката. Това беше симфония на триумфа. Нотите течаха нагоре, говореха за издигане и самите те бяха издигане, бяха същността и формата на движението нагоре, сякаш въплъщаваха всяко човешко действие и мисъл, които имаха издигането

за свой мотив. Беше фойерверк от звук, който се измъква от своето скривалище и се разгръща. Той притежаваше свободата на неограниченото движение и напрежението на целенасочеността. Помиташе пространството и оставяше единствено радостта от усилие без препади. Само едно слабо ехо в звуците говореше за това, от което музиката се беше измъкнала, но говореше с удивление през смях при откритието, че няма грозота или мъка, и никога не е трябвало да има. Това беше песента на огромно избавление.

Тя си мислеше: само за няколко мига, докато трае това, можеш да се отпуснеш напълно, да забравиш всичко и просто да си позволиш да чувствуваш. Тя си мислеше: отпусни се, пусни юздите, това е всичко.

Някъде с крайчеца на съзнанието си, под музиката, тя чуваше звука от колелата на влака. Те потракваха равномерно, всеки четвърти удар беше по-силен, сякаш наблягаше на съзнателна цел. Тя можеше да се отпусне, защото чуваше колелата. Слушаше симфонията и си мислеше: „Ето защо колелата трябва да се движат и ето къде ме отвеждат.“

Никога не беше чувала тази симфония преди, но знаеше, че е написана от Ричард Хали. Разпознаваше стремителността и великолепната наситеност. Познаваше стила на темата — беше ясна, сложна мелодия — във време, когато никой вече не пишеше мелодии... Тя седеше вгледана в тавана на вагона, но не го виждаше — беше забравила къде е. Не знаеше дали слуша цял симфоничен оркестър или просто музикалната тема, може би чуваше оркестрацията само в собственото си съзнание.

Съмтно си даде сметка, че предварителни отзувици от тази тема имаше из цялото творчество на Ричард Хали, през всичките години на дългата му борба, до онзи ден в средата на живота му, когато славата го порази изведнъж и го повали. Тъкмо това, мислеше си тя, докато слушаше симфонията, е била целта на неговата битка. Тя си спомняше половинчати опити в неговата музика, фрази, които я обещаваха, скършени парчета мелодия, които започваха, но никога не я достигаха, когато Ричард Хали е написал това, той... Тя се изправи на седалката. Кога Ричард Хали е написал това?

В същия момент разбра къде е и за пръв път се учуди откъде идва музиката.

На няколко крачки, в края на вагона, един спирач оправяше бутоните на климатичната инсталация. Беше рус и млад. Подсвиркваше си темата от симфонията. Тя разбра, че я свирука отдавна и че това е всичко, което беше чула.

Тя го гледаше невярващо известно време, преди да повиши глас и да попита:

— Бихте ли ми казали какво си свирукате?

Момчето се обърна към нея. Тя се натъкна на прям поглед и видя открита, пламенна усмивка, сякаш той споделяше тайна с приятел. Тя хареса лицето му — чертите му бяха стегнати и стабилни, нямаше го видът на отпуснати мускули, избягващи отговорността за форма, която тя се беше научила да очаква в лицата на хората.

— Това е концертът на Хали — отговори той с усмивка.

— Кой?

— Петият.

Тя изчака един миг, преди да кажебавно и много внимателно:

— Ричард Хали е написал само четири концерта.

Усмивката на момчето изчезна. Сякаш някой го беше разтърсил и го беше върнал в реалността, точно както тя се беше почувствала няколко минути преди това. Сякаш капак на прозорец се беше затръщнал и всичко, което беше останало, беше безизразно, безлично, равнодушно, празно лице.

— Разбира се — каза той. — Сбъркал съм. Сгреших.

— Тогава какво беше това?

— Нещо, което съм чул някъде.

— Какво?

— Не знам.

— Къде си го чул?

— Не си спомням.

Тя мълкна безпомощно, той се извръщаше, без да проявява повече интерес.

— Звучеше като тема на Хали — каза тя. — Но аз познавам всяка нота, която е написал, а той никога не е писал това.

Лицето му беше все още безизразно, само едва доловима учтивост се долавяше по него, когато той пак се обърна към нея и каза:

— Вие харесвате музиката на Ричард Хали?

— Да — каза тя. — Много я харесвам.

Той я погледна за момент, сякаш се колебаеше, после се извърна. Тя го наблюдаваше как си върши работата, безмълвно и сръчно. Не беше спала две нощи, но не можеше да си позволи да спи, имаше да обмисля твърде много проблеми, и недостатъчно време: влакът трябваше да пристигне в Ню Йорк рано сутринта. Тя имаше нужда от това време, и все пак искаше влакът да се движи по-бързо; но това беше „Тагарт Комет“, най-бързият влак в страната.

Опита се да мисли, ала музиката още отзучаваше в периферията на съзнанието ѝ и тя продължаваше да я чува, звучаща с пълна сила, като неумолимите стъпки на нещо необратимо... Тя поклати глава гневно, захвърли рязко шагката си и запали цигара.

Нямаше да спи, мислеше си, можеше да издържи до утрение вечерта... Колелата на влака тракаха в отчетлив ритъм. Тя дотолкова беше привикната към тях, че не ги чуваше съзнателно, а звукът се превръщаше в чувство на покой вътре в нея... Когато изгаси цигарата си, знаеше, че има нужда от още една, но си помисли, че ще си даде още минута, само няколко минути, преди да я запали...

Беше заспала и се събуди от внезапно силно раздрусване, усещайки, че нещо не е наред, преди още да разбере какво е то: колелата бяха спрели. Вагонът стоеше беззвучен и полуутъмен в синия отблъсък на нощните лампи. Тя погледна часовника си: нямаше причина да спират. Погледна навън през прозореца: влакът беше спрятан на сърдечният пусто поле.

Тя чу как някой се движи на седалката си от другата страна на коридора и попита:

— От колко време стоим тук?

Мъжки глас отговори безразлично:

— От около час.

Мъжът я погледна съниливо учуден, защото тя скочи на крака и се втурна към вратата. Навън духаше студен вятър, на сърдечния пусто поле земя под празното небе. Тревите шумоляха в мрака. Далеч напред тя видя фигурите на хора до локомотива, а над тях, открояваща се в небето, червената светлина на семафор. Тя тръгна бързо към тях покрай неподвижната редица от колелета. Никой не ѝ обрна внимание, докато се приближаваше. Персоналът на влака и неколцина пътници стояха скучени под червената светлина. Бяха спрели да говорят, изглежда чакаха с кратко безразличие.

— Какво става? — попита тя.

Инженерът се обърна учуден. Въпросът ѝ беше прозвучал като заповед, не като аматъорското любопитство на пътник. Тя стоеше с ръце в джобовете, яката на палтото ѝ беше вдигната, а вятирът размяташе кичури коса през лицето ѝ.

— Червен семафор, госпожо — каза той и посочи с пръст нагоре.

— Откога е така?

— От час.

— Не сме на главната линия, нали?

— Точно така.

— Защо?

— Не знам.

Кондукторът се обади:

— Не мисля, че е трябвало да ни отпращат по странично разклонение, стрелките не работеха както трябва, а това тук не работи изобщо — той кимна с глава по посока на семафора. — Сигналът едва ли ще се смени. Смятам, че е повреден.

— Тогава какво правите?

— Чакаме да се смени.

Докато тя мълчеше учудена и ядосана, огнярят се подсмихна:

— Миналата седмица специалният влак на „Атлантик Саутърен“ престоял на резервна линия два часа — просто нечия грешка.

— Това е „Тагарт Комет“ — каза тя. — „Комет“ никога не е закъснявал.

— Единственият в страната, който не е — каза механикът.

— Винаги има първи път — добави огнярят.

— Не разбирайте от железници, госпожо — каза един пътник.

— Няма сигнална система или диспечер в страната, които да стават за нещо.

Тя не обърна внимание на тези думи, а каза на машиниста:

— Ако знаете, че семафорът е развален, какво възнамерявате да правите?

Той не хареса авторитетния ѝ тон и не разбираше защо тя го използва толкова естествено. Изглеждаше като младо момиче, само устата и очите ѝ показваха, че е жена над трийсетте. Тъмносивите очи бяха прямии и обезпокоителни, сякаш прорязвала предметите,

изхвърляйки всичко незначително настрани. Лицето му се струваше смътно познато, но не можеше да се сети къде го е виждал.

— Госпожо, нямам намерение да си залагам главата — каза той.

— Той иска да каже — намеси се огнярят, — че нашата работа е да чакаме заповеди.

— Вашата работа е да карате този влак.

— Не и на червен семафор. Ако сигналът каже да спрем, спираме.

— Червеният семафор означава опасност, госпожо — каза пътникът.

— Няма да поемаме никакви рискове — каза механикът. — Който и да е отговорен за това, той ще прехвърли вината върху нас, ако тръгнем. Така че няма да тръгнем, докато някой не ни каже.

— Ами ако никой не ви каже?

— Все някой ще се появи, рано или късно.

— Колко дълго предлагате да чакаме?

Механикът вдигна рамене.

— Кой е Джон Голт?

— Той иска да каже — намеси се огнярят — да не задавате въпроси, на които никой не може да отговори.

Тя погледна червената светлина и линията, която се губеше и тъмната, непрогледна далечина. После каза:

— Движете се внимателно до следващия семафор. Ако работи, отидете до главната линия и спрете при първата отворена кантора.

— Тъй ли? И кой го казва това?

— Аз.

— Че коя си ти?

Настъпи съвсем кратка пауза, миг на удивление при въпрос, който не беше очаквала, но механикът погледна отблизо лицето ѝ и изпъшка заедно с нейния отговор:

— Боже Господи!

Тя отговори без да демонстрира обида, а просто като човек, на когото не му задават често подобен въпрос:

— Дагни Тагарт.

— Леле, да ме... — каза огнярят и тогава всички мълкнаха. Тя продължи със същия спокоен авторитетен тон.

— Стигнете до главната линия и задръжте влака, докато аз отида до първата отворена кантора.

— Да, госпожице Тагарт.

— Трябва да наваксате. Имате остатъка от нощта, за да го направите. Докарайте „Комет“ по разписанието.

— Да, госпожице Тагарт.

Тя вече се обръщаше, за да се си тръгне, когато механикът попита:

— Ако има някакъв проблем, поемате ли отговорността за него, госпожице Тагарт?

— Да.

Кондукторът я последва по обратния път към нейния вагон. Питаше я удивено:

— Но... просто място в обикновен вагон, госпожице Тагарт? Какво е станало? Защо не ни уведомихте?

Тя се усмихна спокойно.

— Нямах време за официалности. Моят вагон беше закачен за номер 22 от Чикаго, но слязох в Кливънд, а номер 22 закъсняваше, така че оставих вагона. „Комет“ беше следващият влак и го взех. Нямаше останали места в спалните вагони.

Кондукторът поклати глава.

— Брат ви нямаше да вземе пътническо място.

Тя се разсмя.

— Не, нямаше.

Мъжете около локомотива я гледаха как се отдалечава. Младият спирач беше сред тях. Той попита, сочейки я:

— Коя е тази?

— Тя е човекът, който управлява „Тагарт Трансконтинентал“ — каза механикът, уважението в гласа му беше искрено. — Това е вицепрезидентът по експлоатацията на подвижния състав.

Когато влакът потегли, докато звукът от свирката му отмираше сред полята, тя седна до прозореца и запали още една цигара. Мислеше си: всичко се разпада по същия начин, из цялата страна, може да се очаква навсякъде, по всяко време. Но не чувстваше гняв или беспокойство, нямаше време да чувства.

Това беше просто още един проблем за справяне сред многото други. Тя знаеше, че управителят на клона в Охайо не става за нищо и

че е приятел на Джеймс Тагарт. Тя не беше настояла да го изхвърлят отдавна, просто защото нямаше по-добър човек, когото да сложи на негово място. Добрите хора бяха странно трудни за намиране. Но трябваше да се отърве от него, мислеше си, и щеше да даде мястото му на Оуън Келог, младият инженер, който вършеше блестяща работа като един от асистентите на управителя на терминална на Тагарт в Ню Йорк, всъщност Оуън Келог управляващ терминална. Тя наблюдаваше работата му от известно време — винаги търсеше проблясъци на компетентност, като търсач на диаманти сред необещаваща пустош. Келог беше още твърде млад, за да бъде направен управител на клон, тя искаше да му даде още година, но нямаше време за губене. Трябваше да говори с него веднага, щом се върне.

Ивицата земя, която се мяркаше през прозореца, сега се движеше по-бързо, сливайки се в сив поток. Някъде сред сухите изчисления в ума си тя все пак забеляза, че има време да почувства нещо — силното, ободряващо удоволствие от действието.

* * *

С първото свистене на въздуха, когато „Кomet“ се гмурна в тунелите на терминална на Тагарт под централната част на Ню Йорк, Дагни Тагарт се изправи на седалката. Винаги го изпитваше, когато влакът влизаше под земята — това чувство на нетърпение, надежда и тайно вълнение. Сякаш нормалното съществуване беше снимка на безформени неща със зле отпечатани цветове, а това беше скица, направена с няколко резки линии, които карат нещата да изглеждат ясни, важни и струващи си да се направят.

Тя гледаше тунелите, докато те преминаваха покрай нея — голи бетонни стени, мрежа от тръби и жици, преплетени релси, които се отклоняваха към черни дупки, където висяха зелени и червени светлини, като далечни цветни петна. Нямаше нищо друго, нищо, което да разводни усещането, така че човек можеше да се възхища на голата целесъобразност и изобретателността, която я беше постигнала. Тя мислеше за „Тагарт Билдинг“, която стоеше над главата ѝ в момента, устремена право в небето; мислеше: това са корените на сградата, кухите корени, които се извиват под земята и хранят града.

Когато влакът спря, когато тя слезе и чу бетона на перона под токчетата си, се почувства лека, извисена, заредена за действие.

Дагни Тагарт тръгна, крачейки бързо, сякаш скоростта на стъпките ѝ можеше да даде форма на нещата, които чувстваше. След няколко мига разбра, че си свирка мелодия — и това беше темата от Петия концерт на Хали. Усети, че някой я гледа, и се обърна. Младият спирач стоеше и я наблюдаваше напрегнато.

* * *

Тя седеше на подлакътника на големия стол пред бюрото на Джеймс Тагарт, с разтворено палто над измачкания костюм за пътуване. Еди Уилърс седеше в другия край на стаята и от време на време записваше. Неговата титла беше „специален асистент на вицепрезидента по експлоатацията на подвижния състав“, а основното му задължение беше да бъде неин пазач срещу загубата на време. Тя го молеше да присъства на срещи от този вид, защото никога не ѝ се налагаше да му обяснява каквото и да е след това. Джеймс Тагарт седеше на бюрото си, с глава, потънала между раменете му.

— Линията „Рио Норте“ е купчина боклук от край до край — каза тя. — Много по-лошо е, отколкото си мислех. Но ще я спасим.

— Разбира се — каза Джеймс Тагарт.

— Част от релсите могат да бъдат спасени. Не много и не за дълго. Ще започнем да полагаме нови релси в планинските секции, на първо място в Колорадо. Ще получа новите релси след два месеца.

— О, да не би Орън Бойл да е казал, че...

— Поръчах релсите на „Риърдън стайл“.

Слабият сподавен звук, дошъл откъм Еди Уилърс, беше потиснатото му радостно възклициране.

Джеймс Тагарт не отговори веднага.

— Дагни, защо не седнеш на стола както трябва? — каза той накрая, гласът му беше сприхав. — Никой не води бизнес разговори по този начин.

— Аз — да.

Тя чакаше. Той попита, докато очите му отбягваха нейните:

— Не каза ли, че ти си поръчала релсите от Риърдън?

— Снощи. Обадих му се от Кливлънд.

— Но бордът не е разрешавал. Аз не съм разрешавал. Не си се посъветвала с мен.

Тя се пресегна, вдигна слушалката на телефона на бюрото му и му я подаде.

— Обади се на Риърдън и го отмени.

Джеймс Тагарт се облегна назад.

— Не съм казал това — отговори ядосано той. — Изобщо не съм казал това.

— Значи остава?

— И това не съм казал.

Тя се обърна.

— Еди, накарай ги да съставят проектодоговор с „Риърдън стийл“. Джим ще го подпише — тя извади смачкано парче хартия от джоба си и го хвърли на Еди. — Това са цифрите и условията.

Тагарт каза:

— Но бордът не е...

— Бордът няма нищо общо с това. Упълномощиха те да купиш релсите преди тринайсет месеца. Откъде ще ги купуваш е твоя работа.

— Не мисля, че е правилно да взимаме такова решение, без да дадем на борда шанса да изрази мнението си. И не виждам защо трябва аз да бъда принуден да поема отговорността.

— Аз я поемам.

— Ами разходите, които...

— Риърдън иска по-малко от „Асошиейтед Стийл“ на Бойл.

— Добре, ами Орън Бойл?

— Анулирах договора. Имахме право да го анулираме преди шест месеца.

— Кога си направила това?

— Вчера.

— Но той не се е обадил, за да потвърдя.

— Няма и да го направи.

Тагарт седеше, забил поглед в бюрото си. Тя се чудеше защо той негодува от възможността да търгува с Риърдън и защо неговото негодувание е толкова странно и уклончиво. „Риърдън стийл“ беше основният доставчик на „Тагарт Трансконтинентал“ в продължение на десет години, от момента, в който беше запалена първата пещ на

Риърдън, по времето, когато баща им беше президент на железопътната компания. В продължение на десет години по-голямата част от релсите им идваха от „Риърдън стайл“. Нямаше много фирми в страната, които да доставят онова, което е било поръчано, точно когато и както е било поръчано. „Риърдън стайл“ беше една от тях.

Ако беше луда, мислеше си Дагни, щеше да заключи, че брат ѝ мрази да работи с Риърдън, защото Риърдън си вършеше работата с невероятна ефикасност; но тя не направи такова заключение, защото мислеше, че подобно чувство е извън човешките възможности.

— Не е честно — каза Джеймс Тагарт.

— Какво не е честно?

— Че винаги даваме целия си бизнес на Риърдън. Струва ми се, че трябва да дадем шанс и на някого другого. Риърдън няма нужда от нас, той е достатъчно голям. Трябва да помогнем на по-малките да се развиват. Иначе просто насьрчаваме монопола.

— Не говори глупости, Джим.

— Защо винаги трябва да получаваме стока от Риърдън?

— Защото винаги я получаваме.

— Не харесвам Хенри Риърдън.

— Аз пък го харесвам. Но какво значение има едното или другото? Имаме нужда от релси и той е единственият, който може да ни ги даде.

— Човешкият елемент е много важен. Ти изобщо не разбираш човешкия елемент.

— Говорим за спасяването на една железопътна линия, Джим.

— Да, естествено, разбира се, но ти все пак никак не разбираш човешкия елемент.

— Не. Не го разбирам.

— Ако дадем на Риърдън толкова голяма поръчка за стоманени релси...

— Няма да са стоманени. Ще бъдат от риърдънов метал.

Тя винаги беше избягвала да изразява личните си реакции, но беше принудена да наруши правилото си, когато видя изражението на лицето на Тагарт. Тя избухна в смях.

Риърдъновият метал беше нова сплав, произведена от Риърдън след десет години експерименти. Скоро го беше пуснал на пазара. Не беше получил поръчки и не беше намерил клиенти.

Тагарт не можа да разбере внезапния преход от смяха към новия тон в гласа на Дагни, гласът й беше студен и рязък:

— Остави, Джим. Знам всичко, което ще кажеш. Никой не го е използвал преди. Никой не одобрява риърдъновия метал. Никой не се интересува от него. Никой не го иска. И все пак нашите релси ще бъдат направени от риърдънов метал.

— Но... — каза Тагарт, — но... никой не го е използвал преди!

Той забеляза с удовлетворение, че тя беше мълкнала от яд.

Обичаше да наблюдава емоции — те бяха като червени фенери, окачени из тъмната неизвестност на личността на другите — отбелязваха ранимите им точки. Но каква емоция може да предизвика една метална сплав и какво показва подобна емоция беше неразбирамо за него — така че не можеше да се възползва от откритието си.

— Общоприетото мнение на най-добрите авторитети в металургията — каза той — изглежда е изключително скептично към риърдъновия метал, в сравнение с...

— Остави, Джим.

— Добре, чие мнение послуша?

— Не слушам мнения.

— А какво тогава?

— Преценки.

— Добре, чия преценка възприе?

— Моята.

— Но с кого се консултира?

— С никого.

— Тогава какво, за Бога, знаеш за риърдъновия метал?

— Че това е най-великото нещо, пускано някога на пазара.

— Защо?

— Защото е по-здрав от стоманата, по-евтин от нея и ще надживее всяко парче метал, което съществува.

— Но кой казва това?

— Джим, учи инженерство в колежа. Когато погледна нещо, го виждам.

— И какво видя?

— Формулата на Риърдън и тестовете, които ми показа.

— Ако ставаха за нещо, все някой щеше да го използва, а никой не го е направил.

Той видя проблясъка на гняв и продължи нервно:

— Откъде можеш да знаеш, че е добър? Откъде можеш да си сигурна? Как можеш да решаваш?

— Все някой решава такива неща, Джим. Кой?

— Така или иначе не виждам защо ние трябва да сме първите.

Изобщо не виждам защо.

— Искаш ли да спасим линията „Рио Норте“, или не?

Той не отговори.

— Ако пътят може да го понесе, бих изтръгнала всяко парче релса по цялата система и бих го заменила с риърдънов метал. Всичко има нужда от подмяна. Нищо няма да издържи още дълго. Но не можем да си го позволим. Първо трябва да се измъкнем от затрудненото положение. Искаш ли да излезем или не?

— Все още сме най-добрата железопътна компания в страната. Другите се справят много по-зле.

— Значи искаш да останем в това положение?

— Не съм казал това! Защо винаги опростяваш нещата по този начин? И ако те е грижа за парите, не виждам защо искаш да ги пръскаш за линията „Рио Норте“, когато „Финикс-Дюранго“ ни отмъкна целия бизнес там. Защо да харчим пари, когато нямаме защита срещу конкурент, който ще разруши инвестицията ни?

— Защото „Финикс-Дюранго“ е отлична железница, но аз възнамерявам да направя линията „Рио Норте“ по-добра. Защото ще победя „Финикс-Дюранго“, ако е необходимо — но няма да е необходимо, защото ще има място за две или три железопътни компании, които да печелят цели състояния в Колорадо. Защото бих ипотекирала цялата система, за да построя разклонение до всеки район около Елис Уайът.

— Писнало ми е да слушам за Елис Уайът.

Той не хареса начина, по който очите й се преместиха върху него и останаха неподвижни за миг.

— Не виждам никаква нужда от незабавно действие — каза той, звучеше засегнат. — И какво точно смяташ за толкова обезпокоително в настоящото положение на „Тагарт Трансконтинентал“?

— Последствията от твоята политика, Джим.

— Коя политика?

— Първо — тринайсетмесечният експеримент с „Асошиейтед Стийл“. И второ — мексиканската ти катастрофа.

— Бордът одобри договора с „Асошиейтед Стийл“ — побърза да каже той. — Бордът гласува и да се построи линията „Сан Себастиан“ Освен това не разбирам защо я наричаш катастрофа.

— Защото мексиканското правителство ще национализира линията ти всеки момент.

— Това е лъжа! — гласът му стигна до вик. — Това са просто злонамерени слухове! Имам отличен вътрешен източник, който...

— Не ми показвай, че си уплашен, Джим — каза тя презрително. Той не отговори. — Няма полза да се паникьосваш за това сега. Единственото, което можем да направим, е да се опитаме да омекотим удара. А ще бъде лош удар. Четиринайсет милиона долара са загуба, от която няма да се възстановим лесно. Но „Тагарт Трансконтинентал“ е понасяла много силни трусове и в миналото. Ще се постараю да понесе и този.

— Отказвам да допусна, категорично отказвам да допусна възможността линията „Сан Себастиан“ да бъде национализирана!

— Добре. Не я допускай.

Тя замълча. Той каза отбранително:

— Не разбирам защо толкова искаш да дадеш шанс на Елис Уайът, а смяташ, че е грешка да взимаме участие в развитието на една онеправдана държава, която никога не е имала шанс.

— Елис Уайът не иска от никого да му даде шанс. А аз не съм в бизнеса с даване на шансове. Аз управлявам железопътна компания.

— Това е изключително тесногръndo, мисля аз. И не виждам защо трябва да помагаме на един човек, вместо на цяла нация.

— Не съм заинтересована да помогам на никого. Искам да правя пари.

— Това е непрактичен подход. Егоистичната алчност за печалба е нещо, което остана в миналото. Сега е общоприето, че интересите на обществото като цяло трябва да бъдат поставяни на първо място във всеки бизнес, който...

— Колко възнамеряваш да говориш, за да избегнеш темата, Джим?

— Коя тема?

— Договорът с „Риърдън стайл“.

Той не отговори. Седеше и я изучаваше мълчаливо. Стройното ѝ тяло, на ръба на припадъка от изтощение, се държеше изправено от правата линия на раменете, а раменете се държаха от съзнателно усилие на волята. Малцина харесваха лицето ѝ: то беше твърде студено, очите — твърде настойчиви, нищо не можеше да ѝ придаде чара на мекия поглед. Красивите крака, спуснати надолу от облегалката на стола към средата на полезрението му, го притесняваха — те объркваха оценката му.

Тя остана безмълвна, а той беше принуден да попита:

— Значи реши да поръчаш просто така, под влияние на моментен подтик, по телефона?

— Реших преди шест месеца. Чаках Ханк Риърдън да се приготви за производство.

— Не го наричай Ханк Риърдън. Вулгарно е.

— Всички го наричат така. Не сменяй темата.

— Защо е трябвало да му се обаждаш снощи?

— Не можах да го намеря по-рано.

— Защо не изчака, докато се върнеш в Ню Йорк, и тогава...

— Защото видях линията „Рио Норт“.

— Ще имам нужда от време да го обмисля, да изложа нещата пред борда, да намеря най-доброто...

— Няма време.

— Не ми даде шанс да си съставя мнение.

— Изобщо не ми пука за твоето мнение. Няма да споря с теб, с твоя борд или твоите професори. Имаш да правиш избор — и трябва да го направиш сега. Просто кажи да или не.

— Това е нелеп, своеvolен, произволен начин да...

— Да или не?

— Това ти е проблемът. Винаги свеждаш всичко до „да“ или „не“. Нещата никога не са така абсолютни. Нищо не е абсолютно.

— Металните релси са. Дали ще ги получим или не — също.

Тя чакаше. Той не отговори.

— Е? — попита тя.

— Поемаш ли отговорността за това?

— Да.

— Действай — каза той и добави: — Но на твой риск. Няма да го отменя, но не мога да гарантирам какво ще кажа на борда.

— Кажи каквото искаш.

Тя се изправи. Той се наведе над бюрото, не желаейки да приключи разговора, и при това да го приключи толкова решително.

— Ясно ти е, разбира се, че всичко това ще изисква една дълга процедура — каза той почти обнадеждено. — Не е толкова просто.

— О, естествено — каза тя. — Ще ти пратя подробен доклад, който Еди ще подготви и който ти няма да прочетеш. Еди ще ти помогне с работата. Отивам във Филаделфия довечера, за да видя Риърдън. Двамата имаме доста работа.

И добави:

— Наистина е толкова просто, Джим.

Тя се обърна, когато той проговори отново — и онова, което каза, беше смущаващо неуместно:

— За теб всичко е наред, защото имаш късмет. Другите не могат да го направят.

— Какво да направят?

— Другите хора са човечни. Чувствителни са. Не могат да посветят целия си живот на метали и машини. Ти имаш късмет — никога не си имала никакви чувства. Никога не си чувствала каквото и да е.

Тя го погледна, тъмносивите ѝ очи преминаха бавно от удивление към спокойствие, после придобиха странно изражение, което напомняше на изтощение, само че отразяваше много повече от простото понасяне на момента.

— Не, Джим — тихо каза тя. — Мисля, че никога не съм усещала каквото и да е.

Еди Уиърс я последва до кабинета ѝ. Когато тя се връщаше, той чувстваше, че светът става по-ясен, по-прост и лесен за справяне и забравяше моментите си на безформен страх. Той беше единственият човек, който смяташе за напълно естествено тя да бъде оперативен вицепрезидент на голяма железопътна компания, макар и да беше жена. Тя му беше казала, когато той беше на десет, че ще управлява компанията някой ден. Сега това не го учудваше, също както не го беше учудило и през онзи ден на полянката в гората.

Когато влязоха в кабинета, когато той я видя да сяда на бюрото и да хвърля поглед на бележките, които й беше оставил, той се почувства сякаш е в колата си със запален двигател, готов да потегли.

Тъкмо щеше да напусне кабинета й, когато си спомни за нещо, което не беше докладвал.

— Оуън Келог от отдела на терминала помоли за среща с теб — каза той.

Тя вдигна поглед учудено.

— Странно, тъкмо щях да пратя да го повикат. Нека се качи. Искам да го видя... Еди — изведнъж, добави тя, — преди да започна, кажи им да ме свържат с Ейърс от Музикална компания „Ейърс“.

— Музикална компания? — повтори невярващо той.

— Да, има нещо, което искам да го питам.

Когато господин Ейърс запита с учтива готовност каква услуга може да й окаже, тя го попита:

— Можете ли да ми кажете дали Ричард Хали е написал нов концерт за пиано, пети?

— Пети концерт ли, госпожице Тагарт? Не, разбира се, че не.

— Сигурен ли сте?

— Напълно сигурен, госпожице Тагарт. Не е писал нищо през последните осем години.

— Жив ли е още?

— Ама разбира се... тоест, не мога да кажа със сигурност, той изчезна напълно от обществения живот, но съм сигурен, че щяхме да чуем, ако е умрял.

— Ако е написал нещо, щяхте ли да знаете?

— Разбира се. Първи щяхме да разберем. Ние издаваме всичките му творби. Но е спрятал да пише.

— Разбирам. Благодаря.

Когато Оуън Келог влезе в кабинета й, тя го погледна със задоволство. Радваше се да види, че смътния спомен за неговия вид е верен — лицето му имаше същите качества като това на младия спирач във влака, лице на онзи тип човек, с който тя можеше да върши работа.

— Седнете, господин Келог — каза тя, но той остана прав пред бюрото й.

— Някога ме помолихте да ви уведомя, ако решава да сменя работата си, госпожице Тагарт. Така че дойдох да ви кажа, че

напускам.

Това беше последното нещо, което тя очакваше, отне ѝ миг, преди да успее да попита тихо:

- Защо?
- По лични причини.
- Тук сте неудовлетворен?
- Не.
- Получили сте по-добра оферта?
- Не.
- В коя железопътна компания отивате?
- Не отивам в никоя компания, госпожице Тагарт.
- Тогава какво ще работите?
- Не съм решил още.

Тя го изучаваше, чувствайки се леко неудобно. В лицето му нямаше враждебност, той гледаше право в нея, отговаряше просто и пряко — говореше като човек, който няма какво да крие или да демонстрира, лицето му беше учтиво и празно.

- Тогава защо искате да напуснете?
- Въпросът е личен.
- Болен ли сте? Със здравето ви ли е свързано?
- Не.
- Ще напуснете ли града?
- Не.
- Да не сте наследили пари, които ви позволяват да се оттеглите?
- Не.
- Възнамерявате ли да продължите да работите, за да се издържате?
- Да.
- Но не искате да работите за „Тагарт Трансконтинентал“?
- Не.
- В такъв случай нещо трябва да е станало, за да ви подтикне към решението ви. Какво е то?
- Нищо, госпожице Тагарт.
- Бих желала да ми кажете. Имам причина да искам да знам.
- Ще ми повярвате ли за това, госпожице Тагарт?
- Да.

— Няма човек, предмет или събитие, свързано с работата ми тук, което да има никакво влияние върху решението ми.

— Нямале конкретно оплакване срещу „Тагарт Трансконтинентал“?

— Никакво.

— Тогава мисля, че може да промените мнението си, когато чуете какво искам да ви предложа.

— Съжалявам, госпожице Тагарт. Не мога.

— Може ли да ви кажа какво имам предвид?

— Да, ако искате.

— Ще повярвате ли, че бях решила да ви предложа поста, който ще ви предложа, преди да поискате да ме видите? Искам да го знаете.

— Винаги ще ви вярвам, госпожице Тагарт.

— Става въпрос за поста на управител на клона в Охайо. Ваш е, ако го искате.

На лицето му не пролича реакция, сякаш думите не означаваха за него повече, отколкото за някой дивак, който никога не е чувал за железници.

— Не го искам, госпожице Тагарт — отговори той.

След момент тя каза с напрежение в гласа:

— Напишете си сам фиша за заплатата, Келог. Назовете цената си, искам да останете. Мога да предложа толкова, колкото ви предлага която и да е железопътна компания.

— Няма да работя за друга железопътна компания.

— Мислех, че обичате работата си.

Това беше първият намек за емоция у него — просто леко разширяване на очите и странно, спокойно подчертаване на думите, когато той отговори:

— Обичам я.

— Тогава ми кажете какво трябва да кажа, за да ви задържа! — беше толкова неволно и толкова очевидно искрено, че той я погледна така, сякаш това му беше подействало.

— Може би не е честно да идвам тук, за да ви кажа, че напускам, госпожице Тагарт. Знам, че ме помолихте да ви кажа, защото искахте да имате възможност да ми направите контрапредложение. Така че щом съм дошъл, изглежда съм отворен за сделка. Но не съм. Дойдох само защото... защото исках да спазя думата си към вас.

Това прекъсване беше като внезапна светкавица, която ѝ показва колко много са значели за него нейният интерес и молба, и че това решение не е било от лесните.

— Келог, нищо ли не мога да ти предложа? — попита тя.

— Нищо, госпожице Тагарт. Абсолютно нищо.

Той се обърна и тръгна към вратата. За пръв път в живота си тя се чувстваше безпомощна и победена.

— Защо? — попита тя, без да се обръща към него. Той спря. После вдигна рамене и се усмихна — за миг беше жив и това беше най-страницата усмивка, която тя беше виждала: в нея се криеше скрита радост, разбито сърце и безкрайна горчивина. Той отговори:

— Кой е Джон Голт?

ГЛАВА II

ВЕРИГАТА

Започна с няколко светлинки. Докато един влак от линията на Тагарт пътуваше към Филаделфия, няколко блестящи, разпръснати светлинки се появиха в мрака. Те изглеждаха безцелни в празната равнина, но все пак бяха твърде силни, за да нямат цел. Пътниците ги гледаха лениво, без интерес.

След това се появи черният силует на някаква конструкция, която едва се виждаше на фона на небето, а след това — голяма сграда, съвсем близо до линията; сградата беше тъмна и отраженията от светлините на влака прорязваха плътното стъкло по стените ѝ.

Идващият насреща товарен влак скри гледката, изпълвайки прозорците и профучавайки като петно от звуци. В неочеквана пролука в редицата от товарни вагони пътниците видяха далечни сгради под неясно очертаното, червеникаво зарево в небето. Заревото пулсираше неравномерно, сякаш сградите дишаха.

Когато товарният влак изчезна, те видяха ъгловатите сгради, обвити в облаци пара. Лъчите на няколко силни прожектора прорязваха прави линии през тях. Парата беше червена като небето.

После се появи нещо, което не приличаше на сграда, а на раковина от разграфено на квадрати стъкло, обграждаща подпорни греди, кранове и покривни ферми в ослепителен оранжев пламтящ кръг.

Пътниците не можаха да схванат сложността на онова, което приличаше на разстал се на километри град, който живееше без следа от човешко присъствие. Те виждаха кули, които приличаха на разкривени небостъргачи, мостове, увиснали между небето и земята, и ненадейни рани в солидните стени, откъдето излизаше огън.

Появи се административна сграда, съвсем близо до линията. Големият неонов надпис на покрива осветяваше вътрешността на вагоните, докато те преминаваха покрай него. Надписът гласеше „Риърдън стайл“.

Един пътник, който беше професор по икономика, отбеляза пред спътника си:

— Каква е стойността на индивида в титаничните колективни достижения на нашата индустриска епоха?

Друг, който беше журналист, си записа, за да го използва седне в рубриката си: „Ханк Риърдън е от онези хора, които отпечатват името си върху всичко, до което се докоснат. От това може да си съставите мнение що за човек е Ханк Риърдън“.

Влакът стремително се носеше в мрака, когато една продълговата постройка изригна червено дихание към небето. Пътниците не обърнаха внимание — поредната излята порция стомана не беше събитие, на което те бяха научени да обръщат внимание.

Това беше първата пещ от първата поръчка за риърдънов метал.

За хората при устието на пещта, вътре във фабриката, първият пробив на течния метал на открито беше като разтърсващо чувство за разсъмване. Изливащата се тясна ивица метал имаше чистия бял цвят на слънчевата светлина. Черни облаци пара кипяха нагоре, прорязани от стихийни червени отблъсъци. Водопади от искри излитаха в пулсиращи спазми, сякаш от разрязани артерии. Въздухът изглеждаше раздран, отразявайки беснеещия пламък, който не беше близо, а червените му петна се вихряха в пространството, сякаш не можеха да бъдат задържани в конструкция, направена от човек — сякаш щяха да погълнат колоните, гредите и стрелите на крановете отгоре. Но течният метал не внушаваше насилие. Той беше дълга бяла кричаща гладкостта на сатен и приятелското изльчване на усмивка. Той течеше послушно по глинен улей, задържан само от две крехки прегради. После падаше през шест метра празно пространство в кофа, която побираше двеста тона. Поток от звезди витаеше над потока, изскочил от ведрото му спокойствие, нежен като дантела и невинен като детски фойерверк. Едва при по- внимателно вглеждане можеше да се забележи, че белият сатен кипи. От време на време от него излитаха пръски и падаха на земята: това беше метал, който, охлаждайки се при падането си върху земята, избухваше в пламъци.

Двеста тона метал, който трябваше да е по-здрав от стоманата, втечен при температура от 2200 градуса, имаше силата да унищожи всяка стена на сградата и всеки един от мъжете, които работеха до потока. Но всеки инч от неговия път, всеки фунт от налягането му и

съдържанието на всяка молекула бяха контролирани и произведени от съзнателно намерение, което беше работило по тях в продължение на десет години.

Докато трептеше из мрака на леяната, червеният отблъсък криеше лицето на човек, който стоеше в един отдалечен ъгъл. Беше се облегнал на една колона и наблюдаваше. За момент блъсъкът проряза очите му, които имаха цвета и качествата на бледосинкав лед, след това освети черната мрежа на металната колона и пепеляворусите къдици на косата му, после се спусна по колана на непромокаемото му палто и джобовете, в които държеше ръцете си. Тялото му беше високо и изпito, той винаги бе бил твърде висок спрямо хората наоколо. Лицето му беше прорязано от издадени скули и от няколко остри линии — това не бяха бръчки от възрастта, той винаги ги беше имал, — те го правеха да изглежда стар на двайсет и млад сега, на четирийсет и пет.

Откакто се помнеше, му казваха, че лицето му е грозно, защото е неотстъпчиво, и жестоко, защото е безизразно. Оставаше безизразно и сега, докато гледаше метала. Това беше Ханк Риърдън.

Металът стигна до ръба на кофата и преля през него с дръзко разточителство. Тогава ослепително белите струйки станаха нажежено кафяви и след още миг се превърнаха в черни метални висулки, които започнаха да се отчупват и падат. Шлаката се вкоравяваща на гъсти, кафяви изпъкнали ивици, наподобяващи земната кора. Докато кората ставаше все по-дебела, на няколко места се образуваха кратери, в които бялата течна маса все още кипеше.

Един човек сякаш яздеше въздуха в кабината на кран. Краистът дръпна един лост с небрежно движение на ръката: стоманени куки се спуснаха върху една верига, сграбчиха дръжките на разливната кофа, повдигнаха я плавно, като ведро с мляко — и двеста тона метал заплаваха през пространството към редицата форми, очакващи да бъдат запълнени.

Ханк Риърдън се облегна назад и затвори очи. Усещаше как колоната потрепва от тътена на крана. Работата е свършена, мислеше си.

Един работник го видя и се усмихна разбиращо, като съучастник във величествен празник — той разбираше защо тази висока, руса фигура трябваше да присъства тук тази вечер. Риърдън се усмихна в

отговор: това беше единственият поздрав, който беше получил. След това си тръгна към кабинета; лицето му отново не изразяваше нищо.

Беше вече късно, когато Ханк Риърдън напусна кабинета си тази вечер, за да тръгне пеш от леянрата до дома си. Трябваше да измине няколко мили през пуста местност, но просто му се искаше да го направи, без никаква осъзната причина.

Той вървеше с ръка в джоба, с пръсти, склучени около една гривна. Тя беше направена от риърдънов метал във формата на верижка. Пръстите му се движеха от време на време и усещаха тъканта ѝ. Беше му отнело десет години, за да направи тази гривна. Десет години, мислеше си той, са много време. Пътят беше тъмен, обграден с дървета. Поглеждайки нагоре, можеше да види няколко листа на фона на звездите — листата бяха изкривени и изсъхнали, готови да паднат.

В далечината се виждаха светлинките от прозорците на къщите, пръснати из местността, но те караха пътя да изглежда още по-самотен.

Той никога не беше чувствал самота, освен когато беше щастлив. От време на време се обръщаше да погледне към червения отблъсък на небето над леянрата. Не мислеше за онези десет години. Тази вечер от тях беше останало само чувство, което не можеше да определи — беше спокойно и тържествено. Чувството беше някак сборно и нямаше защо отново да брои частиците, от които беше съставено. Но тези части, макар и неназовани, си бяха там, в чувството. Това бяха нощите, прекарани до пърлеящите пещи в лабораторията на леянрата; нощите, прекарани в работния кабинет в дома му над листове хартия, които изпълваше с формули и после разкъсваше, вбесен от неуспеха си; дните, когато младите учени от малкия екип, който беше подbral да му помага, чакаха инструкции като войници, готови за безнадеждна битка, изчerpали изобретателността си, все още изпълнени с желание, но мълчаливи, с неизказаните думи, увиснали във въздуха: „Господин Риърдън, това не може да се направи...“; обедите, прекъснати и изоставени при внезапния проблясък на нова мисъл, която трябва да се проследи веднага, да се опита, да се тества, да се работи върху нея месеци наред, и да бъде зарязана като поредния провал; моментите, откраднати от конференции, от договори, от задълженията по управлението на най-добрата стоманолеянрна в страната, откраднати почти с чувство за вина, сякаш скътани за никаква тайна любов...

Една-единствена мисъл устояваше, неподвижна, през всички тези десет години, над всичко, което правеше и казваше. Мисълта оставаше в ума му, когато гледаше сградите на града, релсите на влаковата линия, светлината в прозорците на отдалечена ферма, ножа в ръцете на красива жена, която отрязва парче плод на някой банкет — мисълта за металната сплав, която ще бъде по-добра от всяка произведена някога стомана, метал, който ще бъде за стоманата това, което стоманата е била спрямо желязото; самоизтезанията, когато отхвърляше някая надежда или мостра, без да си позволи да си признае, че е уморен, без да си даде време да чувства, насиливайки се през изцеждащото изтезание, през „не е достатъчно добро... още не е достатъчно добро“, и продължавайки напред без друг стимул, освен убеждението, че може да се направи... и след това денят, когато всичко беше свършено и резултатът беше наречен риърдънов метал... Тези неща бяха се нажежили до бяло, бяха се стопили и слели в него, и тяхната сплав беше странно, спокойно чувство, което го караше да се усмихва на пейзажа в мрака и да се чуди защо щастието може да причинява болка.

Не след дълго усети, че мисли за миналото си, сякаш няколко дни от него се бяха разгърнали пред него и искаха да бъдат разгледани отново. Той не искаше да ги гледа — презираше спомените като безсмислена глезотия. Но разбра, че тази вечер мисли за тях в чест на парчето метал в джоба си. Сетне си позволи да ги погледне.

Видя деня, когато стоеше на ръба на една скала и чувствуващ струйка пот да се стича от слепоочието по врата му. Беше на четиринайсет, а това беше първият му работен ден в железните мини в Минесота. Опитващ се да се научи отново да дишаш, въпреки парещата болка в гърдите си. Стоеше и се проклинаше, защото беше решил, че няма да се уморява. След малко се върна към работата си, реши, че болката не е достатъчна причина, за да спреш. Видя деня, когато стоеше на прозореца на кабинета си и гледаше мините — от онази сутрин насам те бяха вече негови. Беше на трийсет години. Случилото се през изминалите години нямаше значение, също както и болката не е имала значение. Беше работил в мини, в леярни, в железните заводи на север, придвижвайки се към избраната цел. Единственото, което си спомняше от тези места, беше, че хората около него като че ли никога не знаеха какво да правят, докато той винаги е знаел. Спомняше си как се чудеше защо толкова много железни мини затварят, също както и тези бяха на

ръба да затворят, докато не ги беше поел. Гледаше скалните тераси в далечината. Неколцина работници слагаха нов надпис над един портал в края на пътя: „Руда Риърдън“.

Видя една вечер, когато беше се отпуснал на бюрото си в кабинета си.

Беше късно и служителите му си бяха тръгнали, така че той можеше да лежи там сам, без никой да го забележи. Беше уморен. Сякаш се беше състезавал със собственото си тяло и цялото изтощение от годините, което той отказваше да признае, го беше сграбчило и го беше притиснало към бюрото. Не чувстваше нищо, освен желанието да не мърда. Нямаше сили да чувства, нямаше сили дори и да страда. Беше изгорил всичко, което можеше да изгори в себе си, беше разпръснал толкова много искри, за да запали толкова много неща, и се чудеше дали някой може да му даде искрата, от която има нужда, тъкмо в този момент, когато чувстваше, че никога повече няма да може да се надигне. Запита се кой му беше дал пламък и го беше поддържал. След това изправи глава. Бавно, с най-голямото усилие в живота си, изправи тялото си, докато можа да седне, опрян с трепереща ръка върху бюрото. Никога повече не си зададе този въпрос.

Видя деня, в който стоеше на един хълм и гледаше мръсния изоставен парцел с постройки, който някога е бил стоманолеарна. Бяха я затворили, бяха се отказали от нея. Той я беше купил предишната вечер. Духаше силен вятър и през облаците се промъкваше сива светлина. На тази светлина той видя червеникавокафява ръжда, като засъхнала кръв, по стоманата на огромните кранове, и ярки, зелени, живи плевели, като преяли канибали, да растат над купчини строшено стъкло под стените, изградени от празни рамки. До една врата в далечината съзря черните силуети на мъже. Те бяха безработните от рушащите се бордеи на това, което някога е било процъфтяващ град.

Те стояха мълчаливо и гледаха блъскавата кола, която той беше оставил на портала на фабриката, чудеха се дали човекът на хълма е онзи Ханк Риърдън, за когото хората говореха, и дали е вярно, че фабриката ще бъде отворена отново. „Историческият цикъл на производство на стомана в Пенсилвания очевидно е към своя заник — беше писал един вестник, — и експертите са съгласни, че инвестицията на Хенри Риърдън в стомана е безнадеждна. Скоро ще

можете да станете свидетели на сензационния край на сензационния Хенри Риърдън“.

Това беше преди десет години. Тази вечер студеният вятър, който брулеши лицето му напомняше за студения вятър през онзи ден. Обърна се и погледна назад. Червеният отблъсък на леярната дишаше в небето — гледка, животворна като изгрев. Такива бяха спирките му, гарите, до които експресът беше стигнал и които беше подминал. Не си спомняше нищо отчетливо през годините между тях — годините бяха размазани, сякаш от високата скорост.

Каквото и да е било, мислеше си той, каквото и да са били напрежението и агонията, те си струваха, защото му бяха помогнали да стигне до този ден — денят, в който първата пещ от първата поръчка за риърдънов метал беше излята, за да се превърне в релси за „Тагарт Трансконтинентал“.

Той докосна гривната в джоба си. Беше я направил от този първи излят метал. Тя беше за съпругата му. Докато я докосваше, изведенъж разбра, че мисли за някаква абстракция, наречена „негова съпруга“, а не за жената, за която беше женен.

Прониза го съжаление, желание да не беше правил гривната, а сетне и вълна от самообвинение за съжалението. Той разтърси глава. Не беше време за старите му съмнения. Чувстваше, че може да прости всичко на всекиго, защото щастието беше най-сигурното средство за пречистване. Чувстваше се сигурен, че тази вечер всяко живо същество му желае доброто. Искаше да се срещне с някого, да се изправи пред първия непознат, да застане обезоръжен и открит, и да каже: „Погледни ме“. Хората, мислеше си, бяха толкова жадни да видят радостта, колкото винаги е бил и самият той — за миг на облекчение от сивия товар на страданието, което изглеждаше така необяснимо и ненужно. Никога не успял да проумее защо хората трябва да са нещастни.

Тъмният път неусетно се беше изкачил до върха на един хълм. Той спря и се обърна. Червеният блъсък беше останал като тясна лента далеч на запад. Над нея, съвсем дребни, заради няколкото мили разстояние, личаха написаните върху чернотата на небето думи на неонов надпис: „Риърдън стайл“. Той стоеше изправен, сякаш на подсъдимата скамейка. Мислеше си как, в мрака на тази нощ, и други надписи светеха из страната: „Руда Риърдън“, „Въглища Риърдън“,

„Варовик Риърдън“ Мислеше си за дните зад себе си. Искаше му се да може да запали неонов надпис над тях — „Животът на Риърдън“.

Обърна се рязко и продължи. Когато пътят доближи неговата къща, той забеляза, че стъпките му се забавят и че настроението му спада. Усети смътна неохота да влезе в дома си, а не му се щеше да е така. Не, помисли си той, не и тази нощ — днес те ще ме разберат. Но не знаеше, никога не можеше да определи какво точно искаше те да разберат.

Видя светлина в прозорците на всекидневната, когато приближи къщата. Тя беше на върха на хълма и се изправяше пред него като голяма бяла грамада — изглеждаше гола, с няколко имитиращи колониалност колони, като колебливи орнаменти, — къщата изглеждаше безрадостно гола, с голота, която не си струваше да бъде разбулена.

Не беше сигурен дали съпругата му го забеляза, когато влезе във всекидневната. Тя стоеше до камината и разговаряше, а извивката на ръката ѝ плавно се движеше и грациозно подчертаваше думите ѝ. Чу как гласът ѝ прекъсна за момент и си помисли, че го е видяла, но тя не вдигна поглед и продължи гладко изречението си. Не можеше да бъде сигурен.

— ... Но културният човек просто се отегчава от така наречените чудеса на чисто материалната изобретателност — казваше тя. — Той просто не може да се развлнува от един водопровод.

После обърна глава, погледна Риърдън в тъмнината в другия край на дългата стая, и ръцете ѝ се разтвориха елегантно, като две лебедови шии.

— Но скъпи — каза тя с явен присмех в гласа, — не е ли твърде рано, за да се прибираш? Нямаше ли шлака за чистене или тръби за полиране?

Всички се обърнаха към него — майка му, брат му Филип и старият им приятел Пол Ларкин.

— Съжалявам — отговори той. — Знам, че закъснях.

— Не казвай, че съжаляваш — каза майка му. — Можеше да се обадиш.

Той я погледна, смътно опитвайки се да си спомни нещо.

— Обеща да се прибереш за вечеря днес.

— Да, така е. Съжалявам. Но днес във фабриката изляхме... — той спря. Не знаеше какво го лиши от способността да промълви единственото нещо, заради което се беше приbral вкъщи, добави само:

— Просто... забравих.

— Точно това има предвид мама — каза Филип.

— Остави го да се оствърчи, още не е съвсем тук, още е в леярната — весело каза жена му. — Все пак свали си палтото, Хенри.

Пол Ларкин го гледаше с преданите очи на вързано куче.

— Здрави, Пол — каза Риърдън. — Кога пристигна?

— О, просто успях да скоча на влака в 5,35 от Ню Йорк — усмихна се Ларкин с благодарност за проявеното към него внимание.

— Някакви проблеми?

— Че кой няма проблеми в наши дни? — усмивката на Ларкин придоби примирено изражение, за да покаже, че забележката беше чисто философска. — Но не, нищо специално този път. Просто реших да се отбия и да те видя.

Съпругата му се изсмя.

— Разочарова го, Пол.

Обърна се към Риърдън.

— Дали е комплекс за малоценност или мания за величие, Хенри? Наистина ли вярваш, че никой не може да иска да те види просто заради самия теб, или пък смяташ, че никой не може да се справи без твоята помощ?

Той искаше ядосано да отрече, но тя му се усмихваше така, сякаш това беше просто шега в разговора, а той не беше твърде умел в този вид разговори, които не значеха нищо, така че не отговори. Стоеше и я гледаше, чудейки се за нещата, които никога не беше могъл да разбере.

Лилиан Риърдън се смяташе от всички за красива жена. Имаше високо, елегантно тяло, от онези, които изглеждаха добре в рокли с висока талия в стил „Ампир“, каквито обикновено носеше. Изисканият ѝ профил беше като камея в същия стил: чистите му, горди линии и блестящите кестеняви вълни на косата ѝ, носена с класическа простота, създаваха строга, имперска красота. Но когато се обърнеше с лице към тях, хората изпитваха леко разочарование. Лицето ѝ не беше красиво. Недостатъкът му бяха очите: бяха с някакъв неясен блед, нито твърде сив, нито кафяв цвят, безизразни и лишени от живот. Риърдън

винаги се беше чудил — защо, след като изглеждаше весела толкова често, на лицето ѝ никога не се изписваше радост.

— Срещали сме се и преди, скъпи — каза тя в отговор на мълчаливия му изпитателен поглед — но ти май не си сигурен в това.

— Вечерял ли си, Хенри? — попита майка му. В гласа ѝ имаше упрек и нетърпение, сякаш неговият глад беше лична обида към нея.

— Да... Не... Не бях гладен.

— Тогава да позвъня и да им поръчам...

— Не, майко, не сега, няма значение.

— Това винаги е бил проблемът ми с теб — тя не гледаше към него, а изричаше думите в празното пространство. — Няма смисъл да се опитвам да правя нищо за теб, ти не го оценяваш. Така и не можах да те накарам да се храниш както трябва.

— Хенри, работиш твърде много — каза Филип. — Не е добре за теб.

Риърдън се засмя.

— На мен ми харесва.

— Ти смяташ така. Това е някакъв вид невроза, да знаеш. Когато човек се потопи в работа, то е защото се опитва да избяга от нещо. Трябва да имаш хоби.

— Фил, за Бога! — каза той и съжали за раздразнението в гласа си.

Филип винаги е бил с нестабилно здраве, въпреки че лекарите никога не откриваха някакво конкретно увреждане в неговото безформено, дългнесто тяло. Той беше на трийсет и осем, но хроничното му изтощение понякога караше хората да мислят, че е повъзрастен от брат си.

— Трябва да се научиш да се забавляваш — каза Филип. — Иначе ще станеш скучен и тесногръд. Ограничен, ти знаеш. Трябва да излезеш от малката си уединена черупка и да погледнеш света. Нали не искаш да изпуснеш живота, а точно това ще стане, ако продължаваш така.

Борейки се с гнева, Риърдън си каза, че това беше начинът, по който Филип проявяваше загриженост. Каза си, че няма да е справедливо да се обижда: всички се опитваха да покажат грижата си към него — а на него му се искаше не това да са нещата, за които проявяват загриженост.

— Днес си прекарах доста добре, Фил — отговори с усмивка той, и се учуди защо Филип не попита какво е станало.

Щеше му се един от тях да го попита. Беше му трудно да се съсредоточи. Гледката на течащия метал още беше запечатана в ума му, изпълваше съзнанието му и не оставяше място за каквото и да е друго.

— Можеше да се извиниш, но би трябвало вече да съм свикнала и да не го очаквам от теб.

Беше гласът на майка му. Той се обърна. Тя го гледаше с обидения поглед, който известява безкрайното търпение на беззащитните.

— Госпожа Бийчъм беше тук на вечеря — каза тя с упрек.

— Какво?

— Госпожа Бийчъм. Моята приятелка госпожа Бийчъм.

— Е, и?

— Казах ти за нея, при това много пъти, но ти никога не помниш какво казвам. Госпожа Бийчъм толкова искаше да те види, но трябваше да си тръгне след вечеря, така че не можеше да чака. Госпожа Бийчъм е много заета. Толкова много искаше да ти разкаже за прекрасната работа, която вършим в енорийското училище, за часовете по металообработване и за дръжките за врати от ковано желязо, които малките деца от бедняшките квартали правят съвсем самички.

Той вложи цялото си внимание, за да отговори спокойно:

— Съжалявам, ако съм те разочаровал, майко.

— Не съжаляваш. Можеше да си тук, ако беше направил усилие. Но кога ли си полагал усилия за някого другого, освен за себе си? Не се интересуваш от никого от нас, нито от нещата, които правим. Мислиш си, че е достатъчно просто да плаща сметките, нали? Пари! Само това знаеш. И единственото, което ни даваш, е пари. Да си ни отделял някога никакво време?

Ако това означава, че й липсва, мислеше си той, то тогава означава и привързаност, а ако означава привързаност, то е несправедливо да изпитва тежко, мрачно чувство, което го кара да мълчи, за да не би гласът му да издаде, че това чувство е отвращение.

— Теб не те е грижа — продължи гласът й, наполовина задавен, наполовина умоляващ. — Лилиан имаше нужда от теб днес по много важен проблем, но аз ѝ казах, че няма смисъл да те чака, за да го обсъди с теб.

— Но майко, това не е важно! — каза Лилиан. — Не и за Хенри.

Той се обърна към нея. Стоеше в средата на стаята, все още с тренчкот на гърба, сякаш беше в клопката на някаква нереалност, която нямаше как да стане реална.

— Изобщо не е важно — весело каза Лилан. Той не можеше да прецени дали гласът ѝ изразява извинение или самохвалство. — Няма нищо общо с бизнеса. Напълно некомерсиално е.

— За какво става въпрос?

— За парти, което мисля да организирам.

— Парти?

— О, не гледай толкова изплашено, не е за утре вечер. Знам, че си много зает, но е чак след три месеца и искам да бъде нещо много голямо и специално, така че ще ми обещаеш ли да бъдеш тук тогава, а не в Минесота, Колорадо или Калифорния?

Тя го гледаше странно, говорейки едновременно твърде лековато и твърде целенасочено, като усмивката и подчертаваше прекалено силно невинния ѝ вид и предполагаше някакъв скрит коз.

— След три месеца? — каза той. — Но ти знаеш, че не мога да предположа каква спешна работа може да изникне и да се наложи да напусна града.

— О, да! Но не може ли да си запиша официална среща с теб, предварително един вид, като всеки железопътен директор, производител на автомобил и търговец на боклук, тоест на скрап? Казват, че никога не пропускаш среща. Разбира се, ще ти позволя да избереш удобна за теб дата.

Тя го гледаше, а погледът ѝ придобиваше някаква специална женска привлекателност, тъй като идваше изпод наведеното ѝ чело, нагоре към него. Тя попита, някак твърде безгрижно и твърде внимателно:

— Датата, която имам предвид, е десети декември, но ти може би предпочиташ девети или единайсети?

— За мен няма значение.

Тя каза тихо:

— Десети декември е годишнината от сватбата ни, Хенри.

Всички гледаха лицето му; ако очакваха виновен поглед, то онова, което видяха, беше лека весела усмивка. Не може да го е замислила като капан, мислеше си той, защото той можеше да избяга

толкова лесно, като просто откаже да приеме всякакви обвинения за това, че е забравил и да я остави отхвърлена, тя знаеше, че чувствата му към нея бяха единственото ѝ оръжие. Мотивът ѝ, мислеше си той, е горд, непряк опит да изпита чувствата му и да признае своите. Партито не беше неговият начин за празнуване, а нейният. За него то не значеше нищо — за нея беше най-добрият подарък, който можеше да предложи на него и на техния брак. Трябаше да уважи намерението ѝ, мислеше си, дори и да не споделяше стандартите ѝ, дори и да не знаеше дали изобщо го е грижа за каквото и да е подаръци от нейна страна. Трябаше да я остави да победи, мислеше си, защото тя се беше оставила напълно на неговата милост. Той се усмихна без лошо чувство, с открита усмивка, признавайки нейната победа.

— Добре, Лилиан — спокойно каза той. — Обещавам да бъда тук вечерта на десети декември.

— Благодаря, скъпи — усмивката ѝ беше прикрита, мистериозна, той се чудеше защо му се стори за миг, че поведението му е разочаровало всички.

Ако тя му вярваше, мислеше си той, ако чувствата ѝ към него бяха още живи, то той щеше да оправдае доверието ѝ. Трябаше да го каже, думите бяха като лещи, които фокусират ума, а той не можеше да използва думите за нищо друго тази вечер.

— Съжалявам, че закъснях, Лилиан, но днес в леянрата отляхме първата пещ с риърдънов метал.

За миг настъпи тишина. После Филип каза:

— Е, това е прекрасно.

Другите не казаха нищо.

Той сложи ръка в джоба си. Когато я докосна, реалността на гривната помете всичко друго, той се чувстваше както в момента, когато течният метал се изливаше в пространството пред него.

— Донесох ти подарък, Лилиан.

Той не знаеше, че стои изпънат и че жестът му е като на завърнал се кръстоносец, който предлага трофеите на любимата си, когато пусна малка метална верижка в скута ѝ.

Лилиан Риърдън я пое, окачи я на краищата на двата си изправени пръста и я вдигна към светлината. Брънките бяха тежки, грубовати, а блестящият метал имаше странен зеленикавосин оттенък.

— Какво е това? — попита тя.

— Първото нещо, направено от първата пещ на първата поръчка на риърдънов метал.

— Искаш да кажеш, че струва точно колкото струва и парче релса?

Той я погледна безизразно.

Тя подхвърляше гривната, която блещукаше на светлината.

— Хенри, това е невероятно красиво! Каква оригиналност! Аз ще съм сензацията на Ню Йорк, защото ще нося бижута, направени от същия материал като трегерите на мостовете, двигателите на камионите, печките, пищещите машини, и... какво казваше за това преди няколко дни, скъпи? Казаните за супа?

— Господи, Хенри, ама че си надут! — каза Филип.

Лилиан се засмя.

— Той е сантиментален. Като всички мъже. Но, скъпи, аз наистина го оценявам. Не като подарък, а като идея.

— Идеята му си е чисто egoистична, ако питаш мен — каза майката на Риърдън. — Друг мъж би донесъл диамантена гривна, ако иска да направи подарък на жена си, защото ще мисли за нейното удоволствие, а не за своето собствено. Но Хенри мисли, че само защото е направил нов вид тенекия, за всички тя е по-ценна от диамантите, именно защото той я е направил. Такъв си е още от петгодишен — най-себичното хлапе, което сте виждали — и аз си знаех, че като порасне, ще бъде най-egoистичното същество на земята.

— Не, сладко е — каза Лилиан. — Очарователно.

Тя пусна гривната на масата. Стана, сложи ръце на раменете на Риърдън, после се вдигна на пръсти и го целуна по бузата с думите:

— Благодаря ти, скъпи.

Той не помръдна, не наведе глава към нея. След малко се обърна, съблече палтото си и седна до огъня, отделно от другите. Чувстваше единствено огромно изтощение.

Не слушаше разговора им. Чуваше смътно, че Лилиан спори, защитавайки го срещу майка му.

— Познавам го по-добре от теб — казваше майка му. — Ханк Риърдън не се интересува от нищо, било то човек, животно или плевел, освен ако не е свързано по някакъв начин с него и неговата работа. Само за това го е грижа. Опитах се по всянакъв начин да го науча на малко скромност, цял живот се опитвам, но се провалих.

Той беше предложил на майка си неограничени средства, за да живее както и където поиска, чудеше се защо беше настояла да живее с него. Успехът му, мислеше си той, има някакво значение за нея, и ако това е така, значи между тях има връзка — единствената връзка, която той признаваше; ако тя искаше място в дома на успелия си син, той нямаше да й го откаже.

— Безполезно е да се надяваме, че от Хенри ще излезе светец, майко — каза Филип. — Той не е роден за светец.

— Напротив, Филип, грешиш — каза Лилиан. — Толкова много грешиш! Хенри има всички заложби на светец. Това е проблемът.

Какво искат от него — мислеше си Риърдън. Какво преследват? Той никога не беше искал каквото и да е от тях, тъкмо те желаеха да го задържат, те предявяваха претенции към него, и тези претенции изглежда имаха формата на обич, но беше форма, по-трудна за понасяне от всеки вид омраза. Той презираше безпричинната привързаност, също както презираше и неспечеленото богатство. Те твърдяха, че го обичат по някаква неизвестна причина, и пренебрегваха всички неща, за които той можеше да иска да бъде обичан. Той се чудеше какъв отклик се надяваха да получат от него по този начин — ако изобщо искаха отклик.

Тъкмо това искаха, мислеше си той, иначе защо са тези непрекъснати оплаквания, тези неспирни обвинения за неговото безразличие? Защо е това хронично подозрение, сякаш чакат да бъдат наранени? Той никога не беше искал да ги нарани, но винаги беше усещал отбранителното им, обвинително очакване — те изглеждаха наранени от всичко, което кажеше, като това нямаше нищо общо с думите или делата му, а беше почти... почти сякаш те бяха наранени от самия факт, че той съществува. Не започвай да мислиш, че са луди — каза си строго той, опитвайки се да се пребори със загадката с помощта на най-стриктното си и безмилостно чувство за справедливост. Той не можеше да ги съди, без да ги разбира. А не можеше да ги разбере.

Харесваше ли ги? Не, мислеше си, искал е да ги харесва, а това не беше същото. Беше го желал в името на някаква неизказана възможност, която някога очакваше да види във всяко човешко същество. Сега не изпитваше нищо към тях, само безмилостно безразличие, дори без съжаление от загубата. Имаше ли нужда от друг

човек като част от живота си? Липсваше ли му чувството, което беше искал да изпита? Не, мислеше си. Беше ли му липсвало някога? Да, в младостта му. После никога.

Чувството на изтощение растеше, той разбра, че беше отегчение.

Дължеше им вежливостта да го скрие, мислеше си, и седеше неподвижен, борейки се с желанието за сън, което се превръщаше във физическа болка.

Очите му се затваряха, когато усети два меки, влажни пръста да докосват ръката му: Пол Ларкин беше придърпал един стол до него и се навеждаше за личен разговор.

— Не ме интересува какво казва индустрията, Ханк, риърдъновият метал е страхотен продукт, невероятен, ще ти докара цяло състояние — като всичко, до което се докоснеш.

— Да — каза Риърдън. — Така е.

— Просто... надявам се, че няма да се забъркаш в неприятности.

— Какви неприятности?

— Ами не знам... както стоят нещата... има хора, които... но откъде да знаем? Всичко става...

— Какви неприятности?

Ларкин седеше прегърбен и гледаше нагоре с благите си, умоляващи очи. Ниското му закръглено тяло изглеждаше беззащитно и недовършено, сякаш имаше нужда от черупка, в която да се скрие при най-лекото докосване. Тъжните му очи, неговата изгубена, безпомощна, призоваваща усмивка, служеха като заместител на черупката. Усмивката беше обезоръжаваща, като на момче, което се е оставило на милостта на една неразбирама вселена. Той беше на петдесет и три години.

— Връзките ти с обществеността не са особено добри, Ханк — каза той. — Никога не си се оправял с пресата.

— Е, и?

— Не си популярен, Ханк.

— Не съм чул оплаквания от клиентите си.

— Нямам това предвид. Трябва да си наемеш добър агент, който да продава теб на публиката.

— Че за какво? Аз продавам стомана.

— Но не е добре обществото да е срещу теб. Общественото мнение значи много, да знаеш.

— Не мисля, че обществото е против мен. А и не бих дал пукнат грош, дори да е така.

— Вестниците са срещу теб.

— Имат свободно време. Аз нямам.

— Не ми харесва, Ханк. Не е добре.

— Кое?

— Онова, което пишат за теб.

— Че какво пишат за мен?

— Знаеш. Че си необуздан. Че си безмилостен. Че няма да позволиш никому право на глас в управлението на фабриките си. Че единствената ти цел е да правиш стомана и пари.

— Но тъкмо това е целта ми.

— Само че не бива да го казваш.

— Защо не? Какво друго да казвам?

— Ами не знам... Но твоите фабрики...

— Те са си мои, нали?

— Да, но... не бива да го напомняш на хората твърде често...

Знаеш как е в наши дни... Мислят, че поведението ти е антисоциално.

— Изобщо не ми пuka какво мислят.

Пол Ларкин въздъхна.

— Какво има, Пол? Накъде биеш?

— Нищо... нищо специално. Само дето никога не се знае какво може да се случи в такива времена... Човек трябва да внимава.

Риърдън се подсмехна.

— Не се опитваш да се тревожиш за мен, нали?

— Аз съм просто твой приятел, Ханк. Приятел съм ти. Знаеш колко ти се възхищавам.

Пол Ларкин никога не беше имал късмет. Не успяваше съвсем в нищо от онова, с което се заемеше — не се проваляше напълно, но и нищо не докарваше докрай. Той беше бизнесмен, но не успяваше да се задържи дълго в който и да е бизнес. В момента се бореше със скромна фабрика, която произвеждаше минно оборудване.

Той отдавна се беше залепил за Риърдън, заслепен от възхищение. Идваше за съвет, понякога искаше заеми, но не твърде често — заемите бяха скромни и винаги ги връщаше, макар и не навреме. Мотивът му да поддържа връзката изглежда приличаше на нуждата на анемичен човек, който получава животоспасяващо

кръвопреливане само от гледката на кипяща първична жизненост. Докато наблюдаваше усилията на Ларкин, Риърдън се чувстваше така, сякаш гледа мравка да се мъчи под тежестта на кибритена клечка. Толкова е трудно за него, мислеше си Риърдън, и е толкова лесно за мен. Така че му даваше съвет, внимание и тактичен, търпелив интерес всеки път, когато можеше.

— Аз съм твой приятел, Ханк — Риърдън го гледаше изпитателно. Ларкин погледна встрани, сякаш преценяваше нещо наум. След малко попита внимателно:

— Как е твоят човек във Вашингтон?

— Добре, предполагам.

— Трябва да си сигурен. Важно е.

Той погледна нагоре към Риърдън и повтори с някаква притеснена настойчивост, сякаш изплащаше болезнен морален дълг:

— Ханк, много е важно.

— Предполагам.

— Всъщност тъкмо това дойдох да ти кажа.

— Има ли някаква специална причина?

Ларкин помисли за момент и реши, че дългът е платен.

— Не — каза той.

Риърдън мразеше тази тема. Знаеше, че трябва да има човек, който да защитава интересите му в законодателната власт. Всички индустриски трябваше да наемат такива хора. Но той никога не беше обръщал много внимание на този аспект от бизнеса си — не беше съвсем убеден, че е чак толкова необходимо. Някакво необяснимо отвращение — отчасти от претенциозност, отчасти от отегчение — го възпираха винаги, когато се опитваше да помисли за това.

— Проблемът, Пол — каза той, мислейки на глас — е, че хората, които човек трябва да наеме за такава работа, са една мръсна пасмина.

Ларкин гледаше встрани.

— Такъв е животът — каза той. — Проклет да съм, ако разбирам защо. Не можеш ли да ми обясниш? Какво не е наред със света?

Ларкин тъжно повдигна рамене.

— Защо задаваш безполезни въпроси? Колко е дълбок океанът? Колко е високо небето? Кой е Джон Голт?

Риърдън се изправи на стола.

— Не — рязко каза той. — Не. Няма причина да се чувствам така.

Той стана. Изтощението му си беше отишло, докато говореше за бизнеса си. Почувства внезапен прилив на непримиримост, нужда да възстанови и предизвикателно да утвърди отново собствения си възглед за действителността, онова чувство за нея, което беше изпитвал, докато се прибираше към къщи тази вечер и което сега изглеждаше заплашено по някакъв неназовим начин.

Той премина през стаята, докато енергията му се връщаше. Погледна семейството си.

Те бяха объркани, нещастни деца, мислеше си той, всичките, дори и майка му, и беше глупаво да се сърди на тяхната негодност, тя идваща от тяхната безпомощност, а не от злоба. Той беше този, който трябваше да се научи как да ги разбира, защото той имаше какво да им даде, а те никога не можеха да споделят неговото чувство за радостна, необятна сила.

Той ги погледна от другия край на стаята. Майка му и Филип страстно разискваха нещо, но той забеляза, че те всъщност не влагаха страст, просто бяха нервни. Филип седеше на нисък стол, с изпънат напред корем, с тежест, прехвърлена върху раменете, сякаш нещастната му, неудобна позиция трябваше да накаже всеки, който го погледне.

— Какъв е проблемът, Фил? — попита Риърдън, приближавайки го. — Изглеждаш съсипан.

— Имах тежък ден — мрачно каза Филип.

— Ти не си единственият, който работи много — каза майка му.

— И другите имат проблеми, ако и това да не са милиардерски транс-суперконтинентални проблеми като твоите.

— Ами това е хубаво. Винаги съм мислил, че Филип трябва да си намери собствени интереси.

— Добре? Искаш да кажеш, че ти харесва да виждаш как брат ти се поболява от работа? Забавно ти е, нали? Винаги съм мислила, че ти е забавно.

— Нищо подобно, майко. Искам да помогна.

— Не е необходимо да помагаш. Не е необходимо да чувствуаш каквото и да е към никого от нас.

Риърдън никога не знаеше какво прави брат му, или какво иска да прави. Той беше изпратил Филип в колеж, но Филип не беше в състояние да определи на какво конкретно иска да се посвети. Според представите на Риърдън имаше нещо нередно в това човек да не се стреми към някаква доходна работа, но той не искаше да налага своите стандарти на Филип — можеше да си позволи да издържа брат си и да не обръща внимание на разходите. Нека не се насиљва, мислеше си Риърдън години наред, нека има възможността да избере кариерата си, без да е принуден да се бори за прехраната си.

— Какво прави днес, Фил? — попита търпеливо той.

— Няма да ти е интересно.

— Напротив, интересно ми е. Затова питам.

— Трябваше да се срещна с двайсет души в цялата околност, от тук до Рединг и Уилмингтън.

— За какво ти е било да ги виждаш?

— Опитвам се да събера пари за „Приятели на глобалния прогрес“.

Риърдън никога не успя да запомни многото организации, в които членуваше Филип, нито пък имаше ясна представа за тяхната дейност. Беше чувал смътно Филип да споменава тази през последните няколко месеца.

Тя изглежда се беше посветила на някакви бесплатни лекции по психология, народна музика и кооперативно селско стопанство. Риърдън изпитваше презрение към подобни групи и не виждаше причини да се запознава по-отблизо с тяхната дейност.

Остана безмълвен. Филип добави без подкова:

— Трябват ни десет хиляди долара за жизненоважна програма, но събирането на пари е живо мъченичество. У хората не е останала и капка социална съзнателност. Като си помисля за подпухналите богаташи, които видях днес — ами те ще похарчат много повече за някаква прищаявка, но аз не можах да изстискам дори и стотичка от тях, а само това исках. Нямат никакво чувство за морален дълг, никакви... На какво се смееш? — рязко попита той. Риърдън стоеше пред него и се усмихваше.

Беше толкова детински безочливо, мислеше си Риърдън, толкова безпомощно жестоко: намек и обида, поднесени заедно. Щеше да е толкова лесно да смаже Филип, като върне обидата — при това обида,

която щеше да е смъртоносна, защото беше вярна, — че не можа да си позволи да я произнесе. Бедният глупак сигурно знае, че се е оставил на милостта ми, знае, че се е открил за удара, така че не трябва да го правя, и това ще бъде най-добрият ми отговор, който той няма как да пропусне. Колко ли нещастно трябва да живее човек, за да позволи да го изтезават така?

И тогава Риърдън изведнъж видя, че може да пробие поне веднъж през хроничното гадене на Филип, да му поднесе шокиращо удоволствие, неочеквано удовлетворение на безнадеждно желание. Мислеше си: какво ме интересува желанието му? То е негово, също както риърдъновият метал е мой, за него то значи същото, което металът значи за мен, нека го видим щастлив поне веднъж, може да научи нещо, не казах ли, че щастието е средство за пречистване? Тази вечер празнувам, нека празнува и той, за него ще значи толкова много, а за мен — толкова малко.

— Филип — каза с усмивка той, — обади се на госпожица Айвс в моя кабинет утре. Тя ще ти даде чек за десет хиляди долара.

Филип го погледна неразбиращо — не беше нито шок, нито удоволствие, а просто празен, изцъклен поглед.

— О — каза Филип и добави: — Ще го оценим високо.

В гласа му нямаше емоция, дори и такава проста емоция като алчност.

Риърдън не можеше да разбере собственото си чувство: сякаш нещо тежко и празно рухна в него — той почувства едновременно тежестта и празнотата. Знаеше, че е разочарование, но се чудеше защо е толкова сиво и грозно.

— Много мило от твоя страна, Хенри — сухо каза Филип. — Изненадан съм. Не го очаквах.

— Не разбираш ли, Фил — каза Лилиан, с особено ясен и весел глас. — Хенри е отляял метала си днес.

Тя се обърна към Риърдън.

— Ще го обявим ли за национален празник, скъпи?

— Ти си добър човек, Хенри — каза майка му и добави: — Но не достатъчно често.

Риърдън стоеше и гледаше Филип, сякаш чакаше нещо. Филип гледаше встрани, после вдигна очи и издържа на погледа на Риърдън, сякаш сам той го подлагаше на изпитание.

— Всъщност не искаш наистина да помогнеш на хората в неравностойно положение, нали?

Филип зададе въпроса, а Риърдън чу, неспособен да го повярва, че тонът на гласа му беше обвинителен.

— Не, Фил, изобщо не ме е грижа. Просто искам да си щастлив.

— Но тези пари не са за мен. Не ги събирам за никакви лични цели. Нямам никакъв egoистичен интерес в цялата тази работа.

Гласът му беше студен, с нотка на осъзната добродетел.

Риърдън се обърна. Почувства внезапно отвращение — не защото думите бяха лицемерни, а защото бяха верни, Филип наистина го мислеше.

— Между другото, Хенри — добави Филип, — може ли да те помоля госпожица Айвс да ми даде парите в брой?

Риърдън се извърна отново към него, учуден.

— Виждаш ли, „Приятелите на глобалния прогрес“ са много прогресивна група и винаги са твърдели, че ти представляваш най-тъмния елемент на социалния упадък в страната, така че ще ни притесни, ако твоето име е в списъка с дарителите, защото някой може да ни обвини, че сме се продали на Ханк Риърдън.

Искаше да зашлени Филип. Но едно почти нетърпимо презрение го накара просто да затвори очи.

— Добре — тихо каза той. — Ще ги получиш в брой.

Той отиде до най-далечния прозорец в стаята и остана там, наблюдавайки отблясъка от фабриката на хоризонта. Чу гласа на Ларкин да вика след него:

— По дяволите, Ханк, не биваше да му ги даваш!

След това дойде гласът на Лилиан, студен и весел:

— Грешиш, Пол, толкова много грешиш! Какво ще стане със суетността на Хенри, ако не ни подхвърля милостиня? Какво ще стане със силата му, ако няма по-слаби хора, над които да доминира? Какво ще стане със самия него, ако ние не зависим от него? Всъщност всичко е наред, не го критикувам, просто това е закон на човешката природа.

Тя взе металната гривна и я вдигна, оставяйки я да блещука на светлината на лампата.

— Верига — каза тя. — Подходящо, нали? Това е веригата, с която е оковал всички ни.

ГЛАВА III

ВЪРХЪТ И ДЪНОТО

Таванът беше като на изба — толкова тежък и нисък, че хората се навеждаха, когато прекосяваха стаята, сякаш тежестта на свода падаше върху раменете им. Кръглите сепарета в тъмночервена кожа бяха вградени в каменни стени, които изглеждаха разядени от годините и влагата. Нямаше прозорци, само оскудна синя светлина се процеждаше през цепнатините в зидарията — мъртва синя светлина, подходяща за използване при авария. Влизаше се по тесни стълби, които водеха надолу, сякаш се спускаха дълбоко под земята. Това беше най-скъпият бар в Ню Йорк, построен на покрива на небостъргач.

Четирима мъже седяха на една маса. Макар и шейсет етажа над града, те не говореха на висок глас, както говори човек, качил се нависоко, свободен сред въздуха и пространството — гласовете им бяха приглушени, по-подходящи за мазе.

— Условия и обстоятелства, Джим — каза Орън Бойл. — Условия и обстоятелства, които са напълно извън човешки контрол. Бяхме планирали всичко, за да доставим тези релси, но се появиха непредвидени обстоятелства, които никой не можеше да предотврати. Само да ни беше дал шанс, Джим.

— Липсата на единство — каза провлачено Джеймс Тагарт — изглежда е основната причина за всички социални проблеми. Сестра ми има определено влияние сред част от акционерите. Разрушителната им тактика невинаги може да бъде преодоляна.

— Ти го каза, Джим. Липса на единство, това е проблемът. Дълбокото ми убеждение е, че в нашето сложно индустриално общество нито едно бизнес начинание не може да успее, без да споделя товара на проблемите и на другите предприятия.

Тагарт отпи от питието си и го оставил.

— Трябва да го уволнят този барман — каза той.

— Вижте например „Асошиейтед Стийл“. Ние имаме най-modерната фабрика в страната и най-добрата организация. Това ми се

струва неоспорим факт, защото миналата година получихме наградата за промишлена ефективност на списание „Глоуб“. Следователно можем да твърдим, че сме направили най-доброто, на което сме били способни, и никой не може да ни обвинява. Но не можем да направим нищо, когато металната руда е национален проблем. Не можахме да намерим руда, Джим.

Тагарт мълчеше. Седеше с лакти, широко разтворени върху масата. Масата беше неудобно малка и това я правеше още по-неудобна за тримата му събеседници, но те като че ли не поставяха под въпрос неговото предимство.

— Никой не може да намери вече руда — каза Бойл. — Естествено изчерпване на мините, износване на оборудването, недостиг на материали, трудности с транспорта и други неизбежни условия.

— Минната индустрия рухва. Ето това убива производството на минно оборудване — каза Пол Ларкин.

— Доказано е, че всеки един бизнес зависи от всеки друг — каза Орън Бойл. — Така че всеки трябва да споделя бремето на другите.

— Мисля, че това е така — каза Уесли Мауч. Но никой никога не обръща внимание на Уесли Мауч.

— Моята цел — каза Орън Бойл — е съхраняването на свободната икономика. Всички са съгласни, че свободната икономика в момента е подложена на изпитание. Хората няма да я защитят, освен ако не докаже своята ценност за обществото и не поеме социалната си отговорност. Ако не развие обществен дух, ще загине, не се съмнявайте в това.

Орън Бойл се беше появил от нищото пет години по-рано, и оттогава не слизаше от кориците на всички новинарски списания. Беше започнал със сто хиляди долара свои пари и двеста милиона долара заем от правителството. Сега оглавява огромен концерн, който беше погълнал много по-малки компании. Както обичаше да казва, това доказваше, че способният човек все още има шанс да успее в този свят.

— Единственото оправдание на частната собственост — каза Орън Бойл — е службата на обществото.

— Това, мисля, е несъмнено — каза Уесли Мауч.

Орън Бойл шумно прегълтна питието си. Той беше едър мъж с отривисти жестове, цялата му външност показваше, че е пълен с живот, освен малките черни цепнатини на очите му.

— Джим — каза той, — риърдъновият метал изглежда е огромна измама.

— Аха — каза Тагарт.

— Чух, че нито един експерт не е дал положителна оценка за него.

— Не, нито един.

— Подобряваме стоманените релси от поколения наред и увеличаваме теглото им. Вярно ли е, че релсите от риърдънов метал ще са по-леки от най-евтината и нискокачествена стомана?

— Точно така — каза Тагарт — по-леки са.

— Но това е смехотворно, Джим. Това е физически невъзможно. За твоята натоварена, високоскоростна главна линия?

— Точно така.

— Но така си търсиш белята.

— Не аз, сестра ми.

Тагарт завъртя бавно столчето на чашата между пръстите си. За миг настъпи тишина.

— Националният съвет по металообработваща промишленост прие резолюция, с която назначава комитет за изследване на риърдъновия метал, тъй като употребата му може да е опасна за обществото — каза Орън Бойл.

— Това, по мое мнение, е мъдро — каза Уесли Мауч.

— Когато всички са съгласни — гласът на Тагарт изведнъж стана писклив, — когато хората са единодушни, как може един човек да дръзне да не е съгласен? С какво право? Ето това искам да знам — с какво право?

Очите на Бойл се впиха в лицето на Тагарт, но мътната светлина в стаята не позволяваше лицата да се виждат ясно: пред него имаше само бледо, синкаво петно.

— Като си помислим за естествените ресурси по време на критичен недостиг — меко каза Бойл, — като си помислим за жизненоважните сировини, които се хабят за безотговорни частни експерименти, като си помислим за рудата...

Той не довърши. Отново погледна Тагарт. Но Тагарт изглежда знаеше, че Байл чака, и намираше мълчанието за приятно.

— Обществеността има жизненоважен интерес от природните ресурси, Джим, като желязната руда например. Обществеността не може да остане безразлична към безразсъдното, себично прахосване от страна на един антисоциален индивид. В крайна сметка частната собственост е само попечителство, упражнявано в полза на обществото като цяло.

Тагарт хвърли поглед към Байл и се усмихна — усмивката беше многозначителна и искаше да каже, че нещо в думите му е отговор на нещо в думите на Байл.

— Алкохолът, който сервират тук, е отвратителен. Предполагам, че това е цената, която трябва да платим, за да не се тъпчим с тълпите. Но наистина ми се иска да разберат, че си имат работа с експерти. Щом си плащам, очаквам срещу парите си да получа и полагащото ми се удоволствие.

Байл не отговори, лицето му беше станало мрачно.

— Слушай, Джим... — започна тежко той.

Тагарт се усмихна.

— Какво? Слушам те.

— Джим, сигурен съм, ще се съгласиш, че няма нищо разрушително от монопола.

— Да — каза Тагарт — от една страна. От другата обаче стои блатото на необузданата конкуренция.

— Това е вярно. Съвсем вярно. По мое мнение правилният път е по средата. Мисля си, че дълг на обществото е да отреже крайностите, не е ли така?

— Да — каза Тагарт, — така е.

— Виж ситуацията в бизнеса с желязна руда. Националното производство изглежда спада с нечувани темпове. Това заплашва съществуването на цялата стоманена индустрия. Стоманолеянрните в цялата страна затварят. Само една рудодобивна компания има късмета да не е засегната от общите обстоятелства. Производството ѝ е голямо и всичко върви по график. Но кой печели от това? Никой, освен собственика ѝ. Това справедливо ли е според тебе?

— Не — каза Тагарт, — не е справедливо.

— Повечето от нас не притежават железни мини. Как можем да се конкурираме с човек, който има парче от Божиите природни ресурси? Чудно ли е, че той винаги може да доставя стомана, докато ние трябва да се борим, да чакаме, да губим клиентите си и бизнесът ни да пропада? В обществен интерес ли е един човек да разрушава цяла индустрия?

— Не — каза Тагарт, — не е.

— Струва ми се, че националната политика трябва да бъде насочена към това да разпределя справедливо желязната руда, така че да се запази индустрията като цяло. Не си ли съгласен?

— Съгласен съм.

Бойл въздъхна, сетне каза внимателно:

— Но предполагам, че няма много хора във Вашингтон, които да са в състояние да разберат прогресивната социална политика.

Тагарт каза бавно:

— Има. Не, не са много, и не е лесно да стигнеш до тях, но има. Мога да говоря с тях.

Бойл вдигна питащо си и го пресуши наведнъж, сякаш беше чул всичко, което искаше да чуе.

— Като говорим за прогресивна политика, Орън — каза Тагарт — можеш да се запиташ дали по време на транспортна криза, когато толкова много железопътни линии банкротират и големи райони остават без железопътен транспорт, е в обществен интерес да се толерира прахосническото дублиране на услуги и разрушителната вълча конкуренция на парвенюта в територии, където вече утвърдените компании имат исторически приоритет.

— Ами всъщност това изглежда интересен въпрос, който трябва да се вземе предвид — каза любезно Бойл. — Мога да го обсъдя с няколко приятели в Националното сдружение на железниците.

— Приятелите — каза Тагарт с възможно най-отвлечен тон — са по-ценни от злато.

Неочаквано се обърна към Ларкин.

— Не си ли съгласен, Пол?

— Ами... да — каза удивен Ларкин. — Да, разбира се.

— Разчитам на твоите.

— Ъ?

— Разчитам на многото ти приятелски връзки.

Изглежда всички знаеха защо Ларкин не отговори веднага. Той сви рамене и никак се смали към масата.

— Ако всеки има право да допринесе за общата цел, тогава никой не би трябвало да пострада — изведнъж извика той, с неуместно отчаяние в гласа, видя, че Тагарт го гледа, и добави умолително:

— Ще ми се да не нараняваме никого.

— Това е антисоциално поведение — каза провлачен Тагарт.

— Хората, които се страхуват да пожертвват някого, не могат да говорят за общи цели.

— Но аз познавам историята — побърза да каже Ларкин. — Признавам историческата необходимост.

— Добре — каза Тагарт.

— Не може да се очаква от мен да оправя целия свят, нали?

Ларкин изглежда се отбраняваше, но защитата не беше насочена към никого.

— Нали?

— Така е, господин Ларкин — каза Уесли Мауч. — И двамата не можем да бъдем обвинявани, ако...

Ларкин отметна глава, почти го побиха тръпки, не можеше да понесе да гледа Мауч.

— Добре ли си прекара в Мексико, Орън? — попита Тагарт. Гласът му внезапно беше станал силен и небрежен. Всички изглежда знаеха, че целта на срещата им е постигната и че са разбрали онова, което са дошли да разберат.

— Мексико е чудесно място — весело отвърна Бойл. — Много стимулиращо и те кара да мислиш. Храната им е ужасна обаче, направо се поболях. Но работят наистина здраво, за да изправят страната си на крака.

— Как вървят нещата там?

— Просто великолепно, струва ми се, просто великолепно. Макар че точно сега... Както и да е, основната им цел е бъдещето. Народна република Мексико има велико бъдеще. Ще ни бият след няколко години.

— Слезе ли до мините „Сан Себастиан“?

Четирите фигури около масата се изправиха и застинаха, всички бяха инвестирали много в акциите от мините в Сан Себастиан.

Бойл не отговори веднага, така че гласът му изглеждаше неочеквано и неестествено силен, когато стигна до другите:

— Разбира се, тъкмо тях исках да видя най-много.

— И?

— Какво и?

— Как вървят нещата?

— Чудесно. Чудесно. Със сигурност трябва да има най-големите залежи от мед на земята в тази планина!

— Изглеждаха ли работещи?

— Не съм виждал по-работещо място в живота си.

— И какво точно правеха?

— Е, знаете ли, те са назначили за директор някакъв мексиканец, на когото не можах да му разбера и половината от приказките, но определено работят здраво.

— Някакви... проблеми?

— Проблеми? Не и в „Сан Себастиан“. Това е частна собственост, последната, останала в Мексико, и това изглежда е важното.

— Орън — внимателно попита Тагарт, — ами слуховете, че планират да национализират мините „Сан Себастиан“?

— Клевети — ядосано каза Бойл. — Плоски, злобни клевети. Знам със сигурност. Вечерях с министъра на културата и обядвах с останалите момчета.

— Трябва да има закон срещу безотговорните клюки — навъсено каза Тагарт. — Да си поръчаме още по едно.

Той махна сприхаво на един сервитъор. В най-тъмния ъгъл на стаята имаше малък бар, където стар, съсухрен барман стоеше, без да помръдва. Когато го викаха, се движеше презрително бавно. Работата му беше да обслужва посетителите така, че те да се отпуснат и да бъдат доволни, но той се държеше като огорчен захар, извикан да лекува някаква срамна болест.

Четиридесет мъже седяха мълчаливо, докато сервитъорът се върна с питиетата им. Чашите, които сложи на масата, бяха като четири петна от светлосин блясък в полумрака, като четири слаби газови пламъка. Тагарт се протегна за чашата си и изведенъж се усмихна.

— Да пием за жертвите на историческата необходимост — каза той, гледайки към Ларкин. За миг настъпи тишина — ако стаята беше осветена, това щеше да е сблъсък между погледите на двама мъже, а тук те просто гледаха към местата, където трябваше да са очите им. После Ларкин вдигна чашата си:

— Това е от мен, момчета — каза Тагарт, докато отпиваха.

Никой не сети какво да каже, докато Бойл заговори с равнодушно любопитство.

— Ей Джим, мислех си да те питам, какво по дяволите става с твоите влакове по линията „Сан Себастиан“?

— Какво искаш да кажеш? Какво им е?

— Ами не знам, но само един пътнически влак на ден...

— Един влак?

— ... е доста мизерна услуга, струва ми се, и то какъв влак! Сигурно си наследил тези вагони от прародиците си, а и той трябва здраво да ги е използвал. И откъде намери този локомотив на дърва?

— На дърва?

— Точно това казах, на дърва. Никога не съм виждал такъв, освен на снимка. От кой музей го извади? Не се прави, че не знаеш, само ми кажи какъв е номерът.

— Разбира се, че знам — побърза да каже Тагарт. — Просто... станало е така, че си попаднал на седмицата, в която имахме малки проблеми с движещата сила. Поръчали сме нови локомотиви, но имаше закъснение — знаеш какви проблеми имаме с производителите на локомотиви, но това е само временно.

— Разбира се — каза Бойл. — Не можем да преорим забавянията. Това обаче е най-страниният влак, с който съм пътували. Почти ми се обърнаха червата.

След няколко минути забелязаха, че Тагарт се е умълчал. Той изглеждаше притеснен от някакъв свой проблем. Когато рязко стана, без извинение, те също станаха, приемайки го като команда. Ларкин измърмори, усмихвайки се напрегнато:

— Беше удоволствие, Джим. Удоволствие. Така се раждат великите проекти — на питие с приятели.

— Социалните реформи са бавни — студено каза Тагарт. — Разумно е да сме търпеливи и внимателни.

За пръв път той се обърна към Уесли Мауч.

— Онова, което харесвам у теб, Мауч, е, че не говориш прекалено много.

Уесли Мауч беше човекът на Риърдън във Вашингтон.

В небето още имаше остатъци от светлина от залеза, когато Тагарт и Бойл излязоха заедно на улицата. Преходът беше леко стъпсващ за тях — затвореният бар ги караше да очакват среднощна тъмнина. Висока сграда се очертаваше в небето, остра и права като издигнат меч. В пространството зад нея висеше календарът.

Тагарт раздразнено оправи яката на палтото си и го закопча заради студа по улиците. Не планираше да се връща в офиса тази вечер, но трябваше да го направи. Трябваше да види сестра си.

— ... заели сме се с трудна работа, Джим — казваше Бойл — трудна работа с толкова много опасности и усложнения и с такъв висок залог...

— Всичко зависи от това дали познаваш хората, които го правят възможно — бавно отговори Тагарт. — Само това трябва да се знае — кой може да го осъществи.

* * *

Дагни Тагарт беше на девет години, когато реши, че един ден ще управлява железопътната компания „Тагарт Трансконтинентал“. Постави си го за цел, когато стоеше сама между релсите, гледайки двете прости стоманени линии, които се изгубваха в далечината и се сливаха в една точка. Чувстваше някакво дръзко удоволствие от начина, по който линията прорязваше гората: тя нямаше място сред старите дървета, между зелените клони, надвиснали и слели се със зелените храсти и самотните диви цветя, но все пак беше тук. Двете стоманени линии блестяха на слънцето и черните траверси бяха като стъпала на стълба, която тя трябваше да изкачи.

Не беше внезапно решение, а последното потвърждение на нещо, което знаеше отдавна. В мълчаливо разбирателство, сякаш свързани с клетва, която никога не са били задължени да поемат, тя и Еди Уилърс се бяха посветили на железницата от първия съзнателен ден на детството си.

Тя изпитваше отегчено безразличие към непосредствения свят около себе си — както към другите деца, така и към възрастните. Приемаше като непростим инцидент, който трябваше да се изтърпи за известно време, факта, че се е случило да е затворена сред глупави хора. Тя беше зървала един друг свят и знаеше, че той съществува някъде — светът, който създава влакове, мостове, телеграфни жици и семафори, които мигат в нощта. Трябва да почакам, мислеше си, и да порасна за този свят.

Никога не се опита да обясни защо харесва железницата. Каквото и да изпитваха другите, тя знаеше, че нейното беше емоция, която те не могат с нищо да сравнят и на която не могат да откликнат. Тя усещаше същото в училище, в часовете по математика — единствените уроци, които харесваше. Чувстваше вълнението от решаването на задачите, дръзкото удоволствие от това да приеме предизвикателство и да се справи с него без усилие, стремежът да се сблъска с друго, по-тежко изпитание. В същото време изпитваше нарастващо уважение към една наука, която беше толкова чиста, толкова стриктна, толкова сияйно рационална. Докато учеше математика, тя чувстваше — съвсем просто и веднага: „Колко страхотно, че хората са направили това!“, и „Колко е хубаво, че съм толкова добра в него!“. Това беше радостта от възхищението и от собствените способности, които израстваха заедно. Чувствата ѝ към железницата бяха същите: обожание към способностите, необходими за нейното създаване, към изобретателността на нечий ясен, разсъдлив разум, обожание, с една скришна усмивка, която казваше, че тя ще се научи някой ден как да го прави по-добре. Тя се мотаеше покрай коловозите и ремонтните депа като скромен ученик, но скромността имаше оттенък на бъдеща гордост — гордост, която трябваше да се заслужи.

„Ти си непоносимо надута“ беше едно от двете изречения, които непрекъснато чуваше в детството си, въпреки че никога не говореше за способностите си. Другото изречение беше „Ти си себична“. Тя питаше какво означава това, но никога не получи отговор. Гледаше възрастните и се чудеше защо си въобразяват, че ще почувства вина от неопределени обвинения.

Беше на дванайсет, когато каза на Еди Уилърс, че ще управлява железницата, когато пораснат. Беше на петнайсет, когато за първи път разбра, че жени не управляват железници и че хората може да се

възпротивят. Да вървят по дяволите, помисли си, и никога не се притесни отново за това.

Започна работа за „Тагарт Трансконтинентал“ на шестнайсет.

Баща й позволи: беше му забавно и малко любопитно. Тя започна като нощен оператор в малка провинциална гара. Трябваше да работи нощем първите няколко години, докато учеше инженерство в колежа.

Джеймс Тагарт започна кариерата си в железницата по същото време, той беше на двайсет и една. Започна в отдела за връзки с обществеността.

Издигането на Дагни сред мъжете, които управляваха „Тагарт Трансконтинентал“, беше бързо и неоспорвано. Тя заемаше отговорни длъжности, защото нямаше кой да ги заеме. Около нея имаше шепа талантливи мъже, но те ставаха все по-малко с всяка изминалата година. Началниците ѝ, които държаха властта, изглежда се бояха да я упражняват, прекарваха времето си в избягване на решения, така че тя казваше на хората какво да правят и те го правеха. На всяка стъпка от издигането си тя вършеше работата дълго преди да получи съответното звание. Все едно минаваше от една празна стая в друга. Никой не се противопоставяше, но и никой не одобряваше нейното издигане.

Баща ѝ изглеждаше удивен и горд с нея, но не казваше нищо и в очите му имаше тъга, когато я гледаше в офиса. Тя беше на двайсет и девет, когато той почина. „Винаги е имало Тагарт, който да управлява железницата“, бяха последните му думи към нея. Погледът му беше особен, изпълнен с одобрение и състрадание едновременно.

Контролният пакет на „Тагарт Трансконтинентал“ беше оставен на Джеймс Тагарт. Той беше на трийсет и четири, когато стана президент на компанията. Дагни очакваше бордът на директорите да го избере, но така и не разбра защо го направиха с такова нетърпение. Говореха за традиция, че президентът винаги е бил най-големият син на семейство Тагарт, избраха Джеймс Тагарт по същия начин, по който отказваха да минат под стълба — за да умилостивят същия страх. Говореха за дарбата му „да популяризира железниците“, за „добрите му отношения с пресата“, за „уменията да работи с Вашингтон“. Той изглеждаше необичайно ловък, получавайки услуги от законодателството.

Дагни не знаеше нищо за „уменията да работи с Вашингтон“ или какво предполагаха такива способности. Но те изглежда бяха

необходими, така че тя спря да се занимава с това с мисълта, че има много видове работа, които са противни, но необходими, като например чистенето на канали. Някой трябваше да върши и това, а Джеймс изглежда обичаше да го прави.

Никога не беше се стремила към президентския пост, оперативният отдел беше единствената ѝ грижа. Когато започна работа, един стар железничар, който мразеше Джим, каза:

— Винаги е имало Тагарт, който да управлява железницата — и я погледна така, както я беше погледнал баща ѝ. Тя не се притесняваше от Джим, защото беше убедена, че той не е достатъчно умен, за да навреди на железницата твърде много и че тя винаги ще е в състояние да поправи каквото и да е щети, причинени от него.

На шестнайсет, докато седеше зад операторското си бюро и гледаше как осветените прозорци на влаковете на Тагарт минават покрай нея, тя си мислеше, че е влязла в своя свят. През годините след това разбра, че не е. Противникът, с който беше принудена да се бори, не можеше да бъде достойно посрещнат или победен, това не беше никаква по-развита способност, която можеше да е предизвикателство и чест за нея, а пълно отсъствие на способности — сив пласт памук, мек и безформен, който не оказваше съпротивление на нищо и никого, но все пак успяваше да бъде пречка по пътя ѝ. Тя стоеше обезоръжена пред загадката какво го правеше възможно. Не можеше да намери отговор.

Беше само през първите няколко години, когато се чуваше да крещи наум, зажадняла да зърне някаква човешка способност, само да зърне чиста, силна, блъскава компетентност. Имаше пристъпи на мъчителен копнеж по приятел или враг с ум, по-добър от нейния собствен. Но копнежът отминаваше. Тя имаше работа за вършене и нямаше време да усеща болка. Поне не често.

Първата стъпка от новия курс на поведение, който Джеймс Тагарт въведе в компанията, беше построяването на линията „Сан Себастиан“. Много мъже отговаряха за нея, но за Дагни само едно име стоеше написано върху този проект, име, което изтриваше всички други, когато го видеше. То стоеше върху пет години битки, върху много мили похабени коловози, върху листове с цифри, отбелязващи загубите на „Тагарт Трансконтинентал“, като червена гной от рана, която не зараства — също както стоеше и по телеграфните ленти на

всяка борса в света, и по комините в червения отблъсък на пещите, които топяха мед, и в скандалните заглавия, и по пергаментовите страници, записали благородническите титли през вековете, и на картички, закачени по букети в будоарите на много жени, пръснати на три континента.

Името беше Франсиско д'Анкония.

На двайсет и три години, когато беше наследил богатството си, Франсиско д'Анкония стана известен като медния крал на света. Сега, на трийсет и шест, той беше известен като най-богатият човек и най-поразително безотговорният плейбой в света. Той беше издънката на едно от най-благородните семейства в Аржентина. Притежаваше ферми с добитък, плантации с кафе и повечето от медните мини в Чили. Притежаваше половин Южна Америка, както и различни мини, пръснати из Съединените щати като шепа дребни монети.

Когато Франсиско д'Анкония внезапно купи много мили земя в голите планини на Мексико, се промъкна новината, че е открил обширни залежи на мед. Той не полагаше усилия да продава акции от предприятието си — хората му се молеха за акциите, а той само избираще тези от кандидатите, на които искаше да направи услуга. Наричаха феноменален финансовия му талант, никой не го беше побеждавал в каквато и да е трансакция — той добавяше пари към невероятното си богатство с всяка сделка, до която се докоснеше и с всяка своя стъпка — когато изобщо си даваше труд да я направи. Тези, които най-остро го критикуваха, първи се възползваха от шанса да яхнат таланта му и да получат парченце от новото му богатство. Джеймс Тагарт, Орън Байл и техните приятели бяха едни от най-едрите акционери на проекта, който Франсиско д'Анкония беше нарекъл „Мини Сан Себастиан“.

Дагни така и не успя да открие чие влияние беше накарало Джеймс Тагарт да построи разклонение на железопътната линия от Тексас до пущинака в Сан Себастиан. Изглежда и самият той не знаеше: като открито поле без защита срещу вятъра, той изглеждаше отворен към всяко течение, а крайният резултат беше плод на случайността. Само неколцина от директорите на „Тагарт Трансконтинентал“ се възпротивиха на проекта. Компанията имаше нужда от всичките си ресурси, за да ремонтира линията „Рио Норте“, а не можеше да направи и двете. Но Джеймс Тагарт беше новият

президент на железницата. Това беше първата година на управлението му. И той спечели.

Мексиканската народна република нямаше търпение да сътрудничи и подписа договор, с който гарантираше двестагодишни права на собственост на „Тагарт Трансконтинентал“ върху железопътната линия — в страна, в която нямаше право на собственост. Франсиско д'Анкония беше получил същата гаранция за мините си.

Дагни се бори срещу построяването на линията „Сан Себастиан“. Бореше се с всеки, който я слушаше, но беше само асистент в оперативния отдел, твърде млада, без авторитет — и никой не я послуша.

Нито тогава, нито по-късно съумя да разбере мотивите на тези, които решиха да построят линията. Докато стоеше като безпомощен наблюдател, представител на малцинството на една от срещите на борда, тя почувства странна уклончивост във въздуха в стаята, във всяко изказване, във всеки аргумент, сякаш истинската причина за тяхното решение никога не беше изказана, но беше ясна за всички с изключение на нея.

Те говореха за бъдещата важност на търговията с Мексико, за пълноводния поток от товари, за значителните приходи, осигурени от изключителното развитие на неизчерпаеми запаси от мед. Доказваха го, като цитираха предишни достижения на Франсиско д'Анкония. Не споменаваха никакви минералогични факти за мините „Сан Себастиан“. А и малко факти бяха налице — информацията, която Д'Анкония беше направил публично достояние, не беше много конкретна. Но те изглежда нямаха нужда от факти.

Говореха надълго и нашироко за бедността на мексиканците и отчаяната им нужда от железопътен транспорт. „Те никога не са имали шанс“ „Наш дълг е да помогнем на една недостатъчно привилегирована нация да се развие. По мое мнение всяка страна е пазач на съседа си“.

Тя седеше, слушаше и си мислеше за многото линии, които „Тагарт Трансконтинентал“ трябваше да изостави — приходите на великата железопътна компания бавно спадаха от много години насам. Тя мислеше за застрашителната нужда от поправки, застрашително пренебрегвани по цялата система.

Политиката им по проблема с поддръжката въсъщност не беше политика, а игра, която изглежда играеха с парче гума, което може да се разтегне още малко.

„Струва ми се, че мексиканците са много работлив народ, смазан от примитивната си икономика. Как да се индустранизират, ако никой не им подаде ръка?“ „Когато обсъждаме инвестицията, по мое мнение ние трябва да обърнем внимание на човешките същества, а не толкова на чисто материалните фактори“.

Тя мислеше за локомотива, който лежеше в канавката край линията „Рио Норте“, защото на едно място се беше счупила свръзката на релсите. Мислеше и за петте дни, в които целият трафик по „Рио Норте“ беше спрятал, защото предпазната стена се беше срутила и беше пръснала тонове скала по коловозите.

„Тъй като човек трябва да мисли за доброто на братята си, преди да помисли за собственото си, ми се струва, че една нация трябва да мисли за съседите си, преди да мисли за себе си“.

Мислеше си за един новак на име Елис Уайът, когото хората започваха да наблюдават внимателно, защото неговата дейност беше първата капка в един поток от блага, който щеше да изригне от умиращите равнини на Колорадо. Линията „Рио Норте“ беше оставена да рухне окончателно точно тогава, когато цялостната ѝ ефективност щеше да бъде необходима и използвана.

„Материалната алчност не е всичко. Има нематериални идеали, които трябва да се вземат предвид“. „Признавам, че изпитвам срам, когато си помисля, че ние притежаваме огромна железопътна мрежа, докато мексиканският народ има само една, две линии, които не стават за нищо“. „Старата теория за икономическата самодостатъчност рухна отдавна. Невъзможно е за една страна да просперира на сред умиращия от глад свят“.

Тя мислеше, че за да се направи „Тагарт Трансконтинентал“ такава, каквато е била някога, много отдавна, имаше нужда от всяка релса, клин и долар — и че отчайващо малко от всичко това беше на разположение.

Te говореха — на същата сесия, в същите изказвания — за ефикасността на мексиканското правителство, което държи всичко под пълен контрол. Мексико има велико бъдеще, казваха те, и ще стане

опасен конкурент след няколко години. „В Мексико има дисциплина“, повтаряха мъжете от борда с нотка на завист в гласовете си.

Джеймс Тагарт даде да се разбере — с недовършени изречения и неопределени намеци — че неговите приятели във Вашингтон, чиито имена никога не споменаваше, искат да видят железопътна линия, построена в Мексико, че такава линия ще бъде от голяма помощ за международната дипломация, че благосклонността на световното обществоено мнение ще направи инвестицията на „Тагарт Трансконтинентал“ повече от възвръщаема.

Гласуваха да построят линията „Сан Себастиан“ на стойност трийсет милиона долара.

Когато Дагни напусна заседателната зала на борда и тръгна в чистия, студен въздух по улиците, тя чуваше една-единствена дума, която се повтаряше ясно и настойчиво в скованата празнота на ума ѝ: Напусни... Напусни... Напусни...

Тя слушаше, слисана. Мисълта да напусне „Тагарт Трансконтинентал“ не беше сред нещата, които смяташе за възможни. Тя чувстваше ужас — не заради мисълта, а заради въпроса какво я беше предизвикало. Ядосано разтърси глава и си каза, че сега повече от всяко „Тагарт Трансконтинентал“ има нужда от нея.

Двама от директорите подадоха оставки, както и вицепрезидентът по операциите. Той беше заместен от един приятел на Джеймс Тагарт. Стоманените релси се полагаха в Мексиканска пустиня, докато се издаваха заповеди за намаляване на скоростта на влаковете по линията „Рио Норте“, защото релсите там са износени. Депо от железобетон, с мраморни колони и огледала, беше построено насред праха на непавирания площад в едно мексиканско село, докато в същото време един влак с цистерни с петрол рухна по насипа, в горяща купчина скрап, заради скъсана релса по линията „Рио Норте“. Елис Уайът не дочака съдът да реши дали инцидентът е Божие дело, както твърдеше Джеймс Тагарт. Той прехвърли транспорта на петрола си на „Финикс-Дюранго“ — неизвестна компания, която беше малка и се бореше, но се бореше добре.

Това беше ракетата-носител, която изстреля „Финикс-Дюранго“ нагоре. От този момент нататък компанията растеше заедно с растежа на „Уайът Ойл“, заедно с растежа на фабриките в близките долини —

и заедно с растежа на релсите и траверсите, по две мили на месец, сред опърпаните полета с мексиканска царевица.

Дагни беше на трийсет и две години, когато каза на Джеймс Тагарт, че ще се оттегли. Беше ръководила отдела по експлоатация на подвижния състав през последните три години, без титла, доверие или авторитет. Беше сразена от омразата заради часовете, дните, нощите, които трябваше да изгуби, за да заобиколи намесата на приятеля на Джим, който носеше титлата вицепрезидент по експлоатацията на подвижния състав. Човекът нямаше собствен подход и всяко негово решение беше винаги нейно, но той го взимаше едва след като беше направил всичко възможно, за да го направи невъзможно. Тогава тя постави на брат си ултиматум. Той изпъшка:

— Но Дагни, ти си жена! Жена — оперативен вицепрезидент? Това е нечувано! Бордът няма да го одобри!

— Тогава аз бях дотук — отговори тя.

Не мислеше какво ще прави с остатъка от живота си. Да се изправи пред напускането си на „Тагарт Трансконтинентал“ беше все едно да чака да ампутират краката й, но тя все пак взе това решение и беше готова да поеме товара на всичко, което й оставаше.

Тя никога не разбра защо бордът на директорите гласува единодушно да я направи вицепрезидент по операциите.

Тъкмо тя в крайна сметка им даде любимата им линия „Сан Себастиан“. Когато тя пое компанията, строежът течеше вече от три години, една трета от релсите бяха положени, а разходите към онзи момент бяха надвишли предвидения максимум. Тя уволни приятелите на Джим и намери изпълнител, който завърши работата за една година.

Линията „Сан Себастиан“ вече работеше. Никаква голяма вълна купувачи не пресече границата, нито пък влакове, натоварени с мед. Само няколко товарни вагона дойдоха, трополейки, от планините на Сан Себастиан, през дълги интервали. Според Франсиско д'Анкония мините бяха още в процес на разработка. „Тагарт Трансконтинентал“ непрекъснато търпеше загуби.

Сега тя седеше зад бюрото в кабинета си, както беше седяла през много други вечери, опитвайки се да реши проблема кои разклонения могат да се спасят в системата и за колко години.

Ремонтираната линия „Рио Норте“ щеше да избави другите. Докато гледаше страниците с цифри, които съобщаваха за все повече и

повече загуби, тя не мислеше за дългата, безсмислена агония на мексиканската им авантюра. Мислеше си за един телефонен разговор.

— Ханк, можеш ли да ни спасиш? Можеш ли да ни дадеш релси възможно най-бързо с възможно най-разсрочено плащане?

Един спокойен, твърд глас беше отговорил:

— Естествено.

Мисълта беше опорна точка. Тя се наведе над листовете на бюрото и изведнъж ѝ стана по-лесно да се съсредоточи. Имаше поне едно нещо, на което да може да разчита да не рухне, когато има нужда от него.

Джеймс Тагарт прекоси преддверието на кабинета на Дагни, все още съхранил самоувереността, която беше изпитал сред приятелите си в бара, половин час преди това. Когато отвори вратата ѝ, самоувереността изчезна. Той прекоси стаята до бюрото ѝ като дете, на което предстои наказание, а то трупа обида за цял живот.

Той видя главата ѝ, наведена над листовете хартия. Светлината на настолната лампа блестеше върху къдиците на разрошената ѝ коса, бялата блуза подчертаваше изяществото на фигурата ѝ.

— Какво има, Джим?

— Какво се опитваш да причиниш на линията „Сан Себастиан“?

Тя вдигна глава.

— Да ѝ причиня? Че защо?

— С какво разписание работим там и с какви влакове?

Тя се засмя — звукът беше весел и малко уморен.

— Наистина трябва да четеш докладите, които изпращам в кабинета ти, Джим, поне от време на време.

— Какво искаш да кажеш?

— Работим с това разписание и тези влакове по „Сан Себастиан“ през последните три месеца.

— Един пътнически влак на ден?

— Сутрин. И един товарен влак през нощ.

— Мили Боже! По такава важна линия?

— Важната линия не може да издържа дори и тези два влака.

— Но мексиканският народ очаква истински услуги от нас!

— Сигурна съм, че е така.

— Те имат нужда от влакове!

— За какво?

— За... да им помогнем да развият местната индустрия. Как очакваш да се развият, ако не им предоставим транспорт?

— Не очаквам да се развият.

— Това е само твоето лично мнение. Не виждам какво право имаш да решаваш на своя глава да орязваш разписанията ни. Само транспортьт на мед ще покрие всичко.

— Кога?

Той я погледна, по лицето му се изписа задоволството на човек, който ще каже нещо, което може да наранява.

— Не се съмняваш в успеха на тези медни мини, нали? При условие, че Франсиско д'Анкония ги управлява? — той подчертва името, гледайки я.

Тя каза:

— Той може и да ти е приятел, но...

— Мой приятел? Мислех, че е твой.

Тя каза твърдо:

— Не и през последните десет години.

— Лоша работа, нали? Все пак, той е от най-преуспелите хора на земята. Не се е провалял в никое начинание — имам предвид бизнес начинание, — а той е вложил милиони от своите пари в тези рудници, така че можем да се доверим на преценката му.

— Кога ще разбереш, че Франсиско д'Анкония се е превърнал в безполезен лентяй?

Той се подсмихна.

— Винаги съм мислел, че е такъв, поне що се отнася до личността му. Но ти не споделяше мнението ми. Твоето беше точно обратното. И то колко! Сигурен съм, че си спомняш кавгите ни по този повод. Да ти цитирам ли някои от нещата, които казваше за него? А мога само да предполагам някои от нещата, които всъщност си правила с него.

— Искаш да обсъждаме Франсиско д'Анкония ли? Затова ли си дошъл?

Лицето му показваше гняв от поражението — а нейното не показваше нищо.

— Знаеш много добре защо съм дошъл! — сопна се той. — Чух невероятни неща за нашите влакове в Мексико.

— Какви неща?

— Какъв подвижен състав използваме там?

— Най-лошият, който успях да намеря.

— Значи признаваш?

— Признах го писмено в докладите, които ти изпратих.

— Вярно ли е, че използваш локомотиви на дърва?

— Еди ми ги намери в някакво изоставено депо в Луизиана.

Дори не можа да разбере името на железопътната компания.

— И използваш това като влакове на Тагарт?

— Да.

— Какво, по дяволите, се опитваш да направиш? Какво става?

Искам да знам какво става!

Тя отговори равно, гледайки право в него.

— Ако искаш да знаеш, оставил само боклук по линията „Сан Себастиан“, и то възможно най-малко. Изнесох от Мексико всичко, което можеше да се изнесе — стрелки, инструменти, дори и пишещите машини и огледалата.

— Защо, за Бога?

— За да нямат плячкаджиите много за плячкосване, когато национализират линията.

Той скочи на крака.

— Няма да ти се размине! Този път няма да ти се размине! Да посмееш да ми изиграеш такъв долен, отвратителен... само заради гадни слухове, при условие, че имаме договор за двеста години и...

— Джим — бавно каза тя, — нямаме нито един вагон, локомотив или тон въглища, които да са ни излишни, където и да е по системата.

— Няма да го позволя, изобщо няма да позволя такава възмутителна политика към приятелски народ, който има нужда от нашата помощ. Материалната алчност не е всичко. В крайна сметка има нематериални съображения, макар че ти няма да ги разбереш.

Тя извади бележник и взе един молив.

— Добре, Джим. Колко влака искаш да пусна по линията „Сан Себастиан“?

— Ъ?

— Кои трасета искаш да спра и по кои от нашите линии, за да взема дизелови локомотиви и стоманени вагони?

— Не искам да режеш никакви трасета!

— Тогава откъде да взема оборудване за Мексико?

— Ти трябва да го измислиш. Това е твоята работа.
— Не мога да се справя. Ти ще трябва да решиш.
— Това е обичайният ти мръсен номер — да прехвърляш отговорността на мен!

— Чакам нареддания, Джим.
— Няма да ти позволя да ме хванеш натясно така!

Тя пусна молива.

— Тогава разписанието по „Сан Себастиан“ си остава такова.

— Само докато бордът се събере следващия месец. Ще поискам решение, веднъж и завинаги, докъде оперативният отдел може да превишава правата си. Ще трябва да отговаряш за това.

— Ще отговарям за това.

Тя се беше върнала към работата преди още вратата да се затвори зад Джеймс Тагарт.

Когато приключи, бутна листовете настрана и погледна нагоре. Небето зад прозореца беше черно, а градът изглеждаше покрит от блестяща пелена осветено стъкло, без стени. Тя се изправи колебливо. Винаги се отнасяше към умората с негодувание, като към признание за малко поражение, но тази вечер наистина се чувстваше изморена.

Външните кабинети бяха тъмни и празни, персоналът ѝ си беше тръгнал. Само Еди Уилърс беше още там, на бюрото си в ограденото със стъкло помещение, което изглеждаше като куб от светлина в ъгъла на голямата, стая. Тя му махна, докато излизаше.

Не взе асансьора до фоайето на сградата, а до залата на терминална на „Тагарт“. Обичаше да минава през нея на път за вкъщи.

Винаги беше чувствала, че залата изглежда като храм. Поглеждайки нагоре към високия таван тя видя неясни арки, поддържани от гигантски гранитни колони и върховете на широките прозорци, блестящи от тъмнината. Арките носеха тържествения мир на катедрала, разпрострели се като щитове високо над забързаните човешки дейности.

В центъра на залата, пренебрегвана от пътниците като обичайна гледка, стоеше статуя на Натаниел Тагарт, основателят на компанията. Дагни беше единствената, която я забелязваше, и никога не я приемаше просто за част от обстановката. Да погледа тази статуя, винаги когато минаваше през залата, беше единствената форма на молитва, която тя знаеше.

Натаниел Тагарт бил безпаричен авантюрист, дошъл от неизвестно място в Нова Англия и построил железопътна линия през целия континент по времето на първите стоманени релси. Неговата железница още съществуваше, битката му за нейното построяване се беше сляла с легендата, защото хората предпочитаха да не я разбират или да не вярват, че това е било възможно.

Той бил човек, който никога не приел правилото, че другите имат правото да го спрат. Бил си поставил цел и се придвижил към нея по път, прав като релсите му. Никога не търсил заеми, облигации, субсидии, дарения на земя или законодателни услуги от правителството. Получавал пари от хората, които ги притежават, обикаляйки от врата на врата — от махагоновите врати на банкерите до дължението врати на самотни ферми. Никога не говорел за общественото благо. Просто казвал на хората, че ще спечелят много от железницата му, казвал им защо очаква печалба, и излагал аргументите си. Имел солидни аргументи.

Много поколения бяха минали оттогава, но „Тагарт Трансконтинентал“ остана една от малкото железопътни линии, които никога не фалираха и чийто контролен пакет акции остана в ръцете на наследниците на основателя й.

Докато бил жив, името Нат Тагарт не било просто известно, било прословуто — повтаряли го не с почит, а с негодувашо любопитство. Ако някой му се възхищавал, то това било възхищение като към успял бандит, макар и нито цент от богатството му да не бил придобит чрез насилие или измама. Той не бил виновен за нищо, освен за това, че спечелил сам богатството си и никога не забравил откъде е тръгнал.

За него се шушукали много истории. Говорело се, че в пустошта на Средния запад убил един щатски конгресмен, който се опитал да оттегли едно разрешение, да го оттегли, когато линията била положена през половината щат — неколцина конгресмени планирали да спечелят състояние от акциите на Тагарт, като ги продадат на зелено. Нат Тагарт бил обвинен в убийството, но обвинението така и не било доказано. Оттогава насетне нямал проблеми със законодателите.

Говореше се, че Нат Тагарт е излагал на опасност живота си много пъти, но веднъж заложил повече от живота си. Въпреки че отчаяно се нуждаел от пари, а изграждането на линията било прекратено, той изритал по стълбите някакъв виден джентълмен, който

му предложил заем от държавата. След това дал жена си като залог за заем от милионер, който го ненавиждал, но се възхищавал от нейната красота. Изплатил заема си навреме и не трябвало да предаде залога. Сделката била направена със съгласието на жена му. Тя била невероятна красавица, от едно от най-благородните семейства от южните щати, лишена от наследство от семейството си, защото избягала с Нат Тагарт, докато той бил още дрипав млад авантюрист.

Дагни понякога съжаляваше, че Нат Тагарт е неин прародител. Онова, което изпитваше към него, не влизаше в категорията на привързаността към някого от фамилията, когото не можеш да избираш. Не искаше чувството й да бъде като онова, което обикновено се дължи на чичо или дядо. Тя беше неспособна да обича нещо, което не е избрала сама, и се възмущаваше, ако някой го изискваше от нея. Но ако беше възможно да си избираш прародител, тя би избрала Нат Тагарт, когото уважаваше по своя воля и с цялата си благодарност.

Статуята на Нат Тагарт беше правена по негова скица от някакъв художник. Беше доживял до дълбока старост, но никой не можеше да мисли за него по начин, различен от този на скициата — като за млад мъж. Тази статуя беше първото въплъщение на идеята за възвишеност в детството на Дагни. Когато я пращаха на църква или на училище и тя чуваше хората да използват тази дума, си мислеше, че знае какво имат предвид: мислеше си за статуята.

Статуята беше на млад мъж с високо, сухо тяло и недодялано лице. Държеше Главата си така, сякаш се беше изправил пред някакво предизвикателство и откриваше радост в това да го посрещне. Всичко, което Дагни искаше от живота, се състоеше в желанието да държи главата си като него.

Тази вечер тя отново погледна статуята, докато прекосяваща залата. Беше момент на почивка — сякаш някакъв товар, който не можеше да назове, беше свален от плещите й, а лек ветрец докосваше челото й.

В един ъгъл на залата, близо до главния вход, имаше малка будка за вестници. Собственикът — спокойен, вежлив възрастен мъж с добри обноски — състоеше зад гишето от двайсет години. Някога беше притежавал цигарена фабрика, но беше банкротирал и се беше оттеглил в самотния мрак на малката си будка, сред вечен водовъртеж от непознати. Нямаше живи роднини или приятели.

Той имаше хоби, което беше единственото му удоволствие: събираще цигари от целия свят за частната си колекция и познаваше всяка произведена или произвеждана някога марка.

Дагни обичаше да спира при будката на излизане. Той изглеждаше като част от терминала на „Тагарт“, като куче-пазач, което е твърде старо, за да го пази, но вдъхващо увереност с верността на своето присъствие. Той обичаше да я наблюдава как се приближава, защото му беше забавно да мисли, че само той знае за важността на младата жена със спортно палто и наклонена шапка, която бързаше анонимно през тълпата.

Тази вечер спря както винаги, за да си купи пакет цигари.

— Как е колекцията? — попита тя. — Някакви нови екземпляри?
Той се усмихна тъжно и поклати глава.

— Не, госпожице Тагарт. Няма нови марки никъде по света. Дори и старите си отиват, една след друга. В момента се продават само пет или шест вида. Едно време бяха десетки. Хората не правят вече нищо ново.

— Ще започнат. Това е само временно.

Той я погледна и не отговори. После каза:

— Харесвам цигарите, госпожице Тагарт. Обичам да мисля за огъня, обхванат в човешка ръка. Огънят, опасната сила, укротена между пръстите. Често се удивявам на часовете, в които човек стои сам, гледа пушека от цигарата и мисли. Чудя се какви ли велики неща са произлезли от такива часове. Когато човек мисли, в ума му пламти огънче и е добре да държи и пламъчето на цигарата като негово изражение.

— Дали изобщо мислят? — неволно попита тя и спря, въпросът беше нейна лична мъка и тя не искаше да го обсъжда.

Възрастният мъж я погледна така, сякаш беше забелязал внезапното спиране и го беше разbral, но не започна да коментира, а вместо това каза:

— Не харесвам онова, което става с хората, госпожице Тагарт.

— Какво?

— Не знам. Но ги наблюдавам от двайсет години и забелязах промяната. Едно време минаваха бързо оттук и беше невероятно да ги гледам — бяха забързани като хора, които знаят къде отиват и нямат търпение да стигнат там. Сега бързат, защото ги е страх. Не ги движи

цел, а страх. Не отиват никъде, а бягат. И не мисля, че знаят от какво искат да избягат. Не се гледат един друг. Трепват, когато някой се допре до тях. Усмихват се твърде много, но усмивките им са грозни — не са радостни, а умолителни. Не знам какво става със света.

— Той изправи рамене.

— Както и да е. Кой е Джон Голт?

— Просто безсмислена фраза.

Тя се стресна от остротата на гласа си и добави извинително:

— Не ми харесва този празен израз. Какво означава? Откъде е дошъл?

— Никой не знае —бавно отговори той. Защо хората продължават да го употребяват? Май никой не е в състояние да обясни какво точно значи, но все пак всички го използват, сякаш знаят.

— Защо ви притеснява това? — попита той.

— Не ми харесва онова, което сякаш имат предвид, когато го казват.

— И на мен, госпожице Тагарт.

* * *

Еди Уильрс вечеряше винаги в работническата столова на гарата „Тагарт“. В сградата имаше ресторант за висшите служители, но той не го харесваше. Столът изглеждаше като част от железнницата и там той се чувстваше по у дома си.

Столът беше под земята. Представляваше широко помещение със стени, покрити с бели плочки, които блещукаха заради отраженията на електрическите лампи и изглеждаха като сребърен брокат. Имаше висок таван, блестящи гишета от стъкло и хром, създаваше усещане за пространство и светлина.

Имаше един железничар, когото Еди Уильрс срещаше понякога в стола. Еди харесваше лицето му. Веднъж бяха завързали случаен разговор и оттогава им стана навик да вечерят заедно всеки път, когато се срещнат.

Еди не помнеше дали някога е питал работника за името или за естеството на работата му — предполагаше, че работата му не е кой знае какво, защото дрехите му бяха груби и омаслени. За него човекът

не беше личност, а мълчаливо присъствие с огромен интерес към едно-единствено нещо, което беше смисълът на собствения му живот: „Тагарт Трансконтинентал“.

Тази вечер Еди слезе долу късно и видя работника на една маса въгъла на полупразното помещение. Еди се усмихна щастливо, помаха му и занесе подноса си с храна на неговата маса.

В усамотението на въгъла Еди се чувствуше спокойно, отпуснат след дългото напрежение на деня. Можеше да говори така, както не говореше с никого другого, признавайки неща, които не би изповядал пред никого, мислейки на глас, взрян във внимателните очи на работника от другата страна на масата.

— Линията „Рио Норте“ е последната ни надежда — каза Еди Уилърс. — Но тя ще ни спаси. Нека имаме поне едно разклонение в добро състояние там, където има най-голяма нужда от него, това ще ни помогне да спасим останалото... Не е ли смешно да говорим за последната надежда на „Тагарт Трансконтинентал“? Ще го приемеш ли сериозно, ако някой ти каже, че метеорит ще унищожи земята? И аз няма... „От океан до океан, завинаги“ — това слушахме през цялото си детство, и тя, и аз. Не, не казваха „завинаги“, но това беше смисълът... Знаеш ли, аз изобщо не съм велик човек. Не бих могъл да построя тази железница. Ако си отиде, няма да съм в състояние да я възкреся. Ще трябва да си отида с нея... Не ми обръщай внимание. Не знам защо говоря такива неща. Предполагам, че съм малко уморен тази вечер... Да, работих до късно. Тя не ме помоли да остана, но под вратата ѝ се виждаше светлина, дълго след като другите си бяха тръгнали... Да, сега вече си е тръгнала... Проблеми? Ами в офиса винаги има проблеми. Но тя не се притеснява. Знае, че може да ни измъкне... Разбира се, че е зле. Имаме много повече инциденти, отколкото си чувал някога. Пак загубихме два дизела миналата седмица. Единият — просто от старост, другият — при член удар... Да, поръчали сме дизели на „Юнайтед локомотив уъркс“, но ги чакаме вече две години. Изобщо не знам дали ще ги доставят... Господи, колко ни трябват! Двигателната сила — не можеш да си представиш колко е важна. Това е сърцевината на всичко... На какво се смееш? Така или иначе, както ти казвах, положението е лошо. Но поне линията „Рио Норте“ съществува. Първата доставка на релси ще пристигне след няколко седмици. След година ще пуснем първия влак по новите коловози.

Този път нищо няма да ни спре... Разбира се, че знам кой ще положи релсите. Макнамара от Кливънд. Той е изпълнителят, който завърши линията „Сан Себастиан“ за нас. Има поне един човек, който си разбира от работата. Така че сме в безопасност. Можем да разчитаме на него. Не останаха много добри изпълнители. Пришпорени сме до дупка, но ми харесва. От известно време идвам на работа един час по-рано от обикновено, но тя ме бие. Винаги е там първа... Какво? Нямам представа какво прави нощем. Вероятно нищо особено... Не, не излиза с никого — най-вече си стои вкъщи и слуша музика. Слуша записи... Какво те интересува какви записи? Ричард Хали. Тя обича музиката на Ричард Хали. Освен железницата, това е единственото нещо, което обича.

ГЛАВА IV

НЕПОДВИЖНИТЕ ДВИГАТЕЛИ

Двигателна сила — мислеше си Дагни, докато гледаше сградата на „Тагарт“ в здрача, — това беше първата ѝ нужда: двигателна сила, за да съхрани тази сграда изправена, и движение, за да я запази неподвижна. Тя не се крепеше на колони, забити в гранита, а на локомотивите, които се движеха през континента.

Чувстваше леко беспокойство. Тъкмо се беше върнала от фабриката на „Юнайтед локомотив уъркс“ в Ню Джърси, където беше отишла, за да се срецне лично с президента на компанията. Не беше научила нищо: нито причината за забавянето, нито някакви намеци за датата, когато дизеловите двигатели щяха да бъдат произведени. Президентът на компанията ѝ беше говорил в продължение на два часа, без да отговори на нито един от нейните въпроси. Поведението му придобиваше нотка на снизходителен упрек всеки път, когато тя се опитваше да насочи разговора в конкретна посока — сякаш тя проявяваше липса на възпитание, нарушивайки някакви неписани правила, известни на всички останали.

Докато минаваше през фабриката, беше видяла огромна машина, изоставена в един ъгъл на двора. Някога, отдавна, това е бил прецизен механизъм — такъв, какъвто сега вече не можеше да се купи никъде. Не беше износена, беше оставена да изгниe от немарливост, разядена от ръжда и от черните капчици мръсно масло. Тя беше отвърната лице. Изблик на ужасен гняв винаги я ослепяваше при подобни гледки. Не знаеше защо, не можеше да определи чувствата си, знаеше само, че те са вик на протест срещу несправедливостта, и то в отговор на нещо, много по-голямо от една стара машина. Останалата част от служителите си бяха тръгнали, когато Дагни влезе в преддверието на кабинета си, но Еди Уилърс беше още там и я чакаше. Само по начина, по който изглеждаше и по който я последва мълчаливо в кабинета, тя веднага разбра, че нещо се е случило.

— Какво става, Еди?

— Макнамара напусна.
Тя го погледна неразбирашо.
— Как така напусна?
— Оттегли се. Пенсионира се. Излезе от бизнеса.
— Макнамара, нашият подизпълнител?
— Да.
— Но това е невъзможно!
— Знам.
— Какво е станало? Защо?
— Никой не знае.

Нарочно забавяйки движенията си, тя разкопча палтото си, седна на бюрото и започна да сваля ръкавиците си. После каза:

— Започни отначало, Еди. Седни.
Той говореше спокойно, но остана прав.
— Говорих по телефона с главния му инженер. Той се обади от Кливънд, само това каза. Не знаеше нищо повече.

— И какво каза?
— Че Макнамара е закрил бизнеса си и е заминал.
— Къде?
— Не знае. Никой не знае.

— Тя забеляза, че с едната си ръка държи два празни пръста от ръкавицата на другата, а ръкавицата е наполовина свалена и забравена. Махна я и я хвърли на бюрото. Еди каза:

— Зарязал е куп договори за цяло състояние. Имал е списък с чакащи клиенти за следващите три години...

Тя не казваше нищо. Той добави тихо:

— Нямаше да се плаша, ако можех да го разбера... Но за нещо, за което не може да има никаква възможна причина...

Тя остана безмълвна.

— Той беше най-добрият партньор в страната.

Погледнаха се. Онова, което искаше да каже, беше „Ох, по дяволите, Еди!“. Вместо това каза с равен глас:

— Не се притеснявай. Ще намерим друг подизпълнител за линията „Рио Норте“.

* * *

Беше късно, когато тя си тръгна от кабинета. Навън, на тротоара, до вратата на сградата, спря за момент и погледна улиците. Изведнъж се почувства лишена от енергия, от цел, от желание, сякаш моторът ѝ се беше задавил и спрял.

Слабо сияние излизаше иззад сградите към небето — отражение на хиляди непознати светлини, електрическият дъх на града.

Искаше да си почине. Да си почине, мислеше си, и да намери някъде радост.

Работата ѝ беше единственото, което имаше и искаше. Но имаше моменти, като тази вечер, когато чувстваше внезапна, особена празнота, която всъщност не беше празнота, а тишина — не отчаяние, а неподвижност; сякаш нищо в нея не е разрушено, но всичко е спряло. Тогава изпитваше желание да намери миг на радост навън, желание да бъде просто пасивен зрител на някаква гледка на величие. Не да го създаде, мислеше си, а да го възприеме, не да започне, а да отговори, не да създаде, а да се възхищава. Имам нужда от нещо, за да продължа, мислеше си, защото радостта е горивото на човека.

Затвори очи с лека усмивка на радост и болка — тя винаги е била двигателят на собственото си щастие. Поне веднъж искаше да бъде движена от силата на нечие друго постижение. Както хората в тъмната прерия обичаха да виждат осветените прозорци на преминаващия влак — нейното достижение, гледката на мощ и целенасоченост, която ги успокояваше сред безкрайната празнота и нощ, — така и тя искаше да го усети за момент — кратък поздрав, само един поглед, просто да помаха с ръка и да каже: някой отива някъде...

Тръгна бавно, с ръце в джобовете на палтото, а сянката на нахлупената ѝ шапка пресичаше лицето ѝ. Сградите около нея се издигаха на такава височина, че погледът ѝ не можеше да стигне небето. Мислеше си: построяването на този град е коствало толкова усилия, той трябва да предлага толкова много...

Над вратата на един магазин черната дупка на високоворител сипеше звуци по улицата. Това бяха звуците на симфоничен концерт, който течеше някъде в града. Те бяха като протяжно безформено стържене, като плат или плът, раздирана безразборно. Пръскаха се без мелодия, без хармония или ритъм, които да ги задържат. Ако музиката беше емоция, а емоцията идваше от мисълта, то това беше писъкът на

хаоса, на ирационалното, на безпомощността, на абдикацията на човека от самия него.

Продължи нататък. Спря пред витрината на една книжарница. Там беше изложена пирамида солидни книги с кафениково-лилави корици, озаглавени „Вълкът си сменя козината“. „Романът на века“, беше написано на един плакат. „Проникновено проучване на алчността на бизнесмена. Безстрашно разкриване на човешката поквара“.

Мина покрай едно кино. Светлините му закриваха половин пресечка и оставяха само огромна снимка и няколко букви, увиснали в блестящия въздух. Снимката беше на усмихната млада жена, погледът към лицето ѝ пораждаше чувство на досада — сякаш човек я е виждал години наред, дори и да я вижда за пръв път. Надписът гласеше: „... в значимата драма, която дава отговор на големия проблем: трябва ли една жена да каже?“

Мина и покрай вратата на нощен клуб. Една двойка излезе от такси, залитайки. Момичето беше със замаяни очи, потно лице, хермелинова шапка и красива вечерна рокля, която се беше свлякла от едното ѝ рамо като халат на небрежна домакиня и откриваше твърде голяма част от гърдите ѝ, но не в знак на дързост, а на робско безразличие. Придружителят ѝ я направляваше, хванал голата ѝ ръка, лицето му не изразяваше нетърпеливо очакване на романтично приключение, а лукавия вид на момче, излязло, за да пише мръсотии по стените.

Какво се надяваше да открие, мислеше си тя, вървейки. Това бяха нещата, с които хората живееха, формите на техния дух, на културата им, на забавленията им. Не беше виждала нищо друго където и да е, не и от много години насам.

Тя си купи вестник от ъгъла на улицата, на която живееше, и се прибра вкъщи.

Апартаментът ѝ беше двустаен, на върха на един небостъргач. Стъклените стени на ъгловия прозорец на дневната ѝ я караха да изглежда като нос на движещ се кораб, а светлините на града блещукаха като искрици по черните вълни от стомана и камък. Когато запали лампата, дълги триъгълни сенки прорязаха голите стени в геометричната форма на лъчите, разчупени от няколко остри мебели.

Тя стоеше в средата на стаята, сама между небето и града. Имаше само едно нещо, което можеше да ѝ донесе чувството, което

искаше да изпита тази вечер, то беше единствената форма на наслада, която беше открила.

Обърна се към грамофона и сложи плоча с музиката на Ричард Хали.

Беше четвъртият концерт, последната творба, която беше написал. Избухването на първите акорди изтри уличните гледки от съзнанието й.

Концертът беше мощен вик на недоволство. Той беше едно НЕ, хвърлено срещу някакъв огромен процес на мъчение, беше отрицание на страданието — отрицание, което съдържаше в себе си агонията на борбата за освобождение. Звуците бяха като глас, който казваше: няма нужда от болка — тогава защо най-лошата болка е запазена за онези, които не приемат подобна нужда? Ние, които владеем любовта и тайната на радостта, на какво наказание бяхме осъдени и от кого? Звуците на мъчението се превърнаха в предизвикателство, изразът на агония стана химн на една далечна мечта, заради която всичко си струваше да се изтърпи, дори и това. Това беше песен на бунта и на отчаяното търсене.

Тя стоеше неподвижно, със затворени очи, и слушаше.

Никой не знаеше какво се е случило с Ричард Хали или защо. Историята на живота му беше като обобщение, написано, за да прокълне величието, като покаже цената, която човек плаща за него. Поредица от години, прекарани в мансарди и мазета, години, които бяха поели сивкавия оттенък на стените, които бяха държали затворен човек, чиято музика преливаше от болезнено ярки цветове.

Сивотата на една борба срещу дългите, неосветени стълбища на евтини квартири, срещу замръзналите тръби, срещу цената на един сандвич в смрадлив деликатесен магазин, срещу лицата на хората, които слушаха музика с празни погледи. Това беше борба без облекчението от насилието, без признанието, че си намерил съзнателен противник, в която трябва да победиш просто една плътна стена, облицована с най-добрата звукоизолация; безразличието, която поглъща удари, акорди и крясъци; мълчаливата битка на един човек, който можеше да придаде на звуците по-голямо красноречие, отколкото те някога са имали — мълчанието на мрак, на самота, на редките нощи, в които някой оркестър свири негова творба, а той гледа в тъмното, знаейки, че душата му се излива във вибриращи,

разширяващи се кръгове от радиокула в ефира на града, но няма нито един настроен приемник, на който да я чуят.

„Музиката на Ричард Хали излъчва героизъм. Нашата епоха е надраснала това“, каза един критик. „Музиката на Ричард Хали не е в крак с нашето време. В нея има нотка на възторг. Кой се възторгва в наши дни?“ — беше казал друг.

Животът му беше като обобщение на живота на всеки, чиято награда е бил паметник в някой парк, сто години след момента, в който наградата би имала смисъл — само дето Ричард Хали не умря достатъчно рано. Той доживя да види нощта, която, съгласно общоприетите исторически закони, не трябваше да дочека. Беше на четирийсет и три години във вечерта на премиерата на „Фаeton“ — опера, която беше написал на двайсет и четири. Беше изменил старогръцкия мит според собствените си цели и значение: Фаeton, младият син на Хелиос, който откраднал колесницата на баща си и с дръзката си амбиция се опитал да придвижи слънцето по небето, не умираше както в мита — в операта на Хали Фаeton успява. Операта беше показана тогава, преди деветнайсет години, и беше свалена след едно представление, сред дюдюкане и освиркане. В онази нощ Ричард Хали беше обикалял по улиците на града до зори, неуспешно опитвайки се да намери отговор на един въпрос.

В нощта, в която операта беше поставена отново, деветнайсет години по-късно, последните звуци на музиката се сблъскаха със звука на най- мощните овации, чувани някога в сградата на операта. Старите стени не можеха да ги удържат, възторгът изближна през коридорите, по стълбищата, по улиците, чак до момчето, което беше обикаляло тези улици преди деветнайсет години.

Дагни беше сред публиката в тази вечер на овациите. Тя беше една от малкото, които познаваха музиката на Ричард Хали от много по-рано, но никога не беше го виждала. Видя го, докато го избутваха на сцената, видя го да се изправя пред огромната маса размахани ръце и одобрителни лица. Той стоеше неподвижно — висок, измършавял човек с побеляла коса. Не се поклони, не се усмихна, просто стоеше там и гледаше тълпата. Лицето му имаше спокойното, искрено изражение на човек, изправен пред въпрос.

„Музиката на Ричард Хали — написа един критик на следващата сутрин — принадлежи на човечеството. Тя е резултат и израз на

величието на народа“. „В живота на Ричард Хали — каза един министър — има вдъхновяващ урок. Той е минал през ужасна борба, но толкова важно ли е това? Правилно и благородно е, че е понасял страдание, неправда, оскудления от братята си, за да обогати живота им и да ги научи да ценят красотата на великата музика“.

В деня след премиерата Ричард Хали се оттегли.

Не даде обяснение. Просто каза на издателите си, че кариерата му е приключила. Продаде им правата върху творбите си за скромна сума, макар и да знаеше, че хонорарите му сега можеха да му донесат цяло състояние. Тръгна си, без да остави адрес. Това беше преди осем години — никой не го беше виждал оттогава.

Дагни слушаше четвъртия концерт с отметната назад глава и затворени очи. Лежеше полуизпъната на ъгъла на кушетката с отпуснато и спокойно тяло, но напрежението личеше по устните на неподвижното ѝ лице — чувствено изражение, пълно с копнеж.

След малко отвори очи. Забеляза вестника, който беше хвърлила на кушетката. Протегна се за него разсеяно, стараейки се да избегне баналните заглавия. Вестникът падна и се отвори. Тя видя лице, което познаваше, и заглавието на една статия. Побърза да затвори страниците и да ги хвърли настрани.

Беше лицето на Франсиско д'Анкония. Заглавието информираше, че е пристигнал в Ню Йорк. Какво от това, мислеше си. Нямаше да се налага да го вижда. Не беше го виждала от години.

Седеше и гледаше вестника на пода. Не го чети, казваше си, не го поглеждай. Но лицето му, си помисли, не се беше променило.

Как може едно лице да остане същото, при условие, че всичко друго е изчезнало? Щеше ѝ се да не го бяха снимали усмихнат. Тази усмивка не беше на мястото си на страниците на вестника. Това беше усмивката на човек, който е способен да види, да разпознае и да създаде великолепието на съществуването. Това беше подигравателната, предизвикателна усмивка на блестящ интелект.

Не го чети, мислеше си, не сега, не на тази музика — о, не, не на тази музика!

Тя се протегна за вестника и го отвори.

В статията се казваше, че сеньор Франсиско д'Анкония е обещал интервю на пресата в апартамента си в хотел „Уейн-Фолклънд“. Дошъл е в Ню Йорк по две важни причини: една гардеробиерка в „Къб

Клуб“ и лебервурстът в деликатесния магазин на Мо на Трето авеню. Нямал какво да каже за предстоящото дело за развод на господин и госпожа Джилбърт Вейл. Госпожа Вейл, необичайно красива жена от благородническо потекло, беше пристреляла забележителния си млад съпруг преди няколко месеца, обявявайки публично, че иска да се отърве от него заради любовника си Франсиско д'Анкония. Беше дала на пресата по-дробно описание на тайната си любовна афера, включително и описанието на последната новогодишна нощ, която беше прекарала във вилата на Д'Анкония в Андите. Съпругът ѝ беше оживял от раната и бе започнал дело за развод.

Тя беше завела насрещно дело за половината отillionите на съпруга си, при това с отчет за личния му живот, в сравнение с който, по нейните думи, тя изглеждала невинна.

Всичко това кънтеше по вестниците седмици наред. Но сеньор Д'Анкония нямал какво да каже по този повод, когато репортерите го питали. Питали го дали отрича историята на госпожа Вейл. „Никога не отричам нищо“, отговорил той. Репортерите бяха учудени от внезапното му пристигане в града, смятаха, че няма да иска да бъде там, тъкмо когато предстоеше да избухне един от най-шумните скандали на първите страници на вестниците. Но сгрешиха. Франсиско д'Анкония беше добавил още една причина за пристигането си: „Исках да наблюдавам фарса“ — беше казал той.

Дагни пусна вестника на пода. Седеше наведена, с глава, подпряна на ръцете си. Не мърдаше, но кичурите коса, провиснали до коленете ѝ, потрепваха от време на време.

Великите акорди от музиката на Хали продължаваха, изпъльваха стаята, проникваха през стъклата на прозорците и се устремяваха към града. Тя чуваше музиката. Това беше *нейното* търсене, *нейният* вик.

Джеймс Тагарт погледна дневната на апартамента си, чудейки се колко е часът, не му се мърдаше, за да търси часовника си.

Седеше на един фотьойл, облечен в смачкана пижама, бос — мързеше го да потърси чехлите си. Светлината от сивото небе в прозорците му причиняваше болка в очите, лепкави от съня. Чуваше неприятна тежест в главата си, която всеки момент щеше да се превърне в главоболие. Ядосано се чудеше защо се беше довлякъл до дневната. А, да, спомни си — да погледне колко е часът.

Той се изхлузи настрами над облегалката на стола и погледът му попадна върху един часовник на далечна сграда: беше дванайсет и двайсет.

През отворената врата на спалнята чуваше как Бети Поуп си мие зъбите в банята от другата страна. Жартиерите ѝ лежаха на пода до стола, заедно с останалата част от дрехите ѝ; жартиерите бяха бледорозови, със скъсани ластици.

— Побързай най-сетне — сприхаво викна той. — Трябва да се обличам.

Тя не отговори. Беше оставила вратата на банята отворена и той можеше да чуе как си изплаква устата. Защо правя това, мислеше, спомняйки си миналата нощ. Но го мързеше да търси отговор.

Бети Поуп дойде в дневната, изпъвайки гънките на копринения си халат на оранжеви и лилави карета. Изглежда ужасно, мислеше си Тагарт, беше толкова по-добре в костюм за езда на снимките на светските страници във вестниците. Тя беше дългнесто момиче, само от кости и хлабави стави, които не се движеха гладко. Имаше обикновено лице, лош тен и израз на нагло снизходжение, дължащ се на факта, че принадлежи към едно от най-високопоставените семейства.

— Ама че работа — каза тя без конкретен повод и се протегна.
— Джим, къде ти е нокторезачката? Трябва да си изрежа ноктите на краката.

— Не знам. Боли ме глава. Направи го у вас.

— Сутрин не изглеждаш апетитен — безразлично каза тя. — Изглеждаш като охлюв.

— Защо не мъркнеш?

Тя ходеше безцелно из стаята.

— Не искам да се прибирам — каза тя, без да влага някакво чувство. — Мразя сутрините. Още един ден, в който няма да правя нищо. Този следобед съм поканена на чай у Лиз Блейн. Е, добре, може да бъде забавно, защото Лиз е кучка.

Тя вдигна една чаша и гълтна изветрелите остатъци от питие.

— Защо не ги накараш да ти поправят климатика? Това място вони.

— Свърши ли с банята? — попита той. — Трябва да се облека. Днес имам важен ангажимент.

— Влизай направо. Нямам нищо против. Ще споделя банята с теб. Мразя да ме карат да бързам.

Докато се бръснеше, я видя да се облича пред отворената врата на банята. Отне ѝ много време, докато си сложи жартиерите, закопчее чорапите и се напъха в не особено елегантен, скъп костюм от туид.

Каририаният копринен халат, купен заради реклама в най-популярното модно списание, беше като униформа, която тя знаеше, че се очаква да носи в определени ситуации, и която послушно донасяше за конкретната цел и после захвърляше.

Връзката им беше същата: в нея нямаше страсть, желание или истинско удоволствие, дори и чувство на срам. За тях сексуалният акт не беше нито радост, нито грях. Не означаваше нищо. Бяха чували, че мъжете и жените трябва да спят заедно, и го правеха.

— Джим, защо не ме заведеш в арменския ресторант довечера? Обичам шиш кебап.

— Не мога — ядосано отговори той през сапунената пяна на лицето си — Предстои ми тежък ден.

— Защо не го отмениш?

— Кое?

— Всичко.

— Много е важно, скъпа. Имам среща с нашия борд на директорите.

— О, не се надувай с проклетата си железница. Скучно е. Мразя бизнесмените. Тъпи са.

Той не отговори. Тя го погледна лукаво и гласът ѝ придоби по-жизнена нотка, когато каза провлачено:

Джок Бенсън каза, че така или иначе нямаш контрол над фирмата, защото сестра ти управлява целия бизнес.

— Значи така каза, а?

— Мисля, че сестра ти е ужасна. Според мен е отвратително жена да се държи като някой мърляв механик и да се фука наоколо като голям шеф. Толкова е лишено от женственост. За коя се мисли тя всъщност?

Тагарт излезе на прага. Облегна се на касата, вторачен в Бети Поуп. На лицето му играеше усмивка — саркастична и самоуверена. Имаме нещо, което ни свързва, мислеше си.

— Може да ти е интересно да знаеш, скъпа, че ще подложа динена кора на сестра си днес следобед — каза той.

— Нима? — заинтригувано каза тя. — Наистина ли?

— И затова срещата на борда е толкова важна.

— Наистина ли ще я изриташ?

— Не. Не е необходимо, дори не е разумно. Просто ще я поставя на място. Това е шансът, който чаках.

— Имаш нещо за нея ли? Нещо скандално?

— Не, нищо такова. Няма да разбереш. Просто този път отиде твърде далеч, и ще бъде зашлевена. Направила е нещо непростимо, и то без да се посъветва с никого. Това е сериозна обида към мексиканските ни съседи. Когато бордът чуе за това, ще гласува няколко нови правила за оперативния отдел, които ще направят сестра ми малко по-управляема.

— Умен си, Джим — каза тя.

— По-добре да се обличам — звучеше доволен. Обърна се към умивалника и добави весело: — Може би ще те изведа довечера и ще ти поръчам шиш кебап.

Телефонът иззвъня. Той вдигна слушалката и операторът обяви международен разговор с Мексико Сити. Истеричният глас, който се чу по линията, беше на политическата му връзка в Мексико.

— Нищо не можах да направя, Джим — хлипаше той. — Нищо не можах да направя! Не ни предупредиха, кълна се в Бога, никой не подозираше, никой не разбра какво става, направих най-доброто, което можах, не можеш да ме обвиняваш, Джим, беше като гръм от ясно небе! Декретът дойде тази сутрин, преди пет минути, нахвърлиха ни просто така, без никакво предупреждение! Правителството на Народна република Мексико национализира мините и железопътната линия „Сан Себастиан“!

* * *

— ... така че мога да уверя господата от борда, че няма причини за паника. Събитието от тази сутрин е неприятно, но аз съм напълно уверен, въз основа на познанията си за вътрешните процеси, оформящи нашата външна политика във Вашингтон, че нашето

правителство ще постигне разумна договорка с правителството на Мексиканската народна република, и че ние ще получим пълно и справедливо обезщетение за собствеността си.

Джеймс Тагарт стоеше до дългата маса и говореше пред борда на директорите. Гласът му беше отмерен и монотонен. Внушаваше безопасност.

— Радвам се да докладвам, че все пак предвидих възможността за такова развитие на събитията и взех всички предпазни мерки, за да защитя интересите на „Тагарт Трансконтинентал“. Преди няколко месеца инструктирах оперативния отдел да ореже разписанието по линията „Сан Себастиан“ до един влак на ден, да отстрани от нея най-добрата ни двигателна сила и подвижен състав, както и цялото оборудване, което може да се премести. Мексиканското правителство успя да си присвои само няколко дървени вагона и един изключително стар локомотив. Решението ми спести на компанията милиони долари — ще накарам да изчислят точните цифри и ще ви ги изпратя. Все пак смяtam, че трябва да удовлетворим очакванията на нашите акционери, че тези, които са поели най-голямата отговорност за този риск, сега трябва да понесат последствията за своята немарливост. Във връзка с това предлагам да поискаме оставката на господин Кларънс Еингтън, нашият икономически консултант, който препоръча изграждането на линията „Сан Себастиан“, както и на господин Джъулс Мот, нашият представител в Мексико Сити.

Мъжете седяха около масата и слушаха. Те не мислеха за това, което ще трябва да направят, а за нещата, които трябва да кажат на хората, които представляваха. Речта на Тагарт им даде всичко необходимо.

* * *

Когато Тагарт се върна в кабинета си, Орън Бойл го чакаше. Веднага щом останаха сами, изражението на Тагарт се промени.

Той отпаднало се облегна на бюрото си, с отпуснато и бяло лице.

— Е? — попита той.

Бойл безпомощно разтвори ръце.

— Проверих, Джим — каза той. — Всичко е вярно: Д'Анкония е изгубил петнайсет милиона долара от собствените си пари в тези мини. Не е имало нищо съмнително в това, не е изиграл никакъв трик, заложил е собствени пари и сега ги изгуби.

— И какво се кани да направи по въпроса?

— Това вече не знам. Никой не знае.

— Няма да се остави да го оберат, нали? Твърде умен е за това.

Трябва да има някой скрит коз.

— Искрено се надявам.

— Надхитрял е някои от най-сложните комбинации на мангизлиите в целия свят. Нима ще се остави няколко чернилки-политици да го прецакат с някакъв си декрет? Трябва да има нещо срещу тях и тъкмо той ще има последната дума, а ние трябва да сме сигурни, че ще бъдем част от това!

— От теб зависи, Джим. Ти си негов приятел.

— Глупости, приятел! Мразя го и в червата.

Той натисна бутона за секретаря си. Онзи влезе несигурно, с нещастен вид, беше млад човек, вече не чак толкова млад, с безкръвно лице и отработени маниери на благовъзпитана бедност.

— Уреди ли ми среща с Франсиско д'Анкония? — отсече Тагарт.

— Не, сър.

— По дяволите, нали ти казах да се обадиш на...

— Не успях, сър. Опитах.

— Ами опитай пак.

— Искам да кажа, че не успях да уговоря среща, господин Тагарт.

— Защо не?

— Той я отклони.

— Искаш да кажеш, че е отказал да ме види?

— Да, сър, точно това искам да кажа.

— И няма да се срещне с мен?

— Не, сър, няма.

— Лично ли говори с него?

— Не, сър, говорих със секретаря му.

— Какво ти каза той? Кажи ми какво ти каза?

Младият човек се поколеба и придоби още по-нешастен вид.

— Какво каза?

— Каза, че сеньор Д'Анкония е казал, че го отегчавате, господин Тагарт.

* * *

Предложението, което приеха, беше познато като правилото „Гарван гарвана око не вади“. Докато го гласуваха, членовете на Националното сдружение на железниците седяха в голяма зала, под гаснещия мрак на късната есенна вечер и не се поглеждаха един друг.

Националното сдружение на железниците беше организация, учредена, както се твърдеше, за да защити благоденствието на националната железнопътна индустрия. Това трябваше да се постигне чрез развитието на методи за сътрудничество за общи цели — това пък следваше да се постигне чрез гаранцията на всеки член, че ще подчини собствените си интереси на тези на индустрията като цяло. А интересите на индустрията като цяло трябваше да се определят от мажоритарен вот, като всеки член беше задължен да приложи всяко решение, взето от мнозинството.

— Членовете на една и съща професия или индустрия трябва да се поддържат — казаха организаторите на сдружението. — Ние имаме едни и същи проблеми, едни и същи интереси, едни и същи врагове. Хабим енергията си да се борим помежду си, вместо да създадем общ фронт пред света. Можем да растем и да просперираме заедно, ако обединим усилията си.

— Против кого се организира това сдружение? — беше попитал един скептик. А отговорът беше:

— Ами срещу никого. Но ако искате да го разглеждате така, то е срещу доставчиците или производителите, или срещу всеки, който се опита да се възползва от нас. Срещу кого се организира всеки съюз?

— Точно това се чудя и аз — беше казал скептикът.

Когато правилото „Гарван гарвана око не вади“ беше предложено за гласуване на пленума на Националното сдружение на железниците на годишната му среща, това беше първото му публично споменаване. Но всички членове бяха чували за него — то дълго беше обсъждано в неофициални разговори, особено настоятелно през последните няколко месеца. Мъжете, които седяха в голямата зала, бяха президентите на

железопътните компании. Те не харесваха правилото — надявали се бяха, че то никога няма да бъде предложено.

Но когато беше предложено, те гласуваха за него.

Нито една железница не беше спомената поименно в речите, които предшестваха гласуването. Речите се занимаваха само с общественото благо. Казваше се, че докато общественото благо е застрашено от недостиг на транспорт, компаниите се унищожават една друга с жестока конкуренция, по правилото „голямата риба изядва малката“. Докато съществуват неразвити райони, където железопътните услуги са били преустановени, съществуват и обширни региони, където две или повече железопътни компании се конкурират за трафик, който едва ли е достатъчен и за една. Говореше се, че има огромни възможности за по-новите железници в неразвитите райони. Макар и да е вярно, че такива места предлагат малко икономически стимули в момента, една железопътна компания с обществен дълг ще се заеме с това да предлага транспорт на борещите се жители, тъй като основната цел на железницата е, служба на обществото, а не печалба.

След това казаха, че големите, утвърдени железопътни системи са жизненоважни за общественото благо и че рухването на една от тях ще бъде национална катастрофа, и че ако една такава система случайно понесе съкрушителна загуба в опит да допринесе за международното разбирателство, тя има право на помощ от обществото, за да преживее удара.

Нито една компания не беше спомената по име. Но когато председателят на събранието вдигна ръка като тържествен сигнал, че трябва да гласуват, всички погляднаха към Дан Конъуей, президентът на „Финикс-Дюранго“.

Имаше само петима несъгласни, които гласуваха „против“. Но все пак когато председателят извести, че мярката е приета, нямаше радост, нямаше звуци на одобрение, нямаше движение — само тежка тишина.

До последната минута всеки един от тях се беше надявал, че някой ще им спести всичко това.

Правилото „Гарван гарвана око не вади“ беше описано като мярка на „доброволна саморегулация“, целяща „да окаже подкрепа“ на законите, гласувани отдавна от законодателното събрание на страната. Правилото гласеше, че членовете на Националното сдружение на

железниците нямат право да прилагат практики, определяни като „разрушителна конкуренция“; че в обявените за ограничени райони може да действа само една железопътна компания; че в такива райони старшинството принадлежи на най-старата компания, която в момента оперира там, а новодошлите, които нечестно са посегнали на нейната територия, трябва да прекратят дейността си до девет месеца, след като получат нареждане за това; че Изпълнителният комитет на Националното сдружение на железниците има власт да реши по собствено усмотрение кои региони да бъдат обявени за ограничени.

Когато събранието приключи, мъжете побързаха да си тръгнат. Нямаше лични разговори, нямаше приятелско мотаене. Голямата зала се оправни необичайно бързо. Никой не говори с Дан Конъуей, никой дори не го погледна.

В преддверието на сградата Джеймс Тагарт срещна Орън Бойл. Не бяха си уговаряли среща, но Тагарт видя силуeta на тромава фигура до мраморната стена и разбра кой е, още преди да е видял лицето. Приближиха се един към друг и Бойл каза с усмивка, по-малко успокояваща от обикновено:

— Аз си свърших работата. Сега е твой ред, Джими.

— Не трябваше да идваш тук. Защо го направи? — кисело каза Тагарт.

— Просто за да се позабавлявам — каза Бойл.

Дан Конъуей седеше сам сред редовете празни седалки. Беше още там, когато чистачката дойде, за да почисти залата. Когато му извика, той послушно стана и бавно тръгна към вратата. Минавайки покрай нея в коридора, той бръкна в джоба си и й подаде банкнота от пет долара — мълчаливо, смилено, без да я гледа в лицето. Сякаш не знаеше какво прави — действаше така, сякаш мисли, че е на място, на което щедростта изисква да дадеш бакшиш, преди да си тръгнеш.

Дагни беше още на бюрото си, когато вратата на кабинета й се отвори с тръсък и Джеймс Тагарт нахлу вътре. За първи път влизаше така. Лицето му беше възбудено.

Не беше го виждала от национализацията на линията „Сан Себастиан“. Той не се беше опитал да го обсьди с нея, а тя не беше казала нищо. Правотата й беше толкова красноречива, мислеше си, че коментарите бяха излишни. Едно чувство, което беше отчасти възпитание, отчасти милост, й беше попречило да изкаже пред него

заключението, което трябва да се извади от събитията. Имаше едно-единствено справедливо заключение, до което той трябваше да стигне. Беше чула за речта му пред борда на директорите. Беше потръпнала, презрително развеселена — ако беше в негов интерес, какъвто и да беше този интерес, да си присвоява нейните достижения, то тогава, в името на собствената си полза, ако не за друго, щеше да я остави да работи на спокойствие от сега нататък.

— Значи мислиш, че ти си единствената, която прави нещо за тази компания?

Тя го погледна изненадано. Гласът му беше писклив, той стоеше пред бюрото й, напрегнат и развълнуван.

— Значи мислиш, че съм разрушил компанията, така ли? — изписка той. — И че сега ти си единствената, която може да ни спаси? Мислиш, че не мога да компенсирам мексиканските загуби?

Тя попита бавно:

— Какво искаш да кажеш?

— Имам новини за теб. Помниш ли предложението „Гарван гарвана око не вади“ на железопътното сдружение, за което ти казах преди няколко месеца? Ти не хареса идеята. Изобщо не я хареса.

— Спомням си. Какво за него?

— Приеха го.

— Какво приеха?

— Правилото „Гарван гарвана око не вади“. Преди няколко минути. На събранието. След девет месеца няма да има железопътна компания „Финикс-Дюранго“ в Колорадо!

Един стъклен пепелник се разби в пода, когато тя скочи на крака.

— Долни копелета!

Той стоеше неподвижно. И се усмихваше.

Тя знаеше, че трепери, открита пред него, беззащитна, и че това е гледка, на която той се наслаждава, но нямаше значение. После видя усмивката му — и внезапно заслепилият я гняв изчезна. Не чувствуше нищо. Изучаваше усмивката със студено, безразлично любопитство.

Те стояха един срещу друг. Той изглеждаше така, сякаш за пръв път не се страхува от нея. Злорадстваше. За него събитието беше много повече от унищожаването на конкурент. То не беше победа над Дан Конъуей, а над нея. Тя не знаеше защо или по какъв начин, но беше сигурна, че той знае. За един кратък момент си помисли, че у Джеймс

Тагарт и в това, което го кара да се усмихва, има някаква тайна, за която тя никога не е подозирала, и че е жизненоважно да се научи да я разбира. Но мисълта проблесна и изчезна.

Тя се втурна към вратата на гардероба и сграбчи палтото си.

— Къде отиваш? — гласът на Тагарт беше се снижил. Звучеше разочарован и леко притеснен. Тя не отговори и изскочи от кабинета.

* * *

— Дан, трябва да се бориш с тях. Аз ще ти помогна. Ще се боря за теб с всичко, което имам.

Дан Конъуей поклати глава. Той седеше на бюрото си, пред него имаше празен, избледнял лист попивателна хартия и една слаба лампа вътре на стаята. Дагни се беше втурнала направо към градската кантора на „Финикс-Дюранго“. Конъуей беше там и още седеше така, както го беше заварила. Беше се усмихнал при влизането ѝ и беше казал с мек, безжизнен глас:

— Смешно, помислих си, че ще дойдеш.

Не се познаваха добре, но се бяха срещали няколко пъти в Колорадо.

— Не — каза той — няма полза.

Искаш да кажеш, че е заради споразумението със сдружението, което си подписал? Няма да издържи. Това си е чиста експроприация. Никой съд няма да го приеме. И ако Джим се опита да се скрие зад обичайния лозунг на мародерите за „общественото благо“, аз ще свидетелствам под клетва, че „Тагарт Трансконтинентал“ не може да поеме целия трафик в Колорадо. И ако някой съд вземе решение срещу теб, можеш да обжалваш и да продължиш да обжалваш още десет години.

— Да — каза той — бих могъл... Не съм сигурен, че ще спечеля, но мога да опитам и да се вкопча в железницата още няколко месеца, но... Не, не мисля за законовите положения, така или иначе. Не е това.

— А какво е тогава?

— Не искам да се боря, Дагни.

Тя го погледна невярващо. Беше сигурна, че той никога не е произнасял подобна фраза преди, а човек не може да се промени

напълно на тази възраст.

Дан Конъуей наближаваше петдесетте. Имаше квадратно, безстрастно, упорито лице на корав транспортен инженер, не толкова на президент на компания — лице на боец, с млада, загоряла кожа и побеляваща коса. Беше станал собственик на нестабилна малка железница в Аризона, чиито нетни приходи бяха по-малки от тези на успешна бакалия, и я беше превърнал в най-добрата железопътна компания на Югозапада. Говореше малко, рядко четеше книги и никога не беше ходил в колеж. Цялата сфера на човешките стремежи, с едно изключение, го оставяше напълно безразличен — нямаше допир с онова, което хората наричаха култура. Но разбираше от железници.

— Защо не искаш да се бориш?

— Защото имаха право да го сторят.

— Дан — попита тя, — да не си се побъркал?

— Никога не съм се отричал от думите си — безразлично каза той. — Не ме интересува какво ще реши съдът. Обещах да се подчиня на мнозинството. Трябва да се подчиня.

— Очакваше ли мнозинството да ти причини това?

— Не.

По безстрастното му лице премина лека конвулсия. Той говореше тихо, без да я поглежда. Все още го изпъльваше безпомощно учудване.

— Не, не го очаквах. Слушах ги да говорят за това повече от година, но не вярвах. Дори когато гласуваха, не вярвах.

— Какво очакваше?

— Мислех си... Те казаха, че всички ние трябва да защитим общото благо. Мислех, че това, което съм направил в Колорадо, е добро. Добро за всички.

Проклет глупак! Не виждаш ли, че онова, за което те наказват, е тъкмо, че е било добро?

Той поклати глава.

— Не го разбирам — каза. — Но не виждам изход.

— Значи си им обещал да се самоунищожиш?

— Изглежда няма избор за когото и да е от нас.

— Какво искаш да кажеш?

— Дагни, целият свят е в ужасно положение в момента. Не знам какво не е наред, но нещо е много съркано. Хората трябва да се обединят, за да намерят изход. Но кой трябва да решава по кой път да

поемем, ако не мнозинството? Предполагам, че това е единственият честен метод за решаване, не виждам друг. Предполагам, че някой трябва да бъде пожертван. Ако е станало така, че това да съм аз, нямам право да се оплаквам. Правото е на тяхна страна. Хората трябва да се обединяват.

Тя се опита да говори спокойно. Трепереше от гняв.

— Ако това е цената на обединението, проклета да съм, ако искам да живея на същата земя с което и да е човешко същество! Ако останалите могат да оцелеят само ако ни разрушат, то защо трябва ние да искаме изобщо да оцеляват? Нищо не може да оправдае саможертвата. Нищо не може да им даде правото да превръщат хората в жертвени животни. Нищо не може да направи морално унищожението на най-добрите. Човек не може да бъде наказван, защото е добър. Не може способността му да се приравнява с престъпление. Ако това е правилно, по-добре да започнем да се избиваме, защото няма никаква правда в целия свят!

Той не отговори. Гледаше я безпомощно.

— Ако светът е такъв, как можем да живеем в него? — попита тя.

— Не знам — въздъхна той.

— Дан, наистина ли мислиш, че е справедливо? Съвсем искрено, дълбоко в себе си, мислиш ли, че е справедливо?

Той затвори очи.

— Не — каза. После я погледна и тя забеляза за пръв път измъчените му очи. — Точно това се опитвам да разбера, докато седя тук. Знам, че трябва да мисля, че е правилно — но не мога. Сякаш езикът ми не може да се обърне и да го каже. Продължавам да виждам всяка траверса по линията, всеки семафор, всеки мост, всяка нощ, която съм будувал, докато...

Главата му рухна върху ръцете.

Господи, толкова е несправедливо!

— Дан — каза тя през зъби, — бори се.

Той вдигна глава. Очите му бяха празни.

— Не — каза той. — Няма да е правилно — аз съм просто себичен.

— Да върви по дяволите тая гнила глупост! Не си на това ниво!

— Не знам... — гласът му беше много уморен. Седя тук и се опитвам да мисля за това... Вече не знам кое е правилно.

И добави:

— Не мисля, че ми пука.

Тя разбра изведнъж, че всички по-нататъшни думи са безполезни и че Дан Конъуей никога няма отново да е човек на действието. Не знаеше защо е толкова сигурна. Каза с почуда:

— Никога не си се отказвал от битка преди.

— Сигурно е така... — говореше с тихо, безразлично учудване.

— Борил съм се с бури и течения, със свлачища и пукнатини в релсите... Знам как да го правя и ми харесва... Но тази битка е такава, че не мога да я водя.

— Защо?

— Не знам. Кой знае защо светът е такъв? Кой е Джон Голт?

Тя трепна.

— Тогава какво ще правиш?

— Не знам...

— Тоест... — тя спря. Той знаеше какво иска да каже.

— Е, винаги има нещо за правене.

Говореше неубедено.

— Предполагам, че ще обявят ограничения само върху Колорадо и Ню Мексико. Все още имам линията в Аризона.

И добави:

— Също като преди двайсет години... Поне ще се занимавам с нещо. Започвам да се уморявам, Дагни. Нямах време да го забележа, но май е така.

Тя не можа да каже нищо.

Няма да построя линия върху неразвитите им райони — каза той със същия безразличен глас. — Това се опитаха да ми пробутат като утешителна награда, но мисля, че са само приказки. Не можеш да построиш линия на място, където на стотици мили има само неколцина фермери, които не отглеждат достатъчно, дори за да се изхранват. Можеш да построиш линия и да направиш така, че да се изплаща. Ако ти не го направиш, кой ще може?

За мен няма смисъл. Просто не знаеха какво говорят.

— Да вървят по дяволите неразвитите им райони! Аз мисля за теб.

Трябаше да го каже.

— Какво ще правиш със себе си?

— Не знам... Е, има много неща, за които не съм имал време.

Риболов например. Винаги съм обичал риболова. Може би ще започна да чета книги, винаги съм искал. Предполагам, че ще я карам по-спокойно. Сигурно ще ида за риба. В Аризона има няколко местенца, където е тихо и спокойно и няма хора на няколко мили наоколо...

Той я погледна и добави:

— Забрави. Защо трябва да се притесняваш за мен?

— Не е само за теб, а... Дан — изведнъж каза тя, — надявам се знаеш, че исках да ти помогна да се бориш не заради самия теб.

Той се усмихна — беше лека, приятелска усмивка.

— Знам — каза.

— Не е от състрадание, или жал, или друга подобна грозна причина. Виж, исках да те предизвикам на битката на живота ти в Колорадо. Възнамерявах да се намеся в бизнеса ти, да те притисна до стената и дори да те изритам, ако се налага.

Той се засмя леко — това беше знак на одобрение.

— Никак нямаше да ти е лесно — каза той.

— Само дето не смятах, че ще е необходимо. Мислех, че има достатъчно място за двама ни.

— Да — каза той. — Имаше.

— И все пак, ако откриех, че няма, щях да се боря с теб, и ако можех да направя линията си по-добра от твоята, щях да те унищожа и да не ми пука какво е станало с теб. Но това... Дан, не мисля, че искам да се занимавам с нашата линия „Рио Норт“ точно сега. Аз... За Бога, Дан, не искам да бъда мародер!

Той я изгледа мълчаливо за момент. Беше странен поглед, сякаш от голямо разстояние. После каза меко:

— Трябаше да се родиш преди стотина години, хлапе. Тогава щеше да имаш шанс.

— Да върви по дяволите. Възнамерявам сама да си създам шанс.

— Това възнамерявах и аз на твоите години.

— И си успял.

— Нима?

Тя стоеше неподвижно, внезапно вкаменена. Той се изправи и каза рязко, сякаш издаваше заповед:

— По-добре се погрижи за тази твоя линия „Рио Норте“, и то бързо. Подготви я, преди да се изнеса, защото ако не го направиш, това ще бъде краят на Елис Уайт и на другите там, а те са най-добрите, останали в страната. Не можеш да позволиш това да се случи. Вече всичко лежи на твоите рамене. Няма смисъл да се опитваш да обясняваш на брат си, че ще бъде много по-трудно за теб там, без мен като конкурент. Но ние двамата го знаем. Така че действай. Каквото и да направиш, няма да си мародер. Няма мародер, който да е в състояние да управлява железопътна компания в тази част от страната и да остане задълго. Каквото и да направиш там, ще си го спечелила. Въшки като брат ти така или иначе нямат значение. Сега всичко зависи от теб.

Тя седеше и го гледаше, чудейки се какво е победило такъв мъж — знаеше, че не е Джеймс Тагарт. Видя, че я гледа, сякаш се бореше със своите собствени въпроси. После той се усмихна и тя не искаше да повярва, че усмивката му изразява тъга и състрадание.

— По-добре не ме жали — каза той. — Мисля, че на теб ти предстоят по-тежки времена. И мисля, че ще ти е по-трудно, отколкото на мен.

* * *

Тя се беше обадила във фабриката и си беше уредила среща С Ханк Риърдън за същия следобед. Тъкмо беше окачила слушалката и се навеждаше над картите на линията „Рио Норте“, разтворени на бюрото й, когато вратата се отвори. Дагни вдигна изненадано поглед — не очакваше вратата на кабинета й да се отваря без предизвестие.

Мъжът, който влезе, беше непознат. Беше млад, висок и нещо в него намекваше за насилие, макар че тя не можеше да каже какво е, защото първата му отличителна черта, която човек забелязваше, беше самоконтролът му, който изглеждаше почти безочлив. Той имаше тъмни очи, рошава коса, а дрехите му бяха скъпи, но износени, сякаш не се интересуваше или не обръщаше внимание какво точно носи.

— Елис Уайт — предостави се той.

Тя неволно скочи на крака. Разбра защо никой не е успял да го спре във външните офиси.

— Седнете, господин Уайът — каза с усмивка тя.

— Няма да бъде необходимо — той не се усмихна. — Не водя дълги разговори.

Бавно, съзнателно контролирайки се, тя седна и се облегна назад, без да сваля поглед от него.

— Е? — попита тя.

— Дойдох да ви видя, защото разбирам, че вие сте единственият човек с мозък в тая прогнила дружинка.

— Какво мога да направя за вас?

— Можете да чуете ултиматума ми — той говореше отчетливо, придавайки необичайна яснота на всяка сричка. — Очаквам след девет месеца „Тагарт Трансконтинентал“ да има влакове в Колорадо с оглед на изискванията на моя бизнес. Ако долният номер, който скроихте на „Финикс-Дюранго“, е бил с цел да ви спести необходимостта от усилия, ви уведомявам, че няма да се измъкнете. Не ви потърсих, когато не можехте да ми предоставите услугата, от която имах нужда. Намерих човек, който можеше. Сега искате да ме накарате да правя бизнес с вас. Очаквате да диктувате условията, като не ми оставите избор. Очаквате да снижа бизнеса си до нивото на вашата некомпетентност. Искам да ви кажа, че сте си направили погрешно сметката!

Тя каза бавно и с усилие:

— Да ви кажа ли какво възнамерявам да направя с нашите услуги в Колорадо?

— Не. Не ме интересува обсъждането на никакви намерения. Очаквам транспорт. Какво ще направите, за да го предоставите, и как ще го направите, си е ваш проблем, а не мой. Просто ви предупреждавам. Тези, които искат да работят с мен, трябва да го правят по моите условия или изобщо да не го правят. Не мога да се съобразявам с вашата некомпетентност. Ако очаквате да печелите пари, прекарвайки петрола, който произвеждам — трябва да сте толкова добри във вашия бизнес, колкото съм аз в моя. Искам това да бъде ясно.

Тя каза спокойно:

— Ясно е.

— Няма да губя време да ви доказвам, че е по-добре да приемете ултиматума ми на сериозно. Ако сте достатъчно интелигентна, за да

накарате тази изгнила организация изобщо да работи, значи имате ум да го прецените и сама. И двамата знаем, че ако „Тагарт Трансконтинентал“ пуска влакове в Колорадо както преди пет години, ще ме разори. Знам, че точно това се опитвате да направите. Очаквате да се храните от мен, докато можете, а след това да намерите друг труп, който да изсмучете, след като свършите с мен. Това е политиката на по-голямата част от човечеството днес. Така че ето какъв е моят ултиматум: сега е във ваша власт да ме унищожите — аз може и да се наложи да си тръгна, но ако го направя, ще завлека всички ви със себе си.

Някъде вътре в нея, под вцепенението, което я държеше неподвижна, докато поемаше ударите, чувстваше малка болка — гореща, сякаш от опарване. Тя искаше да му каже за годините, които е прекарала в търсене на хора като него, с които да работи; искаше да му каже, че неговите врагове са и нейни, че води същата битка; искаше да му изкричи: не съм една от тях! Но знаеше, че не може да го направи. Носеше отговорност за „Тагарт Трансконтинентал“ и за всичко, направено в нейно име, нямаше право да се оправдава.

Седеше изправена и погледът ѝ беше също толкова твърд и открит, колкото и неговият. Отговори с равен тон:

— Ще получите транспорта, от който имате нужда, господин Уайът.

Видя как сянка от удивление пробяга по лицето му — това не беше поведението или отговорът, които беше очаквал. Може би най-много го беше удивило онова, което тя не каза: че не се защити, не се извини. Той я изгледа мълчаливо за момент. Сетне каза с по-мек глас:

— Добре. Благодаря. Приятен ден.

Тя кимна. Той се поклони и напусна кабинета.

* * *

— Такова е положението, Ханк. Работих с почти невъзможно разписание, за да завърша линията „Рио Норте“ за дванайсет месеца. Сега трябва да го направя за девет. Щеше да ни направиш релсите в рамките на една година. Можеш ли да ни ги дадеш за девет месеца?

Ако въобще е възможно да се направи, направи го. Ако не — аз ще трябва да намеря някакъв друг начин да я завърша.

Риърдън седеше зад бюрото си. Студените му сини очи бяха като два хоризонтални прореза през сухите плоскости на лицето му — те останаха хоризонтални, невъзмутимо притворени. Той каза ясно и безстрастно:

— Ще го направя.

Дагни се облегна назад. Краткото изречение беше шок. Не беше просто облекчение, а внезапното разбиране, че не беше необходимо нищо друго, за да гарантира, че ще бъде свършено, нямаше нужда от доказателства, от въпроси, от обяснения, един такъв сложен проблем можеше спокойно да се осланя на няколко срички, произнесени от човек, който знае какво казва.

— Не ми показвай, че си облекчена — гласът му беше подигравателен. — Не толкова очевидно.

Присветите му очи я наблюдаваха със загадъчна усмивка.

— Мога да си помисля, че държа „Тагарт Трансконтинентал“ в ръцете си.

— Така или иначе го знаеш.

— Така е. И възнамерявам да те накарам да платиш за това.

— Готова съм. Колко?

— Двайсет долара допълнително за тон за остатъка от поръчката, доставян от днес нататък.

— Рязко повишение, Ханк. Това ли е най-добрата цена, която можеш да ми дадеш?

— Не. Но това е цената, която ще получа. Можех да поискам два пъти повече и ти пак да платиш.

— Да, щях да платя. И наистина можеше да поискаш. Но няма.

— Защо не?

— Защото имаш нужда от това да построя линията „Рио Норте“.

Тя ще е първата ти витрина за риърдънов метал.

Той се подсмихна.

— Точно така. Обичам да работя с хора, които нямат илюзии за това, че ще получават услуги.

Знаеш ли от какво се почувствах облекчена, когато реши да се възползваш?

— От какво?

— От това, че поне веднъж си имам работа с някого, който не претендира, че ми прави услуги.

Усмивката му вече имаше определен оттенък — беше на радост.

— Винаги играеш открыто, нали? — попита той.

— Никога не съм те виждала да правиш обратното.

— Мислех си, че съм единственият, който може да си го позволи.

— Поне откъм това не съм фалирала, Ханк.

— Аз пък мисля, че ще те разоря някой ден — тъкмо откъм това.

— Защо?

— Винаги съм искал.

— Нямаш ли достатъчно страхливци около себе си?

— Точно затова ще ми е приятно да опитам — защото ти си единственото изключение. Значи смяташ, че е правилно да изстискам всяка стотинка печалба, която мога, от твоя спешен случай?

— Разбира се. Не съм глупачка. Не мисля, че си в бизнеса за мое удобство.

— Не ти ли се иска да бях?

— Не съм муфаджийка, Ханк.

— Няма ли да ти е трудно да платиш?

— Това е мой проблем, а не твой. Искам тези релси.

— Срещу двайсет долара допълнително за тон?

— Добре, Ханк.

— Добре. Ще получиш релсите. Може и да получа огромна печалба — или „Тагарт Трансконтинентал“ да фалира, преди да я събера.

Тя каза без усмивка:

— Ако не построя линията за девет месеца, „Тагарт Трансконтинентал“ ще фалира.

— Няма, докато ти управляваш.

Когато не се усмихваше, лицето му изглеждаше безжизнено, само очите му оставаха живи, дейни, със студена, блестяща яснота на възприятието. Но какво точно усещаше от нещата, които възприемаше, не беше позволено никому да знае, мислеше си тя, може би и на самия него.

— Направили са всичко, което са могли, за да ти затруднят живота, нали? — каза той.

— Да. Разчитах на Колорадо да спаси системата на Тагарт. Сега от мен зависи да спасявам Колорадо. След девет месеца Дан Конъуей ще затвори линията си. Ако моята не е готова, няма да има смисъл да се довърши. Не можем да оставим тези хора дори и за ден без транспорт, а да не говорим за седмица или месец. При скоростта, с която се разрастват, не можеш да ги спреш на място и след това да очакваш да продължат. Това е все едно да удариш спирачките на локомотив, който се движи с двеста мили в час.

— Знам.

— Мога да управлявам добра железопътна компания. Не мога да я управлявам из континент, пълен с ратаи, които не могат дори ряпа да отгледат както трябва. Трябват ми хора като Елис Уайт, които да произвеждат нещо, с което да пълнят влаковете ми. Така че трябва да им дам влакове и релси след девет месеца, дори и ако трябва да завлека всички ни в ада, за да го направя!

Той се усмихна развеселен.

— Взимаш го наистина навътре, нали?

— А нима *ти* не го взимаш?

Той не отговори, а задържа усмивката си.

— Теб не те ли интересува? — почти ядосано попита тя.

— Не.

— Значи не разбираш какво означава това?

— Разбирам, че ще ти доставя релсите, а ти ще положиш линията за девет месеца.

Тя се усмихна, успокоена, уморено и малко виновно.

— Да. Знам, че ще стане така. Мисля, че е безполезно да се ядосвам на хора като Джим и неговите приятели. Нямаме време за това. Първо трябва да поправя онова, което те са сторили. После... — тя спря, чудейки се, после разтърси глава и изправи рамене, — после те няма да имат никакво значение.

— Точно така. Няма. Когато чух за тая работа с „Гарван гарвана око не вади“, направо ми се повдигна. Но не се тревожи за проклетите копелета.

Последните две думи прозвучаха шокиращо грубо, защото лицето и гласът му останаха спокойни.

— Ти и аз винаги ще сме тук, за да спасим страната от последствията от техните действия.

Той стана и продължи, крачайки из кабинета:

— Колорадо няма да спре. Ти ще го изведеш нагоре. После Дан Конъуей ще се върне, както и други. Цялата тази лудост е само временна. Не може да трае дълго. Безумна е и сама ще се унищожи. Ти и аз ще трябва просто да поработим малко повече за известно време, това е всичко.

Тя гледаше високата му фигура да се движи из кабинета. Той му беше като по мярка — съдържаше единствено няколкото мебели, които му трябваха, грубо опростени до основното си предназначение и изключително скъпи заради качеството на материалите и умелия дизайн.

Стаята изглеждаше като двигател — двигател, поставен в стъклена кутия от широки прозорци. Но тя забеляза един удивителен детайл: нефритена ваза, поставена върху един шкаф с папки. Вазата беше солиден, тъмнозелен камък, изваян, с чисти повърхности — плавните й извивки предизвикваха неустоимо желание човек да я докосне. Изглеждаше удивително в този офис, несъвместима със суворостта на останалите предмети — тя беше полъх на чувственост.

— Колорадо е невероятно място — каза той. — Ще бъде най-великото в страната. Не си сигурна дали ме е грижа за него? Този щат става един от най-добрите ми клиенти, както би трявало да знаеш, ако четеш докладите за товарния си трафик.

— Знам. Чета ги.

— Мислех си да построя фабрика там след няколко години. Да им спестя разходите им за транспорт — той я погледна. — Няма да превозиш огромно количество стомана, ако го направя.

— Давай. Ще се радвам да транспортирам доставките ти, стоките за работниците ти и товара на фабриките, които ще те последват там — и може би няма да имам време да забележа, че съм изгубила стоманата ти... На какво се смееш?

— Прекрасно е.

— Кое?

— Това, че не реагираш като всички останали в наши дни.

— Все пак трябва да призная, че в момента ти си най-важният клиент на „Тагарт Трансконтинентал“.

Не мислиш ли, че го знам?

— Така че не разбирам защо Джим... — тя спря.

— … с всички сили се опитва да навреди на бизнеса ми? Защото брат ти Джим е глупак.

— Такъв е. Но има и нещо повече. В това има нещо по-лошо от глупостта.

— Не си губи времето да се опитваш да го разбереш. Остави го да плюе. Той не е опасен за никого. Хора като Джим Тагарт просто объркват света.

— Предполагам.

— Между другото, какво щеше да правиш, ако бях казал, че не мога да доставя релсите ти по-рано?

— Щях да изтръгна резервни коловози или да затворя някое разклонение, което и да е разклонение, и щях да използвам релсите, за да завърша „Рио Норте“ навреме.

Той се засмя.

— Ето защо не се тревожа за „Тагарт Трансконтинентал“. Но няма да ти се наложи да вадиш релси от стари коловози. Не и докато съм в бизнеса.

Тя си помисли изведнъж, че е бъркала за липсата на емоции у него — скритият нюанс в гласа му беше радостен. Разбра, че винаги е чувствала облекчение и спокойствие в негово присъствие, и знаеше, че и той се чувства така. Той беше единственият мъж, когото познаваше, с когото можеше да говори без напрежение или усилие. Това, мислеше си тя, е разум, който уважавам, противник, срещу когото си струва да се изправиш. И все пак помежду им имаше странно чувство на дистанция, чувството за затворена врата — в поведението му имаше нещо хладно, нещо вътре в него, което не можеше да бъде достигнато.

Той беше спрял до прозореца. Остана там за момент, гледайки навън.

— Знаеш ли, че първата пратка релси пристига при теб днес? — попита той. — Разбира се, че знаеш. Ела тук.

Тя се приближи до него. Той мълчаливо посочи с пръст. Някъде далеч, отвъд фабричните сгради, тя видя редица от товарни платформи, чакащи на глух коловоз.

Стрелата на един кран прорязваше небето над тях. Кранът се движеше и огромният му магнит държеше пакет релси, залепени за диск само със силата на допира. Сред сивата облачна пелена нямаше и следа от слънце, но релсите блестяха, сякаш металът улавяше светлина

от самото пространство. Металът беше синкавозелен. Огромната верига спря над един вагон, снижи се, разтърси се в кратък спазъм и пусна релсите във вагона. Кранът тръгна обратно с величествено безразличие — изглеждаше като огромен чертеж на геометрична теорема, движещ се над хората и земята.

Те стояха на прозореца и гледаха мълчаливо и внимателно. Тя не проговори, докато друг пакет от синьо-зелен метал не премина през небето. А първите ѝ думи не бяха за релсите, коловозите или изпълнената навреме поръчка. Тя каза, сякаш като поздрав към ново природно явление:

— Риърдънов метал...

Той го забеляза, но не каза нищо. Погледна я и отново се обърна към прозореца.

— Ханк, великолепно е.

— Да.

Каза го просто и открито. Гласът му не изразяваше поласкано удоволствие, нито пък скромност. Тя знаеше, че това е дар за нея, най-редкият, който един човек може да даде на друг — дарът да се чувствува свободен да признаеш собственото си величие и да знаеш, че те разбират.

— Като си помисля какво може да направи този метал, какво може да направи възможно... Ханк, това е най-важното нещо, което се случва в момента в света, а никой от тях не го знае.

— Ние знаем.

Не се гледаха. Стояха и гледаха крана. На предницата на локомотива в далечината тя можеше да различи буквите ТТ. Можеше да различи и релсите на най-натовареното промишлено разклонение от системата на „Тагарт“.

— В момента, в който намеря фабрика, способна да го направи — каза тя, — ще поръчам дизелови локомотиви, направени от риърдънов метал.

— Ще ти трябват. С каква скорост вървят влаковете ти по линията „Рио Норте“?

— Сега ли? Имаме късмет, ако успеем да ги накараме да се движат с двайсет мили в час.

Той посочи вагоните.

Когато положите релсите, ще можете да карате влаковете и със сто и петдесет, ако искате.

— Така и ще направим, след няколко години, когато ще имаме вагони от риърдънов метал, който е наполовина по-лек от стоманата и два пъти по-безопасен.

— Ще трябва да се пазиш от авиолиниите. Работим по самолет от риърдънов метал. Няма да тежи почти нищо, а ще повдига всичко. Ще дочакаш деня на тежкотоварния въздушен трафик на големи разстояния.

— Мислех си какво ще бъде този метал за нашите двигатели, за всички двигатели, и какво може да се проектира сега.

— Помисли ли и за мрежите? Просто телени огради, направени от риърдънов метал — ще струват няколко цента за миля и ще трайт по двеста години. А домакинските съдове, купени в най-евтините магазини, ще се предават от поколение на поколение. И океанските лайнери, които торпедо няма да може дори да одраска. Казах ли ти, че провеждаме тестове за комуникационни кабели от риърдънов метал? Правим толкова много изпитания, че никога няма да успея да кажа на хората какво може да се направи с него и как.

Те говореха за метала и възможностите му, които не можеха да изчерпят. Сякаш стояха на върха на планина, виждайки безгранична равнина под нея и пътищата, тръгващи във всички посоки. Но те говореха за цифри, тежести, налягания, съпротивления, цени.

Тя беше забравила брат си и неговото национално сдружение. Беше забравила всеки проблем, човек или събитие зад себе си — те винаги са били замъгленi за погледа ѝ; трябваше да ги подмине, да ги отхвърли настани, те не бяха цел, нито пък особено реални. *Това* е реалността, мислеше си тя, това чувство за ясни линии, за цел, за лекота, за надежда. Това беше начинът, по който очакваше да живее — не искаше да прекара нито час, да не приема нито едно действие, което да означава нещо по-малко.

Тя го погледна точно в момента, в който той сам обърна поглед към нея. Стояха съвсем близо един до друг. Тя видя в очите му, че и той се чувства по същия начин. Ако радостта е целта и същността на живота, мислеше си тя, и ако онова, което единствено има силата да дава на човека радост, се пази като негова най-дълбока тайна, то в този момент те бяха голи един пред друг.

Той отстъпи назад и каза с учуден и странно безстрастен тон:

— Ние сме просто двама негодници, нали?

— Защо?

— Нямаме духовни цели или качества. Единственото, което преследваме, са материални неща. Само това ни интересува.

Тя го погледна, неспособна да разбере. Но той гледаше встриани от нея, право напред, към крана в далечината. Искаше ѝ се да не беше го казвал. Обвинението не я притесни, тя никога не беше мислила за себе си по този начин и беше напълно неспособна да изпитва чувство на фундаментална вина. Но чувстваше неясно опасение, което не можеше да определи, предположение, че има нещо с огромни последствия в причината, поради която го беше казал — нещо, опасно за него. Не беше го споменал случайно. Но в гласа му нямаше чувство, нито оправдание, нито срам. Беше го казал безразлично, като прост факт.

Тогава, докато го гледаше, опасението изчезна. Той се взираше във фабриката си зад стъклото — по лицето му нямаше вина, нямаше съмнение, само спокойствието на ненарушима самоувереност.

— Дагни — каза той, — каквито и да сме, тъкмо ние движим света и ние ще го измъкнем нагоре.

ГЛАВА V

ВЪРХЪТ НА СЕМЕЙСТВО Д'АНКОНИЯ

Вестникът беше първото нещо, което забеляза. Еди здраво го беше стиснал, докато влизаше в кабинета ѝ. Тя погледна лицето му — беше напрегнато и озадачено.

— Дагни, много ли си заета?

— Защо?

— Знам, че не обичаш да се говори за него. Но мисля, че тук има нещо, което трябва да видиш.

Тя мълчаливо протегна ръка за вестника.

Историята на първа страница известяваше, че при конфискацията на мините „Сан Себастиан“ правителството на Народна република Мексико открило, че са безполезни — ужасно, напълно, безнадеждно безполезни. Не е имало нищо, което да оправдае пет години работа и похарчените милиони — нищо, освен празни изкопи, направени с огромни усилия. Малкото следи от мед дори не си стрували извлечането. Не съществуvalи никакви големи залежи от метал, не можело и да се очаква да съществуват, и нямало никакви индикации, които да позволяят някой да бъде заблуден. Правителството на Народна република Мексико провеждало спешни сесии заради това откритие, сред вой от възмущение — чувстваха, че са ги измамили.

Докато я наблюдаваше, Еди беше наясно, че Дагни гледа вестника много след като е свършила да чете. Знаеше, че с право е усещал лек страх, макар да не можеше да обясни какво точно го плаши в тази история.

Той чакаше. Тя вдигна глава. Не го погледна. Очите ѝ бяха неподвижни, съсредоточени, сякаш се опитваха да различат нещо на голямо разстояние.

Той каза тихо:

— Франсиско не е глупак. Какъвто и да е, до каквато и поквара да падне — а аз спрях да се опитвам да разбера защо, — той не е

глупак. Не може да направи подобна грешка. Не е възможно. Не го разбирам.

— А аз започвам да схващам.

Тя се изправи с внезапно движение, което премина през тялото ѝ като тръпка. После каза:

— Обади му се в „Уейн-Фолклънд“ и кажи на копелето, че искам да го видя.

— Дагни — тъжно и укорително каза той, — това е Фриско д'Анкония.

— Беше.

* * *

Тя вървеше през ранния здрав на градските улици към хотел „Уейн-Фолклънд“. „Каза по всяко време, когато решиш“, беше ѝ казал Еди. Първите светлини се появяваха в прозорците високо под облаците.

Небостъргачите изглеждаха като изоставени фарове, изпращащи слаби, замиращи сигнали към празното море, в което вече не плаваха кораби. Няколко снежинки паднаха покрай тъмните витрини на празните магазини и се стопиха в калта по тротоарите. Редица червени фенери пресичаше улицата и се изгубваше в мрачната далечина.

Тя се чудеше защо иска да тича, защо трябва да тича, не, не по тази улица, а по един зелен хълм под ослепителното слънце, към пътя на брега на река Хъдсън, в подножието на имението на Тагарт. Тя винаги тичаше така, когато Еди викаше „Идва Фриско д'Анкония!“ и сега двамата политаха надолу по хълма към колата, която приближаваше по пътя.

Той беше единственият гост, чието пристигане беше събитие в тяхното детство — най-голямото събитие. Тичането, за да го посрещнат, беше станало част от състезанието между тримата. На върха на хълма имаше бреза, на половината път между шосето и къщата, Дагни и Еди се опитваха да минат покрай дървото, преди Франсиско да изтича нагоре по хълма и да ги пресрещне.

През всичките дни на неговите пристигания, през всичките лета, те никога не стигнаха брезата — Франсиско стигаше първи и ги

спираше, след като я беше отминал. Франсиско винаги печелеше, както печелеше и във всичко останало.

Родителите му бяха стари приятели на семейство Тагарт. Той беше единствен син и беше израснал по целия свят — говореше се, че баща му искал той да възприема света като свое бъдещо владение.

Дагни и Еди никога не бяха сигурни къде прекарва зимата, но веднъж годишно, всяко лято, суров южноамерикански възпитател го довеждаше за един месец в имението на Тагарт.

За Франсиско беше естествено, че децата на Тагарт бяха избрани за негови другари — те бяха основните наследници на „Тагарт Трансконтинентал“, както той беше на „Д'Анкония мед“. „Ние сме единствената аристокрация, останала в света — аристокрацията на парите — каза той на Дагни веднъж, когато беше на четиринайсет. — Това е единствената истинска аристокрация, ако хората разбират изобщо какво е това, а те не разбират“.

Той имаше своя собствена каstова система: за него децата на Тагарт не бяха Джим и Дагни, а Дагни и Еди. Рядко благоволяваше да забележи съществуването на Джим. Еди го попита веднъж:

— Франсиско, ти си нещо като много високопоставен благородник, нали?

А той отговори:

— Още не. Причината, поради която семейството ми е просъществувало толкова дълго е, че никой от нас не си е позволявал да си въобрази, че е роден Д'Анкония. Трябва да стане такъв.

Той произнесе името си, сякаш искаше слушателите му да бъдат поразени и да паднат на колене само като го чуят.

Себастиан д'Анкония, неговият прародител, беше напуснал Испания преди много векове, когато Испания е била най-силната страна в света, а той е бил една от най-значимите й фигури. Тръгнал си, защото Великият инквизитор не одобрявал начина му на мислене и по време на един дворцов прием предложил да го промени. Себастиан д'Анкония плиснал остатъците от виното си в лицето на Великия инквизитор и избягал, преди да бъде заловен. Изоставил богатството си, имението си, мраморния си палат и момичето, което обичал — и отплавал за един нов свят.

Първото му имение в Аржентина била дървена колибка в полите на Андите. Сълнцето осветявало като фар сребърния герб на

Д'Анкония, закован над вратата на колибата, докато Себастиан д'Анкония копаел за мед в първата си мина. Прекарал години с кирка в ръка, трошайки скали от изгрев до залез, с помощта на няколко заблудени скитници — дезертьори от армиите на неговите сънародници, избягали престъпници, умиращи от глад индианци.

Петнайсет години след като напуснал Испания Себастиан д'Анкония изпратил да доведат момичето, което обичал — тя го чакала. Когато пристигнала, намерила сребърния герб над входа на мраморен палат, в градините на огромно имение, а планините — прорязани от галерии с червена руда в далечината. Той я пренесъл на ръце през прага на дома си. Изглеждал по-млад от последния път, в който го била видяла.

— Моите и твоите предци — казваше Франсиско на Дагни — са щели да се харесат.

В годините на детството си Дагни живееше в бъдещето — в света, който очакваше да открие, в света, в който нямаше да се налага да чувства презрение или досада. Но за един месец всяко лято беше свободна. Един месец можеше да живее в настоящето. Всеки път, когато се затичаше надолу по хълма, за да посрещне Франсиско д'Анкония, беше като освобождаване от затвор.

— Здрави, Плужек!

— Здрави, Фриско!

В началото и двамата мразеха прякорите си. Тя го беше попитала ядосано:

— Какво искаш да кажеш?

А той беше отговорил:

— Ако не знаеш, така се нарича силният огън в котела на локомотива.

— Това пък откъде го разбра?

— От господата по линията на Тагарт.

Той говореше пет езика, а английският му беше без следа от акцент — прецизен, културен английски, нарочно смесен с жаргон. Тя си беше отмъстила, като го беше нарекла Фриско. Той се беше засмял — развеселен и ядосан.

— Ако вие, варвари такива, е трявало да унизите името на един от великите си градове, поне можете да се въздържите да го правите и с моето.

Но постепенно бяха започнали да харесват прякорите си.

Всичко започна по време на второто им лято заедно, когато той беше на дванайсет, а тя — на десет. Това лято Франиско започна да изчезва всяка сутрин по причина, която никой не можеше да разбере. Тръгващ с колелото си преди зазоряване и се връщащ навреме, за да се появи пред белия кристален комплект прибори, сложен за обяд на терасата, с изискано точни и прекалено невинни маниери. Смееше се и отказваше да отговаря, когато Дагни и Еди го разпитваха. Веднъж се опитаха да го проследят в студения мрак преди съмване, но се отказаха — никой не можеше да го проследи, ако той не искаше.

След известно време госпожа Тагарт започна да се притеснява и реши да разследва случая. Тя така и не разбра как е успял да заобиколи законите за детския труд, но намери Франиско на работа — след неофициална сделка с диспечера — като куриер в „Тагарт Трансконтинентал“, в едно подразделение на десет мили от тях. Диспечерът беше втрещен от посещението — нямаше представа, че куриерът му е личен гост на семейство Тагарт. Момчето беше известно сред местните железнничари като Франки и госпожа Тагарт предпочете да не ги осветлява за истинското му име. Тя просто обясни, че работи без разрешението на родителите си и трябва да напусне веднага. Диспечерът съжаляваше, че трябва да го загуби — Франки, казващ той, е най-добрият куриер, който са имали.

— Много бих желал да го задържим. Вероятно можем да се споразумеем с родителите му? — предложи той.

— Опасявам се, че не може — меко каза госпожа Тагарт.

— Франиско — попита го тя, когато го доведе вкъщи, — какво щеше да каже за това баща ти, ако знаеше?

— Баща ми щеше да попита дали съм добър в работата или не. Само това би поискал да знае.

— Стига, говоря сериозно.

Франиско я гледаше вежливо, а изисканите му маниери говореха за столетия добро възпитание и дворцови приеми, но нещо в очите му я караше да се чувства несигурна за възпитанието.

— Миналата зима — отговори той — плавах като юнга на товарен параход, който караше мед на Д'Анкония. Баща ми ме търси три месеца, но само това ме попита, когато се върнах.

— Значи така прекарваш зимите си? — каза Джим Тагарт. Усмивката му имаше триумфален оттенък, триумф, че е намерил причина, за да изпита презрение.

— Това беше миналата зима — любезно каза Франсиско, без да промени невинния небрежен тон на гласа си. — Зимата преди това прекарах в Мадрид, в дома на херцог Алба.

— Защо си решил да работиш в железница? — попита Дагни.

Те стояха и се гледаха: нейният поглед беше изпълнен с възхита, неговият — с насмешка, но без злоба — това беше смях като за поздрав.

— За да видя как е, Плужек — отговори той, — и да ти кажа, че съм получил работа в „Тагарт Трансконтинентал“ преди теб.

Дагни и Еди прекарваха зимите си в опити да овладеят някое ново умение, за да удивят Франсиско и да го победят поне веднъж. Никога не успяха. Когато му показваха как да удря топка с бухалка — игра, която никога не беше играл преди, — той ги погледа няколко минути и каза:

— Мисля, че схващам идеята. Дайте да опитам.

Взе бухалката и изпрати топката над редицата дъбове някъде в края на поляната.

Когато Джим получи моторница за рождения си ден, те всички стояха на речния кей и наблюдаваха урока, докато инструкторът показваше на Джим как да я управлява. Никой от тях не беше карал моторница преди. Бляскавата бяла машина с форма на куршум продължаваше да се клатушка тромаво във водата, дирята ѝ пазеше спомена за всяко отклонение, моторът ѝ се давеше, докато инструкторът продължаваше да дърпа волана от ръцете на Джим. Без видима причина Джим изведнъж вдигна глава и извика на Франсиско:

— Мислиш ли, че можеш да го направиш малко по-добре?

— Мога.

— Ами опитай!

Когато лодката се върна и двамата ѝ пътници слязоха, Франсиско седна на кормилото.

— Изчакайте минутка — каза той на инструктора, който остана на кея. — Нека хвърля едно око на това.

Сетне, преди инструкторът да успее да мръдне, лодката се озова в средата на реката, сякаш изстреляна от оръдие. Отдалечи се, преди да

схванат какво виждат. Докато се смаляваше в далечината и слънчевата светлина, Дагни я виждаше като три прави линии: следата във водата, протяжния вой на двигателя и целта на кормчията.

Тя забеляза странното изражение на лицето на баща си, докато наблюдаваше отдалечаващата се лодка. Не казваше нищо, просто стоеше и гледаше. Тя си спомни, че го е виждала да гледа така само веднъж преди. Когато преглеждаше сложна система от макари, която Франсиско, тогава дванайсетгодишен, беше издигнал, за да направи асансьор до върха на една скала — той учеше Дагни и Еди да се гмуркат от върха на скалата в река Хъдсън. Изчисленията на Франсиско още се валяха по земята, баща ѝ ги вдигна, погледна ги и попита:

- Франсиско, колко години си учи алгебра?
- Две.
- Кой те научи да правиш това?
- А, това е просто нещо, което ми хрумна.

Тя не знаеше, че онова, което баща ѝ държи написано на смачканите листа, е диференциално уравнение в суров вид.

Наследниците на Себастиан д'Анкония съставяха непрекъсната линия от първородни синове, които знаеха как да носят името му. Семейна традиция беше, че човекът, който ще ги опозори, е наследникът, който ще умре, без да остави богатството на Д'Анкония по-голямо, отколкото го е получил. През поколенията подобен позор не беше настъпвал. Една аржентинска легенда гласеше, че ръката на Д'Анкония има чудодейната сила на светците — но не силата да лекува, а силата да произвежда.

Наследниците на Д'Анкония бяха мъже с необичайни способности, но никой от тях не можеше да се сравнява с това, в което Франсиско д'Анкония обещаваше да се превърне. Сякаш вековете бяха пресели качествата на семейството през фино сито, бяха отхвърлили маловажното, непоследователното, слабото и бяха оставили само чистия талант — сякаш случайността, поне веднъж, беше постигнала същност, лишена от случайности.

Франсиско постигаше всичко, с което се заемеше, правеше го по-добре от всеки друг, и при това без усилие. В поведението и съзнанието му нямаше самохвалство, никаква мисъл за сравнение. Държането му не беше сякаш „мога да го направя по-добре от теб“, а

просто „мога да го направя“. И онова, което разбираше под „правене“, беше да го направи отлично.

Нямаше значение каква специалност се изискваше, заради взискателния план на баща му за неговото образование, нямаше значение какъв предмет му нареджаха да изучава, Франсиско овладяваше до съвършенство всичко с удоволствие и без усилие. Баща му го обожаваше, но внимателно прикриваше това, както прикриваше и осъзната си гордост, че отглежда най-блестящия феномен на едно блестящо родословно дърво.

Говореше се, че Франсиско ще бъде върха на семейство Д'Анкония.

— Не знам какъв девиз имат семейство Д'Анкония на семейния си герб — каза веднъж госпожа Тагарт — но съм сигурна, че Франсиско ще го промени на „Заради какво?“

Това беше първият въпрос, който той задаваше за всяко нещо, което му предложеха да прави — и нищо не можеше да го накара да действа, ако не намереше разумен отговор. Той прелиташе през дните на неговия летен месец като ракета, но ако някой го спреше посред полета му, той винаги можеше да назове целта си във всеки един произволен момент. Две неща бяха невъзможни за него: да стои спокойно или да се движи безцелно.

„Хайде да разберем“ беше мотивът, който предлагаше на Дагни и Еди за всичко, което предприемаше, или „хайде да го направим“ Това бяха единствените му форми на забавление.

— Мога да го направя — каза той, когато строеше асансьора си, залепен за скалата, забивайки метални скоби в камъка, докато ръцете му се движеха с експертен ритъм, а капки кръв се процеждаха незабелязани изпод превръзката на китката му.

— Не, не бива да рискуваме, Еди, не си още достатъчно голям, за да работиш с чук. Просто изхвърли бурените и ми разчисти пътя. Аз ще направя останалото... Каква кръв? О, това е нищо, просто се порязах вчера. Дагни, изтичай до къщата и ми донеси чиста превръзка.

Джим ги наблюдаваше. Те го бяха оставили сам, но често го виждаха да стои на разстояние и да наблюдава Франсиско с особена настойчивост. Той рядко говореше в присъствието на Франсиско, но понякога притискаше Дагни и присмехулно й казваше:

— Само каква важност си придаваш, претендирали, че си желязна жена със собствено мнение! Ти си безгръбначна пачавра, да знаеш. Отвратителен е начинът, по който оставяш този самомнителен никаквец да те команда. Може да те върти на малкия си пръст. Нямаш никаква гордост. Как тичаш само като ти свирне и му слугуваш! Защо не му лъснеш обувките?

— Защото не ме е накарал — отговаряше тя.

Франсиско можеше да спечели всяка игра във всяко местно съревнование. Но той никога не влизаше в съревнования. Можеше да управлява младежкия клуб. Но той никога не се доближи до сградата им, пренебрегвайки старателните им опити да привлекат най-известния наследник в света. Дагни и Еди бяха единствените му приятели. Не можеха да кажат дали те го притежаваха или той ги притежаваше изцяло — нямаше никаква разлика, — и двете представи ги правеха щастливи.

Тримата започваха всяка сутрин свои собствени приключения. Веднъж един възрастен професор по литература, приятел на госпожа Тагарт, ги видя на върха на една купчина на сметището да разглобяват купето на един автомобил. Той спря, поклати глава и каза на Франсиско:

— Млад човек с вашето положение трябва да прекарва времето си в библиотеките и да попива културата на света.

— Какво мислите, че правя? — попита Франсиско.

В околността нямаше фабрики, но Франсиско научи Дагни и Еди да пътуват грatis във влаковете на Тагарт до далечни градове, където прескачаха оградите на фабрични дворове или висяха по первазите на прозорците, гледайки машините така, както другите деца гледат филми.

— Когато един ден управлявам „Тагарт Трансконтинентал“... — казваше от време на време Дагни.

— Когато един ден управлявам „Д'Анкония мед“... — казваше Франсиско. Те нямаше нужда да си обясняват останалото — те знаеха целите и мотивите си.

Понякога кондукторите ги хващаха. Тогава някой началник-гара се обаждаше на госпожа Тагарт от стотици мили разстояние:

— Тук има трима млади скитници, които твърдят, че са...

— Да — въздишаше госпожа Тагарт, — така е. Моля ви, пратете ги обратно.

— Франиско — веднъж го попита Еди, докато стояха на коловозите на гарата на Тагарт, — бил си навсякъде по света. Кое е най-важното нещо на земята?

— Това — отговори Франиско, сочейки емблемата „ТТ“ на предната част на локомотива, и добави: — Ще ми се да можех да срещна Нат Тагарт.

Той забеляза как го гледа Дагни. Не каза нищо, но след няколко минути, докато вървяха през гората по тясна пътечка през влажната пръст, папратите и слънчевата светлина, той каза:

— Дагни, аз винаги ще се прекланям пред гербовете. Винаги ще почитам символите на благородството. Аристократ съм, нали така? Само дето пет пари не давам за проядени от молци кули и еднорозите десета ръка. Днешните гербове са по билбордовете и в рекламите на популярните списания.

— Какво искаш да кажеш? — попита Еди.

— Търговските марки, Еди — отговори той.

През онова лято Франиско беше на петнайсет години. „Когато управлявам «Д'Анкония мед»...“ „Уча минно дело и минералогия, защото трябва да съм готов за времето, когато ще управлявам «Д'Анкония мед»...“ „Уча електроинженерство, защото електроцентралите са най-добрите клиенти на «Д'Анкония мед»...“ „Ще уча философия, защото ще трябва да защитавам «Д'Анкония мед»...“

— Не ти ли се случва да мислиш за нещо друго освен „Д'Анкония мед“? — веднъж го попита Джим.

— Не.

— Струва ми се, че на света има и други неща.

— Нека другите мислят за тях.

— Това не е ли много себично отношение?

— Така е.

— Какво преследваш?

— Пари.

— Че нямаш ли достатъчно?

— Приживе всеки един от моите предшественици е увеличавал производството на „Д'Анкония мед“ с около десет процента. Аз

възнамерявам да го увелича със сто.

— За какво? — попита Джим, саркастично имитирайки гласа на Франсиско.

— Когато умра, се надявам да отида на небето, каквото и по дяволите да е това, и искам да съм в състояние да си позволя цената за вход.

— Добродетелта е цената за вход — високомерно каза Джим.

— Точно това имам предвид, Джеймс. Искам да съм готов да претендирям за най-висшата добродетел — че съм бил човек, който е правел пари.

— Всеки рушветчия може да прави пари.

— Джеймс, някой ден трябва да научиш, че думите имат точно значение.

Франсиско се усмихна — в усмивката му имаше лъчезарен присмех. Докато ги наблюдаваше, изведнъж Дагни си помисли за разликата между Франсиско и брат ѝ Джим. И двамата се усмихваха подигравателно. Но Франсиско изглежда осмиваше нещата, защото виждаше нещо много по-велико. Джим се смееше, защото не искаше нищо да остане велико.

Тя забеляза отново особената усмивка на Франсиско една нощ, докато седеше с него и Еди до лагерния огън, който си бяха стъкнали в гората. Блясъкът на пламъците ги обграждаше със стена от пречупени, движещи се линии — парчета от стъбла на дървета, клони и далечни звезди.

Чувстваше се така, сякаш отвъд тази ограда няма нищо — нищо, освен черна празнота, в която има само полъх от нещо, спиращо дъха, от плашещо обещание... като бъдещето. Но бъдещето, мислеше си, ще бъде като усмивката на Франсиско, това беше ключът към него, предварителното предупреждение за неговото естество — лицето му на светлината на огъня под боровите клонки — и изведнъж тя усети непоносимо щастие, непоносимо тъкмо защото беше толкова пълно и тя не знаеше как да го изрази. Погледна Еди. Той гледаше Франсиско. По някакъв тих свой собствен начин Еди чувстваше същото.

— Защо харесваш Франсиско? — попита го тя седмици по-късно, когато Франсиско си беше тръгнал.

Еди изглеждаше удивен — никога не му беше хрумвало, че чувството му може да се поставя под въпрос. После каза:

— Кара ме да се чувствам в безопасност.

— А мен ме кара да очаквам вълнение и опасност.

Следващото лято Франсиско беше на шестнайсет, в деня, в който тя стоеше сама с него на върха на хълма над реката, а панталоните и тениските му бяха раздриани от катеренето. Стояха и гледаха надолу към Хъдсън — бяха чули, че в ясни дни човек може да види Ню Йорк в далечината. Но видяха само мараня, съставена от три вида светлина, които се сливаха: реката, небето и слънцето.

Тя коленичи на една скала и се наведе напред, опитвайки се да види града, а вятърът духаше косата ѝ в очите. Обърна се и погледна през рамо. Видя, че Франсиско не гледа в далечината — гледаше нея. Беше странен поглед, съсредоточен и без усмивка. Тя остана неподвижна за момент, с ръце, опрени о скалата, с напрегнати мишници, за да понесат тежестта на тялото ѝ, неочеквано погледът му я накара да осъзнае позата си, рамото си, което се подаваше от разпрланата тениска, дългите, издриани, загорели крака, провесени от скалата към земята. Изправи се ядосано и се отдръпна от него. И докато, изправяше глава, с негодуване в очите, което да посрещне неумолимостта в неговите, докато беше сигурна, че той я гледа с укор и враждебност, се чу да го пита с весел и предизвикателен глас:

— Какво харесваш в мен?

Той се засмя, а тя се запита ужасена какво я е накарало да го каже. Той отговори:

— Ето какво харесвам в теб — и посочи блещукащите релси на гарата на Тагарт в далечината.

— Те не са мои — разочаровано каза тя.

— Харесва ми това, че ще бъдат.

Тя се усмихна, признавайки победата му — да не скрие, че е очарован. Не знаеше защо я гледа толкова странно, но чувстваше, че беше видял някаква връзка, която тя не можеше да схване, между тялото ѝ и нещо вътре в нея, което щеше да ѝ даде силата да управлява тези линии някой ден.

Той каза изведнъж:

— Нека да видим дали можем да видим Ню Йорк — и я дръпна за ръката до ръба на скалата. Тя си помисли, че не е забелязал как е извил ръката ѝ по особен начин, държейки я плътно до себе си — това я караше да стои, притисната към него, и да чувства топлината на

слънцето по кожата на краката му, опрени до нейните. Гледаха в далечината, но видяха единствено облак светлина.

Когато Франсиско си тръгна това лято, тя си помисли, че заминаването му е като прекосяване на граница, с която свършва детството — тази есен той трябваше да отиде в колеж. След това беше неин ред. Чувстваше силно нетърпение, съчетано с вълнение и страх, сякаш той се беше натъкнал на непозната опасност. Беше като един миг преди години, когато за пръв път го беше видяла да се гмурка от една скала в река Хъдсън, беше го видяла да изчезва под черната повърхност на водата и беше стояла там, знаейки, че той ще се появи след миг и че след това ще бъде неин ред да го последва.

Тя отблъсна страхата, за Франсиско опасностите бяха просто възможност за още едно блестящо постижение, нямаше битки, които можеше да изгуби, нямаше врагове, които можеха да го победят. И тогава си помисли за една забележка, която беше чула няколко години преди това. Беше странна забележка — и беше странно, че думите бяха останали в съзнанието й, въпреки че навремето ги беше сметнала за безсмислени. Човекът, който беше казал това, беше възрастен професор по математика, приятел на баща й, който дойде в къщата им в провинцията само веднъж. Тя харесваше лицето му и още виждаше особената тъга в очите му, когато една вечер каза на баща й, докато седяха на терасата сред гаснещата светлина, сочейки фигурата на Франсиско в градината:

— Това момче е ранимо. Има твърде голяма способност да се радва. Какво ще прави с нея в свят, където има толкова малко поводи за радост?

Франсиско отиде в страхотно американско училище, което баща му отдавна беше избрал за него. Това беше най-изтъкнатото учебно заведение, останало в света — Кливъндският университет „Патрик Хенри“.

Той не дойде да я посети в Ню Йорк тази зима, макар и да беше само на една нощ път. Не си пишеха, никога не бяха го правили. Но тя знаеше, че ще дойде отново в провинцията за един месец през лятото.

Тази зима на няколко пъти тя чувстваше неопределено притеснение — думите на професора непрекъснато се връщаха в съзнанието й, като предупреждение, което не можеше да обясни. Тя ги отпъждаше. Когато си мислеше за Франсиско, чувстваше непоклатима

увереност, че ще има още един месец като аванс срещу бъдещето, като доказателство, че света, който виждаше пред себе си, е реален, въпреки че не беше светът на останалите.

— Здрави, Плужек!

— Здрави, Фриско!

Докато стоеше на склона на хълма, в първия момент, в който го видя отново, тя изведнъж разбра какво общо имаха те двамата срещу всички останали. Беше само моментна пауза, усети памучната си пола, плющаща от вятъра в коленете й, усещаше слънцето върху клепачите си, и надигащата се вълна на такова огромно облекчение, че тя заби крака в тревата със сандалите си, защото си помисли, че ще се издигне, безтегловна, и ще полети с вятъра.

Беше внезапно чувство на свобода и безопасност — защото разбра, че не знае нищо за живота му, никога не беше знаела и нямаше нужда да знае. Светът на промените — на семействата, обедите, училищата, хората, безцелните хора, които носеха товара на някаква неизвестна вина — не беше тихен, не можеше да го промени, нямаше значение. Той и тя никога не бяха говорили за нещата, които им се бяха случвали, а само за нещата, които мислеха и които щяха да направят... Тя го погледна мълчаливо, сякаш един глас в нея казваше: не това, което е, а това, което ще направим... Никой няма да ни спре, мен и теб... Прости ми за страх, ако съм си помислила, че мога да те изгубя заради тях, прости ми съмнението, те никога няма да те достигнат, а аз никога няма да се боя за теб отново...

Той също спря и я погледна за секунда, и на нея й се стори, че това не беше поглед след раздяла, а погледът на човек, който е мислил за нея всеки един ден от годината. Тя не можеше да бъде сигурна, беше само миг, толкова кратък, че веднага щом го улови, той вече се обръщаше, за да посочи брезата зад себе си и да каже в тон с детската им игра:

— Ще ми се да се научиш да бягаш по-бързо. Винаги трябва да те чакам.

— А ще ме чакаш ли? — весело попита тя, а той отговори, без да се усмихва:

— Винаги.

Докато се качвала по хълма към къщата, той говореше на Еди, докато тя мълчаливо вървеше до него. Чувстваше, че между тях има

някаква нова сдържаност, която — странно — беше и нов вид интимност. Тя не го разпита за университета. Няколко дни по-късно само го попита дали го харесва.

— В момента ни учат на много глупости — каза той, — но има няколко курса, които харесвам.

— Сприятели ли се с някого там?

— С двама.

Не ѝ каза нищо друго.

Джим наближаваше последна година в един колеж в Ню Йорк. Следването му беше придало маниер на странна, трепетна войнственост, сякаш беше открил ново оръжие. Обърна се към Франсиско веднъж, без да го провокира, спря го в средата на моравата, за да каже с агресивна добронамереност:

— Мисля, че след като вече си достигнал възрастта на студент, трябва да научиш нещо за идеалите. Време е да забравиш egoистичната си алчност и да обърнеш малко внимание на социалните си отговорности, защото мисля, че всички тези милиони, които ще наследиш, не са за твоето лично удоволствие, те са ти поверени в полза на недостатъчно привилегированите и на бедните, защото мисля, че човек, който не разбира това, е най-презряното човешко същество.

Франсиско отговори възпитано:

— Не е прилично, Джеймс, да изразяваш мнение, което не е поискано от теб. Ще си спестиш смущаващото откритие колко точно струва то за слушателя ти.

Дагни го попита, докато се отдалечаваха:

— Има ли много хора като Джим по света?

Франсиско се засмя.

— Ужасно много.

— Не те ли притеснява?

— Не. Нямам работа с тях. Защо ме питаш?

— Защото смяtam, че са някак си опасни... Не знам с какво...

— За Бога, Дагни! Да не очакваш да ме е страх от предмет като Джеймс?

Няколко дни по-късно, когато бяха сами и вървяха през гората на брега на реката, тя попита:

— Франсиско, кое е най-презряното човешко същество?

— Човек без цел.

Тя гледаше изправените стволове на дърветата, които преграждаха огромното неочекано блестящо пространство отвъд. Гората беше тъмна и хладна, но външните ѝ клони улавяха горещите сребристи слънчеви лъчи от водата. Тя се чудеше защо гледката ѝ харесва, след като никога не беше забелязвала природата около себе си, защо така усеща насладата си, движенията на тялото си, докато ходи.

Не искаше да поглежда Франсиско. Чувстваше, че присъствието му е по-интензивно и истинско, докато държи очите си встрани от него, сякаш подчертаното усещане за самата нея идваше от него — както слънчевата светлина от водата.

— Мислиш, че си добра, нали? — попита той.

— Винаги съм го мислела — предизвикателно отвърна тя, без да се обръща.

— Тогава ми го докажи. Покажи ми докъде ще се издигнеш в „Тагарт Трансконтинентал“. Без значение колко си добра, ще очаквам да изтръгнеш от себе си всичко, което имаш в опит да бъдеш още по-добра. И когато се съсиш, за да постигнеш някаква цел, ще очаквам да започнеш да гониш друга.

— Защо си мислиш, че ще се опитам да ти доказвам каквото и да е? — попита тя.

— Да отговарям ли?

— Не — въздъхна тя, с поглед, прикован върху другия бряг на реката в далечината. Чу го да се киска и след малко той каза:

— Дагни, нищо няма значение в живота, освен това колко добре си вършиш работата. Нищо друго. Само това. Каквото и друго да си, то ще произлезе от това. Това е единствената мярка за стойността на человека. Всички етични кодекси, които ще се опитат да ти набият в главата, са просто едни хартиени пари, отпечатани от мошеници, за да оскубят достойността на хората. Кодексът на компетентността е единствената морална система, която има златен стандарт. Когато пораснеш, ще разбереш какво имам предвид.

— И сега разбирам. Но... Франсиско, защо ти и аз сме като ли единствените, които го знаят?

— Защо трябва да ти пушка за другите?

— Защото обичам да разбирам нещата, а в хората има нещо, което не мога да разбера.

— Какво е то?

— Ами винаги съм била непопулярна в училище и това не ме е притеснявало, но сега вече знам причината. А причината е невъзможна. Те не ме харесват не защото правя нещата зле, а защото ги правя добре. Мразят ме, защото винаги имам най-високите оценки в класа. Дори не ми се налага да уча, винаги получавам отличен. Мислиш ли, че трябва да опитам да изкарам за разнообразие някоя двойка и да стана най-популярното момиче в училище?

Франсиско спря, погледна я и я зашлеви.

Онова, което изпита, се съдържаше в един-единствен миг, докато земята пропадна под краката ѝ сред взрив от емоция. Знаеше, че би убила всеки друг, който я удари, чувствуващ бясната ярост, която щеше да ѝ даде сили за това — и също толкова бясно удоволствие, че Франсиско го е направил. Усещаше удоволствие от тъпата, гореща болка в бузата, и от вкуса на кръвта в ъгълчето на устата. Изпитваше удоволствие от онова, което внезапно беше схванала за него, за самата себе си и за подбудите му.

Тя стегна крака, за да спре замайването, изправи глава и застана пред него, осъзнавайки новата си сила — за първи път се чувствува равна с него и го гледаше с подигравателна, триумфална усмивка.

— Нима чак толкова те нараних? — попита тя.

Той беше изненадан — въпросът и усмивката не бяха на дете. После отговори:

— Да — ако така ти харесва.

— Харесва ми.

— Не го прави никога вече. Не си прави такива шеги.

— Не бъди глупав. Какво те кара да си мислиш, че ми пуча за популярността?

— Когато пораснеш, ще разбереш какво отвратително нещо каза.

— И сега разбирам.

Той се обърна рязко, извади кърпичката си и я натопи в реката.

— Ела тук — нареди той.

Тя се засмя и се отдръпна.

— А, не. Искам да си го запазя така. Надявам се да се подуе ужасно. Харесва ми.

Той задържа погледа си върху нея дълго. После каза меко и съвсем открыто:

— Дагни, ти си прекрасна.

— Бях убедена, че винаги си го мислел — отговори тя с нагло небрежен тон.

Когато се прибра вкъщи, каза на майка си, че е порязала устната си, падайки върху една скала. Това беше единствената лъжа, която никога изрече. Не го направи, за да защити Франсиско, а защото чувстваше, че по никаква причина, която не можеше да определи, инцидентът беше тайна, твърде ценна за споделяне. Следващото лято, когато Франсиско дойде, тя беше на шестнайсет. Затича се по хълма, за да го посрещне, но рязко спря. Той видя това, спря, и те останаха така за миг, гледайки се през дългата зелена поляна. Този път той тръгна към нея, вървеше бавно, а тя стоеше и чакаше. Когато се приближи, тя се усмихна невинно, сякаш без да осъзнава състезанието — замислено или спечелено.

— Вероятно би искал да знаеш, че имам работа в компанията — каза тя. — Нощен оператор в Рокдейл.

Той се засмя:

— Добре, „Тагарт Трансконтинентал“, съревнованието започва. Хайде да видим кой ще бъде по-голяма чест, ти — за Нат Тагарт, или аз — за Себастиан д'Анкония.

Тази зима тя сведе живота си до полезната простота на геометричен чертеж: няколко прави линии — от и до инженерния колеж в града всеки ден, от и до работата й на гара Рокдейл всяка нощ, и в затворения кръг на стаята й — стая с разпилени чертежи на двигатели, проекти на стоманени структури и влакови разписания.

Госпожа Тагарт наблюдаваше дъщеря си с мрачно смущение. Можеше да прости всеки пропуск, освен един: Дагни не проявяваше никакъв интерес към мъжете, никакво романтично влечеие. Госпожа Тагарт не одобряваше крайностите — беше подгответа да се пребори с противоположната крайност, ако е необходимо, но се хвана да мисли, че това е по-лошо. Чувстваше се притеснена, когато трябваше да признае, че нейната дъщеря, на седемнайсет, нямаше нито един обожател.

— Дагни и Франсиско д'Анкония? — казваше тя с унила усмивка в отговор на любопитството на приятелките си. — Не, не е романс, а нещо като международна промишлена конвенция. Май само това ги интересува.

Госпожа Тагарт чу една вечер Джеймс да казва, в присъствието на гости, със своеобразен тон на задоволство:

— Дагни, въпреки че си кръстена на нея, ти всъщност приличаш много повече на Нат Тагарт, отколкото на първата Дагни Тагарт, известната красавица, която е била негова жена.

Госпожа Тагарт не знаеше кое я обижда повече: че Джеймс го казва, или че Дагни го приема с удоволствие като комплимент.

Никога няма да успея да си съставя мнение за собствената си дъщеря, мислеше си госпожа Тагарт. Дагни беше само силует, който бързешком влизаше и излизаше от апартамента — крехка фигура с кожено яке, с вдигната яка, къса пола и дълги крака на танцьорка. Тя минаваше право през стаята, с мъжка, праволинейна рязкост, но имаше никаква чудновата елегантност в движението ѝ, което беше бързо, напрегнато и особено, предизвикателно женствено.

Понякога, поглеждайки лицето на Дагни, госпожа Тагарт улавяше изражение, което не можеше да определи точно — беше много повече от веселост, беше толкова явен израз на недокоснатата чистота на радостта, че ѝ се струваше ненормално: нямаше такова момиче, което да е толкова нечувствително, че да не открива тъга в живота. Дъщеря ѝ, заключи тя, беше неспособна на емоции.

— Дагни — попита я веднъж, — никога ли не ти се иска да се забавляваш?

Дагни я погледна невярващо и отговори:

— Какво мислиш, че правя?

Решението да направи на дъщеря си официален дебют костваше на госпожа Тагарт много главоболия. Не знаеше дали представя на нюйоркското общество госпожица Дагни Тагарт от Социалния регистър или нощния оператор от гара Рокдейл, беше склонна да мисли, че е по-скоро второто, и беше сигурна, че Дагни ще отхвърли идеята за подобно събитие. Беше удивена, когато Дагни прие с необяснима готовност, действайки поне веднъж точно като дете.

Тя беше още по-удивена, когато видя Дагни облечена за приема. Това беше първата женствена рокля, която някога беше носила — рокля от бял шифон с огромна пола, която плуваше като облак. Госпожа Тагарт очакваше Дагни да изглежда нелепо различна — Дагни изглеждаше като красавица. Изглеждаше по-възрастна и по-лъчсто невинна от обикновено — стойки пред огледалото, тя

държеше главата си така, както сигурно го е правила жената на Нат Тагарт.

— Дагни — с нежен упрек каза госпожа Тагарт, — виждаш ли колко красива можеш да бъдеш, когато поискаш?

— Да — каза Дагни без никакво учудване.

Балната зала на хотел „Уейн-Фолклънд“ беше украсена под ръководството на госпожа Тагарт — тя имаше артистичен вкус и декорацията на вечерта беше шедъвър.

— Дагни, има неща, които искам да се научиш да забелязваш — каза тя. — Светлини, цветове, цветя, музика. Те не са толкова достойни за пренебрежение, колкото мислиш.

— Никога не съм смятала, че са — щастливо отговори Дагни. Госпожа Тагарт за пръв път почувства връзка помежду им — Дагни я гледаше с признателното доверие на дете.

— Тези неща правят живота красив — каза госпожа Тагарт. — Искам тази вечер да е много красива за теб, Дагни. Първият бал е най-романтичното събитие в живота.

Най-голямата изненада за г-жа Тагарт настъпи в момента, в който видя Дагни да стои под светлините и да оглежда балната зала. Това не беше дете, не беше момиче, а жена с толкова самоуверена, опасна сила, че госпожа Тагарт я гледаше с потрес и възхищение. В епохата на всекидневна, цинична, посредствена рутина, сред хора, които се държаха така, сякаш не са плът, а мясо — поведението на Дагни беше почти неприлично. Защото това беше начинът, по който една жена би се изправила в балната зала преди столетия, когато излагането на полуголото ѝ тяло пред мъжкото възхищение би се считало за акт на дързост, когато това е имало значение, едноединствено значение и е било възприемано като голямо приключение. А това, мислеше си с усмивка госпожа Тагарт, е момичето, за което мислех, че е лишено от сексуалност. Почувства огромно облекчение и малко се развесели от мисълта, че подобно откритие може да я накара да се почувства облекчена.

Облекчението трая само няколко часа. В края на вечерта тя видя Дагни в ъгъла на балната зала, седнала на парапета като на ограда, люлеейки краката си изпод шифона, сякаш беше облечена в работни панталони. Говореше с неколцина безпомощни младежи, с надменно и празно лице. Нито Дагни, нито госпожа Тагарт продумаха, докато се

прибраха заедно. Но часове по-късно, следвайки внезапен импулс, госпожа Тагарт отиде в стаята на дъщеря си. Дагни стоеше до прозореца, още облечена с бялата вечерна рокля — беше като облак, крепящ тяло, което сега изглеждаше твърде слабо, дребно тяло с хълтнали рамене. Зад прозореца облаците посивяваха с първите лъчи на зората.

Когато Дагни се обърна, госпожа Тагарт видя само озадачена безпомощност — лицето ѝ беше спокойно, но нещо в него накара госпожа Тагарт да си пожелае никога да не беше искала дъщеря ѝ да открие тъгата.

— Майко, те наистина ли смятат, че е точно обратното? — попита тя.

Кое? — удивено попита госпожа Тагарт.

— Онова, за което ми говореше. Светлините и цветята. Да не би да очакват тези неща да ги направят романтични, а не обратното?

— Скъпа, какво искаш да кажеш?

— Там нямаше нито един човек, който да се наслаждава — безжизнено каза тя — или който изобщо да мисли или чувства нещо. Те се движеха наоколо и говореха същите глупости, които казват навсякъде. Предполагам, че са си мислели, че светлините ще го направят блескаво.

— Скъпа, взимаш всичко твърде на сериозно. Човек не трябва да бъде интелектуален на бал. Просто трябва да е весел.

— Как? Като се държи глупаво?

— Искам да кажа... например не ти ли беше приятно да се запознаеш с младите мъже?

— Какви мъже? Там нямаше мъж, когото да не мога да смажа.

Няколко дни по-късно, докато седеше на бюрото си на гара Рокдейл и се чувствуваше спокойно като у дома си, Дагни си помисли за партито и потръпна с надменен упрек към собственото си разочарование. Вдигна очи: беше пролет и в тъмнината навън по клоните имаше листа, въздухът беше неподвижен и топъл. Запита се какво е очаквала от приема. Не знаеше. Но го чувствуваше отново, тук и сега, докато седеше отпусната над разбитото бюро и гледаше в мрака: чувство на безпредметно очакване, надигащо се в тялото ѝ, бавно, като топла течност. Тя се отпусна на бюрото мързеливо, без да чувства нито изтощение, нито желание за работа.

Когато Франсиско дойде това лято, тя му каза за приема и за разочарованието си. Той слушаше мълчаливо и за пръв път я погледна с безстрастната насмешка, която пазеше за другите, поглед, който сякаш виждаше твърде много. Тя се почувства така, сякаш той е разбрал от думите й повече, отколкото е предполагала, че му казва.

Видя същия поглед и вечерта, когато си тръгна твърде рано. Бяха сами и седяха на брега на реката. Имаше още час до момента, в който трябваше да е на Рокдейл. В небето се виждаха дълги, тънки огнени линии и червени искрици мързеливо плаваха по водата. Той мълчеше вече дълго време, когато тя рязко стана и му каза, че трябва да тръгва. Той не се опита да я спре, облегна се назад, с лакти в тревата, и я погледна, без да мърда — погледът му сякаш казваше, че знае причината. Докато бързаше ядосано нагоре по склона към къщата, тя се чудеше какво я накара да си тръгне, не знаеше — беше внезапно беспокойство, породено от едно чувство, което не беше разпознala досега: чувството на очакване.

Всяка нощ тя изминаваше с кола петте мили от вилата до Рокдейл. Връщаше се призори, спеше няколко часа и ставаше заедно с останалите в дома. Не изпитваше нужда да спи. Докато се събличаше, за да си легне с първите лъчи на зората, тя усещаше напрегнато, радостно, безпричинно нетърпение да посрещне настъпващия ден.

Отново видя подигравателния поглед на Франсиско през мрежата на един тенисourt. Не си спомняше началото на тази игра, те често играеха тенис заедно и той винаги печелеше. Не знаеше кога точно беше решила, че този път ще победи тя.

Когато го осъзна, това вече не беше решение или желание, а тихо настървение, което се надигаше в нея. Не знаеше защо трябва да победи; не знаеше защо това изглежда толкова съдбиносно, неотложно и необходимо; знаеше само, че трябва и че ще го направи.

Изглеждаше лесно да играе, сякаш нейната воля беше изчезнала и нечия друга сила играеше вместо нея. Гледаше тялото на Франсиско — високо и ловко, а загарът на ръцете му беше подчертан от късите ръкави на бялата му тениска. Чувстваше високомерно удоволствие да гледа ловкостта на движенията му, защото тъкмо *нея* щеше да победи, така че всеки негов изкусен жест се превръщаше в нейна победа и блестящата вещина на тялото му ѝ се струваше триумф за нейното.

Почувства нарастващата болка на изтощението, без да знае, че е болка, усещайки я само като внезапни пробождания, които я караха да си спомни за миг някоя част от тялото си и да я забрави веднага: китката, раменете, бедрата със залепналите по кожата бели шорти; мускулите на краката, когато подскачаше, за да посрещне топката, но не си спомняше дали слиза на земята; клепачите, когато небето стана тъмночервено, а топката летеше към нея през мрака като бял пламък; тънката, нажежена линия, която тръгваше от глезната й, по гърба и продължаваше, стреляйки директно във въздуха, движейки топката към тялото на Франсиско... Чувстваше тържествуващото удоволствие, защото всяко пробождане, започнало в нейното тяло, трябваше да завърши в неговото, защото и той беше изтощен колкото нея, и каквото си причиняващ тя, го причиняващ и на него; ето какво чувстваше той — ето към какво го подтикваше тя, това не беше нейната болка или нейното тяло, а неговите.

В миговете, когато видеше лицето му, виждаше, че той се смее.

Гледаше я така, сякаш разбира. Той играеше не за да спечели, а за да го направи по-трудно за нея — връщащ топката силно, за да я накара да тича; губеше точки, за да я види как извира тяло в агонизиращ бекхенд; стоеше неподвижно, карайки я да мисли, че ще пропусне, само за да изстреля небрежно топката в последния момент и да й я върне с такава сила, че тя да я пропусне. Тя усещаше, че няма да може да мръдне отново, никога вече, и й беше странно как се озовава на другия край на корта, удряйки топката навреме, с такава сила, сякаш иска да я разкъса на парченца, сякаш иска това да е лицето на Франсиско.

Само още веднъж, мислеше си, дори и следващият удар да ми счупи ръката... Само още веднъж, дори и ако въздухът, който вдишваше на пресекулки през стегнатото си, подуто гърло, съвсем спре... Сетне вече не чувстваше нищо — нито болка, нито мускули, само мисълта, че трябва да го победи, да го види изтощен, да го види как рухва, и тогава щеше да е свободна да умре.

Тя победи. Може би смехът му го накара да загуби — за пръв и последен път.

Той отиде до мрежата, докато тя стоеше неподвижно, и хвърли ракетата си в краката й, сякаш знаеше, че тя иска тъкмо това. После излезе от корта и падна на тревата, рухвайки по корем с глава върху

ръцете си. Тя бавно се приближи. Стоеше над него и гледаше проснатото в краката ѝ тяло, напоената му с пот тениска и кичурите коса, пръснати по ръката му. Той вдигна глава. Погледът му се пълзна бавно по линията на краката ѝ, по шортите, по блузата, до очите ѝ. Беше подигравателен поглед, който изглеждаше виждаше през дрехите ѝ и през ума ѝ. И сякаш ѝ казваше, че е победил.

През онази нощ седеше на бюрото си в Роудейл, сама в старата сграда на гарата, и гледаше небето през прозореца. Точно това време харесваше най-много, когато горните стъкла на прозореца изсветляваха, а релсите на коловозите отвън изглеждаха като неясни нишки от сребро по долните стъкла. Тя угаси лампата и се загледа в гигантското и безмълвно движение на светлината по неподвижната земя. Всичко беше неподвижно, дори и листата не мърдаха по клоните, докато небето бавно губеше цвета си и се превръщаше в шир, като повърхността на сияеща вода.

По това време телефонът ѝ мълчеше, сякаш движението беше спряло навсякъде по системата. Чу отвън да се приближават стъпки — внезапно и близо до вратата. Франсиско влезе. Никога не беше идвал тук преди, но тя не се учуди да го види.

— Защо си буден по това време? — попита тя.

— Не ми се спеше.

— Как стигна до тук? Не чух колата ти.

— Дойдох пеша.

Измина известно време, преди тя да разбере, че не го е попитала защо е дошъл, а и не иска да го пита. Той се мотаеше из стаята, разглеждайки сноповете пътни листове, окачени по стените, календара със снимка на „Тагарт Комет“, уловен в горд устрем към зрителя. Той изглеждаше небрежно, като у дома си, сякаш чувстваше, че мястото им принадлежи, както се бяха чувствали винаги, където и да отиدهа заедно. Но като че ли не му се говореше. Зададе няколко въпроса за работата ѝ и после мълкна.

Навън светлината започна да нараства, движението по линията също стана по-интензивно и телефонът започна да звъни в тишината. Тя се върна към работата си. Той седеше в ъгъла, с крак преметнат през страничната облегалка на стола, и чакаше.

Тя работеше умело, чувствайки необикновено ясна мисълта си. Бързата прецизност на ръцете ѝ и доставяше удоволствие.

Съсредоточаваше се върху острия, ясен звук на телефона, върху цифрите от номерата на влаковете, вагоните, поръчките. Не забелязваше нищо друго.

Но когато тънък лист хартия плавно се спусна на пода и тя се наведе да го вземе, изведнъж също толкова съсредоточено осъзна и точно този момент, себе си и собственото си движение. Забеляза сивата си ленена пола, навития ръкав на сивата блуза и голата си ръка, протегната за листа. Усети как сърцето ѝ спира безпричинно, както в мигове на трепетно очакване. Вдигна хартията и се обърна отново към бюрото си.

Беше се съмнало почти напълно. Един влак мина покрай гарата, без да спре. В чистотата на утринната светлина дългата поредица от покривите на вагоните се стопяваше в сребърна нишка, а влакът изглеждаше сякаш виси над земята, без да я докосва, изчезвайки във въздуха. Подът на гарата вибрираше, стъклата на прозорците дрънчаха. Тя наблюдаваше полета на влака с развлънтува усмивка. Погледна Франсиско: той наблюдаваше нея със същата усмивка.

Когато дневният оператор пристигна, тя му предаде гарата и двамата излязоха навън, на утринния въздух. Сънцето още не се беше издигнало и въздухът изглеждаше сякаш свети вместо него. Тя не чувствува изтощение. Чувстваше се така, сякаш тъкмо е станала.

Тя тръгна към колата си, но Франсиско каза:

— Хайде да се приберем пеша.

— Добре.

Тя не се учуди и нямаше нищо против перспективата да върви пет мили. Изглеждаше ѝ естествено — естествено заради специалната истинност на момента — кристалночист, но отделен от всичко останало, непосредствен, но несвързан с нищо, като блестящ остров, обграден от стена от мъгла — извисената, несъмнена реалност, която човек усеща, когато е пиян.

Пътят минаваше през гората. Излязоха от магистралата по една стара пътека, която се виеше сред дърветата в продължение на много мили сред девствената земя. Нямаше следи от човешко присъствие около тях. Стари коловози, обрасли с трева, караха човешкото присъствие да изглежда още по-далечно, добавяйки тежестта на годините към разстоянието, което ги отделяше от света. Светла мъгла продължаваше да се стеле над земята, но в процепите между стъблата

на дърветата имаше листа, които висяха на яркозелени снопове и сякаш осветяваха гората. Листата висяха неподвижно. Те вървяха — единственото движение в един неподвижен свят. Изведнъж тя забеляза, че не са промълвили нито дума от много време.

Стигнаха до една полянка. Беше малка падина, обградена от стръмни склонове. През тревата минаваше поточе и клоните се спускаха почти до земята като зелен водопад. Звукът на водата подчертаваше тишината. Далечното парче открыто небе правеше мястото да изглежда още по-скрито. Някъде горе, по билото на хълма, едно дърво улавяще първите слънчеви лъчи.

Те спряха и се погледнаха. Тя разбра, едва след като той го направи, че винаги е знаела, че ще го направи. Той я грабна, тя почувства устните му върху своите, усети как ръцете й го сграбчат трескаво в отговор, и за пръв път осъзна колко много е искала той да го стори.

Тя усети моментна съпротива и лек страх. Той я държеше и притискаше цялото си тяло към нея, напрегнато и настоятелно, а ръката му се движеше по гърдите й, сякаш изучаваше интимността да е собственик на тялото й, шокираща интимност, която нямаше нужда от нейното съгласие или разрешение. Тя се опита да се отдръпне, но само се облегна на ръцете му достатъчно дълго, за да види лицето и усмивката му, усмивка, с която й казваше, че му е дала позволение много отдавна. Помисли си, че трябва да избяга — вместо това тъкмо тя наведе главата му, за да намери отново устните му.

Знаеше, че страхът е безполезен, че той ще направи каквото иска, че решението е негово, че не й беше оставил никаква друга възможност, освен тази, която желаеше най-много — да се подчини. Тя не осъзнаваше целта му, съмната й представа беше пометена, нямаше сили да повярва съзнателно в този момент, да повярва, че й се случва, знаеше само, че я е страх — и все пак онова, което чувстваше, сякаш му го крещеше, беше: не ме питай, моля те, не ме питай, просто го направи!

Тя стегна краката си за миг, за да устои, но устните му бяха притиснати към нейните и те легнаха на земята заедно, без да прекъсват целувката си. Тя лежеше вцепенена — като неподвижен, а сетне треперещ участник в действие, което той извърши просто, без

колебание, сякаш по право — правото на непоносимото удоволствие, което то им даваше.

Той каза какво значи това и за двама им с първите думи, които произнесе след това.

— Трябваше да го научим един от друг.

Тя погледна стройното му тяло, изпънато в тревата до нея — той носеше черни панталони и черна риза — и очите ѝ спряха на колана, пътно обхванал тънката му талия. Тя усети пробождаща емоция, нещо като въздишка от гордост — гордост, че притежава тялото му. Тя легна по гръб, погледна небето, без да чувства желание да се движи, да мисли или да узнае, че съществува някакво време отвъд този момент.

Когато се прибра вкъщи, когато легна на леглото — гола, защото тялото ѝ се беше превърнало в непозната придобивка — твърде ценна, за да бъде докосвана от нощница; защото ѝ доставяше удоволствие да се чувства гола, сякаш белите чаршафи на леглото ѝ бяха докоснати от тялото на Франсиско. Помисли си, че няма да спи, защото не иска да си почива и да изгуби най-чудното изтощение, което някога беше изпитвала. Последната ѝ мисъл беше за всички онези пъти, когато е искала да изрази, но не е знаела как, мигновеното познание за чувство, по-велико от щастието — чувството за благословия над цялата земя, чувството, че си влюбен във факта, че даден човек съществува в такъв свят, тя си помисли, че актът, чрез който го е научила, е единственият начин, който може да го изрази. Тя не знаеше дали това е мисъл с изключителна важност — нищо не можеше да бъде внушително във вселена, където понятието за болка е изличено; тя не беше там, за да прави заключения; тя спеше, с лека усмивка на лицето, в тиха, лъчиста стая, изпълнена със светлината на утрото.

През това лято тя се срещаше с него в гората, в скришните кътчета покрай реката, на пода на изоставена барака, в мазето на къщата. Това бяха единствените моменти, в които тя се научи да усеща красотата — докато гледаше старите греди или стоманената плоча на климатика, който напрегнато и ритмично бучеше над главите им. Тя носеше шорти или памучни летни рокли, но никога не беше толкова женствена, колкото когато седеше до него, отпусната в ръцете му, оставяща се на всичко, което той поискаше, открито признавайки неговата власт да я доведе до безпомощност с удоволствието, което

имаше силата да ѝ достави. Той я научи на всяка проява на чувственост, която можеше да измисли.

— Не е ли чудесно, че телата ни могат да ни доставят толкова голямо удоволствие — веднъж каза той, съвсем простишко. Те бяха щастливи и светеха от невинност. И двамата не можеха да си представят, че радостта може да е грях.

Пазеха тайната си от другите, но не като срамна вина, а като нещо, което беше изцяло тяхно, отвъд правото на който и да е да го обсъжда или оценява. Тя знаеше каква е общоприетата доктрина заекса, поддържана от хората под една или друга форма, доктрината, чеексът е грозна слабост на низката природа на человека, която трябва да се изкупва с разкаяние. Тя изпитваше чувство на непорочност, което я караше да се свива в себе си — но не заради желанията на тялото си, а заради всеки допир с мозъците, които поддържаха тази доктрина.

През зимата Франиско идваше да я види в Ню Йорк на непредсказуеми интервали. Той долиташе от Кливънд, без предупреждение, два пъти седмично, или изчезваше за месеци. Тя седеше на пода на стаята, заобиколена от скици и планове, чуваше почукване на вратата и извикваше: „Заета съм!“, след което един подигравателен глас питаше „Нима?“, а тя скачаше на крака, рязко отваряще вратата, за да го види на прага. Отиваха в апартамент, който той беше наел в града — малък апартамент в тих квартал.

— Франиско — веднъж го попита тя, внезапно учудена — аз съм твоя любовница, нали?

Той се засмя.

— Точно това си.

Тя почувства гордост, каквато една жена обикновено изпитва, когато я титулуват съпруга.

През многото месеци на неговото отсъствие тя никога не се чудеше дали ѝ е верен или не — знаеше, че е. Знаеше го, въпреки че беше твърде млада, за да знае причината — че безразборното желание и непретенциозното му задоволяване са възможни само при онези, които мислят иекса, и себе си за лоши.

Знаеше малко за живота на Франиско. Това беше последната му година в колежа — той рядко говореше за това, а тя никога не го разпитваше. Подозираше, че работи твърде много, защото понякога виждаше неестествено ведрия му вид, твърде бодър вид, който се

получава след изчерпване на енергията отвъд всички граници. Тя му се надсмя веднъж, хвалейки се, че вече е стар служител в „Тагарт Трансконтинентал“, а той дори не е започнал да работи, за да се издържа. Той каза:

— Баща ми отказва да ми позволи да работя за „Д'Анкония мед“, докато не завърша.

— И откога се научи да бъдеш послушен?

— Трябва да уважавам желанията му. Той е собственикът на „Д'Анкония мед“... Но не е собственик на всички медодобивни компании в света.

В усмивката му имаше радостен намек за тайна.

Тя научи цялата история едва следващата есен, когато той вече беше завършили се беше върнал в Ню Йорк, след посещение при баща си в Буенос Айрес. Тогава ѝ разказа, че през последните четири години беше провел два курса на обучение: един в университета „Патрик Хенри“, и друг — в една медна леярна в предградията на Кливънд.

— Обичам да уча нещата сам и каза той. Беше започнал да работи в леярната като общ работник на пещта, когато беше на шестнайсет, а сега, на двайсет, вече я притежаваше. Той придоби първата си собственост с помощта на една малка лъжа за точната си възраст, в деня, в който получи и университетската си диплома, и изпрати и двете на баща си.

Показа ѝ снимка на леярната. Беше малко, мрачно място, с лоша репутация заради старостта си, очукано от многогодишните изгубени битки, а над входа му, като нов флаг на мачтата на старо корито, висеше знакът на „Д'Анкония мед“.

Пиарът в офиса на баща му в Ню Йорк беше простенал отчаяно:

— Но дон Франсиско, не можете да го направите! Какво ще каже обществеността? Това име на такава развалина?

— Това е моето име — беше отговорил Франсиско.

Когато влезе в кабинета на баща си в Буенос Айрес — широка стая, строга и модерна като лаборатория, със снимки на имотите на „Д'Анкония мед“, единствената украса по стените, снимки на най-големите мини, складове и леярни в света — той видя на почетното място, точно срещу бюрото на баща си, снимка на леярната в Кливънд с новия знак над портала.

Очите на баща му се преместиха от снимката към лицето на Франсиско, докато той стоеше пред бюрото му.

— Не е ли твърде рано? — попита баща му.
— Не можех да изтърпя четири години само да ходя на лекции.
— Откъде взе парите за първата вноска за този имот?
— Играх на Нюйоркската стокова борса.
— Какво? Кой те научи да го правиш?
— Не е трудно да се прецени кои промишлени начинания ще успеят и кои не.

— Откъде взе парите, с които да играеш?
— От издръжката, която ми изпращахте, сър, и от заплатите си.
— Кога намираше време да следиши борсата?

— Докато пишах дипломната си работа за влиянието на теорията на Аристотел за неподвижния двигател върху по-късните метафизични системи.

Онази есен престоят на Франсиско в Ню Йорк беше кратък. Баща му го праща в Монтана като помощник-управител на една от мините на Д'Анкония.

— Е, хубаво — каза той усмихнато на Дагни — баща ми не смята за разумно да ме остави да се издигна твърде бързо. Няма да искам от него да ме приема на доверие. Ако иска фактологично доказателство, ще се подчиня.

През пролетта Франсиско се върна — като ръководител на нюйоркския офис на „Д'Анкония мед“.

През следващите две години не го виждаше често. Никога не знаеше къде е, в кой град или на кой континент, в деня, след като го е видяла. Той винаги идваше при нея неочеквано — и на нея ѝ харесваше, защото това го превръщаше в постоянно присъствие в живота ѝ, като лъч скрита светлина, която може да я огрее във всеки един момент.

Когато го виждаше в кабинета му, тя мислеше за ръцете му, каквито ги беше видяла на волана на една моторница: той управляваше бизнеса си със същата гладка, опасна, уверено направлявана скорост. Но тя запомни шокирана един малък инцидент — не му подхождаше.

Тя го видя да стои до прозореца на офиса си една вечер, наблюдавайки кафявия зимен полумрак над града. Дълго време не

помръдваше. Лицето му беше твърдо и изопнато, и изразяваше невъзможна за него емоция — горчив, безпомощен гняв. Той каза:

— Нещо не е наред със света. Винаги го е имало. Нещо, което никой никога не е назовавал или обяснявал.

Не ѝ каза какво е.

Когато го видя отново, в поведението му нямаше и следа от този инцидент. Беше пролет и те седяха заедно на терасата в един ресторант на един покрив, а светлата коприна на вечерната ѝ рокля се рееше от вятъра срещу високата му фигура с официален черен костюм. Гледаха града.

В залата зад тях звучеше музика — етюд от концерт на Ричард Хали. Името на Хали не беше познато на много хора, но те двамата го бяха открили и обичаха музиката му. Франсиско каза:

— Няма нужда да търсим небостъргачите далеч, нали? Вече сме ги достигнали.

Тя се усмихна и каза:

— Май сме ги надминали... Почти ме е страх... Ние се возим на някакъв ускоряващ се асансьор.

— Естествено. Страх от какво? Нека се ускорява. Защо трябва да има граници?

Беше на двайсет и три, когато баща му почина и той отиде в Буенос Айрес, за да поеме имуществото на Д'Анкония, което сега беше негово. Тя не го видя три години. Пишеше ѝ в началото, на неравни интервали. Пишеше за „Д'Анкония мед“, за световните пазари, за нещата, засягащи интересите на „Тагарт Трансконтинентал“. Писмата му бяха кратки, написани на ръка, обикновено нощем.

Тя не беше нещастна по време на отсъствието му. И тя правеше първите си стъпки по пътя към контрола над бъдещото си царство. Сред водещите фигури в индустрията, приятели на баща ѝ, тя чуваше да се говори, че е по-добре да се внимава с младия наследник на Д'Анкония — ако тази медодобивна компания е била грамадна преди, то сега щеше да помете света под онова, в което обещаваше да се превърне под негово ръководство. Тя се усмихваше, без да се учудва. Имаше моменти, в които усещаше внезапен, болезнен копнеж по него, но това беше само нетърпение, а не болка. Тя го отхвърляше с увереното съзнание, че и двамата се борят за бъдеще, което ще им

донесе всичко, което са искали, включително и тях самите един на друг. После писмата му спряха.

Тя беше на двайсет и четири в онзи пролетен ден, в който телефонът иззвънна на бюрото й, в един кабинет в сградата на „Тагарт“.

— Дагни — каза един глас, който тя разпозна веднага, — аз съм в „Уейн-Фолклънд“. Ела да вечеряш с мен довечера. В седем.

Каза го, без да я поздрави, сякаш се бяха разделили вчера. Понеже ѝ отне известно време, за да си спомни как се дишала, тя разбра за първи път колко много значи за нея този глас.

— Добре... Франсиско — отговори тя. Нямаше нужда да си казват нищо друго. Тя си помисли, докато оставяше слушалката, че завръщането му е естествено и че винаги го е очаквала, само дето не е очаквала внезапната нужда да произнесе името му или пък пронизалото я щастие, което изпита, докато го произнасяше.

Когато влезе в хотелската му стая тази вечер, тя се закова на място.

Той стоеше в средата на стаята и я гледаше — и тя видя усмивка, която дойде бавно, неволно, сякаш той беше загубил способността си да се усмихва и се учудваше, че си я възвръща. Погледна я недоверчиво, несигурен какво е тя или какво чувства самият той. Погледът му беше като оправдание, като вик за помощ на човек, който никога не моли. При влизането ѝ той беше започнал стария им поздрав, беше започнал да казва: „Здрави...“ но не го довърши. Вместо това след миг каза:

— Красива си, Дагни.

И го каза така, сякаш това го наранява.

— Франсиско, аз...

Той поклати глава, за да не ѝ позволи да каже думите, които никога не си бяха казали, въпреки че знаеха, че и двамата са ги изрекли — и чули — в този момент.

Той се приближи, взе я в ръцете си, целуна устните ѝ и я държа дълго време. Когато тя вдигна поглед към лицето му, той ѝ се усмихваше уверено, насмешливо. Това беше усмивка, с която ѝ казваше, че той се контролира, контролира нея, контролира всичко, и ѝ заповядваше да забрави какво е видяла в първия момент.

— Здрави, Плужек — каза той.

Без да е уверена в нищо, освен в това, че не бива да задава въпроси, тя се усмихна и каза:

— Здрави, Фриско.

Можеше да разбере всяка промяна, но не и нещата, които виждаше сега.

По лицето му нямаше нито искрица живот, нито намек за веселост — то беше станало неумолимо. Молбата в първата му усмивка не беше молба от слабост — той беше придобил решителен вид, който изглеждаше безмилостен. Беше придобил вида на човек, който стои изправен под тежестта на непоносим товар. Тя видя нещо, което не беше възможно — по лицето му имаше бръчки на горчивина и той изглеждаше измъчен.

— Дагни, не се учудвай на нищо, което правя — каза той — и на нищо, което може да направя в бъдеще.

Това беше единственото обяснение, което ѝ даде, и след това продължи да се държи така, сякаш нямаше нищо за обясняване.

Тя почувства само леко беспокойство — беше невъзможно да изпитва страх за съдбата му или страх в негово присъствие. Когато той се смееше, тя си мислеше, че са се върнали в гората до река Хъдсън: той не се беше променил и никога нямаше да се промени.

Вечерята беше сервирана в стаята му. Беше ѝ забавно да го гледа през масата, сложена с ледена официалност, подобаваща на прекалено високата ѝ цена, в хотелска стая, обзаведена като европейски дворец. „Уейн-Фолклънд“ беше най-изисканият хотел на всички континенти. Стилът му на вял лукс, с кадифени шалчета, гравирани пана и свещи, изглеждаше в ярък контраст с функцията му — никой не можеше да си позволи гостоприемството му, освен хората, които идваха в Ню Йорк по работа, за да сключват сделки, засягащи целия свят. Тя забеляза, че поведението на сервитьорите, които им поднасяха вечерята, беше по-специално към точно този гост на хотела, и че Франиско не го забелязваше. Той беше безразличен, сякаш си беше у дома. Отдавна беше свикнал с факта, че е Сеньор Д'Анкония от „Д'Анкония мед“.

Но ѝ се видя странно, че той не говори за работата си. Беше очаквала, че това ще бъде единственият му интерес, първото нещо, което ще сподели с нея. Той дори не я спомена. Вместо това я подведе да говори за собствената си работа, за своя напредък и за това, което чувства към „Тагарт Трансконтинентал“. Тя говореше за това, както

винаги му беше говорила, знаейки, че той е единственият, който може да разбере страстната ѝ отданост. Той не коментираше, но слушаше внимателно.

Един сервитьор беше пуснал радиото с музика за вечерята, а те не бяха обърнали внимание. Изведнъж експлозия от звуци разкъса стаята, сякаш подземен взрив беше ударил стените и ги беше накарал да треперят. Ударът дойде не от силата на звука, а от неговата същност. Това беше новият концерт на Хали, написан насоку — четвъртият.

Те стояха мълчаливо и слушаха неговия израз на бунт — химна за триумфа на великите жертви, които отказват да приемат страданието. Франсиско слушаше, загледан в града.

Без преход или предупреждение, той я попита с непривично безстрастен глас:

— Дагни, какво би казала, ако те помоля да напуснеш „Тагарт Трансконтинентал“ и да ги оставиш да вървят по дяволите, което и ще стане, когато брат ти поеме властта?

— Какво бих казала, ако ме помолиш да обмисля идеята за самоубийство? — ядосано попита тя.

Той остана мълчалив.

— Защо го каза? — избухна тя. — Не мислех, че можеш да се шегуваш с това. Не ти прилича.

На лицето му нямаше и сянка от шега. Той отговори спокойно и сериозно:

— Не. Разбира се. Не трябваше.

Тя се накара да го разпита за работата му. Той отговаряше на въпросите, но доброволно не сподели нищо. Тя му повтори коментарите на индустрисците за блестящите перспективи пред „Д'Анкония мед“ под негово ръководство.

— Вярно е — каза той с безжизнен глас.

С внезапно беспокойство, без да знае какво я кара да го стори, тя попита:

— Франсиско, защо дойде в Ню Йорк?

Той отговори:

— За да се видя с приятел, който ме повика.

— Бизнес?

Гледайки встрани от нея, сякаш отговаряше на своя собствена мисъл, с лека, горчива и развеселена усмивка, но със странно мек и

тъжен глас, той отговори:

— Да.

Беше късно след полунощ, когато тя се събуди в леглото до него. От града под тях не долитаха никакви звуци. В тишината на стаята животът сякаш беше спрял за миг. Щастливо отпусната и напълно изтощена, тя се обърна мързеливо и го погледна. Той лежеше по гръб, облегнат на възглавницата. Видя профила му на фона на мъглиявия отблъсък на нощното небе в прозореца. Той беше буден, очите му бяха отворени. Стискаше устни като човек, който понася смирено непоносима болка, без да се опитва да я скрие.

Тя беше твърде уплашена, за да мръдне. Той усети погледа ѝ и се обърна към нея. Сетне изведнъж потръпна, придърпа одеялото, погледна голото ѝ тяло, после се съмкна напред и зарови лице между гърдите ѝ. Обхвана раменете ѝ и конвултивно увисна на нея. Тя чу приглушените му думи, устата му беше притисната към кожата ѝ:

— Не мога да се откажа! Не мога!

— От какво? — прошепна тя.

— От теб.

— Защо трябва...

— И от всичко.

— Защо трябва да се отказваш?

— Дагни! Помогни ми да остана. Да откажа. Макар че е прав!

Тя попита тихо:

— Какво да откажеш, Франсиско?

Той не отговори, само притисна лицето си по-силно към нея. Тя лежеше неподвижна и осъзнаваше само огромната нужда от предпазливост. Докато главата му беше на гърдите ѝ, а ръката ѝ нежно галеше косата му, тя гледаше тавана на стаята, опитваше се да различи едва видимите в мрака орнаменти и чакаше, онемяла от ужас.

Той простена:

— Правилно е, но е толкова трудно! Господи, толкова е трудно!

След малко той вдигна глава. Изправи се. Беше спрял да трепери.

— Какво е то, Франсиско?

— Не мога да ти кажа — гласът му беше прост, открит, без опит да прикрие страданието, но беше глас, който вече му се подчиняваше.

— Не си готова да го чуеш.

— Искам да ти помогна.

— Не можеш.
— Ти го каза — да ти помогна да откажеш.
— Не мога да откажа.
— Тогава нека го споделя с теб.

Той поклати глава. Стоеше и я гледаше, сякаш премисляше въпроса. После отново поклати глава, отговаряйки си сам.

— Не съм сигурен, че аз мога да го понеса — каза, а странната нова нотка в гласа му беше нежност, — как би могла ти?

Тя каза бавно, с усилие, опитвайки се да се сдържи да не изкреши:

— Франсиско, трябва да знам.
— Ще ми простиш ли? Знам, че си изплашена, и това е жестоко.

Но ще направиш ли това за мен — да ме оставиш, просто да ме оставиш и да не ме питаш за нищо?

— Аз...

Само това можеш да направиш за мен. Ще го направиш ли?

— Да, Франсиско.

— Не се бой за мен. Беше само сега. Няма да ми се случи пак.
Ще стане много по-лесно... по-късно.

— Ако можех...

— Не. Заспивай, миличка.

Това беше първият път, в който употребяваше тази дума.

На сутринта той я гледаше открито, без да избягва притеснения й поглед, но не казваше нищо. Тя видя и ведростта, и страданието на спокойното му лице — изражение като болезнена усмивка, въпреки че той не се усмихваше. Странно, но това го правеше да изглежда помлад. Сега не изглеждаше като човек, който е подложен на изтезание, а като човек, който вижда защо си струва да се понася изтезанието.

Тя не му зададе никакви въпроси. Преди да си тръгне, само го попита:

— Кога ще те видя пак?

— Не знам — отговори той. — Не ме чакай, Дагни. Следващия път, когато се срещнем, няма да искаш да ме видиш. Ще имам причина за нещата, които ще направя. Но не мога да ти кажа причината и ще имаш право да ме проклинаш. Не извършвам низостта да те моля да ме приемеш на доверие. Трябва да живееш със собственото си знание и преценка. Ще ме прокълнеш. Ще бъдеш наранена. Опитай се да не

оставиши да те нарани прекалено много. Помни, че съм ти казал това, и че е единственото, което съм можел да ти кажа.

Тя не чу нищо от или за него в продължение на година. Когато започна да чува клюки и да чете статиите по вестниците, в началото не повярва, че се отнасят до Франсиско д'Анкония. След известно време трябваше да повярва.

Прочете статия за партито, което организирал на яхтата си в пристанището на Валпараисо — гостите били по бански и изкуствен дъжд от шампанско и цветчета валял непрекъснато по палубите през цялата нощ. Прочете статията за партито в един курорт в алжирската пустиня — построил павилион от тънки блокове лед и подарил на всяка дама хермелинова наметка, като този подарък трябвало да се носи за случая, при условие, че ще свалят наметките си, вечерните рокли и после всичко останало постепенно, с разтопяването на стените. Четеше разчетите на бизнес начинанията му, които той приемаше през дълги интервали — те бяха грандиозно успешни и съсипваха конкурентите му, но той им даваше отсрочка, сякаш ставаше въпрос за обикновен спорт — нахлуваше изведнъж, а после изчезваше от индустриалната сцена за една-две години, оставяйки „Д'Анкония мед“ на управлението на служителите си.

Тя прочете интервюто, в което той казваше: „Защо да искам да правя пари? Имам достатъчно, за да позволя на три поколения мои потомци да си живеят толкова добре, колкото и аз“.

Видя го веднъж на прием, организиран от един посланик в Ню Йорк. Той ѝ се поклони любезно, усмихна се и ѝ хвърли поглед, в който не съществуваше минало. Тя го дръпна настрами и каза само:

— Франсиско, защо?

— Защо какво? — попита той. Тя се извърна. — Предупредих те. Тя не се опита да го види отново.

Преживя го. Беше способна да го преживее, защото не вярваше в страданието. Посрещаше с учудване и възмущение грозния факт, че чувства болка и отказваше да му придаде значение. Страданието беше безсмислено премеждие и според нея нямаше място в живота. Нямаше да позволи на болката да стане важна. Тя нямаше име за този вид съпротива, за емоцията, от която се пораждаше тази съпротива, но думите, които я заместваха в съзнанието ѝ, бяха: Това няма значение, то не трябва да се приема на сериозно. Знаеше, че това са думите, дори

в моментите, когато в нея не беше останало нищо друго освен вик. Искаше да изгуби способността си да осъзнава, така че умът ѝ да спре да повтаря, че онова, което не можеше да бъде истина е истина. Да не се приема сериозно — някаква непоклатима увереност в нея непрекъснато повтаряше — болката и грозотата никога не бива да се приемат сериозно.

Тя се пребори. Възстанови се. Годините ѝ помогнаха да достигне деня, когато можеше да посрещне спомените си с безразличие, а сетне и деня, в който не чувстваше нужда да се изправя пред тях. Беше свършило и вече нямаше значение за нея.

В живота ѝ нямаше други мъже. Не знаеше дали това я прави нещастна. Нямаше време да разбере. Тя намираше чистия, сияен смисъл на живота както го искаше — в работата си. Някога Франсиско ѝ беше показал същия смисъл — чувството, което присъстваше в работата ѝ и в нейния свят. Мъжете, които беше срещала след това, бяха като онези, с които се беше сблъскала на първия бал.

Беше победила в битката срещу спомените. Но мъчението остана под друга форма, недокоснато от годините, измъчването от въпроса: „Защо?“.

С каквато и трагедия да се беше сблъскал, защо Франсиско беше поел по най-грозния път — този на бягството, — презрян като пътя на някой изпаднал алкохолик? Момчето, което познаваше, не можеше да се е превърнало в безполезен страхливец. Един несравним ум не можеше да насочи изобретателността си към създаването на топящи се бални зали. Но все пак го беше направил и нямаше приемливо обяснение, което да ѝ позволи да го забрави спокойно. Тя не можеше да се съмнява в онова, което той беше; не можеше да се съмнява и в това, в което се беше превърнал; но едното правеше невъзможно другото. От време на време тя почти се съмняваше в собствения си разум и изобщо в съществуването на някакъв разум, но това беше съмнение, което не позволяваше на никого другого. И все пак нямаше обяснение, нямаше причина, нямаше и следа от някаква приемлива причина — и през всичките тези десет години тя не намери дори и намек за отговор.

Не, мислеше си тя, докато вървеше из сивия полумрак покрай витрините на изоставените магазини към хотел „Уайн-Фолклънд“, не,

може би просто няма отговор. Нямаше да го търси. Вече нямаше значение.

Остатъците от ярост, емоцията, която се надигаше в нея като трепет, не бяха към мъжа, когото щеше да види — това беше вик на протест срещу светотатството — срещу разрушаването на онова, което някога е било величие.

В един процеп между сградите тя видя кулите на „Уейн-Фолклънд“. Почувства леко разтърсане, в дробовете и краката си, което я спря за момент. После продължи спокойно.

Докато вървеше през мраморното фоайе към асансьора, а сегне и по широките, застлани с плюшени килими, безшумни коридори на „Уейн-Фолклънд“, тя чувстваше единствено леден гняв, който ставаше все по-студен с всяка стъпка. Беше сигурна, че е разгневена, когато почука на вратата му. Чу гласа му да отговаря:

— Влез.

Тя бутна силно вратата и влезе.

Франсиско Доминго Карлос Andres Себастиан д'Анкония седеше на пода и играеше на топчета.

Никой никога не си беше задавал въпроса дали Франсиско д'Анкония изглежда добре, това беше неуместно — когато той влезеше в някоя стая, беше невъзможно да гледаш когото и да било другого. Високата му, елегантна фигура излъчваше изисканост, която беше твърде автентична, за да е съвременна, и той се движеше така, сякаш зад него вятърът развиваше пелерина. Хората го описваха, като казваха, че има жизнеността на здраво животно, но смътно си знаеха, че това не е точно. Той имаше жизнеността на здраво човешко същество — нещо толкова рядко, че никой не можеше да го разпознае. Той притежаваше силата на увереността.

Никой не описваше вида му като романски, ако и думата да му пасваше, но не в съвременния, а в оригиналния си смисъл — не от Испания, а от древен Рим. Тялото му изглеждаше създадено след упражнение по съгласуваност на стила — височина, твърда плът, дълги крака и плавни движения. Чертите му имаха прецизността на скулптура. Косата му беше черна и права, прибрана назад. Загарът на кожата подчертаваше удивителния цвят на очите му: те бяха чисто, светлосини. Лицето му беше открито, бързите промени в изражението му отразяваха чувствата му, сякаш нямаше какво да крие. Сините очи

бяха спокойни, не изльчваха предизвикателство и никога не издаваха какво мисли.

Той седеше на пода в приемната, облечен в пижама от тънка черна коприна. Топчетата, пръснати по килима около него, бяха направени от полускъпоценните камъни на неговата родина — халцедон и планински кристал. Не стана, когато Дагни влезе. Седеше и я гледаше от пода, а едно кристално топче падна като сълза от ръката му. Той се усмихваше — непроменената, дръзка, блестяща усмивка от детството му.

— Здрави, Плужек!

Тя се чу да отговаря, неудържимо, безпомощно, щастливо:

— Здрави, Фриско!

Гледаше лицето му — това беше лицето, което познаваше. Не носеше никакви белези от живота, който беше водил, нито пък от онова, което беше видяла през последната им нощ заедно. Нямаше и помен от трагичност, никаква горчивина, никакво напрежение — само лъчиста присмехулност, зряла и подчертана, вид на опасно непредсказуема веселост, и огромната, невинна ведрост на духа. Но това е невъзможно, мислеше си тя — това беше по-шокиращо от всичко останало.

Очите му я проучваха: смачканото ѝ разкопчано палто, наполовина смъкнато от раменете ѝ, и финото ѝ тяло в сив костюм, който изглеждаше като работна униформа.

— Ако си дошла тук облечена така, за да не ми позволиш да забележа колко си прелестна — каза той, — си сбъркала. Прелестна си. Иска ми се да можех да ти кажа какво облекчение е да видиш интелигентно лице, нищо, че е на жена. Но не искаш да чуеш това. Не за това си дошла.

Думите бяха неуместни по толкова много начини, но бяха казани така спокойно, че я върнаха в реалността, към гнева и целта на посещението ѝ. Тя остана права, гледайки го отгоре, с бледо лице, отказвайки му всяко признание за нещо лично, дори и за силата му да я обиди. Тя каза:

— Дойдох тук да ти задам един въпрос.

— Давай.

— Когато каза на репортерите, че си дошъл в Ню Йорк, за да наблюдаваш цирка, кой цирк имаше предвид?

Той се засмя високо, като човек, който рядко има шанса да се зарадва на нещо неочеквано.

— Точно това харесвам в теб, Дагни. В момента в Ню Йорк има седем милиона души. От тези седем милиона ти си единствената, която се досети, че не говоря за скандала покрай развода на Вейл.

— А за какво говореше?

— Каква алтернатива ти хрумва?

— За катастрофата в Сан Себастиан.

— Това е много по-забавно от развода на Вейл, нали?

Тя каза с официалния, безмилостен тон на прокурор:

— Направил си го съзнателно, хладнокръвно и напълно предумишлено.

— Няма ли да е по-добре да си съблечеш палтото и да седнеш?

Тя разбра, че е сгрешила, като е издала напрежението си.

Обърна се студено, махна палтото си и го хвърли настрани. Той не се изправи да ѝ помогне. Тя седна в едно кресло, а той остана на пода, на известно разстояние, но изглеждаше така, сякаш седи в краката ѝ.

— Какво съм направил напълно предумишлено? — попита той.

— Цялата измама в Сан Себастиан.

— И какъв е бил умисълът ми?

— Точно това искам да знам.

Той се изкиска, сякаш го беше помолила да ѝ обясни на две на три никаква сложна наука, която изисква доживотно изследване.

— Знаел си, че мините „Сан Себастиан“ нямат никаква стойност

— каза тя. — Знаел си го още преди да започнеш целия проклет проект.

— Тогава защо съм го започнал?

— Не ми обяснявай, че не си спечелил нищо. Знам го. Знам, че си загубил петнайсет милиона долара свои собствени пари. И все пак е направено нарочно.

— Можеш ли да се сетиш за причина, която да ме накара да го направя?

— Не. Немислим е.

— Нима? Предполагаш, че имам велик ум, огромни познания и грамадна продуктивна способност, така че всичко, което предприема, по презумпция трябва да е успешно. А след това твърдиш, че нямам

желание да положа най-големите си усилия за Народна република Мексико. Немислимо, нали?

— Знаел си още преди да купиш този имот, че Мексико е в ръцете на обирджии. Не е трябвало да започваш минен проект за тях.

— Не, не трябваше.

— Изобщо не ти е пукало за това мексиканско правителство, каквото и да е било положението, защото...

— Тук грешиш.

— ... защото си знаел, че рано или късно ще конфискуват тези мини. Онова, което си преследвал, са били американските ти акционери.

— Това е вярно — той гледаше право в нея, не се усмихваше, но лицето му беше искрено. Сетне добави: — Това е част от истината.

— А каква е останалата част?

— Не само това преследвах.

— А какво друго?

— Това трябва да откриеш ти.

— Дойдох тук, защото искам да разбереш, че започвам да схващам целта ти.

Той се усмихна.

— Ако беше така, нямаше да дойдеш тук.

— Така е. *Не* разбирам и вероятно никога няма да разбера.

Просто започвам да виждам част от нея.

— Коя част?

Изчерпал си всяка друга форма на поквара и търсиш нова тръпка, като мамиш хора като Джим и приятелите му, за да ги видиш как се гърчат. Не знам какво развращаване може да накара човек да се наслаждава на това, но тъкмо това си дошъл да видиш в Ню Йорк, и то в точното време.

— Със сигурност направиха показно по гърчене в много голям мащаб. Особено брат ти Джеймс.

— Те са отвратителни глупаци, но в този случай единственото им престъпление е, че ти повярваха. Повярваха на името и репутацията ти.

Тя отново видя честния поглед и отново разбра, че е искрен, когато той каза:

— Да. Така е. Знам го.

— И го намираш за забавно?

— Не, изобщо не го намирам за забавно.

Той продължаваше да си играе с топчетата, отнесено, безразлично, изстрелвайки по някое от време на време. Тя изведнъж забеляза безпогрешната точност на удара му, умелите му ръце. Той просто завърташе китката си и изпращаше камъчето по килима, докато се удари със сухо изтракване о друго камъче. Тя си спомни детството му и предсказанието, че каквото и да направи, ще бъде направено отлично.

— Не — каза той, — не го намирам за забавно. Брат ти Джеймс и приятелите му не знаеха нищо за медодобивната индустрия. Не знаеха нищо за правенето на пари. Не смятаха за нужно и да научат. Смятаха познанието за излишно, а разсьдъка — за маловажен. Те забелязаха, че на света съществувам аз и че за мен е чест да знам. Мислеха, че могат да вярват на честта ми. Човек не предава такова доверие, нали?

— Значи си го предал нарочно?

— Ти трябва да решиш дали е така. Ти говореше за тяхното доверие и моята репутация. Аз вече не вярвам в такива думи — той потръпна и добави: — Пет пари не давам за брат ти Джеймс и неговите приятели. Теорията им не е нова, работи от векове. Но не беше безпогрешна. Имаше само едно нещо, което са пропуснали. Мислеха, че е безопасно да се осланят на моя разум, защото предполагаха, че целта на моето пътуване е богатството. Всичките им изчисления почиваха на предположението, че искам да правя пари. Ами ако не е така?

— Ако не е било така, тогава какво си искал?

— Те така и не ме попитаха. Да не се интересуват от моите цели, мотиви или желания е основна част от тяхната теория.

— Ако не си искал да правиш пари, каква причина може да си имал?

— Безброй причини. Например да ги харча.

— Да харчиш пари за сигурен, пълен провал?

— Откъде можех да знам, че тези мини са сигурен, пълен провал?

— Как си могъл да не забележиш?

— Съвсем просто — като не мислех за това.

— Започнал си този проект, без изобщо да го обмислиш?

— Не, не точно. Но представи си, че съм се подхлъзнал. Та аз съм просто човек. Направих грешка. Провалих се. Не си свърших работата.

Той врътна китката си и едно кристално топче излетя блестейки по пода и се удари с все сила о едно кафяво в другия край на стаята.

— Не го вярвам — каза тя.

— Нима? Но нямам ли правото да бъда онова, което днес се смята за човешко? Трябва ли винаги да плащам за грешките на всички и да нямам право на свои?

— Ти не си такъв.

— Не съм ли? — той се изтегна с цял ръст на килима, мързеливо отпуснат. — Да не би да искаш да ме накараш да забележа, че ако мислиш, че съм го направил нарочно, значи все още вярваш, че имам цел? Все още не можеш да ме възприемеш като нехранимайко? Тя затвори очи. Чу го да се смее — това беше най-веселият звук в света. Тя бързо отвори очи, но по лицето му нямаше и намек за жестокост, само чист смях.

— Причината ли, Дагни? Не мислиш ли, че това е най-простата причина от всички — моментният импулс?

Не, мислеше си тя, не, това не е истина — не и ако се смееш така, не и ако гледаш така. Способността да изпитваш непомрачена радост, мислеше си, не е свойствена за безотговорните глупаци; ненарушеният душевен мир не е постижение на слабохарактерните хора, да можеш да се смееш така е крайният резултат от най-задълбочено и сериозно мислене.

Почти безстрастно, докато гледаше тялото му, изтегнато на килима в краката ѝ, тя наблюдаваше спомена: черната пижама подчертаваше дългите линии на тялото му, разтворената яка показваше гладката, млада, загоряла кожа — и тя си помисли за фигурата в черни шорти и риза, изтегната до нея в тревата при онзи изгрев. Тогава беше почувствала гордост — гордост от това, че притежава тялото му, още я усещаше. Изведнъж си спомни, съвсем конкретно, и прекалената им интимност — споменът за това сега трябваше да я наранява, но не беше така. Все още беше гордост — без съжаление или надежда, беше емоция, която нямаше силата да я докосне и която тя самата нямаше силата да унищожи.

Без да си дава сметка, по асоциация от чувството, което я удиви, тя си спомни какво наскоро ѝ беше внушило същото усещане за съвършена радост.

— Франиско — чу се да казва меко, — и двамата обичахме музиката на Ричард Хали...

— Аз още я обичам.

— Срещал ли си го някога?

— Да, защо?

— Случайно да знаеш дали е написал пети концерт?

Той остана съвършено неподвижен, тя смяташе, че е несъкрушим — не беше. Но тя не можеше да разбере защо от всичко, което беше казала досега, това беше първото, което достига до него. Беше само миг, а после той попита спокойно:

— Какво те кара да мислиш, че го е направил?

— Така ли е?

— Знаеш, че има само четири концерта от Хали.

— Да. Но се чудех дали не е написал още един.

— Спрял е да пише.

— Знам.

— Тогава защо питаш?

— Просто случайно ми хрумна. Какво прави той сега? Къде е?

— Не знам. Не съм го виждал отдавна. Какво те кара да мислиш, че има пети концерт?

— Не съм казала, че има. Просто се чудех.

— Защо се сети за Ричард Хали тъкмо сега?

— Защото — тя усети как губи контрол, — защото умът ми не може да прескочи от музиката на Ричард Хали към... към госпожа Джилбърт Вейл.

Той се усмихна облекчено.

— А, това ли? Ако случайно си проследила публичните ми изяви, не си ли забелязала едно забавно малко несъответствие в историята с госпожа Джилбърт Вейл?

— Не чета такива неща.

— А би трявало. Тя направи такова хубаво описание на последната новогодишна нощ, която сме прекарали заедно в моята вила в Андите. Лунната светлина по планинските върхове и

кървавочервените цветя, които висели по лозите през отворените прозорци. Нещо да не е наред с тази картина?

— Аз трябва да те попитам, но няма да го направя — тихо каза тя.

— Няма нищо нередно — само дето на последната Нова година бях в Ел Пасо, Тексас и откривах линията „Сан Себастиан“ на „Тагарт Трансконтинентал“, както вероятно си спомняш, макар да реши да не дойдеш на събитието. Сниман съм, прегърнал брат ти и сеньор Орън Байл.

Тя рязко си пое дъх — спомни си, че това е истина, както и че е виждала историята на госпожа Вейл във вестниците.

— Франсиско, какво... какво означава това?

Той се засмя.

— Сами си направи изводите... Дагни — лицето му беше сериозно — защо си решила, че Хали е написал пети концерт? Защо не симфония или опера? Защо точно концерт?

— Защо те притеснява това?

— Не ме притеснява — и добави меко: — Още обичам музиката му, Дагни.

После продължи пак лековато:

— Но тя принадлежи към друга епоха. Нашето време предлага други забавления.

Той се обърна по гръб и легна с ръце под главата, сякаш гледаше сцените на някаква комедия да се разиграват по тавана.

— Дагни, не ти ли достави удоволствие да наблюдаваш поведението на Народна република Мексико по отношение на мините „Сан Себастиан“? Чете ли речите на правителството и редакционните статии на вестниците? Казват, че съм безскрупулен измамник, който ги е подвел. Очаквали са да конфискуват успешен минен концерн. Нямал съм право да ги разочаровам така. Чете ли за пътчивия дребен бюрократ, който искал да ме съди?

Той се смееше, легнал по гръб, ръцете му бяха разтворени на килима и тялото му образуващо кръст, изглеждаше обезоръжен, отпуснат и млад.

— Струваше си всички разходи. Мога да си позволя цената на това представление. Ако го бях организирал нарочно, щях да бия

рекорда на император Нерон. Какво е да изгориш един град пред това да махнеш капака на ада и да позволиш на хората да надникнат?

Той се изправи, все няколко топчета и седна, въртейки ги разсеяно в дланта си — те почукваха с мекия, ясен звук на качествен камък. Тя разбра, че играта с тези топчета не е просто превземка от негова страна — беше нервност, — той не можеше да остане бездеен за дълго.

— Правителството на Народна република Мексико е издало прокламация — каза той, — с която моли народа да бъде търпелив и да понесе трудностите още малко. Очевидно богатството от мед в мините „Сан Себастиан“ е влизало в плановете на Централния планов съвет. Трябвало е да вдигне стандарта на живот на всички и да осигури печено свинско всяка неделя на всеки мъж, жена, дете и изчадие в Народна република Мексико. Сега плановиците молят народа си да не обвинява правителството, а порочността на богатите — защото аз съм се оказал безотговорен плейбой, вместо алчния капиталист, когото са очаквали. Откъде да знаят, питат те, че съм щял да ги предам? Така де, вярно е. Откъде да знаят?

Тя забеляза начина, по който той прехвърляше топчетата в ръката си. Той не го осъзнаваше, гледаше някъде далеч в тъмното, но тя беше сигурна, че движението беше облекчение за него, може би заради контраста. Пръстите му се движеха бавно, усещайки повърхността на камъните с чувствена наслада. Вместо да ѝ се стори грубо, ѝ се виждаше странно привлекателно — сякаш, помисли си изведнъж тя, сякаш чувствеността изобщо не е физическа, а идва от фината способност за съждение на духа.

— И това не е всичко, което не знаят — каза той. — Ще научат повече. Например за селището за работниците от Сан Себастиан. Струваше осем милиона долара. Къщи със стоманени трегери, с водопровод, електричество и охлаждане. Също и училище, църква, болница и кино. Селище, построено за хора, живели в колиби от парчета дърво и снопове слама. Моята награда за неговото построяване щеше да е привилегията да се измъкна само с кожата на гърба си — специална отстъпка, дължаща се на нещастието, че не съм гражданин на Народна република Мексико. Това работническо селище също беше част от техните планове. Отличен пример за прогресивната жилищна политика на държавата. Е, къщите със стоманени трегери са

основно от картон, облицовани с добра имитация от шеллак. Няма да издържат и година. Водопроводните тръби, както и повечето от минното ни оборудване, бяха закупени от доставчици, чиито основни източници са градските бунища на Буенос Айрес и Рио де Жанейро. Давам на тия тръби още пет месеца, а на електрическата система — около шест. Чудесните пътища, които построихме сред четирите хиляди фути скали за Народна република Мексико, няма да изтрайат повече от няколко зими: направени са от евтин цимент без основа, а мантинерите на острите завои са просто боядисани дъски. Една лавина е достатъчна. Църквата, мисля, ще устои. Ще им трябва.

— Франсиско — прошепна тя, — нарочно ли го направи?

Той вдигна глава — тя беше смаяна, защото видя на лицето му безкрайно изтощение:

— Не виждам каква е разликата — дали съм го направил нарочно или от небрежност, или от глупост. Във всички случаи отсъства едно и също.

Тя трепереше. Въпреки решенията си и контрола, тя плачеше.

— Франсиско! Ако виждаш какво става със света, ако разбираш всичко, което каза, не можеш да се смееш! Тъкмо ти си човекът, който трябва да се бори с тях!

— С кого?

— С мародерите и тези, които правят възможно мародерството над света. Мексиканските плановици и всички като тях.

Усмивката му имаше опасен оттенък.

— Не, скъпа. Ти си човекът, с когото трябва да се боря.

Тя го погледна неразбиращо.

— Какво се опитваш да кажеш?

— Казвам ти, че работническото селище в Сан Себастиан струваше осем милиона долара — бавно и с твърд глас каза той, наблягайки на всяка дума. — С парите, платени за тези картонени къщи, можеше да се купят и стоманени конструкции. Такава беше и цената за всяко друго нещо. Парите отидоха при хора, които заботят по този начин. Такива хора не остават богати за дълго. Парите ще тръгнат по канали, които ще ги доведат не до най-продуктивните, а до най-корумпиралите. По стандартите на нашето време човекът, който няма какво да предложи, е човекът, който печели. Парите ще изчезнат в проекти като мините „Сан Себастиан“.

Тя се насили да попита:

— Това ли целеше?

— Да.

— Това ли намираш за забавно?

— Да.

— Мисля си за името ти — каза тя, докато друга част от съзнанието ѝ крещеше, че упреците са безполезни. — Беше семейна традиция всеки Д'Анкония да оставя по-голямо богатство от това, което е наследил.

— О, да, моите предшественици са имали забележителна способност да правят правилните неща в правилния момент, както и да правят правилните инвестиции. Разбира се, „инвестиция“ е относителен термин. Зависи какво искаш да постигнеш. Виж например „Сан Себастиан“. Струваше ми петнайсет милиона долара, но тези петнайсет унищожиха четиридесет милиона на „Тагарт Трансконтинентал“, трийсет и пет на акционери като Джеймс Тагарт и Орън Бойл, и стотици милиони, които ще бъдат загубени при вторичните последствия. Това не е лоша възвръщаемост, нали, Дагни?

Тя седеше изпъната.

— Разбираш ли какво казваш?

— Напълно! Може ли да те изпреваря и да назова последствията, за които ще ме упрекваш? Първо, не мисля, че „Тагарт Трансконтинентал“ ще се възстанови от загубите си по смехотворната линия „Сан Себастиан“. Мислиш, че ще успее, но няма. Второ, „Сан Себастиан“ помогна на брат ти да унищожи „Финикс-Дюранго“, която беше единствената добра железница, останала някъде.

— И разбираш всичко това?

— Както и много повече.

— Дали... — не знаеше защо трябва да го казва, освен заради спомена за лицето с тъмни, яростни очи, което сякаш я гледаше.

— Познаваш ли Елис Уайът?

— Естествено.

— Знаеш ли какво може да му причини това?

— Да. Той ще бъде следващият пометен.

— Намираш ли... това... за забавно?

— Много по-забавно от провала на мексиканските плановици.

Тя стана. Години наред го беше наричала покварен, беше се страхувала, беше мислила, беше се опитвала да го забрави и никога да не мисли за това отново, но никога не беше подозирала колко далеч е стигнала покварата. Не го гледаше, не знаеше, че го казва на глас, цитирайки го:

— ... кой ще бъде по-голяма чест, ти — за Нат Тагарт, или аз — за Себастиан д'Анкония...

— Но не разбиращ ли, че нарекох тези мини тъкмо в чест на моя велик предшественик? Мисля, че това е чест, която той би харесал.

Отне ѝ миг да възстанови зрението си, никога не беше разбирала думата светотатство или какво чувства човек, като се сблъска с него — сега вече знаеше. Той се беше изправил и стоеше вежливо, усмивайки се — беше студена усмивка, безлична и прикрита. Тя трепереше, но нямаше значение. Не я интересуваше какво вижда той, какво отгатва или на какво се смеет.

— Дойдох тук, защото исках да разбера причината за това, което си направил с живота си — равно и без ярост каза тя.

— Казах ти причината — сериозно отговори той, — но ти не искаш да повярваш.

— Все още те виждах, какъвто беше. Не можех да го забравя. А това, в което си се превърнал, не може да е част от една рационална вселена.

— Нима? А светът около нас може ли?

— Не беше човек, който ще се остави да бъде победен от някакъв си свят.

— Вярно е.

— Тогава защо?

Той вдигна рамене.

— Кой е Джон Голт?

— Стига, не използвай тоя мръснишки език!

Той я погледна. На устните му играеше усмивка, но очите му бяха неподвижни, искрени, и, само за миг, притеснително проницателни.

— Защо? — повтори тя.

Той отговори, също както беше отговорил и онази нощ в хотела преди десет години:

— Не си готова да го чуеш.

Не я изпрати до вратата. Тя сложи ръка на дръжката, обърна се — и спря. Той стоеше в средата на стаята и я гледаше — беше поглед, насочен към цялото ѝ същество, тя знаеше значението му и то я задържа неподвижна.

— Още искам да спя с теб — каза той, — но не съм достатъчно щастлив, за да го направя.

— Не си достатъчно щастлив? — смяяно повтори тя.

Той се засмя.

— Подходящо ли е това да е първото нещо, което ти хрумва да отговориш?

Той изчака, но тя остана безмълвна.

— И ти го искаш, нали?

Тя тъкмо щеше да отговори с: „Не!“, но разбра, че истината е по-лоша.

— Да — отговори тя студено, — но за мен няма значение дали го искам.

Той се засмя с разбиране, оценявайки силата, която ѝ беше необходима, за да го каже. Но не се усмихваше, когато каза, докато тя отваряше вратата:

— Имаш много кураж, Дагни. Някой ден ще имаш достатъчно.

— Какво? Кураж?

Той не отговори.

ГЛАВА VI

НЕКОМЕРСИАЛНИТЕ

Риърдън притискаше глава към огледалото и се опитваше да не мисли. Това е единственият начин да го преодолея, казваше си той.

Той се съсредоточи върху облекчението от хладния допир на огледалото, чудейки се как човек може да насиљва ума си да стои празен, особено след живот, прекаран според аксиомата, че постоянно, най-чисто и безмилостно използване на способността му за разсъждение е основното му задължение. Питаше се защо не е имало усилие, което да не му е по силите, а сега не може да събере сили да затъкне няколко копчета от черни перли на колосаната си бяла риза.

Беше годишнината от сватбата му и той знаеше от три месеца, че партито е тази вечер, както беше пожелала Лилиан.

Беше й обещал спокойно, тъй като знаеше, че партито е след много време и че ще присъства, когато дойде моментът, както присъстваше и на всяко събитие от претоварената си програма. След това, през трите месеца от осемнайсетчасови работни дни, той щастливо го беше забравил — допреди половин час, когато, късно след вечеря, секретарката му беше влязла в офиса му и беше казала твърдо:

— Партито ви, господин Риърдън.

— Мили Боже! — беше извикал той и беше скочил на крака.

Хукна към къщи, втурна се по стъпалата, започна да хвърля дрехите си и премина през рутината на обличането, осъзнавайки само нуждата да се бърза, но не и целта й.

Когато пълното осъзнаване на целта го порази като внезапен удар, той спря.

„Интересуваш се единствено от бизнес“. Беше го чувал през целия си живот, произнасяно като осъдителна присъда. Винаги е знаел, че на бизнеса се гледа като на някакъв таен, срамен култ, които човек не налага на невинните енориashi, че хората мислят за него като за грозна необходимост, която трябва да се върши, но да не се споменава

никога, че да се говори за бизнес е обида срещу възвишенните чувства, че, също както човек си измива ръцете от машинното масло, преди да се прибере вкъщи, така трябва да измие и петното на бизнеса от съзнанието си, преди да влезе в залата за приеми. Той никога не беше поддържал подобно вярване, но беше приел като естествен факта, че семейството му го следва. Беше приел като даденост — безмълвно, като чувство, попито още в детството, останало неназовано и некоментирано, че се е посветил, като мъченик, на някаква мрачна религия, на служба на вяра, която е негова страстна любов, но която го низвергва сред хората, чиято симпатия не бива да очаква.

Беше приел доклада, че е задължен да предлага на жена си никакъв вид съществуване, несвързано с бизнеса. Но никога не бе успял да го направи или дори да изпита чувство за вина. Не можеше нито да се насили да се промени, нито да я обвинява, ако е решила да го съди.

Не беше отделял за Лилиан никакво време месеци наред — не, мислеше си, години наред, през всичките осем години на брака им. Не проявяваше интерес към нейните интереси, дори и само за да научи какви са те.

Тя имаше широк кръг приятели и той беше чувал, че имената им са в сърцето на културата на страната, но никога не беше намирал време да се срещне с тях или дори да признае славата им, като се запознае с достиженията, които са я породили. Знаеше само, че често вижда имената им по кориците на списанията на будките за вестници. Ако Лилиан се засяга от поведението ми, мислеше си той, е напълно права. Ако от отношението ѝ към него има какво да се желае, значи го е заслужил. Ако семейството му го нарича безсърден, значи е вярно.

Никога не беше се щадил за каквото и да е. Ако във фабриката се появише проблем, първата му работа беше да открие каква грешка е направил, търсеща вината единствено в себе си и тъкмо от себе си изискващо съвършенство. Сега нямаше милост за него — приемаше обвинението. Но във фабриката то го подтикваше към действие, имаше непосредствен импулс да поправи грешката — тук то нямаше ефект... Само още няколко минути, мислеше си, застанал пред огледалото, със затворени очи.

Не можеше да спре онова нещо в ума си, което продължаваше да му се кара — сякаш се опитваше да запуши счупен воден кран с голи

ръце. Хапливите струи — отчасти от думи, отчасти от образи, продължаваха да се пръскат в ума му.

И щеше да продължи с часове — часове, през които щеше да наблюдава как очите на гостите му натежават от скука, ако са трезви, или се вторачват малоумно, ако не са, и да се прави, че не забелязва нито едното, нито другото. Да се опитва да измисли какво да им каже, при условие, че не може да им каже нищо — при условие, че имаше нужда от тези часове, за да търси, за да намери заместник на управителя на валцовъчната фабрика, който беше напуснал внезапно, без обяснение. Трябваше да го направи веднага, защото такива хора бяха много трудни за намиране, и ако нещо нарушише работата на валцовъчната фабрика, та нали в момента правеха релсите на Тагарт... Той си спомни мълчаливия упрек, обвинителния поглед, дългото търпение и презрението, което винаги виждаше в очите на семейството си, когато попаднеха на доказателство за страстта му към работата — както и безполезнотта на мълчанието си, на надеждата, че няма да си помислят, че „Риърдън стийл“ за него значи толкова много, колкото наистина значи — като пияница, който се прави, че алкохолът не го интересува, сред хора, които го наблюдават с презрителна развеселеност, породена от ясното осъзнаване на срамната му слабост...

— Чух те снощи да се прибираш в два през нощта, къде си бил — питаше го майка му на масата за вечеря, а Лилиан отговаряше:

— Ами във фабриката, разбира се — и то със същия тон, с който друга жена би казала „в кръчмата на ъгъла“.

Или пък Лилиан го питаше, с проницателна полуусмивка на лицето си:

- Какво прави в Ню Йорк вчера?
- Бях на прием с момчетата.
- По работа?
- Да.

— *Разбира се* — Лилиан се обръща, нищо повече, освен срамната мисъл, че той почти се е надявал тя да си помисли, че е бил на някакво мръснишко ергенско парти.

Един кораб с руда беше потънал по време на буря в езерото Мичиган, заедно с хиляди тонове риърдънова руда — тия кораби се разпадат, — ако не се погрижи лично да им помогне да получат новата

доставка, от която имат нужда, собствениците на линията ще фалират, а по езерото Мичиган не е останала друга линия...

— Този тъгъл? — каза Лилиан, сочейки една комбинация от канапенца и масички за чай в приемната им. — Ами не, Хенри, не е ново, но предполагам, че трябва да се чувствам поласкана, че ти отне само три седмици, за да го забележиш. Това е собствената ми адаптация на сутрешната зала от прочут френски дворец — но подобни неща не могат да те заинтересуват, скъпи, не ги споменават на фондовата борса, при това никога...

Поръчката за мед, която беше направил преди шест месеца, не беше доставена, а обещаната дата беше отлагана три пъти.

— Нищо не можем да направим, господин Риърдън...

Трябаше да намери друга компания, с която да работи, защото доставките на мед ставаха все по-несигурни...

Филип не се усмихваше, когато погледна нагоре насред някаква реч, която изнасяше за един приятел на майка им, за някаква организация, към която се беше присъединил, но имаше нещо, което внушаваше усмивка на превъзходство в отпуснатите мускули на лицето му, когато каза:

— Не, едва ли ще те заинтересува, не е бизнес, Хенри, изобщо не е бизнес, съвсем некомерсиално начинание е...

Строителят в Детройт, който възстановява голяма фабрика, смяташе да направи носещи греди от риърдънов метал... трябва да отлети до Детройт и да говори с него лично... трябаше да го е направил преди седмица... можеше да го направи тази вечер...

— Не ме слушаш — каза майка му на масата за вечеря, докато умът му блуждаеше из ценовия индекс на въглищата, а тя му разказваше за съня, който беше сънуvalа предишната нощ. — Никога не слушаш когото и да е. Интересуваш се единствено от себе си. Изобщо не ти пушка за хората — за нито едно човешко същество на Божия свят.

... Напечатаните страници на бюрото в кабинета му представляваха доклад за тестовете на самолетен двигател, направен от риърдънов метал — може би от всичко на света в момента най-много искаше да ги прочете, но те лежаха на бюрото му, недокоснати, вече трети ден, нямаше време за тях... защо не го направи сега и... Той силно разтърси глава, отвори очи и отстъпи от огледалото.

Опита се да вземе копчетата за яката на ризата. Вместо това видя как ръката му се протяга към купчината писма на тоалетката. Това беше подраната спешна поща, трябваше да се прочете тази вечер, но нямаше време да я прочете в кабинета. Секретарката я беше пъхнала в джоба му, докато излизаше. Беше я хвърлил там, докато се събличиаше.

Изрезка от вестник полетя към пода. Беше статия, която секретарката му беше отбелязала ядосано с червен молив. Беше озаглавена „Извръщане на възможностите“. Трябваше да я прочете: твърде много се говореше за това през последните три месеца и това значеше много. Прочете я, докато от долния етаж идваха гласове и пресилен смях, напомняйки му, че гостите пристигат, че партито е започнало и че ще трябва да се изправи срещу горчивите, пълни с упрек погледи на семейството си, когато слезе.

В статията се казваше, че във време на стопняващо се производство, намаляващи пазари и изчезващи възможности за работа не е честно да се позволи на един човек да се запаси с няколко вида предприятия, докато другите нямат нито едно; че е разрушително да се позволява на малцина да си присвояват всички ресурси, като не оставят шанс на другите; конкуренцията е жизненоважна за обществото и следователно дълг на обществото е да направи така, че никой конкурент да не може да се издигне извън диапазона на всеки друг, който иска да се съревновава с него. Статията предсказваше гласуването на предложен вече закон, който забранява на всяко лице или корпорация да притежава повече от един бизнес концерн.

Уесли Мауч, човекът му във Вашингтон, му беше казал да не се притеснява — битката щяла да бъде ожесточена, но законът щял да бъде осуетен.

Риърдън не разбираше нищо от подобни битки. Беше ги оставил на Мауч и неговите хора. Едва намираше време да прегледа докладите от Вашингтон и да подписва чековете, които Мауч изискваше за битката.

Риърдън не вярваше, че законът ще мине. Не беше в състояние да го повярва. След като си беше имал работа с чистата реалност на металите, технологията и производството през целия си живот, той беше стигнал до убеждението, че човек трябва да се занимава с рационалното, а не с безумното, че човек трябва да търси правилното, защото правилният отговор винаги побеждава, че безсмисленото,

грешното, чудовищно несправедливото не може да работи, не може да успее, не може да направи нищо, освен да се самоуничожи. Битка срещу нещо като този закон му се струваше глупава и леко притеснителна, сякаш изведнъж го бяха накарали да се съревновава с човек, който изчислява стоманени смеси с формулите на нумерологията.

Беше си казал, че това е нещо опасно. Но и най-силните крясъци на най-истеричната статия не можеха да предизвикат у него емоция, докато разлика в десетична запетая от лабораторен доклад за тест на риърдънов метал го караше да скача на крака, възбуден или притеснен.

Нямаше излишна енергия, която да посвети на друго.

Той смачка статията и я хвърли в кошчето. Усещаше приближаването на тежкото изтощение, което никога не усещаше в работата си, изтощение, което изглежда го чакаше и го сграбчваше в момента, в който обърнеше мислите си към нещо друго. Чувстваше се така, сякаш не може: да изпита друго желание, освен отчаян копнеж за сън. Каза си, че трябва да отиде на партито, че семейството му има право да го изисква от него, че трябва да се научи да харесва техните удоволствия, заради самите тях, а не заради себе си.

Чудеше се защо подобен мотив не можеше да го подтикне към действие. През целия му живот, всеки път, когато възприемеше, че даден курс на действие е правилен, желанието да го следва идващо автоматично. Какво става с мен, чудеше се той. Невъзможният конфликт да чувства нежелание да направи нещо, което е правилно — не е ли това основната формула на моралната деградация? Да признаваш вината си, но да чувствуваш единствено ледено, дълбоко безразличие — не е ли това предателство спрямо основния двигател на живота му и неговата гордост?

Не си даде време, за да търси отговор. Свърши с обличането бързо, безжалостно.

Държейки се изправен, докато високата му фигура се движеше с неподчертана и бавна увереност, със свойствения му авторитет, с деликатна бяла кърпичка в джоба на черното си вечерно сако, той слезе бавно по стълбите в залата, изглеждайки — за най-голямо удовлетворение на важните дами, които го наблюдаваха — като съвършеното въплъщение на голям индустрисиалец.

Видя Лилиан в подножието на стълбата. Патрицианските линии на лимоненожълта вечерна рокля в стил „Ампир“ подчертаваха грациозното ѝ тяло, тя стоеше като човек, гордо контролиращ високопоставеното си обкръжение.

Той се усмихна, обичаше да я вижда щастлива — това даваше някакво разумно оправдание на партито. Приближи се до нея и спря. Тя винаги беше показвала добър вкус с бижутата си, като никога не носеше твърде много от тях. Но тази вечер беше показно натруфена: диамантена огърлица, обици, пръстени и брошки. Ръцете ѝ, в пълен контраст, изглеждаха очебийно голи. На дясната си китка, като единствено украсение, тя носеше верижката от риърдънов метал. Блестящите скъпоценни камъни караха гривната да изглежда като грозно бижу от битпазар.

Когато той отмести погледа си от китката към лицето ѝ, видя, че и тя го гледа. Очите ѝ бяха присвiti и той не можеше да определи изражението им; погледът изглеждаше едновременно замъглен и съсредоточен — поглед на човек, който крие нещо, и парадира, че то не може да бъде разкрито.

Искаше да откъсне гривната от ръката ѝ. Вместо това, подчинявайки се на гласа ѝ, който весело го представи, той се поклони с безизразно лице към матроната до нея.

— Човекът? Че какво е човекът? Той е само сбор от химиали с илюзия за величие — казваше доктор Причът на група гости в стаята. Той взе препечена филийка от един кристален поднос, задържа я между двета си изправени пръста и я сложи цялата в устата си. — Метафизичните претенции на човека са смешни. Мизерно парче протоплазма, пълно с грозни малки схващания и дребни, злобни емоции — и се мисли за важно? Да знаете, че това е коренът на всички проблеми в света.

— Но кои схващания не са грозни или зли, професоре? — попита една добросъвестна матрона, чийто съпруг притежаваше автомобилна фабрика.

— Няма такива — каза доктор Причът. — Не и такива, които да са по силите на човека.

Един млад мъж попита колебливо:

— Но ако нямаме никакви добри схващания, как знаем, че тези, които вече имаме, са грозни? Искам да кажа, според какъв стандарт?

— Няма никакви стандарти.

Това смълча публиката.

— Философите на миналото са били повърхностни — продължи доктор Причът. — Нашият век трябва да предефинира целта на философията. Целта на философията не е да помогне на хората да открият смисъла на живота, а да им докаже, че няма такъв.

Една привлекателна млада жена, чийто баща притежаваше въглищна мина, попита с възмущение:

— И кой може да ни каже това?

— Ами аз се опитвам — каза доктор Причът. През последните три години той беше декан на Философския факултет в университета „Патрик Хенри“.

Лилиан Риърдън се приближи, а бижутата ѝ блещукаха на светлините. Беше свела изражението на лицето си до мек намек за усмивка, преднамерен и едва загатнат, като вълните на косата ѝ.

— Тъкмо това залавяне на човека за смисъла го прави толкова труден — каза доктор Причът. — Щом веднъж разбере, че самият той няма никакво значение в обширната структура на Вселената, че на действията му не може да се приписва каквато и да е важност, че няма значение, дали е жив или мъртъв, той ще стане много по... управляем.

Той сви рамене и се протегна за още една филийка. Един бизнесмен каза с неудобство:

— Онова, за което ви питах, професоре, беше мнението ви за закона за изравняване на възможностите.

— А, това ли? — каза доктор Причът. — Ами мисля, че ясно заявих, че съм за него, защото съм за свободната икономика. Свободната икономика не може да съществува без конкуренция. Затова и хората трябва да бъдат принудени да се конкурират. И следователно трябва да контролираме хората, за да ги принудим да бъдат свободни.

— Но, вижте... това не е ли един вид противоречие?

— Не и във висш философски смисъл. Трябва да се научите да виждате отвъд статичните дефиниции на старомодното мислене. Във Вселената нищо не е статично. Всичко се движи.

— Но напълно разумно е, че ако...

— Разумът, скъпи приятелю, е най-наивното от всички суеверия. Това поне е общоприето в наши дни.

— Но аз не разбирам съвсем как можем...

— Страдате от широко разпространената заблуда да вярвате, че нещата могат да бъдат разбрани. Не схващате факта, че Вселената е едно огромно противоречие.

— Противоречие на какво? — попита матроната.

— На самата себе си.

— Ама как... как така?

— Скъпа госпожо, задължението на мислителите не е да обясняват, а да покажат, че нищо не може да бъде обяснено.

— Да, разбира се... само дето...

— Целта на философията не е да търси познание, а да докаже, че познанието е непосилно за человека.

— Но когато го докажем — попита младата жена, — какво ще остане?

— Инстинктът — почтително каза доктор Причът.

В другия край на стаята една група слушаше Балф Юбанк. Той седеше изправен на ръба на един фотьойл, за да противодейства на вида на лицето и фигурата си, които имаха склонността да се разтичат, щом се отпусне.

— Литературата на миналото — казваше той — е плоска измама. Тя подслажда живота, за да се хареса на богаташите, на които служи. Моралът, свободната воля, щастливият край, човекът като някакво героично същество — за нас всичко това е достойно за присмех. Нашата епоха придава дълбочина на литературата за пръв път, като изложи истинската същност на живота.

Едно много младо момиче в бяла вечерна рокля попита свенливо:

— Каква е истинската същност на живота, господин Юбанк?

— Страданието — каза Балф Юбанк. — Поражението и страданието.

— Но... но защо? Хората са щастливи... понякога... нали?

— Това е заблуда на хората с повърхностни емоции.

Момичето се изчерви. Една заможна дама, която беше наследила петролна рафинерия, попита виновно:

— Какво да направим, за да издигнем литературния вкус на хората, господин Юбанк?

— Това е голям социален проблем — каза Балф Юбанк. Той беше описан като литературния лидер на епохата, но никога не беше

написал книга, която да е била продадена в повече от три хиляди копия. — Лично аз вярвам, че един закон за изравняване на възможности за литературата ще бъде единственото решение.

— О, нима одобрявате този закон за индустрията? Не знам какво да мисля за него.

— Естествено, че го одобрявам. Нашата култура е затънала в блатото на материализма. Хората са изгубили всичките си духовни ценности при преследването на материално производство и технологично мошеничество. Твърде удобно им е. Ще се върнат към по-благороден живот, ако ги научим как да понасят лишения. Така че трябва да поставим граница пред материалната им алчност.

— Не бях го обмисляла по този начин — каза извинително жената.

— Но как ще действа такъв закон за изравняване на възможностите в литературата, Ралф? — попита Морт Лиди. — Това е нещо ново.

— Името ми е Балф — ядосано каза Юбанк. — И е ново за вас, защото си е моя собствена идея.

— Добре, добре, не искам да се караме, нали? Просто питам — усмихна се Морт Лиди. Той се усмихваше нервно през повечето време. Беше композитор, който пишеше старомодни мелодии за филми и модерни симфонии за рехава аудитория.

— Ще действа съвсем просто — каза Балф Юбанк. — Ще има закон, който ограничава продажбата на всяка книга до десет хиляди копия. Това ще отвори рязко литературния пазар за нови таланти, свежи идеи и некомерсиално писане. Ако на хората се забрани да купуват милиони копия от един и същи боклук, ще бъдат принудени да купуват по-добри книги.

— Звучи разумно — каза Морт Лиди. — Но няма ли да се отрази тежко на банковите сметки на писателите?

— Още по-добре. Само тези, чиито мотиви не включват правене на пари, ще могат да пишат.

— Но господин Юбанк — попита младото момиче с бялата рокля, — какво да правим, ако повече от десет хиляди души искат да си купят някоя книга?

— Десет хиляди читатели са достатъчни за всяка книга.

— Нямам предвид това. Искам да кажа — какво ще стане, ако искат?

— Това няма значение.

— Но ако книгата има хубав сюжет, който...

— Сюжетът е примитивна вулгарност в литературата — презрително каза Балф Юбанк.

Доктор Причът, преминавайки през стаята към бара, се спря и каза:

— Точно така. Също както логиката е примитивна вулгарност във философията.

— Както и мелодията е примитивна вулгарност в музиката — каза Морт Лиди.

— Какъв е целият този шум? — попита Лилиан Риърдън, когато дойде да блести до тях.

— Лилиан, ангел мой — провлачено каза Балф Юбанк, — казах ли ти, че ще посветя новия си роман на теб?

— Благодаря, скъпи.

— Какво е заглавието на новия ви роман? — попита заможната дама.

— „Сърцето е млекар“.

— За какво е?

— За безизходицата.

— Но, господин Юбанк — попита малкото момиче с бялата рокля, изчервявайки се отчаяно, — ако навсякъде има безизходица, за какво да се живее?

— Заради братската любов — мрачно каза Балф Юбанк.

Бъртрам Скъдър се беше отпуснал на бара. Издълженото му, слабо лице изглеждаше сякаш се е свило навътре, с изключение на устата и очите му, които бяха останали да изпъкват като три меки топки. Той беше редактор на списание, наречено „Бъдещето“ и беше написал статия за Ханк Риърдън, озаглавена „Октоподът“.

Бъртрам Скъдър вдигна празната си чаша и я разклати мълчаливо към бармана, за да я напълни. После гълтна от новото си питие, забеляза празната чаша пред Филип Риърдън, който стоеше до него, и размаха пръст, мълчаливо наредждайки на бармана. Не обрна внимание на празната чаша пред Бети Поуп, която стоеше от другата страна на Филип.

— Виж, приятел — каза Бъртрам Скъдър с очи, фокусирани приблизително в посоката на Филип, — независимо дали го харесваш, или не, законът за изравняване на възможностите е голяма стълка напред.

— Какво ви кара да мислите, че не го харесвам, господин Скъдър? — смиreno попита Филип.

— Ами ще наложи ограничения, нали? Дългата ръка на обществото ще ореже малко сметката за ордъоври тук — той махна към бара.

— Защо смятате, че възразявам?

— Значи не възразявате? — попита без любопитство Бъртрам Скъдър.

— Не възразявам! — разгорещи се Филип. — Винаги съм поставял общественото благо над всяко индивидуално съображение. Помагам с времето и парите си на Приятелите на глобалния прогрес в кръстоносния им поход за закона за изравняване на възможностите. Смяtam, че е абсолютно несправедливо един човек да прави всички пробиви и да не оставя нищо за другите.

Бъртрам Скъдър го изгледа несигурно, но без особен интерес.

— Е, това е доста необично и мило от ваша страна — каза той.

— Някои хора приемат моралните проблеми сериозно, господин Скъдър — каза Филип с известна гордост в гласа.

— За какво говори той, Филип? — попита Бети Поуп. — Не познаваме човек, който да притежава повече от един бизнес, нали?

— О, я по-тихо — каза Бъртрам Скъдър с отегчен глас.

— Не разбирам защо е целият този шум около закона за изравняване на възможностите — агресивно каза Бети Поуп с тона на експерт по икономика. — Не виждам защо бизнесмените му се противопоставят. Той е в тяхна собствена полза. Ако всички останали са бедни, няма да имат никакъв пазар за стоките си. Но ако спрат да бъдат себични и споделят благата, които са натрупали, ще имат шанса да работят усилено и да произведат още.

— А аз не виждам защо изобщо трябва да се обръща внимание на индустрите — каза Скъдър. — Когато масите бедстват, а има още блага, е идиотско да се очаква, че хората ще се спрат пред някакво парче хартия, наречено документ за собственост. Правото на собственост е суеверие. Човек владее собствеността само заради

благоволението на тези, които не са му я отнели. Хората могат да я отнемат във всеки един момент. И ако могат, защо да не го направят?

— Би трябало — каза Клод Слейгънхоп. — Имат нужда от нея. Нуждата е единственото нещо, което има значение. Ако хората са в нужда, трябва първо да конфискуваме всичко и после да го обсъждаме.

Клод Слейгънхоп се беше приближил и бе успял да се вмъкне между Филип и Скъдър, като неусетно избутваше Скъдър настрани. Той не беше висок или едър, но имаше квадратни, компактни размери и чупен нос. Той беше председателят на „Приятели на глобалния прогрес“.

— Гладът няма да чака — каза Клод Слейгънхоп. — Идеите са само въздух под налягане. Празният стомах е убедителен факт. Винаги съм казвал във всичките си речи, че не е необходимо да се говори твърде много. Обществото страда от липса на възможности за бизнес в момента, така че ние имаме правото да сграбчим тези възможности, където ги има. Право е онова, което е добро за обществото.

— Не е изкопал цялата руда сам, нали? — изведнъж пискливо извика Филип. — Трябало е да наеме стотици работници. Те са го направили. Защо смята, че е толкова добър?

Двамата мъже го погледнаха — Скъдър с повдигнати вежди, Слейгънхоп безизразно.

— О, Боже! — каза Бети Поуп, спомняйки си за нещо.

Ханк Риърдън стоеше до един прозорец в тъмна ниша в края на салона. Надяваше се никой да не го забележи още няколко минути. Тъкмо се беше измъкнал от една жена на средна възраст, която му разказваше за парapsихичните си преживявания. Стоеше и гледаше навън. В далечината червеният отблъсък на „Риърдън стайл“ се движеше по небето. Той го наблюдаваше, за да изпита миг на облекчение.

Обърна се и погледна залата. Никога не беше харесвал къщата си — беше избор на Лилиан. Но тази вечер подвижните цветове на вечерните рокли задушаваше стаята и й придаваше вид на блъскава празничност. Той обичаше да вижда хората весели, макар че не разбираше точно този начин за забавление.

Погледна цветята, проблясъците на кристалните чаши, голите ръце и рамене на жените. Навън духаше студен вятър, премитайки

празните полета. Той видя тънките клони на едно дърво да се огъват — като ръце, махащи за помощ.

Дървото се открояваше на фона на отблясъка от фабриката.

Не можеше да назове внезапната си емоция. Нямаше думи за нейната причина, за същността или значението ѝ. Част от нея беше радост, но беше тържествена — като да се разкриеш, без да знаеш пред кого.

Когато се върна сред тълпата, той се усмихваше. Но усмивката изчезна изведнъж — той видя влизането на нов гост. Беше Дагни Тагарт.

Лилиан тръгна да я посрещне, изучавайки я любопитно. Бяха се срещали преди, в редки случаи, и ѝ се струваше странно да види Дагни Тагарт във вечерна рокля. Беше черна рокля с корсаж, който падаше като пелерина над едната ръка и рамото, оставяйки другата открита, голото рамо беше единственото украсение на роклята. Когато я видеха в костюмите, които носеше, хората никога не мислеха за тялото ѝ. Черната рокля изглеждаше твърде разголена, защото беше удивително да открият, че линиите на рамото ѝ са крехки и красиви, а диамантената гривна на китката на голата ѝ ръка ѝ придаваше най-женственият възможен вид: видът на окована.

— Госпожице Тагарт, такава чудесна изненада е да ви видя тук — каза Лилиан Риърдън, докато мускулите по лицето ѝ се опитваха да изобразят усмивка. — Дори не дръзнах наистина да се надявам, че покана от мен ще ви отвлече от толкова сериозните ви грижи. Позволете ми да се почувствам поласкана.

Джеймс Тагарт беше влязъл със сестра си. Лилиан му се усмихна, сякаш пишеше набързо послепис, като да го е забелязала за пръв път.

— Здравей, Джеймс. Това е наказанието за твоята популярност — човек обикновено те загубва от поглед при изненадата да види сестра ти.

— Никой не може да те бие по популярност, Лилиан — отговори той с тънка усмивка, — нито пък да те изгуби от поглед.

— Мен ли? Но аз съм се примирила с второто място в сянката на съпруга си. Скромно осъзнавам, че съпрутата на велик човек трябва да се задоволява с отразена слава — не мислите ли така, госпожице Тагарт?

— Не — каза Дагни, — не мисля.

— Дали това е комплимент или упрек, госпожице Тагарт? Но моля да ми простите признанието, че съм безсилна. Кого мога да ви представя? Опасявам се, че мога да ви предложа единствено писатели и артисти, а съм сигурна, че те няма да ви заинтригуват.

— Бих желала да намеря Ханк и да го поздравя.

— Но разбира се. Джеймс, спомняш ли си, че казваше, че искаш да се запознаеш с Балф Юбънк? Да, тук е, ще му кажа, че съм те чула да говориш възторжено за последния му роман на вечерята у госпожа Уиткомб.

Докато прекосяващата стаята, Дагни се чудеше защо бе казала, че иска да намери Ханк Риърдън, какво ѝ беше попречило да признае, че го е видяла в мига, в който влезе.

Риърдън стоеше в другия край на дългата стая и я гледаше. Наблюдаваше я как се приближава, но не пристъпи да я посрещне.

— Здравей, Ханк.

— Добър вечер.

Той се поклони любезно, хладно, а движението на тялото му съответстваше на изисканата официалност на костюма му. Не се усмихна.

— Благодаря ти, че ме покани тази вечер — весело каза тя.

— Не претендирям, че съм знаел, че ще дойдеш.

— Така ли? Тогава се радвам, че госпожа Риърдън е помислила за мен. Исках да направя изключение.

— Изключение?

— Не ходя често по партита.

— Поласкан съм, че си избрала това събитие като изключение — той не добави „госпожице Тагарт“, но прозвуча така, сякаш го беше сторил.

Официалността в поведението му беше толкова неочеквана, че тя не беше в състояние да се нагоди към нея.

— Исках да празнувам — каза тя.

— Да празнуваш годишнината от сватбата ми?

— О, значи е годишнината от сватбата ти? Не знаех.

Поздравления, Ханк.

— Какво искаше да празнуваш?

— Мислех си да си позволя почивка. Мой собствен празник — в твоя и в моя чест.

— Каква е причината?

Тя си мислеше за новия коловоз из скалистите плата на Колорадските планини, който бавно растеше към далечната цел на петролните полета на Уайт. Виждаше синьо-зеления отблъсък на релсите по замръзналата земя, сред изсъхналите плевели, покрай голите камъни и гниещите колиби на полумъртви от глад селца.

— В чест на първите шейсет мили релси от риърдънов метал — отговори тя.

— Оценявам го — тонът на гласа му беше такъв, сякаш казваше „дори не съм чувал за това“.

Тя нямаше какво повече да каже. Чувстваше се, сякаш говори с непознат.

— Вижти, госпожица Тагарт! — наруши мълчанието им весел глас. — Ето това имам предвид, когато казвам, че Ханк Риърдън може да постигне всякакви чудеса!

Техен познат бизнесмен се беше приближил, усмихвайки ѝ се приятно учуден. Тримата често имаха спешни срещи за цените на товарния транспорт и доставките на стомана. Сега той я гледаше, а лицето му отразяваше напълно промяната във вида ѝ — промяна, мислеше си тя, която Риърдън не беше забелязал.

Тя се засмя в отговор на поздрава, без да си позволи да признае неочекваното бодване от разочарованието, недопуснатата мисъл, че иска да види подобно изражение по лицето на Риърдън. Размени няколко изречения с мъжа. Когато се огледа, Риърдън си беше отишъл.

— Значи това е прочутата ви сестра? — каза Балф Юбънк на Джеймс Тагарт, докато гледаше към Дагни в другия край на стаята.

— Не знаех, че сестра ми е прочула — каза Тагарт с лека обида в гласа.

— Но, добри ми човече, тя е необичайно явление в областта на икономиката, така че трябва да очаквате, че хората ще говорят за нея. Сестра ви е симптом за болестта на нашия век. Упадъчен продукт на машинната епоха. Машините разрушиха човечността на человека, отделиха го от земята, лишиха го от естествените му умения, убиха душата му и го превърнаха в безчувствен робот. Ето ви пример за това

— жена, която управлява железопътна компания, вместо да упражнява красивия занаят на ръкоделието и отглеждането на деца.

Риърдън се движеше сред гостите, опитвайки се да не бъде впримчен в разговор. Гледаше стаята и не виждаше никого, до когото да иска да се доближи.

— Я, Ханк Риърдън, вие не сте чак толкова лош, когато ви види човек отблизо, в бърлогата на лъва. Трябва да ни давате пресконференции от време на време, ще ни спечелите.

Риърдън се обърна и невярващо погледна човека, който го беше казал. Беше млад журналист, от по-мърлявите, който работеше в радикален таблоид. Обидната фамилиарност на поведението му сякаш предполагаше, че е избрал да бъде груб с Риърдън, защото знае, че Риърдън никога не би си позволил да се свърже с такъв човек. Той нямаше да го пусне във фабриката, но мъжът беше гост на Лилиан, така че той се овладя и попита сухо:

— Какво искате?

— Толкова сте лош. Имате талант. Технологичен талант. Но, разбира се, аз не съм съгласен с вас за риърдъновия метал.

— Не съм искал съгласието ви.

— Ами Бъртрам Скъдър каза, че вашата политика... — войнствено започна мъжът; сочейки бара, но спря, сякаш беше стигнал по-далеч, отколкото е възнамерявал.

Риърдън погледна мърляватата фигура, отпусната на бара. Лилиан ги беше запознала, но той не беше обърнал внимание на името. Рязко се обърна и се отдалечи, по начин, който не позволяващ на младия никаквец да му досажда.

Лилиан хвърли поглед към лицето му, когато Риърдън се приближи към нея в средата на една група, и без нито една дума я дръпна настрани, където не можеха да ги чуят.

— Да не би това да е Скъдър от „Бъдещето“? — попита той, сочейки.

— Ами да.

Той я погледна мълчаливо, неспособен да повярва, неспособен да намери дори началото на някаква мисъл, чрез която да започне да разбира. Очите ѝ бяха приковани в него.

— Как можа да го поканиш тук? — попита той.

— Хайде, Хенри, не бъди смешен. Не искаш да си тесногръд, нали? Трябва да се научиш да толерираш мненията на другите и да уважаваш правото им на свободно слово.

— В моята къща?

— О, не бъди толкова докачлив.

Той не отговори, защото съзнанието му беше внезапно завладяно, но не от смислени твърдения, а от две картини, които сякаш го гледаха настойчиво. Виждаше статията „Октоподът“ от Бъртрам Скъдър, която не изразяваше идеи, а беше просто кофа с помия, плисната публично — статия, която не съдържаше нито един факт, дори и измислен, а сипеше поток от подигравки и епитети, от които нищо не ставаше ясно, освен мръсната злоба на доноса, която не смята доказателството за необходимо. Видя и линиите на профила на Лилиан, гордата чистота, която беше търсил, когато се беше оженил за нея.

Когато я забеляза отново, разбра, че представата за профила ѝ беше само в съзнанието му, тъй като тя се беше обърнала право срещу него и го гледаше. Във внезапното си завръщане към реалността той помисли, че онова, което вижда в очите ѝ, е удоволствие. Но в следващия миг си напомни, че все още е душевно здрав и това е невъзможно.

— Това е първият път, когато каниш това... — той използва мръсна дума с безчувствена точност — в къщата ми. Това е и последният.

— Как смееш да използваш такива...

— Не спори, Лилиан. Ако го правиш, ще го изхвърля веднага.

Даде ѝ миг, за да може да отговори, да се възпротиви, да му изкриещи, ако иска. Тя остана мълчалива, без да го гледа, само гладките ѝ бузи леко се изопнаха.

Докато се движеше сляпо сред суетата от светлинни, гласове и парфюми, той усети студен полъх на ужас. Знаеше, че трябва да мисли за Лилиан и да намери отговор на загадката за нейния характер, защото това беше откровение, което не можеше да пренебрегне, но не мислеше за нея — и чувстваше ужас, защото знаеше, че отговорът е престанал да го интересува отдавна.

Приливът на умора отново го завладя. Чувстваше се така, сякаш можеше да види уголемяващите се вълни: те не бяха в него, а отвън, и

се плискаха из стаята. За миг се усети сам, изгубен в сива пустиня, нуждаещ се от помощ, знаейки, че никаква помощ няма да дойде. Спра рязко. В осветеното преддверие, в другия край на помещението, той видя високата, арогантна фигура на мъж, който се беше спрятал за миг, преди да влезе. Никога не беше го срещал, но от всички известни лица, които пълнеха страниците на вестниците, това беше точно онова, което ненавиждаше. Беше Франсиско д'Анкония.

Риърдън никога не беше обръщал особено внимание на хора като Бъртрам Скъдър. Но с всеки час от живота си, с напрежението и гордостта на всеки момент, когато мускулите му или съзнанието му са изпитвали болка от усилието, с всяка стъпка, която беше приемал, за да се издигне от мините в Минесота и да превърнат усилията си в злато, с цялото си дълбоко уважение към парите и тяхното значение, той ненавиждаше прахосника, който не знаеше как да заслужи огромния дар на наследеното богатство. А тук беше най-достойният за презрение представител на този вид.

Видя Франсиско д'Анкония да влиза, да се покланя на Лилиан и да се насочва към тълпата така, сякаш притежава стаята, в която никога не беше влизал преди. Главите се обърнаха да го погледнат, сякаш ги дърпаше на въженце след себе си.

Риърдън отново се обърна към Лилиан и каза без гняв, като презрението в гласа му беше се превърнало в развеселеност:

- Не знаех, че познаваш този.
- Срещала съм го на няколко партита.
- И той ли ти е приятел?
- Със сигурност не! — острото ѝ възмущение беше искрено.
- Тогава защо си го поканила?
- Ами не можеш да организираш парти — поне не и сериозно, — без да го поканиш, ако той е в страната. Неудобно е, ако дойде, но е черна точка в очите на обществото, ако не дойде.

Риърдън се засмя. Тя беше обезоръжена — обикновено не признаваше такива неща.

— Виж — каза уморено той, — не искам да ти развалям партито. Но дръж този човек далеч от мен. Не идвай да ми го представяш. Не искам да се запознавам с него. Не знам как ще го направиш, но ти си опитна домакиня, така че го направи.

Дагни замръзна, когато видя Франсиско да се приближава. Той ѝ се поклони, докато минаваше покрай нея. Не спря, но тя знаеше, че е спрятал в съзнанието си. Видя го да се усмихва леко, подчертавайки това, което е разбрал и е решил да не признае. Тя се извърна. Надяваше се да го избягва през остатъка от вечерта.

Балф Юбанк се беше присъединил към групата около доктор Причът и казваше навъсено:

— ... не, не можете да очаквате хората да разберат висшите достижения на философията. Културата трябва да се изземе от ръцете на печалбарите. Трябва ни национална субсидия за литература. Срамота е артистите да бъдат третирани като амбулантни търговци, а творбите им да се продават като сапун.

— По-точно вашето оплакване е, че *не се* продават като сапун? — попита Франсиско д'Анкония.

Не го бяха забелязали да се приближава, разговорът спря като срязан с нож, повечето от тях никога не бяха го срещали, но всички го разпознаха веднага.

— Исках да кажа... — ядосано започна Балф Юбанк и затвори уста. Видя живия интерес по лицата на публиката си, но това вече не беше интерес към философията.

— Виж ти, здравейте, професоре — каза Франсиско и се поклони на доктор Причът.

По лицето на доктора нямаше удоволствие, когато отговори на поздрава и му представи няколко души.

— Тъкмо обсъждахме изключително интересна тема — каза добросъвестната матрона. — Доктор Причът ни казваше, че нищото е всичко.

— Той несъмнено трябва да знае най-много от всички за това — сериозно отговори Франсиско.

— Не предполагах, че познавате доктор Причът толкова добре, сеньор Д'Анкония — каза тя и се учуди защо професорът прие забележката ѝ с неудоволствие.

— Аз съм завършил великото училище, което е взело на работа доктор Причът, университетът „Патрик Хенри“. Но уих при един от неговите предшественици — Хю Акстън.

— Хю Акстън! — ахна привлекателната млада дама. — Но това е невъзможно, сеньор Д'Анкония! Не сте достатъчно възрастен! Аз

мислех, че той е едно от великите имена на... на миналия век.

— Може би по дух, госпожо, но не и в действителност.

— Но аз мислех, че е умрял преди години.

— Нищо подобно. Още е жив.

— Тогава защо нищо не се чува за него?

— Оттегли се преди девет години.

— Не е ли странно? Когато политик или кинозвезда се оттегли, четем за това по първите страници. Но когато един философ се оттегли, хората дори не го забелязват.

— В крайна сметка го забелязват.

Един млад човек каза учудено:

— Мислех, че Хю Акстън е един от тези класици, които никой не изучава вече, освен по история на философията. Наскоро прочетох една статия, която го наричаше последния велик защитник на разума.

— А какво точно е учен Хю Акстън? — попита добросъвестната матрона. Франсиско отвърна:

— Учеше, че всичко е нещо.

— Лоялността ви към вашия учител е похвална, сеньор Д'Анкония — каза доктор Причът сухо. — Можем ли да приемем, че вие сте пример за практическите резултати от неговото учение?

— Такъв съм.

Джеймс Тагарт се беше приближил до групата и очакваше да го забележат.

— Здрави, Франсиско.

— Добър вечер, Джеймс.

— Какво чудесно стечание на обстоятелствата е, че те виждам тук! Много исках да говоря с теб.

— Това е нещо ново. Невинаги е било така.

— Сега се шегуваш, също както едно време — Тагарт се движеше бавно, уж непреднамерено, извън групата, надявайки се да увлече Франсиско със себе си. — Знаеш, че в тази стая няма човек, който да иска да говори с теб.

— Нима? Склонен съм да подозирам обратното — Франсиско го беше последвал послушно, но спря на такова разстояние, че другите да могат да го чуват.

— Опитвах се по всевъзможни начини да се свържа с теб — каза Тагарт — но... но обстоятелствата не ми позволиха да успея.

— Да не се опитваш да скриеш от мен факта, че отказвах да те видя?

— Ами... това е... тоест... защо отказваше?

— Не можех да си представя за какво искаш да говориш с мен.

— За мините „Сан Себастиан“, разбира се! — Тагарт повиши леко глас.

— Е, и какво за тях?

— Ама... Виж, Франсиско, това е сериозно. Това е бедствие, безprecedентно бедствие — и никой не разбира причината. Не знам какво да мисля. Изобщо не го разбирам. Имам право да знам.

— Право? Не си ли старомоден, Джеймс? И какво толкова искаш да знаеш?

— Ами като за начало, тази национализация — какво ще направиш за това?

— Нищо.

— Нищо?!

— Естествено, ти не би искал да направя каквото и да е. Моите мини и твоята железопътна линия бяха отнети по волята на народа. Не би искал да се противопоставя на волята на народа, нали?

— Франсиско, това не е за смях!

— Никога не съм мислил, че е.

— Имам право на обяснение! Дължиш на акционерите си отчет за цялата позорна афера! Защо си взел безполезна мина? Защо пръсна всички тези милиони? Що за мръсен номер е това? Франсиско го гледаше с вежливо учудване.

— Ами, Джеймс — каза той, — аз мислех, че го одобряваш.

— Да го одобрявам?

— Мислех, че смяташ мините „Сан Себастиан“ за практическа реализация на един изключително високоморален идеал. След като толкова често сме били на различни мнения в миналото, мислех, че ще бъдеш доволен да ме видиш да действам в съгласие с твоите принципи.

— За какво говориш?

Франсиско поклати глава със съжаление.

— Не знам защо трябва да наричаш поведението ми мръсно. Мислех, че ще го схванеш като искрено усилие да приложа на практика това, което целият свят проповядва. Не мислят ли всички, че

е лошо да си себичен? Аз бях напълно себеотрицателен относно проекта „Сан Себастиан“. Нима не е лошо да преследваш личен интерес? Нямах каквито и да е лични интереси в него. Не е ли лошо да работиш за печалба? Ами аз не работих за печалба — загубих. Нима всички не са съгласни, че целта и оправданието на индустриталното предприятие не е производството, а прехраната на неговите работници? Мините „Сан Себастиан“ бяха най-изключително успешното предприятие в промишлената история: те не произвеждаха мед, но осигуриха препитание на хиляди хора, които нямаше да могат за цял живот да постигнат това, което изкарваха за един ден работа, която можеха и да не вършат. Не е ли общоприето, че собственикът е паразит и експлоататор, че именно работниците вършат цялата работа и правят продукта възможен? Аз не експлоатирах никого. Не натоварах мините „Сан Себастиан“ с безполезното си присъствие, оставил ги в ръцете на хората, които имат значение. Не наложих мнението си за стойността на собствеността. Оставил това на минен специалист. Той не беше много добър специалист, но отчаяно имаше нужда от тази работа. Не е ли общоприето мнението, че когато наемаш някого на работа, от значение е неговата нужда, а не неговите способности? Не вярват ли всички, че за да получиш благата, трябва единствено да се нуждаеш от тях? Изпълних всяко едно морално предписание на нашата епоха. Очаквах благодарност и почетна грамота. Не разбирам защо ме проклинат.

Сред всеобщото мълчание единственият коментар беше внезапното пискливо кикотене на Бети Поуп: тя не беше разбрала нищо, но видя изражението на безпомощен бяс по лицето на Джеймс Тагарт. Хората гледаха Тагарт и очакваха отговор. Проблемът не ги интересуваше, по-скоро се забавляваха от гледката на нечие притеснение. Тагарт постигна покровителствена усмивка.

— Не очакваш да приема това сериозно, нали? — попита той.

— Беше време — отговори Франсиско, — когато аз не вярвах, че който и да е може да го приеме на сериозно. Грешах.

— Това е възмутително! — започна да се надига гласът на Тагарт. — Абсолютно нечувано е да се отнасяш към обществените си отговорности с такава безразсъдна лековатост!

Той се обърна и бързо се отдалечи. Франсиско вдигна рамене и разтвори ръце:

— Виждате ли? Не мислех, че искаш да говориш с мен.

Риърдън стоеше сам, далеч в другия край на стаята. Филип го забеляза, приближи се и махна на Лилиан, за да я извика.

— Лилиан, не мисля, че Хенри се забавлява — каза той с усмивка, не можеше да се каже дали подигравката в усмивката му е насочена към Лилиан или към Риърдън. — Не можем ли да направим нещо по въпроса?

— Глупости — каза Риърдън.

— Ще ми се знае какво да направя по този въпрос, Филип — каза Лилиан. — Винаги съм искала Хенри да се научи да се отпуска. Той е толкова мрачно сериозен за всичко. Такъв строг пуритан е. Винаги съм искала да го видя пиян, поне веднъж. Но се предадох. Ти какво предлагаш?

— Ами не знам! Но не бива да стои тук сам.

— Зарежи — каза Риърдън. И докато си мислеше мъгливо, че не иска да нарани чувствата им, той не можа да се спре да не добави: — Нямате представа колко усилено се опитвам да ме оставят на мира.

— Ето, виждаш ли? — усмихна се Лилиан на Филип. — Да се наслаждаваш на живота и на хората не е толкова просто, колкото да излееш един тон стомана. Интелектуалните стремежи не се научават на пазара.

Филип се изсмя.

— Не се притеснявам за интелектуалните му стремежи. Колко си сигурна за пуританството, Лилиан? Ако бях на твоето място, нямаше да го оставям свободно да се оглежда наоколо. Има твърде много красиви жени тази вечер.

— Хенри да се занимава с мисли за изневяра? Ласкаеш го, Филип. Надценяваш куражата му — тя се усмихна студено за кратък и подчертан момент, после се отдалечи. Риърдън погледна брат си.

— Какво по дяволите си мислиш, че правиш?

— Спри да се правиш на пуритан! Не носиш ли на майтап?

Докато се движеше безцелно из тълпата, Дагни се чудеше защо е приела поканата за това парти. Отговорът я учуди: защото искаше да види Ханк Риърдън. Докато го наблюдаваше в тълпата, тя осъзна контраста за пръв път. Лицата на другите изглеждаха като сбор от взаимозаменяеми черти, всяко лице се просмукваше и преливаше в анонимността да прилича на останалите, и всички изглеждаха така,

сякаш се разтапяха. Лицето на Риърдън, с острите си черти, със светлосините си очи и пепеляворуса коса, имаше твърдостта на лед — безкомпромисната чистота на линиите му го караха да изглежда сред другите така, сякаш той се движеше сред мъгла, уловен от лъч светлина.

Очите ѝ продължаваха неволно да се връщат към него. Никога не го улови да гледа към нея. Тя не можеше да повярва, че я избягва нарочно, не можеше да има възможна причина за това; и все пак беше сигурна, че е така. Искаше да се доближи до него и да се убеди, че греши. Нещо я спираше и тя не можеше да разбере собственото си колебание.

Риърдън търпеливо понасяше разговора с майка си и две дами, които тя искаше той да забавлява с истории от неговата младост и борба. Той се подчиняваше и си казваше, че тя се гордее с него по свой собствен начин. Но той се чувстваше така, сякаш нещо в поведението ѝ продължаваше да предполага, че тя се е грижала за него през всичките му битки и че тя е източникът на неговия успех. Беше доволен, когато го оставил. След това отново избяга в убежището си до прозореца.

Остана там за малко, облягайки се на уединението си, сякаш беше физическа опора.

— Господин Риърдън — каза странно тих глас до него, — позволете ми да се представя. Казвам се Д'Анкония.

Риърдън се обърна удивен, поведението и гласът на Д'Анкония имаха свойство, на което рядко се беше натъквал преди: тон на истинско уважение.

— Приятно ми е — отговори той. Гласът му беше рязък и сух, но все пак отговори.

— Забелязах, че госпожа Риърдън се старае да избегне необходимостта да ме представи, и мога да отгатна причината. Бихте ли желали да напусна дома ви?

Това, че назова проблема, вместо да го избегне, се различаваше толкова много от обичайното поведение на мъжете, които познаваше, беше толкова внезапно, удивително облекчение, че Риърдън остана безмълвен за миг, изучавайки лицето на Д'Анкония. Франсиско го каза много просто — нито като упрек, нито като оправдание — по начин,

който, странно, признаваше достойнството и на Риърдън, и неговото собствено.

— Не — каза Риърдън, — каквото и друго да сте отгатнали, не съм казвал това.

— Благодаря ви. В такъв случай ще ми позволите да говоря с вас.

— Защо бихте желали да говорите с мен?

— Мотивите ми не могат да ви заинтересуват в момента.

— А разговорът, който аз мога да водя, изобщо не би могъл да заинтересува вас.

— Грешите по отношение на един от двама ни, господин Риърдън, или и на двама ни. Дойдох на този прием единствено, за да се срещна с вас.

Ако досега в тона на Риърдън имаше леко веселие, сега той се втвърди и от него лъхна презрение.

— Започнахте, говорейки направо. Продължете така.

— Това и правя.

— За какво искате да ме видите? Да ме накарате да загубя пари?

Франсиско го погледна от упор.

— Да, в крайна сметка.

— Какво е този път? Златна мина?

Франсиско бавно поклати глава, съзнателната отмереност на движението му придале оттенък на тъга.

— Не — каза той. — Няма да ви продавам нищо. Всъщност не съм се опитвал да продавам медната мина и на Джеймс Тагарт. Той сам дойде при мен. Вие не бихте.

Риърдън се разсмя.

— Ако разбирате толкова, поне имаме смислена основа за разговор. Продължете. Ако нямаете предвид никаква шантава инвестиция, то защо искате да ме видите?

— За да се запозная с вас.

— Това не е отговор. Просто е друг начин да кажете същото нещо.

— Не съвсем, господин Риърдън.

— Освен ако нямаете предвид, че го правите, за да спечелите доверието ми?

— Не. Не харесвам хората, които говорят или мислят с цел да спечелят нечие доверие. Ако действията ти са честни, нямаш нужда от

откраднатото доверие на другите, а само от рационалното им възприятие. Човек, който си проси такъв празен морален чек, има нечестни намерения, независимо дали го признава пред себе си, или не.

Сепнатият поглед на Риърдън към него беше като неволно простирана ръка, която отчаяно опитва да намери опора. Погледът издаваше колко иска да намери тъкмо човек като този, когото виждаше. Сетне Риърдън сведе очи, почти ги затвори, бавно, изключвайки видяното и нуждата. Лицето му беше твърдо — изразяваше строгост, вътрешна строгост, насочена към самия него, изглеждаше сурово и самотно.

— Добре — безизразно каза той. — Какво искате, ако не моето доверие?

— Искам да се науча да ви разбирам.

— За какво?

— По моя лична причина, която няма нужда да ви засяга в момента.

— Какво искате да разберете за мен?

Франсиско мълчаливо погледна навън в мрака. Огънят от фабриката замираше. Имаше само леки червени багри, останали по хоризонта, достатъчни да откроят облаците, разкъсани от измъчената битка на бурята в небето. Неясни очертания продължаваха да вилнеят в пространството и да изчезват — очертанията на клони, но изглеждаха като въплътения бяс на вята.

— Ужасна нощ за всяко животно, останало без подслон в тази равнина — каза Франсиско д'Анкония. — Точно в такива случаи трябва да оценяваме значението на това да сме хора.

Риърдън не отговори веднага, сетне каза, отговаряйки сякаш на себе си, с оттенък на учудване в гласа си:

— Смешно...

— Какво?

— Казахте онова, което си мислех преди малко...

— Така ли?

— Само че нямах думи за него.

— Да ви кажа ли и останалите думи?

— Давайте.

— Стояхте тук и наблюдавахте бурята с най-голямата гордост, която човек може да изпита — защото можете да имате летни цветя и полуголи жени в къщата си в нощ като тази, като демонстрация на вашата победа над бурята. И ако не бяхте вие, повечето от хората тук щяха да бъдат оставени безпомощни на милостта на вятъра, в средата на някоя такава равнина.

— Откъде знаете това?

Докато задаваше въпроса, Риърдън разбра, че мъжът срещу него беше назовал не мислите му, а най-скришната му, най-личната му емоция, и че той, който никога не би признал емоциите си на когото и да е, беше изповядал това с въпроса си. Видя едно почти недоловимо трепване в очите на Франсиско, сякаш се усмихваше или си отбелязваше нещо.

— Какво знаете *вие* за такава гордост? — остро попита Риърдън, сякаш презрението във втория въпрос можеше да изтрие доверието в първия.

— Точно това чувствах и аз някога, когато бях млад.

Риърдън го погледна. В лицето на Франсиско нямаше нито подигравка, нито самосъжаление — фините, изваяни черти и ясните сини очи бяха в спокойна хармония, лицето беше открыто за удар, нетрепващо.

— Защо искате да говорим за това? — попита Риърдън, подтикнат от моментно колебливо състрадание.

— Да речем — като един вид признателност, господин Риърдън.

— Признателност към мен?

— Ако я приемете.

Гласът на Риърдън стана твърд.

— Не съм искал вашето признание. Нямам нужда от него.

— Не съм казал, че имате нужда. Но от всички, които спасявате от бурята тази вечер, аз съм единственият, който ще ви го предложи.

След миг мълчание Риърдън попита тихо, почти със заплаха в гласа:

— Какво се опитвате да направите?

— Привличам вниманието ви върху същността на тези, за които работите.

— Трябва да си човек, който не е работил честно и ден през живота си, за да можеш да си помислиш или да кажеш това — в

презрението в гласа на Риърдън имаше нотка облекчение, беше обезоръжен от съмнението в преценката си за характера на противника си, но сега отново се чувстваше сигурен. — Няма да ме разберете, ако ви кажа, че човекът, който работи, работи за себе си, дори и да мъкне цялата проклета тълпа от такива като вас със себе си. Сега *аз* ще предположа какво си мислите: давай, кажи, че това е зло, че си себичен, надут, жесток. Такъв съм. Изобщо не ме засягат тия глупости — да се работи за други. Аз не го правя.

За пръв път видя никаква лична реакция в очите на Франсиско — израз на нещо целеустремено и младо.

— Единственото грешно нещо в думите ви — отговори Франсиско — е, че изобщо позволявате някой да нарича това зло.

В невярващото мълчание на Риърдън той посочи тълпата в салона:

— Защо искате да ги мъкнете?

— Защото са тълпа отчаяни деца, които се борят да останат живи, отчаяно и с последни сили, докато аз дори не забелязвам товара.

— Защо не им го кажете?

— Кое?

— Че работите за себе си, а не за тях.

— Те го знаят.

— Разбира се, че го знаят. Всеки един от тях тук го знае. Но не мислят, че вие го знаете. И целта на техните усилия е да ви попречат да го разберете.

— Защо трябва да ми пука какво мислят?

— Защото това е битка, в която човек трябва да изрази позицията си ясно.

— Битка? Каква битка? Аз държа камшика. Не се бия с невъоръжени.

— Дали е така? Те имат оръжие срещу вас. То е единственото им оръжие, но е ужасно. Запитайте се някой път какво е.

— И къде го видяхте?

— В непростимия факт, че сте нещастен.

Риърдън можеше да приеме всяка форма на упрек и присъда, която някой можеше да му отправи, но единствената човешка реакция, която не можеше да приеме, беше съжалението. Острието на студен, непокорен гняв го върна в цялостната същност на момента. Той каза,

борейки се да не признае естеството на емоцията, която се надигаше в него:

— Що за безочливост си позволявате? Защо го правите?

— Да кажем — за да ви дам думите, които ви трябват, за времето, в което ще ви потрябват.

— Защо искате да говорите с мен по такъв въпрос?

— С надеждата, че ще го запомните.

Онова, което чувстваше, мислеше си Риърдън, е гняв от непонятния факт, че си беше позволил да се наслаждава на този разговор. Усети неясно, че е предаден, усети намек за непозната опасност.

— Нима очаквате да забравя какво сте? — попита той, знаейки, че тъкмо това е забравил.

— Изобщо не очаквам да мислите за мен.

Под гнева емоцията, която Риърдън не би признал, оставаше неопределена и необмислена — той я усещаше само като лека болка. Ако се беше изправил срещу нея, щеше да разбере, че все още чувства гласа на Франсиско да казва: „Аз съм единственият, който ще ти го предложи... ако го приемеш...“. Чуваше думите и странно тържествения тон на спокойния глас, както и необяснимия си отговор, нещо в него, което искаше да изкреши: „Да!“, да приеме, да каже на този човек, че приема, че има нужда от това, въпреки че нямаше име за това, от което се нуждае — то не беше признателност, а и беше сигурен, че не признателност е имал предвид събеседникът му.

На глас каза:

— Не съм се опитвал да говоря с вас. Но вие поискахте и ще го чуете. За мен има само един вид човешка поквара — човекът без цел.

— Това е така.

— Мога да прости на всички други, те не са порочни, просто са безпомощни. Но вие сте от хората, на които на които не може да се прости.

— Тъкмо от греха на прошката искам да ви предупредя да се пазите.

— Имахте най-добрая шанс в живота. Какво направихте с него? Ако имате достатъчно ум, за да разберете всичко, което казахте, как изобщо можете да говорите с мен? Как можете да се изправите пред

някого, след онова безотговорно унищожение, което извършихте в Мексико?

— Ваше право е да ме осъждате за него, ако искате.

Дагни стоеше на ъгъла на нишата с прозореца и слушаше. Те не я забелязваха. Беше ги видяла заедно и се беше приближила, привлечена от импулс, който не можеше да обясни и на който не можеше да се съпротивлява, изглеждаше жизненоважно да разбере какво си казват тези двама мъже.

Беше чула последните им няколко изречения. Никога не беше вярвала, че ще види Франсиско да поема удари. Можеше да смаже всеки противник в какъвто и да е сблъсък. Но стоеше там и дори не се опитваше да се защитава.

Знаеше, че това не е безразличие, познаваше лицето му достатъчно добре и виждаше усилието, което му струва спокойствието, виждаше едва забележимата линия на мускула, стегнат под бузата му.

— От всички хора, които живеят на гърба на чуждите способности — каза Риърдън, — вие сте единственият истински паразит.

— Дал съм ви повод да мислите така.

— Тогава какво право имате да говорите за значението на това да си човек? Тъкмо вие го предадохте.

— Съжалявам, че ви обидих с това, което с право можете да сметнете за нахалство.

Франсиско се поклони и се обърна, за да се отдалечи. Риърдън каза неволно, без да съзнава, че въпросът отрицава гнева му, че е молба да спре този човек и да го задържи:

— Какво искахте да разберете за мен?

Франсиско се обърна. Изразът на лицето му не беше се променил — все още изльчващо сериозен, вежлив респект.

— Вече го разбрах — отговори той.

Риърдън стоеше и го гледаше, докато той се смесваше с тълпата. Фигурите на един прислужник с кристален поднос и на доктор Причът, който се навеждаше, за да си избере още една филийка, скриха Франсиско от поглед. Риърдън погледна навън в тъмнината — виждаше се единствено вятърът.

Дагни пристъпи напред, когато той излезе от нишата, усмихна му се, канейки го открито на разговор. Той спря. Струваше й се, че е спрятал

с колебание. Тя заговори бързо, за да наруши тишината.

— Ханк, защо има толкова много интелектуалци с мародерски убеждения тук? Не бих ги пуснала в дома си.

Не това искаше да му каже. Но не знаеше какво точно иска да му каже — никога преди не беше се чувствала лишена от дар слово в негово присъствие.

Видя как очите му се присвиват, като затваряща се врата.

— Не виждам причина някой да не ги кани на парти — студено отвърна той.

— Не исках да критикувам избора ти на гости. Но... Опитвах се да не разбирам кой от тях е Бъртрам Скъдър. Ако разбера, ще го зашлева — тя се опита да звучи непринудено. — Не искам да правя сцена, но не съм сигурна, че ще успея да се сдържа. Не можах да повярвам, когато някой ми каза, че госпожа Риърдън го е поканила.

— Аз го поканих.

— Но... — гласът ѝ пропадна. — Защо?

— Не придавам никакво значение на подобни събития.

— Съжалявам, Ханк. Не знаех, че си толкова толерантен. Аз не съм.

Той не каза нищо.

— Знам, че не харесваш партитата. Както и аз. Но понякога се чудя... може би ние сме единствените, които всъщност могат да им се наслаждават.

— Опасявам се, че нямам талант за това.

— Не за това. Но мислиш ли, че някой от тези хора се наслаждава? Просто се мъчат да бъдат по-безчувствени и безцелни от обикновено. Да бъдат лековати и лишени от важност... Знаеш ли, мисля, че само ако човек се чувства невероятно важен, може да се почувства и истински лек.

— Не би ми хрумнало.

— Просто мисъл, която ме притеснява от време на време... Мислех си го на първия си бал... Продължих да си мисля, че партитата трябва да са чествания, а честванията трябва да са само за онези, крито имат какво да честват.

— Никога не съм мислил за това.

Тя не можеше да пригоди думите си към строгата официалност на поведението му, дори не можеше да повярва. Винаги бяха общували

топло в кабинета му. Сега той беше като човек в тесен костюм.

— Ханк, погледни. Ако не познаваше никого от тези хора, нямаше ли да изглежда красиво? Светлините, дрехите, цялото въображение, което е било необходимо, за да го направи възможно...

Тя гледаше из стаята. Не забеляза, че той не последва погледа ѝ. Той гледаше надолу към сенките на голото ѝ рамо — меките, сини сенки, създадени от светлината, която падаше през кичурите на косата ѝ.

— Защо сме оставили всичко на глупаците? Трябваше да бъде наше.

— В какъв смисъл?

— Не знам... Винаги съм очаквала приемите да са вълнуващи и блъскави, като някакво редко питие — тя се засмя с нотка на тъга. — Но и аз не пия. Това е още един символ, който не означава онова, което е трябвало.

Той мълчеше и тя добави:

— Може би има нещо, което сме пропуснали.

— Нямам представа какво е то.

В проблясък на внезапна, отчаяна празнота, тя бе доволна, че той не е разбрал или отговорил, защото чувстваше неясно, че е разкрила твърде много, макар и да не знаеше какво е разкрила. Потръпна, а движението премина през извивката на рамото ѝ като лека конвулсия.

— Просто една стара илюзия — безразлично каза тя. — Просто настроение, което се появява веднъж на една-две години. Само ми покажи последния ценови индекс на стоманата и ще забравя напълно за него.

Не знаеше, че очите му я следят, докато се отдалечаваше от него.

Тя се движеше бавно из стаята, без да поглежда никого. Забеляза малка група, струпана до незапалената камина. Стаята не беше студена, но те стояха там, сякаш усещаха комфорт от мисълта за несъществуващ огън.

— Не знам защо, но започвам да се страхувам от тъмнината. Не, не сега, само когато съм сама. Нощта ме плаши. Нощта като такава.

Говореше стара мома на години, от която лъхаше на добри обносци и безнадеждност. Трите жени и двамата мъже в групата бяха добре облечени, кожата на лицата им беше гладка и добре обгрижвана, но в поведението им личеше някакво притеснение, което държеше

гласовете им с една степен по-тихи от нормалното и заличаваше разликите във възрастта им, като им придаваше все същия сив, износен вид. Това беше видът, който човек можеше да види навсякъде в група уважавани люде. Дагни спря и се заслуша.

— Но скъпа — попита един от тях, — защо трябва да те плаши?

— Не знам — каза старата мома. — Не ме е страх от зверове, обири или нещо такова. Но будувам по цяла нощ. Заспивам едва когато видя небето да избледнява. Много е странно. Всяка вечер, когато се стъмни, имам чувството, че е за последен път, че светлината на деня няма да се върне.

— Братовчедка ми, която живее на крайбрежието в Мейн, ми писа същото — каза една от жените.

— Снощи — продължи старата мома — останах будна заради стрелбата. Цяла нощ гърмяха оръдия, някъде далеч в морето. Нямаше проблясъци, нямаше нищо. Само експлозии, на дълги интервали, някъде в мъглата над Атлантика.

— Четох нещо за това във вестника тази сутрин. Упражнения по стрелба на бреговата охрана.

— Нищо подобно — безразлично каза старата мома. — Всички по крайбрежието знаят какво беше. Рагнар Данешолд. Бреговата охрана се опитваше да го хване.

— Рагнар Данешолд в залива Делауер? — ахна една жена.

— О, да. И казват, че не е за първи път.

— Хванали ли са го?

— Не.

Никой не може да го хване — каза един от мъжете.

— Народна република Норвегия е предложила награда от един милион долара за главата му.

— Това са ужасно много пари за главата на пират.

— Но как ще има ред, сигурност или планиране по света, ако някакъв пират се разхожда свободно из Седемте морета?

— Знаете ли какво е заловил снощи? — попита старата мома. — Големия кораб с хуманитарната помощ, който пращаме на Френската народна република.

— Какво прави със стоките, които завземе?

— А, това вече никой не знае.

— Веднъж срещнах един моряк, от кораб, който той е нападал и който го е виждал лично. Каза, че Рагнар Данешолд има най-чистата златоруса коса и най-страховитото лице в света, лице без намек за каквото и да е чувство. Морякът каза, че ако изобщо някога е имало човек без сърце, то това е той.

— Един мой племенник е виждал кораба на Рагнар Данешолд една нощ, близо до бреговете на Шотландия. Писа ми, че не е могъл да повярва на очите си. Корабът е бил по-добър от всеки друг във флота на Народна република Англия.

— Казват, че го крие в един от ония норвежки фиорди, където и Господ не може да го намери. Там са се криели викингите през Средновековието.

— Има награда за главата му и от Народна република Португалия. Както и от Народна република Турция.

— Казват, че в Норвегия това е национален скандал. Той произлиза от едно от най-добрите им семейства. Изгубили са парите си преди поколения, но името е едно от най-благородните. Руините на замъка им още съществуват. Баща му е епископ. Лишил го е от наследство и го е отльчил от църквата. Но безрезултатно.

— Знаете ли, че Рагнар Данешолд е учили в нашата страна? Естествено. В университета „Патрик Хенри“.

— Нима е възможно?

— О, да. Можете да проверите.

— Това, което ме притеснява... Вижте, не ми харесва. Не ми харесва това, че се появява точно тук, в наши собствени води. Мислех, че такива неща могат да се случат единствено в пустошта. Само в Европа. Но престъпник от такъв мащаб да действа в Делауер, в наши дни!

— Видели са го и близо до Нантъкет. И в Бар Харбър. Помолили са вестниците да не пишат за това.

— Защо?

— Не искат хората да знаят, че флотът не може да се справи с него.

— Не ми харесва. Изглежда странно. Сякаш е нещо, излязло от Средновековието.

Дагни погледна нагоре. Видя Франсиско д'Анкония да стои на няколко крачки. Гледаше я с някакво подчертано любопитство, очите

му бяха подигравателни.

— Живеем в странен свят — каза старата мома с нисък глас.

— Прочетох една статия — равно каза една жена. — В нея се казваше, че неприятните времена са добри за нас. Добре е, че хората обедняват. Да търпиш лишения е морална добродетел.

— Сигурно е така — каза неубедено друга.

— Не бива да се притесняваме. Чух една реч, според която е безполезно да се притесняваме или да обвиняваме някого. Никой не може да промени начина си на действие, просто обстоятелствата са го направили така. Не можем да направим нищо за каквото и да е. Трябва да се научим да го понасяме.

— Така или иначе, каква е ползата? Каква е съдбата на человека? Не е ли била винаги да се надява, но никога да не постига? Мъдрецът е единственият, който не се опитва да се надява.

— Това е правилното отношение.

— Не знам... Вече не знам кое е правилно... Как изобщо можем да разберем?

— Така или иначе, кой е Джон Голт?

Дагни се извърна рязко и се отдалечи. Една от жените я последва.

— Но аз наистина знам — каза тя с мек, тайнствен глас, сякаш споделяше тайна.

— Какво знаете?

— Знам кой е Джон Голт.

— Кой? — попита напрегнато Дагни и спря.

— Познавам човек, който е познавал лично Джон Голт. Този човек е стар приятел на една моя леля. Бил е там и е видял случката. Знаете ли легендата за Атлантида, госпожице Тагарт?

— За какво?

— За Атлантида.

— Ами... смътно.

— Островите на блажените. Така са ги наричали гърците преди хиляди години. Казвали, че Атлантида е място, на което живеят героичните духове, в щастие, непознато на останалата част от света. Място, до което само духовете на героите имали достъп, и което достигали без да умират, защото носели в себе си тайната на живота. Дори и тогава Атлантида била изгубена за човечеството. Но гърците

знаели, че е съществувала. Опитвали се да я намерят. Някои от тях твърдели, че е под земята, скрита в сърцето й. Но повечето от тях твърдели, че е остров. Блестящ остров в Западния океан. Може би са мислели за Америка. Така и не я открили. А векове след това хората казвали, че това е само легенда. Не ѝ вярвали, но не спирали да я търсят, защото знаели, че трябва да я открият.

— Добре, ами Джон Голт?

— Той я е намерил.

Интересът на Дагни беше изчезнал.

— Кой е бил той?

— Джон Голт бил милионер, човек с неоценими богатства. Плавал на яхтата си една нощ в средата на Атлантика, борейки се с най-лошата буря, разразяvalа се някога над света, когато я намерил. Видял я в дълбините, където била потънала, за да избегне досега на хората. Видял кулите на Атлантида да блестят на дъното на океана. Била такава гледка, че който веднъж я видел, не искал повече да гледа останалия свят. Джон Голт потопил кораба си и потънал с целия си екипаж. Всички избрали да го направят. Моят приятел бил единственият оцелял.

— Колко интересно.

— Моят приятел го е видял със собствените си очи — каза жената обидено. — Станало е преди много години. Но семейството на Джон Голт потулило историята.

— И какво е станало с богатството му? Не си спомням да съм чувала някога за богатството на Голт.

— Потънало с него — враждебно добави жената. — Не е необходимо да вярвате.

— Госпожица Тагарт не вярва — каза Франсиско д'Анкония, — но аз вярвам.

Те се обърнаха. Той ги беше последвал и ги гледаше с нахалството на преувеличена убеденост.

— Нима сте вярвали някога в каквото и да е, сеньор Д'Анкония?

— Ядосано попита жената.

— Не, госпожо.

Той се разсмя на рязкото ѝ отдалечаване. Дагни попита студено:

— Къде е смешното?

— Смешното е тази глупачка. Не знае, че всъщност казва истината.

— Да не би да очакваш да повярвам?

— Не.

— Тогава какво ти е толкова забавно?

— Доста неща наоколо. За теб не е ли?

— Не.

— Е, *това* е едно от нещата, които намирам за забавни.

— Франсиско, би ли ме оставил на мира?

— Вече съм го направил. Не забеляза ли, че ти ме заговори първа тази вечер?

— Защо продължаваш да ме зяпаш?

— От любопитство.

— За какво?

— За реакцията ти към нещата, които не намираш за забавни.

— Защо трябва да те интересува реакцията ми към каквото и да е?

— Това си е моят начин да се забавлявам, което между другото ти не правиш, нали, Дагни? Освен това ти си единствената жена тук, която си заслужава да се гледа.

Тя стоеше предизвикателно спокойно, защото в противен случай начинът, по който той я гледаше, изискваше да си тръгне ядосано. Стоеше както винаги, изправена и твърда, с нетърпеливо вдигната глава. Това беше лишената от женственост поза на управник. Но голото ѝ рамо издаваше крехкостта на тялото под черната рокля, а позата само я правеше още по-женствена. Гордата сила ставаше предизвикателство пред нечия по-голяма сила, а крехкостта напомняше, че предизвикателството може да бъде победено. Тя не го осъзнаваше. Не беше срещала никого, способен да го види.

Той каза, гледайки надолу към тялото ѝ:

— Дагни, какво великолепно прахосничество!

Тя трябваше да се обърне и да избяга. Чувстваше как се изчервява, за пръв път от години: изчервяващ се, защото изведнъж разбра, че думите му бяха назовали онова, което тя бе чувствала цяла вечер.

Тя избяга, опитвайки се да не мисли. Музиката я спря. Беше внезапен изблик от радиото. Тя забеляза Морт Лиди, който го беше

пуснал, махайки на група приятели и крещейки:

— Ето го! Това е! Искам да го чуя!

Изригналият звук беше увертюрата на Четвъртия концерт на Хали. Той се издигаше в измъчен триумф и говореше за отрицанието на болката, като химн за далечно видение. След това нотите се разбиха. Сякаш шепа кал и камъчета беше хвърлена по музиката, а онова, което последва, беше звукът от стичането на калта и падането на камъчетата. Концертът на Хали се заклатушка и се превърна в популярен мотив. Мелодията му беше разкъсана, а дупките ѝ — запълнени с хълцане. Великият израз на радост беше станал като дърдорене в бар. И все пак остатъците от мелодията на Хали му придаваха форма — именно мелодията го поддържаше като гръбначен стълб.

— Доста добре, нали? — самохвално и нервно се хилеше Морт Лиди на приятелите си. — Доста добре, а? Най-добрата филмова музика на годината. Докара ми награда. Докара ми дългосочен договор. Да, това е моята музика за „Небе в задния ти двор“.

Дагни стоеше и гледаше стаята, сякаш едното сетиво можеше да замести другото, гледката да изгони звука. Бавно въртеше глава в кръг, опитвайки се да намери опора някъде. Видя Франсиско облегнат на една колона, със скръстени ръце, гледаше право към нея и се смееше.

Не трепери така, мислеше си. Измъкни се оттук. Това беше наблизаването на гняв, който не можеше да контролира. Не казвай нищо. Движи се равномерно. Измъкни се.

Беше започнала да върви, внимателно, много бавно. Чу думите на Лилиан и спря. Лилиан го беше казвала много пъти тази вечер, в отговор на същия въпрос, но Дагни го чуваше за пръв път.

— Това ли? — казваше Лилиан, протягайки ръката си с металната гривна, за да я огледат две доста наконтели дами. — А, не, не е от железарията, а е много специален подарък от мъжа ми. Ами да, разбира се, че е ужасно. Но не виждате ли? Предполага се, че трябва да е безценно. Разбира се, бих го сменила за обикновена диамантена гривна по всяко време, но никак си май никой няма да ми предложи такава срещу него, макар и да е толкова ценно. Защо ли? Скъпа, това е първото нещо, направено изобщо от риърдънов метал.

Дагни не виждаше стаята. Не чуваше музиката. Чувстваше натиска на мъртва тишина в тъпанчетата си. Не знаеше какво е станало преди това, нито пък онова, което трябваше да стане впоследствие. Не

разпознаваше участниците, нито себе си, нито Лилиан, нито Риърдън, нито значението на действията си. Беше един-единствен миг, поразил я извън контекста. Беше чула. Гледаше гривната от синьо-зелен метал.

Усети как нещо се изтрягва от китката ѝ и чу собствения си глас да казва в пълна тишина, съвсем спокойно, глас, студен като скелет, оголен от всяка емоция.

— Ако не си такава страхливка, за каквато те мисля, ще я размениш.

На дланта на ръката си протягаše диамантената си гривна на Лилиан.

— Не говорите сериозно, нали, госпожице Тагарт? — каза женски глас. Не беше гласът на Лилиан, очите на Лилиан бяха приковани в нея. Видя ги. Лилиан знаеше, че говори сериозно.

— Дай ми тази гривна — каза Дагни, вдигайки по-високо дланта си, през която проблясваше диамантената верижка.

— Това е ужасно! — извика някаква жена. Беше странно, че викът се открои толкова остро. Сетне Дагни разбра, че около тях са застанали хора, които стоят и мълчат. Сега чуваше звуковете, дори музиката — беше обезобразеният концерт на Хали, някъде далеч. Видя лицето на Риърдън. Гледаше така, сякаш нещо в самия него беше обезобразено като музиката, тя не знаеше от какво. Той ги наблюдаваше. Устата на Лилиан се изкриви във формата на полумесец. Наподобяваше усмивка. Тя рязко откачи металната гривна, хвърли я на дланта на Дагни и взе диамантената верижка.

— Благодаря ви, госпожице Тагарт — каза тя.

Пръстите на Дагни се сключиха около метала. Чувстваше единствено това, нищо друго.

Лилиан се обърна, защото Риърдън се беше приближил. Той взе диамантената гривна от ръката ѝ, закачи я на китката ѝ, вдигна ръката ѝ до устните си и я целуна. Не погледна Дагни.

Лилиан се засмя — весело, с лекота, привлекателно, връщайки стаята към обичайното ѝ настроение.

— Можете да си я получите обратно, госпожице Тагарт, когато промените мнението си — каза тя.

Дагни се беше обърнала. Чувстваше се спокойна и свободна. Напрежението си беше отишло. Нуждата да се измъкне беше изчезнала.

Тя закопча металната гривна на китката си. Харесваше ѝ да усеща тежестта ѝ върху кожата си. Необяснимо, но почувства польх на женска суета, нещо, което никога не бе изпитвала преди: желанието да я видят да носи точно това украшение.

Чуваше откъслечно възмутени гласове в далечината:

— Най-обидния жест, който някога съм виждала... Беше злобно... Радвам се, че Лилиан ѝ го върна... Пада ѝ се, ако толкова иска да изхвърли няколко хиляди долара...

През останалата част от вечерта Риърдън остана до жена си. Участваше в разговорите ѝ, смееше се с приятелите ѝ, изведнъж се беше превърнал в отаден, внимателен, възхитен съпруг.

Прекосяваше стаята, носейки поднос с питиета, поискани от някого в групата на Лилиан — недодялан акт на непринуденост, който никой не беше го виждал да прави преди, — когато Дагни се приближи към него.

Тя спря и го погледна, сякаш бяха сами в кабинета му. Тя стоеше като управник, с вдигната глава. Той я погледна отгоре. В погледа му — от върховете на пръстите до лицето ѝ, тялото ѝ беше голо, облечено само с неговата метална гривна.

— Съжалявам, Ханк — каза тя, — но трябваше да го направя.

Очите му останаха безизразни, но тя изведнъж разбра какво чувства той — искаше да я зашлеви.

— Не беше необходимо — студено каза той и се отдалечи.

* * *

Беше много късно, когато Риърдън влезе в спалнята на жена си. Тя беше още будна. На нощната ѝ масичка светеше лампа.

Тя лежеше в леглото, облегната на възглавници от светлозелен лен. Нощницата ѝ беше от бледозелен сатен и тя я носеше с недокоснатото съвършенство на манекен от витрина, бляскавите ѝ гънки изглеждаха така, сякаш опаковъчната хартия още шумоли около тях. Светлината, приглушена до оттенъка на ябълков цвят, падаше на масичка, на която имаше книга, чаша плодов сок и тоалетни аксесоари със сребрист блясък, като хирургически инструменти. Ръцете ѝ имаха нюанса на порцелан. На устните ѝ имаше намек за бледорозово

червило. Не показваше признания на изтощение след партито — никакъв признак на живот, който може да бъде изтощен. Мястото беше като декоративна композиция — дама, приготвила се за сън, която не бива да бъде беспокоена.

Той все още носеше вечерното си облекло, вратовръзката му беше разхлабена, а над лицето му висеше кичур коса. Тя го погледна без изненада, сякаш знаеше какво му беше причинил последният час в неговата стая.

Той я гледаше мълчаливо. Отдавна не беше влизал в стаята ѝ. Стоеше и му се искаше и сега да не беше влязъл.

— Не е ли обичайно да си говорим, Хенри?

— Ако искаш.

— Бих желала да изпратиш един от блестящите си експерти от фабриката да погледне нашата пещ. Знаеш ли, че угасна на партито и Саймънс се измъчи, докато я запали отново?... Госпожа Уестън каза, че най-доброто ни постижение е готвачът ни — направо обожавала ордьоврите... Балф Юбънк каза много странно нещо, каза, че си кръстоносец с дим от фабричен комин вместо перо... Радвам се, че не харесваш Франсиско д'Анкония. Не мога да го търпя.

Той не си даде труда да обясни присъствието си, или да прикрие поражението, да го признае, като си тръгне. Изведнъж вече нямаше значение какво предполага или чувства тя. Той отиде до прозореца и остана там, загледан навън.

Зашо се беше омъжила за него? Това беше въпрос, който не беше си задал в деня на сватбата им преди осем години. Оттогава, в измъчената си самота, той си го беше задавал много пъти. Не беше открил отговор.

Не беше заради положението или за пари. Тя произлизаше от старо семейство, което имаше и двете. Името на семейството ѝ не беше сред най-известните и богатството им беше скромно, но и двете бяха достатъчни, за да ѝ позволяят да се включи във висшите кръгове на нюйоркското общество, където я беше срецинал. Преди девет години той се беше появил в Ню Йорк като експлозия, в отблъсъка на успеха на „Риърдън стайл“, успех, който бе смятан за невъзможен от експертите на града. Именно неговото безразличие го направи зрелищен. Той не знаеше, че очакват да се опита да купи пътя си

нагоре в обществото и че очакват удоволствието да му откажат. Той нямаше време да забележи разочарованието им.

Той колебливо посети няколкото обществени събития, на които беше канен от хора, които търсеха благосклонността му. Той не осъзнаваше, но те знаеха, че безупречната му вежливост беше просто снизходителност към хората, които бяха очаквали да го поставят на мястото му — към хората, които казваха, че епохата на достиженията е отминала.

Привличаше го строгостта на Лилиан — конфликтът между строгостта и поведението й. Той никога не беше харесвал когото и да е, нито пък беше очаквал да бъде харесван. Беше запленен от гледката на жена, която очевидно го преследва, но със също така очевидна съпротива, сякаш против волята си, сякаш борейки се с желание, от което се възмущава. Именно тя планира срещата им, след това се изправи студено срещу него, като че ли без да я е грижа, че той го знае. Говореше малко, обвита в мистерия, сякаш му казваше, че никога няма да пробие гордата ѝ откъснатост, с никаква веселост, която се подиграваше и на нейното, и на неговото желание.

Не познаваше много жени. Беше се придвижвал към целта си, отхвърляйки всичко, което не е свързано с нея, както в света, така и в самия себе си. Посветеността на работата му беше като огъня, с който се справяше — огън, който изгаря всеки незначителен елемент, всяка нечистота в белия поток на чистия метал. Беше неспособен на половинчата чувства.

Но имаше моменти, когато чувстваше внезапен прилив на желание, толкова силен, че не можеше да бъде отданен на някая случайна среща. Беше му се отдавал в няколко редки случая през годините, с жени, които си мислеше, че харесва. След това чувстваше гневна празнота — защото беше търсил акт на победа, макар и да не знаеше от какво естество, но отговорът, който получаваше, беше само женско приемане на случайното удоволствие, а той разбираше съвсем ясно, че онова, което е спечелил, няма никакъв смисъл. Оставаше не с чувство на постижение, а с чувство за собствената си деградация. Започна да мрази желанието си. Бореше се с него. Стигна до там да повярва в доктрината, че желанието му е изцяло физическо, не произлиза от съзнанието, а от материята, и той се бунтуваше срещу мисълта, че плътта му може да бъде свободна да избира изборът ѝ е

глух за волята на ума му. Беше прекарал живота си в мини и фабрики, оформяйки материята съгласно желанията си, със силата на ума си, и за него беше непоносимо, че не може да контролира материята на собственото си тяло. Бореше се с това. Беше спечелил всичките си битки срещу неодушевената природа, но точно тази загуби.

Трудността на завоеванието го накара да желае Лилиан.

Тя изглеждаше като жена, която очаква и заслужава пиедестал — това го караше да иска да я довлече в леглото си. Да я довлече, такива бяха думите в съзнанието му, те му причиняваха мрачно удоволствие, чувството за победа, която си струва да се извоюва.

Не можеше да разбере зашо — мислеше, че е някакъв неприличен конфликт, знак за тайна поквара в него, — защо усеща в същото време дълбока гордост при мисълта да даде на някоя жена титлата своя съпруга. Чувството беше тържествено и блескаво, почти сякаш желае да почете една жена, като я притежава.

Лилиан като че ли се вписваше в образа, който той несъзнателно носеше и несъзнателно желаеше да открие — той виждаше грацията, гордостта, чистотата, — останалото беше самият той. Не знаеше, че гледа в отражение.

Спомни си деня, в който Лилиан дойде от Ню Йорк в кабинета му, внезапно решила, и го накара да я разведе из завода. Чу мек, нисък, бездиханен тон — тон на възхищение, който растеше в гласа ѝ, докато го разпитваше за работата му и оглеждаше мястото. Той гледаше изящната ѝ фигура да се движи на фона на бликащите от пещите пламъци, а леките, бързи стъпки на високите ѝ токчета да се препъват из купчините шлака, докато крачеше решително до него.

Погледът в очите ѝ, докато гледаше как се излива една пещ стомана, беше като собственото му чувство, направено видимо. Когато очите ѝ се издигнаха към лицето му, той видя същия поглед, но усилен до степен, която я караше да изглежда безпомощна и смълчана. На вечерята същата вечер той я помоли да се омъжи за него.

Отне му известно време след брака, за да признае пред себе си, че това е мъчение. Още си спомняше нощта, когато го беше признал, когато си беше казал — с обтегнати вени на китките, докато стоеше до леглото, гледайки надолу към Лилиан, — че си заслужава мъчението и че ще го понесе. Лилиан не го гледаше — тя оправяше косата си.

— Сега може ли да отида да спя? — попита тя.

Никога не беше възразявала, никога не му беше отказвала каквото и да е, подчиняващо се винаги, когато той го пожелаеше. Подчиняващо се, сякаш се съобразяващо с правилото, че понякога е нейно задължение да се превръща в неодушевен предмет, предназначен за употреба от съпруга ѝ.

Тя не го порицаваше. Ясно даваше да се разбере, че смята за нормално мъжете да имат позорни инстинкти, които представляват тайната, грозната част от брака. Тя беше снизходително толерантна. Усмихваше се с развеселено отвращение на силата на онова, което той изпитваше.

— Това е най-позорното развлечение, което познавам — веднъж му каза тя, — но никога не съм поддържала илюзията, че мъжете са по-висши от животните.

Желанието му към нея беше умряло през първата седмица от брака им. Онова, което беше останало, беше просто нужда, която той не можеше да унищожи. Никога не беше влизал в публичен дом — понякога си мислеше, че самобичуването, което ще преживее там, не може да е по-лошо от това, което усещаше, когато биваше принуден да влезе в спалнята на жена си.

Често я заварваше да чете книга. Тя я отместваше, отбелязвайки страницата с бяла лента. Когато той лежеше изтощен, със затворени очи, все още задъхан, тя палеше лампата, взимаше книгата и продължаваше да чете.

Той си казваше, че заслужава мъчението, защото си беше пожелал никога да не я докосва отново и никога не успяваше да издържи на решението си. Презираше се за това. Презираше нуждата, в която нямаше и частица наслада или смисъл, която беше се превърнала просто в нужда от женско тяло, безименно тяло, принадлежащо на жена, която трябваше да забрави, докато я държи в прегръдките си. Убеждаваше се все повече, че тази нужда е поквара.

Не осъждаше Лилиан. Изпитваше към нея тъжно, безразлично уважение. Омразата му към собственото му желание го беше накарала да приеме доктрината, че жените са чисти и че чистата жена е неспособна на физическо удоволствие.

През тихата агония на годините на брака им имаше само една мисъл, която той не можеше да си позволи: мисълта за изневяра. Беше дал дума. Възнамеряваше да я спази. Това не беше вярност към

Лилиан — не личността на Лилиан искаше да защити от безчестие, а личността на съпругата си.

Тъкмо за това си мислеше сега, застанал до прозореца. Не искаше да влиза в стаята ѝ. Беше се борил срещу това. Беше се борил още по-ожесточено срещу осъзнаването на конкретната причина, поради която нямаше да го понесе тази вечер. Сетне, като я видя, изведнъж разбра, че няма да я докосне. Причината, която го беше довела тук тази вечер, беше същата, която го правеше невъзможно.

Стоеше неподвижен, усещайки се свободен от желанието, усещайки мрачното успокоение на безразличието към тялото си, към тази стая, дори към присъствието ѝ тук. Беше се отвърнал от нея, за да не вижда лакираната ѝ непорочност. Смяташе, че трябва да усеща уважение. Но усещаше погнуса.

— … но доктор Причът каза, че нашата култура умира, защото университетите ни трябва да зависят от подаянията на месарите, железарите и доставчиците на закуски.

Зашо ли се беше омъжила за него? Този ясен, свеж глас не говореше наслуки. Тя знаеше защо е дошъл тук. Знаеше какво ще му причини, ако я види да взима малка сребърна пила и да продължи да говори весело, пилейки ноктите си. Говореше за партито.

Но не спомена Бъртрам Скъдър, нито Дагни Тагарт.

Какво беше търсила в брака си с него? Той усещаше присъствието на някаква студена, движеща сила в нея, но не намираше в това нищо осъдително. Никога не се бе опитвала да го използва. Не искаше нищо от него. Не намираше удовлетворение в престижа на индустриалната мощ — презираше я, предпочиташе собствения си приятелски кръг. Не преследваше пари — харчеше малко и беше безразлична към екстравагантността, която той можеше да си позволи. Той нямаше право да я обвинява или дори да прекрати връзката. Тя беше почтена съпруга в техния брак. Не искаше нищо материално от него.

Той се обърна и я погледна уморено.

— Следващия път, когато даваш прием — каза той, — се придържай към собствената си тълпа. Не кани хора, за които мислиш, че са ми приятели. Не държа да ги срещам в общество.

Тя се засмя, изненадана и поласкана.

— Не те обвинявам, скъпи — каза тя.

Той излезе, без да добави нищо.

Какво искаше от него? Какво преследваше? Във Вселената, която той познаваше, нямаше отговор.

ГЛАВА VII

ЕКСПЛОАТАТОРИТЕ И ЕКСПЛОАТИРАНИТЕ

Релсите се изкачваха между скалите до петролните кули, а петролните кули се издигаха до небето. Дагни стоеше на моста и гледаше хребета на хълма, където слънцето огряваше парче метал на върха на най-високото съоръжение.

Изглеждаше като бяла факла, запалена над снега по върховете на „Уайът Ойл“. През пролетта, мислеше си тя, коловозите щяха да срещнат линията, която нарастваше към тях от Шайнен. Спусна поглед по синьо-зелените релси, които започваха от кулите, слизаха, пресичаха моста и минаваха покрай нея. Обърна глава и ги проследи през ясния въздух, докато те продължаваха да правят огромни завои, окачени по склоновете на планините, някъде далеч, до края на новите коловози, където един локомотивен кран, като ръка с оголени кости и жили, се движеше изопнат на фона на небето.

Покрай нея мина влекач, натоварен със синьо-зелени спонове релси. Звукът от свредели идващие като постоянен тътен далеч отдолу, където мъжете, люлеещи се на метални кабели, изрязваха правата каменна стена на каньона, за да подсилят подпорите на моста. Можеше да види долу по линията как мъжете работят с ръце, вдървени от напрежението в мускулите, докато държаха ръкохватките на машините за полагане на тръверси.

— Мускули, госпожице Тагарт — беше ѝ казал Бен Нийли, изпълнителят, — мускули — само това е необходимо, за да се построи каквото и да е на този свят.

Изглежда никъде нямаше изпълнител, равен на Макнамара. Тя беше взела най-добрания, когото успя да намери. Нямаше инженер от персонала на „Тагарт“, на когото да се довери да надзира работата — всички бяха скептични относно новия материал.

— Честно казано, госпожице Тагарт — беше казал главният инженер, — тъй като това е експеримент, който никой не е опитвал преди, не мисля, че е честно да бъде моя отговорност.

— Ще бъде моя — беше отговорила тя.

Той беше на малко повече от четиридесет и беше запазил лековатите маниери от колежа, който беше завършил. Някога „Тагарт Трансконтинентал“ имаше главен инженер: мълчалив, посивял, самообразовал се човек, който не можеше да срещне достоен противник в която и да е железопътна компания. Той беше напуснал преди пет години.

Тя погледна надолу по моста. Стоеше на тънка стоманена греда над пропаст, която беше разцепила планината на дълбочина петстотин метра. Някъде далеч, на дъното, тя можеше да различи неясните очертания на сухо речно корито, струпаните речни камъни, дърветата, изкривени от вековете. Чудеше се дали камъните, трупите и мускулите могат да прехвърлят мост над този каньон. Чудеше се защо изведенъж се замисли, че пещерните хора са живели голи на дъното на този каньон хилядолетия наред.

Погледна нагоре към нефтените полета на Уайът. При кладенците коловозът се разклоняваше. Тя видя малките шайби на стрелките, показващи се от снега. Бяха метални, същите като онези, които бяха пръснати незабелязано из цялата страна — но тези блещукаха на слънцето и блясъкът им беше синьо-зелен. Те ѝ напомняха многото часове тихо, спокойно, търпеливо говорене, в опит да уцели мишената без център, каквато беше господин Моуън — президентът на „Обединената компания за стрелки и семафори“ в Кънектикът.

— Но госпожице Тагарт, скъпа госпожице Тагарт! Моята компания обслужва вашата от поколения, вашият дядо е бил първият клиент на моя дядо, така че не можете да се съмнявате в готовността ни да направим всичко, което искате, но... не споменахте ли стрелки, направени от риърдънов метал?

— Да.

— Но госпожице Тагарт! Разберете какво означава да трябва да работим с този метал. Знаете ли, че не се топи при по-малко от четири хиляди градуса? Чудесно ли? Ами вероятно е чудесно за производителите на двигатели, но аз си мисля, че това означава нов

модел пещ, изцяло нов процес, хора за обучаване, объркване на графици, отмяна на правила за работа, всичко да се обърка и после само Бог знае дали ще излезе както трябва или не!... Откъде знаете, госпожице Тагарт?... Как можете да знаете, при условие, че не е правено никога преди?... Ами аз не мога да кажа, че металът е добър, или пък че не е... Ами не, не мога да кажа, дали е произведен от гений, както твърдите, или просто е още една измама, както твърдят доста хора, госпожице Тагарт, доста хора... Е, не, не мога да кажа, че едното или другото имат значение, но кой съм аз, за да поемам рискове с тази работа?

Тя беше удвоила цената на поръчката. Риърдън беше изпратил двама металурзи да подгответ хората на Моуън, да ги обучат, да им покажат, да им обяснят всяка стъпка от процеса, и беше платила заплатите на служителите на Моуън, докато ги обучаваха.

Погледна болтовете по релсите в краката си. Те напомняха за нощта, когато беше чула, че леяната „Съмит“ в Илинойс, единствената компания, пожелала да направи болтове от риърдънов метал, беше банкротирана, преди да достави половината ѝ поръчка. Тя беше летяла до Чикаго същата нощ: беше извадила от леглата им трима адвокати, един съдия и един щатски конгресмен: беше подкупила двама от тях и заплашила останалите: и беше получила документ — извънредно разрешение, чиято легалност никой нямаше да може да оспори: беше успяла да отключи катинарите на вратите на „Съмит“; и там беше видяла екип от полуголи работници да работи на пещите преди прозорците да посивеят от светлината на деня. Екипите бяха останали на работа под ръководството на инженер на Тагарт и металург на Риърдън. Възстановяването на линията „Рио Норте“ не беше забавено.

Тя слушаше звуците от свределите. Работата се забави само веднъж, когато започваха пробиването за подпорите на моста.

— Нищо не можах да направя, госпожице Тагарт — беше казал Бен Нийли обидено. — Знаете колко бързо се износват главите на свределите. Получавам ги по поръчка, но „Инкорпорейтид Туул“ са се натъкнали на малък проблем, и те не са успели да направят нищо — „Асошиейтед Стийл“ е закъсняла с доставката на стомана, така че можем единствено да чакаме. Няма полза да се ядосвате, госпожице Тагарт, правя най-доброто, на което съм способен.

— Наела съм ви да свършите работата, а не най-доброто, на което сте способен — каквото и да е то.

— Странни неща говорите. Това е непопулярно поведение, госпожице Тагарт, изключително непопулярно.

— Забравете „Инкорпорейтид Туул“. Забравете стоманата. Поръчайте да ви направят главите от риърдънов метал.

— Не и аз. Имах достатъчно неприятности с проклетото нещо в тия ваши релси. Няма да си съсипвам собственото оборудване.

— Глава на свредел от риърдънов метал ще надживее три стоманени.

— Може би.

— Казах ви да ги поръчате.

— Кой ще плати за това?

— Аз.

— Кой ще ми намери производител?

Тя се беше обадила на Риърдън. Той беше намерил изоставена фабрика за инструменти, отдавна излязла от употреба. Час по-късно я беше купил от роднините на последния ѝ собственик. В рамките на един ден фабrikата беше отворена отново. След седмица главите за свределите от риърдънов метал бяха доставени при моста в Колорадо.

Тя гледаше моста. Той олицетворяваше един зле решен проблем, но трябваше да го приеме. Мостът — четиристотин метра стомана над черната пропаст — беше построен по времето на сина на Нат Тагарт. Отдавна не беше безопасен — беше закърпен със стоманени подпорни греди, после с железни, най-сетне с дървени — не си струваше кърпенето.

Беше измислила нов мост от Риърдънов метал. Беше помолила главния си инженер да представи проект и оценка на разходите.

Проектът беше за стоманен мост, непохватно преоразмерен, за да се съобрази с по-голямата якост на новия метал — разходите правеха проекта немислим.

— Извинете, госпожице Тагарт — обидено беше казал той, — не знам какво искате да кажете с това, че не съм използвал метала. Този дизайн е адаптация на най-добрите известни мостове. Какво друго очаквате?

— Нов строителен метод.

— Какво имате пред вид под нов метод?

— Имам пред вид, че когато хората са се сдобили със стомана за строеж, те не са я използвали, за да правят стоманени копия на дървени мостове.

И беше добавила уморено:

— Направете ми оценка на това, от което ще имаме нужда, така че старият мост да трае още пет години.

— Да, госпожице Тагарт — бодро беше казал той. — Ако го подсилим със стомана...

— Ще го подсилим с риърдънов метал.

— Да, госпожице Тагарт — студено беше казал той.

Тя гледаше покритите със сняг планини. Понякога работата ѝ в Ню Йорк изглеждаше тежка. Когато имаше бели петна, спираше в средата на кабинета си, парализирана от отчаяние заради неумолимостта на времето, което не можеше да разтегли в ден, когато спешните срещи следваха една след друга; когато обсъждаше износени дизелови локомотиви, изгнили товарни вагони, излезли от строя семафори, падащи приходи; когато мислеше за последната спешна нужда по строежа на „Рио Норте“; когато говореше, а две линии от синьо-зелен метал пресичаха съзнанието ѝ; когато прекърсяваше преговорите, разбирайки изведнъж защо някоя новина я е притеснила и хващаща слушалката, за да се обади на изпълнителя и да каже:

— Откъде взимате храната за хората си?... Така си и помислих. „Бартън и Джоунс“ от Денвър са фалирали вчера. По-добре намерете веднага друг доставчик, ако не искате да умрете от глад.

Строеше цялата линия от бюрото си в Ню Йорк. Изглеждаше трудно. Но сега гледаше коловоза. Той растеше и щеше да бъде завършен навреме.

Чу резки, забързани стъпки и се обърна. Един мъж идваше нагоре по коловоза. Беше висок и млад, на тъмнокосата му глава нямаше шапка, въпреки студения вятър, носеше работническо кожено яке, но не изглеждаше като работник — походката му издаваше твърде много властна увереност. Не можа да разпознае лицето му, докато не дойде по-близо. Беше Елис Уайт. Не беше го виждала от разговора в кабинета си.

Той се приближи, спря, погледна я и се усмихна.

— Здравей, Дагни — каза той.

Последва моментна емоция и тя разбра всичко, което тези две думи означаваха. Беше прошка, разбиране, признание. Беше поздрав.

Тя се засмя като дете, щастлива, че всичко е наред.

— Здравей — каза тя и протегна ръка.

Неговата ръка задържа нейната за миг повече, отколкото изискваше поздравът. Това беше техният подпись под обсъден и разбран договор.

— Кажи на Нийли да сложи нови заграждения за сняг на миля и половина в прохода Гранада — каза той. — Старите са изгнили. Няма да издържат още една буря. Прати му ротативен снегорин. Той разполага с някаква купчина желязо, която не може да изрине и задния му двор. Големите снегове ще дойдат всеки момент.

Тя го огледа за миг.

— Колко често го правиш? — попита тя.

— Кое?

— Да идваш и да наблюдаваш работата.

— От време на време. Когато имам време. Защо?

— Беше ли тук, когато се срути скалата?

— Да.

— Учудих се колко бързо и добре разчистиха линията, когато получих доклада. Накара ме да мисля, че Нийли е по-добър, отколкото съм предполагала.

— Не е.

— Ти ли организира системата за прекарване на дневните му доставки до линията?

— Естествено. Хората му губеха половината си време, за да търсят разни неща. Кажи му да си види резервоарите. Някоя нощ ще замръзнат. Виж дали можеш да му намериш друг багер за канавки. Не ми харесва видът на този, който има. Провери и кабелите му.

Тя го погледна за момент.

— Благодаря, Елис.

Той се усмихна и се отдалечи. Тя го гледаше как преминава по моста и тръгна по дългия път нагоре към сондажните кули.

— Мисли си, че притежава всичко, нали?

Тя се обръна изненадана. Бен Нийли се беше приближил. Палецът му сочеше към Елис Уайът.

— Кое всичко?

— Железопътната линия, госпожице Тагарт. Вашата линия. А може би и целия свят. Това си мисли.

Бен Нийли беше набит човек с меко, навъсено лице. Очите му бяха упорити и празни. На синкавата светлина на снега кожата му имаше оттенък на масло.

— Защо продължава да се мотае тук? — каза той. — Сякаш само той разбира от работата на всички. Високомерен фукльо. За кого се мисли?

— Върви по дяволите — спокойно каза Дагни, без да повишава глас.

Нийли така и не разбра какво я накара да го каже. Но някаква част от него, по някакъв негов си начин, го знаеше: за нея беше шокиращо, че той не беше шокиран. Не каза нищо.

— Да отидем в щаба ти — уморено каза тя, сочейки към стария вагон на един хълм в далечината. — Вземи някой, който да записва.

— Ами за тези траверси, госпожице Тагарт? — припряно каза той, като тръгнаха. — Господин Коулман от вашия офис ги одобри. Не каза нищо за прекалено износване. Не виждам защо мислите, че са...

— Казах, че ще ги смените.

Когато излезе от вагона — изтощена от двучасовите усилия да бъде търпелива, да инструктира, да обяснява, — тя видя автомобил, паркиран на разбития черен път; черна двуместна кола, блестяща и нова. Една нова кола беше удивителна гледка навсякъде — човек не ги виждаше често.

Тя се огледа и хълъцна при вида на високата фигура, застанала до подпората на моста. Беше Ханк Риърдън — не очакваше да го види в Колорадо. Изглеждаше погълнат от изчисления, с молив и бележник в ръка. Дрехите му привличаха внимание също като колата, и то по същата причина — носеше прост тренчкот и шапка със скосена периферия, но те бяха с такова високо качество, толкова очебийно скъпи, че изглеждаха показни сред оръфяните дрехи на тълпата навсякъде — още по-видимо, защото той ги носеше съвсем естествено.

Изведнъж осъзна, че тича към него — всяка следа от изтощение беше изчезнала. После си спомни, че не го е виждала от партито. Спря се. Той я видя, помаха й за поздрав с жест на удоволствие и учудване и тръгна да я посрещне. Усмихваше се.

— Здравей — каза той. — Първо посещение на обекта?

- Пето за три месеца.
- Не знаех, че си тук. Никой не ми каза.
- Мислех, че все някой ден ще се предадеш.
- Да се предам?
- Ще се предадеш и ще дойдеш да видиш това. Това е твоят метал. Как ти се струва?
- Той се огледа наоколо.
- Ако решиш някога да напуснеш железопътния бизнес, уведоми ме.
- Работа ли ще ми дадеш?
- По всяко време.
- Тя го погледна за миг.
- Шегуваш се само наполовина, Ханк. Мисля, че ще ти хареса
- да дойда и да те моля за работа. Да ти стана служител, вместо клиент. Да ми даваш заповеди, на които да се подчинявам.
- Да, така е.
- Тя каза с твърдо изражение:
- Не напускай стоманения бизнес. Не мога да ти обещая работа в железните.
- Той се засмя.
- Не се и опитвай.
- Какво?
- Да печелиш битка, чиито условия съм определил аз.
- Тя не отговори. Беше поразена от това, което думите му я накараха да почувства — не беше емоция, а физическо усещане за удоволствие, което не можеше да назове или разбере.
- Случайно — каза той, — това не е първото ми пътуване. Бях тук вчера.
- Така ли? Защо?
- Ами дойдох до Колорадо по моя собствена работа, та реших да хвърля един поглед.
- Какво целиш?
- Защо мислиш, че целя нещо?
- Нямаше да губиш време, за да идваш само за един поглед. Не и два пъти.
- Той се засмя.
- Така е.

И посочи моста:

- Това целя.
- Какво за него?
- Готово е за скрап.
- Да не мислиш, че не знам?

— Видях спецификациите на поръчката ти за греди от риърдънов метал за този мост. Хабиш си парите. Разликата между онова, което планираш да похарчиш за временно решение, което ще трае няколко години, и цената на нов мост от риърдънов метал е толкова малка, че не виждам защо си даваш зор да запазиш този музейен експонат.

— Мислех за нов мост от риърдънов метал, даже накарах инженерите си да ми дадат оценка.

- И какво ти казаха?
- Два miliona долара.
- Боже Господи!
- Ти какво би казал?
- Осемстотин хиляди.

Тя го погледна. Знаеше, че никога не говори просто ей така. Тя попита, опитвайки се да звучи спокойно:

- Как?
- Ето така.

Той ѝ показва бележника си. Тя видя разпръснатите бележки, многото числа, няколкото груби скици. Разбра схемата му, преди да я е обяснил до край. Не забеляза, че са седнали върху купчина замръзнали дърва, че краката ѝ са притиснати към грубите дъски и че усеща студа през тънките си чорапи. Бяха наведени над няколко листчета хартия, които можеха да позволят на хиляди тонове товар да пресекат отрязък от празно пространство. Гласът му звучеше остро и ясно, докато ѝ обясняваше опъна, натиска, напора, налягането на вятъра. Мостът трябваше да бъде монолитна, четиристотин метрова конструкция. Беше измислил нов вид сводове. Никога не бяха правени преди и не можеха да бъдат направени, освен с греди, които имаха якостта и лекотата на риърдъновия метал.

— Ханк — попита тя, — нима си изобретил това за два дни?

— Боже, не. Изобретих го много преди да имам риърдъновия метал. Измислих го, докато произвеждах стомана за мостове. Освен

всичко друго исках метал, с който това да може да се направи. Дойдох тук, просто за да видя твоя специфичен проблем лично.

Той се разсмя, като видя бавното движение на ръката ѝ пред очите ѝ, горчивата бръчка вътре на устата ѝ, сякаш се опитваше да изтриве нещата, срещу които беше водила такава изтощителна, безрадостна битка.

— Това е само груба схема — каза той, — но разбиращ, мисля, какво може да се направи?

— Не мога да ти кажа всичко, което разбирам, Ханк.

— Не се притеснявай. Знам.

— Спасяваш „Тагарт Трансконтинентал“ за втори път.

— Едно време беше по-добър психолог.

— Какво искаш да кажеш?

— Защо трябва да ми пука да спасявам „Тагарт Трансконтинентал“? Не знаеш ли, че искам да имам мост от риърдънов метал, който да покажа на цялата страна?

— Да, Ханк. Знам.

— Има твърде много хора, които пищят, че релсите от риърдънов метал не са безопасни. Така че реших да им дам нещо истинско, за което да пищят. Нека видят мост от риърдънов метал.

Тя го погледна и се засмя с истинска наслада.

— Това пък какво е? — попита той.

— Ханк, не познавам никого, ама съвсем никого на света, който би измислил такъв отговор за хората при такива обстоятелства. Освен теб.

— Ами ти? Би ли искала да създадеш отговора с мен и да се изправиш срещу същите крясьци?

— Знаеш, че искам.

— Да. Знам.

Той я погледна с присвити очи — не се смееше като нея, но погледът беше равносилен.

Изведнъж тя си спомни последната им среща на партито. Споменът изглеждаше невероятен. Лекотата помежду им и странното, замайващо чувство, че това е единствената лекота, която и двамата са усещали някъде — правеше мисълта за враждебност невъзможна. Но тя знаеше, че партито се беше състояло, а той се държеше, сякаш не беше.

Отидоха до ръба на каньона. Заедно погледнаха към тъмната бездна, към скалната стена от другата ѝ страна, към слънцето високо над кулите на „Уайт Ойл“. Тя стоеше разкрачена над замръзналите камъни, силно стегната срещу вятъра. Можеше да усети, без да го докосва, линията на гърдите му зад рамото си. Вятърът развяващ палтото ѝ в краката му.

— Ханк, мислиш ли, че можем да го построим навреме? Остават само шест месеца.

— Естествено. Ще отнеме по-малко време и труд от всеки друг мост. Нека накарам инженерите си да поработят върху основната схема и ще ти я изпратя. Без задължения от твоя страна. Просто я погледни и виж сама дали ще можеш да си я позволиш. Ще можеш. После можеш да оставиш твоите колежанчета да поработят върху детайлите.

— Ами металът?

— Ще бъде излят и валцован, дори да трябва да зарежа всяка друга поръчка в завода.

— Ще го произведеш при толкова кратко предизвестие?

— Да съм ти забавял поръчка някога?

— Не. Но както вървят нещата напоследък, може и да не си в състояние да го направиш.

— С кого си мислиш, че говориш — с Орън Бойл?

— Тя се засмя.

— Добре. Прати ми чертежите колкото се може по-скоро. Ще ги погледна и ще те уведомя до четиридесет и осем часа. А що се отнася до моите колежанчета... — тя спря и се намръщи. — Ханк, защо напоследък е толкова трудно да намериш свестни хора за каквато и да е работа?

— Не знам...

Той погледна силуeta на планините, врязан в небето. Тънка струйка дим се издигаше от долината в далечината.

— Виждала ли си новите градове в Колорадо и фабриките им? — попита той.

— Да.

— Великолепно е, нали? Да видиш амбициозни хора, които са събрали тук от всяко кътче на страната. Всички са млади, всичките започват от нищо и местят планини.

— Коя планина си решил да преместиш?

— Защо?

— Какво правиш в Колорадо?

Той се усмихна.

— Търся мини.

— Какви мини?

— Медни.

— Боже Господи, нямаш ли си достатъчно работа?

— Знам, че е сложно. Но доставките на мед стават напълно ненадеждни. Изглежда няма нито една първокласна компания, останала в бизнеса в тази страна, а аз не искам да си имам работа с „Д'Анкония мед“. Не вярвам на този плейбой.

— Не те виня — каза тя, гледайки встрани.

— Така че, ако не е останал никой компетентен, който да го направи, ще трябва да си изкопая собствена мед, както копая и желязната си руда. Не мога да рискувам да бъда забавен от тия аварии и недостиг. За риърдъновия метал ми трябва доста мед.

— Купи ли мината?

— Още не. Има няколко проблема за разрешаване. Да намеря хора, оборудване, транспорт.

— Охо — тя се разсмя. — Ще си говорим за построяване на разклонение на линията?

— Может. Няма граници на възможностите в този щат. Знаеш ли, че тук има всякакви природни богатства, които чакат недокоснати? И как само растат заводите им! Чувствам се десет години по-млад, като дойда тук.

— А аз не — тя гледаше на изток, отвъд планините. — Аз мисля за контраста навсякъде другаде по системата на Тагарт. Има по-малко стоки за транспортиране, с всяка година произведеният тонаж спада. Сякаш... Ханк, какво става със страната?

— Не знам.

— Продължавам да си мисля за това, което ни казваха в училище — че слънцето губи енергия, става по-студено с всяка година. Помня как се чудех как ще изглеждат последните дни на света. Мисля... че ще бъде като сега. Ще става по-студено и всичко ще спира.

— Никога не съм вярвал в тази история. Навремето мислех, че ако слънцето се източи, хората ще намерят заместител.

— Така ли? Странно. И аз си мислех същото.

— Той посочи струйката дим.
— Ето го новият ти изгрев. Ще подхрани останалите.
— Ако не спре.
— Мислиш ли, че може да бъде спрян?
— Тя погледна релсите под краката си и каза:
— Не.

— Той се засмя. Погледна към релсите, погледът му се премести по коловоза, по склоновете на планината, до крана в далечината. Тя видя две неща, сякаш за миг двете останаха единствени в полезнерието ѝ: очертанията на профила му и синьо-зелената нишка, блестяща в пространството.

— Направихме го, нали? — каза той.

— Като отплата за всичките усилия, за безсънните нощи, за мълчаливата вяра, въпреки отчаянието, този момент беше всичко, което тя искаше.

— Да. Направихме го.

— Тя погледна встрани, забеляза един стар кран на страничната линия и помисли, че кабелите му са износени и имат нужда от подмяна. Това беше някаква страхотна яснота отвъд емоциите, след като си бил награден да изпиташ всичко, което може да се почувства. Тяхното постижение, си помисли тя, и момента на признанието му, на притежанието му — каква по-голяма интимност можеха да споделят? Сега беше свободна да посрещне и най-простите и всекидневни проблеми, защото нищо за нея вече не можеше да бъде лишено от значение.

— Зачуди се защо е сигурна, че се чувства тъкмо така. Той се обърна рязко и тръгна към колата си, тя го последва. Не се погледнаха.

— Трябва да тръгна на Изток след час — каза той.

— Тя посочи колата.

— Откъде взе това?

— Оттук. Марка „Хамънд“. От Колорадо са — единствените хора, които още правят хубави коли. Просто я купих, когато дойдох.

— Страхотна работа.

— Нали?

— Ще караш ли до Ню Йорк?

— Не, ще накарам да ми я изпратят. Дойдох със самолета си.

— Така ли? А аз карах от Шайен. Трябваше да видя линията, но сега бързам да се прибера колкото може по-скоро. Ще ме вземеш ли? Мога ли да летя обратно с теб?

Той не отговори веднага. Тя забеляза моментната, празна пауза.

— Съжалявам — каза той. Тя се зачуди дали си въобразява рязката нотка в гласа му. — Няма да летя до Ню Йорк. Отивам в Минесота.

— Добре, тогава ще се опитам да си намеря редовен полет, ако успея днес.

Тя гледаше как колата му изчезва надолу по криволичещия път. Отиде на летището след час. Беше малка писта в дъното на един разлом в пустинната планинска верига. По твърдата, неравна земя имаше малки преспи сняг. Един сигнален стълб се изправяше от едната страна с жиците си по земята, останалите бяха съборени от бурята.

Самотен служител дойде да я посрещне.

— Не, госпожице Тагарт — извинително каза той — никакви самолети до вдругиден. Има само един трансконтинентален лайнър на всеки два дни, знаете, а този, който трябваше да пристигне днес, е прикован към земята в Аризона. Повреда в двигателя, както винаги.

Той добави:

— Жалко, че не дойдохте малко по-рано. Преди малко господин Риърдън излетя за Ню Йорк с частния си самолет.

— Не тръгна за Ню Йорк, нали?

— Ами, напротив. Така каза.

— Сигурен ли сте?

— Каза, че има среща там довечера.

Тя погледна небето на изток безизразно и без да мърда. Не можеше да намери никаква причина, нищо, на което да се опре, никакъв начин да прецени, нито да разбере.

* * *

— По дяволите тези улици! — каза Джеймс Тагарт. — Ще закъснеем.

Дагни погледна напред иззад гърба на шофьора. През кръгчето, направено от чистачките върху покритото с мокър сняг стъкло, тя видя

черните, очукани, блестящи покриви на коли, подредени в неподвижна редица. Далеч напред петното на червен фенер ниско над земята бележеше мястото на уличните изкопни работи.

— На всяка втора улица има нещо — раздразнително каза Тагарт.
— Защо не ги оправи някой?

Тя се облегна и закопча яката на палтото си. Чувстваше се изтощена в края на деня, който беше започната на бюрото си в кабинета, в седем сутринта, ден, който беше прекъсната недовършен, за да се втурне към къщи и да се облече, защото беше обещала на Джим да говори на вечерята на Нюйоркския бизнес съвет.

— Искат да им изнесем реч за риърдъновия метал — беше казал той. — Можеш да го направиш много по-добре от мен. Важно е да представим нещата както трябва. Има толкова противоречия за риърдъновия метал.

Докато седеше до него в колата му, тя съжали, че се е съгласила. Гледаше улиците на Ню Йорк и мислеше за надпреварата между метала и времето, между релсите на линията „Рио Норте“ и изминаващите дни. Почувства се сякаш нервите ѝ са опънати докрай от неподвижността на колата, от вината, че губи цяла вечер, когато не може да си позволи да изгуби и час.

— С всички тези атаки срещу Риърдън, които чуваме навсякъде, може и да му трябват няколко приятели — каза Тагарт.

Тя го погледна невярващо.

— Искаш да кажеш, че ще застанеш зад него?

Той не отговори веднага, после попита мрачно:

— Този доклад на специалния комитет на Националния съвет на металургичната индустрия... какво мислиш за него?

— Знаеш какво мисля за него.

— Казаха, че риърдъновият метал е заплаха за обществената безопасност. Казаха, че химическият му състав е погрешен, че е крехък, че се разгражда на молекулярно ниво, и че ще се счупи изведнъж, без предупреждение... — той спря, сякаш молеше за отговор. Тя не отговори. Той попита притеснено:

— Не си променила мнението си за него, нали?

— За кое?

— За този метал.

— Не, Джим, не съм си променила мнението.

— Все пак те са експерти... хората от този комитет... Водещи експерти... Главни металурзи в най-големите компании, с купища степени от университети из цялата страна... — каза го със съжаление, сякаш я молеше да го накара да се усъмни в тези хора и тяхната преценка.

Тя го гледаше учудена — това не му беше присъщо.

Колата подскочи напред. Движеше се бавно през дупка в дълчената бариера, покрай дупката от разбит водопровод. Тя видя новите тръби, струпани до изкопа, на тръбите имаше марка: леярна „Стоктън“, Колорадо. Погледна встрани — не искаше да ѝ се напомня за Колорадо.

— Не мога да разбера — отчаяно каза Тагарт; — най-добрите експерти от Националния съвет на металургичната индустрия...

— Кой е президент на Националния съвет на металургичната индустрия, Джим? Орън Байл, нали?

— Тагарт не се обърна към нея, но челюстта му увисна.

— Ако тоя дебел мърляч мисли, че може... — започна той, но спря, без да довърши.

Тя погледна нагоре към една улична лампа на ъгъла. Стъклен глобус, пълен със светлина. Висеше, защитен от бурята, осветявайки заковани прозорци и напукани тротоари, като единствен течен стражд. На края на улицата, от другата страна на реката, на фона на отблъсъка от една фабрика, тя видя тънкия силует на електростанция. Един камион преминаваше и я скри от поглед. Беше от камионите, които захранваха електростанцията — цистерна, чиято блестяща нова боя беше непроницаема за суграшицата — зелен, с бели букви: „Уайт Ойл, Колорадо“.

— Дагни, чу ли за дискусията на срещата на профсъюза на работниците от стоманолеенето в Детройт?

— Не, каква дискусия?

— Излезе във всички вестници. Обсъждали дали членовете им трябва или не да работят с риърдънов метал. Не стигнали до решение, но това било напълно достатъчно за изпълнителя, който щял да рискува с риърдънов метал. Анулирал поръчката, и то бързо! Ами ако... ако всички решат да не го използват?

— Да решават.

Светла точка се издигаше по права линия към върха на невидима кула. Беше асансьорът на огромен хотел. Колата мина покрай алеята пред сградата. Неколцина мъже пренасяха тежък сандък с оборудване от един камион към мазето. Видя името на сандъка: „Нилсън Мотърс, Колорадо“.

— Не mi харесва резолюцията, приета от комитета на учителите в Ню Мексико — каза Тагарт.

— Каква резолюция?

— Решили са, че не бива да се позволява на децата да се возят по новата линия „Рио Норте“ на „Тагарт Трансконтинентал“, след като бъде завършена, защото не е безопасна... Казали са го конкретно — новата линия на „Тагарт Трансконтинентал“. Излезе във всички вестници. Това е невероятна реклама за нас... Дагни, какво мислиш да направим, за да им отговорим?

— Да пуснем първия влак по новата линия „Рио Норте“.

Той мъкна за дълго. Изглеждаше странно унил. Тя не можеше да го разбере: той не злорадстваше, не използваше мненията на любимите си авторитети срещу нея, изглежда молеше да го успокои.

Една кола профуча покрай тях, за секунда зърна мощта — гладко, уверено движение и блестящ корпус. Знаеше марката на колата: „Хамънд“, Колорадо.

— Дагни, дали... дали ще построим линията... навреме?

Странно беше да чуе нотката на пристрастна емоция в гласа му — несложният звук на животинския страх.

— Господ да е на помощ на този град, ако не успеем! — отговори тя.

Колата зави зад един ъгъл. Над черните покриви на града тя видя календара, осветен от прожектор. На него пишеше „29 януари“.

— Дан Конъуей е копеле!

Думите изригнаха изведнъж, сякаш не можеше да ги сдържа повече. Тя го погледна удивено.

— Защо?

— Отказа да ни продаде колорадските линии на „Финикс-Дюранго“.

— Не си... — трябваше да спре. Започна отново, сдържайки гласа си равен, за да не закрещи: — Не си му го предложил, нали?

— Разбира се, че му предложих!

— Не си очаквал... да ги продаде... на теб?

— Че защо не? — истерично войнствения му маниер се беше върнал. — Предложих му повече от всички други. Нямаше да харчим пари да изтръгваме релсите и да ги иззвземе, можехме да ги използваме, както са. И щеше да е чудесна реклама — че се отказваме от релсите от риърдънов метал, от уважение към общественото мнение. Щеше да си струва всяка стотинка при добра воля! Но кучият му син отказа. Всъщност декларира, че нито фут релси няма да бъде продаден на „Тагарт Трансконтинентал“. Продава го на парче на всеки скитник, на железници с по един локомотив в Арканзас или Северна Дакота, продава на загуба, в пъти под цената, която му предложих, копелето! Дори не иска да печели! И трябва да видиш как са му налетели тези лешояди! Знаят, че няма да намерят релси никъде другаде!

Тя седеше с наведена глава. Не можеше да понесе да го погледне.

— Мисля, че това е противно на намерението на правилото „Гарван гарвана око не вади“ — ядосано каза той. — Мисля, че намерението и целта на Националното железнодържавно обединение беше да защити основните системи, а не затънтените кътчета на Северна Дакота. Но не мога да поискам сдружението да гласува за това сега, защото всички са там и се надпреварват за тия релси!

Тя каза бавно, сякаш ѝ се щеше да носи ръкавици, за да си служи с думите:

— Разбирам защо искаш да защитя риърдъновия метал.

— Нямам представа за какво...

— Млъкни, Джим — тихо каза тя.

Той замълча за момент. Сетне отметна глава назад и каза провлачено и предизвикателно:

— По-добре да защитиш както трябва риърдъновия метал, защото Бъртрам Скъдър може да бъде доста саркастичен.

— Бъртрам Скъдър?

— Той ще бъде един от ораторите тази вечер.

— Един от... Не ми каза, че ще има и други оратори.

— Ами... аз... Какво значение има? Не те е страх от него, нали?

— Нюйоркският бизнес съвет... и ти каниш Бъртрам Скъдър?

— Защо не? Не мислиш ли, че е хитро? Той няма лоши чувства към бизнесмените, наистина. Приел е поканата. Искаме да бъдем

широко скроени и да изслушаме всички страни, а и може би да го спечелим... Е, какво зяпаш? Ще можеш да го биеш, нали?

— ... Да го бия?

— В ефир. Ще се излъчва по радиото. Ще дебатираш с него по въпроса „Дали риърдъновият метал е смъртоносен продукт на алчността?“.

Тя се наведе напред. Отвори стъклена преграда към предната седалка и нареди:

— Спри колата!

Не чу какво казваше Тагарт. Смътно забеляза, че гласът му се е извисил до кряськ:

— Те чакат! Петстотин души на вечеря, национално покритие!
Не можеш да ми го причиниш!

Той сграбчи ръката ѝ, крещейки:

— Но защо?

— Проклет глупак, да не мислиш, че смяtam въпроса им за спорен?

Колата спря, тя изскочи и се затича.

Първото нещо, което забеляза след известно време, бяха чехлите ѝ. Вървеше бавно, нормално и беше странно да усети леден камък под тънките подметки на черните сатенени сандали. Тя отметна косата си назад, махна я от челото си, и усети как мокри снежинки се топят в дланта ѝ.

Сега беше спокойна, заслепяващият гняв си беше отишъл — чувстваше единствено сиво изтощение. Главата я болеше малко, разбра, че е гладна и си спомни, че трябваше да вечеря в Британския съвет. Продължи. Не искаше да яде. Помисли си, че може да си вземе чаша кафе някъде, а после да си вземе такси до къщи.

Огледа се наоколо. Не се виждаха таксита. Не познаваше квартала. Не изглеждаше добър. Видя празен парцел от другата страна на улицата, изоставен парк, обграден от назъбена ограда, която изглеждаше като контура на далечни небостъргачи и фабрични комини, видя няколко светлини в прозорците на порутените къщи, няколко малки, мърляви магазинчета, затворени за през нощта, и мъглата на Ист Ривър на две пресечки.

Тя тръгна обратно към центъра на града. Черната форма на никаква развалина изникна пред нея. Някога отдавна е била сграда с

офиси — виждаше небето през голия стоманен скелет и ъгловите останки от тухлите, които се бяха натрошили. В сянката на развалините, като тревичка, бореща се да оцелее в основите на мъртъв гигант, имаше малко ресторантче. Прозорците му бяха като ярка ивица стъкло и светлина. Тя влезе.

Вътре имаше чист тезгях с лъскава хромирана лента по краищата. Имаше лъскава машина за топли напитки и аромат на кафе. На тезгая седяха неколцина мърляви типове, зад него стоеше плещещ възрастен мъж, а ръкавите на чистата му бяла риза бяха навити до лактите. Топлият въздух я накара да разбере с благодарност, че просто й е било студено. Загърна се с черната си кадифена наметка и седна на бара.

— Чаша кафе, моля — каза тя.

Мъжете я гледаха без любопитство. Не изглеждаха учудени да видят жена във вечерно облекло да влиза в бедняшка кръчма — нищо не учудваше никого в наши дни. Собственикът се обърна невъзмутимо, за да изпълни поръчката ѝ; във вялото му безразличие имаше някаква мекота, която не задава въпроси.

Не можеше да каже дали четиримата мъже до нея бяха просяци или работници — нито дрехите, нито маниерите показват разликата в наше време. Собственикът сложи пред нея каничка кафе. Тя сключи ръце около нея, наслаждавайки се на топлината ѝ. Огледа се и си помисли, правейки си сметка заради професионалния си навик, колко е прекрасно, че човек може да си купи толкова много за десет цента.

— Премести поглед от неръждаемия стоманен цилиндър на машината за кафе към чугунения тиган, към стъклените рафтове, емайлираната мивка и хромираните ножове на миксера. Собственикът печеше филийки. Изпитваше удоволствие да наблюдава изобретателността, вложена в лентата, която се движеше бавно, прекарвайки филийките хляб покрай нажежените метални спирали. След това видя името, гравирано на тостера: „Марш, Колорадо“.

Отпусна глава върху ръката си на тезгая.

— Няма полза, госпожа — каза старият скитник до нея.

Наложи се да изправи глава. Трябваше да се усмихне развеселено, на него и на себе си.

— Няма ли? — попита тя.

— Не. Забрави. Само се заблуждаваш.

— За какво?

— За всичко, което струва и пукната пара. Всичко е само прах, госпожа, прах и кръв. Не вярвай в мечтите, с които те тъпчат, и няма да те наранят.

— Какви мечти?

— Историите, дето ти ги разказват, докато си млад — за човешкия дух. Няма никакъв човешки дух. Човекът е просто долнопробно животно, без интелект, без душа, без добродетели или морални ценности. Животно, способно само на две неща — да яде и да се плоди.

Изпитото му лице с опуленi очи и повехнали черти, което някога е било изтънчено, все още правеше впечатление. Изглеждаше като карикатура на евангелист или професор по естетика, който е прекарал години в съзерцание из мрачни музеи. Тя се чудеше какво го е разрушило, каква грешка по пътя може да доведе човек до това.

— Минаваш през живота и търсиш красота, величие, някакво върховно постижение — каза той. — А какво намираш? Купища хитра машинария, с която правят тапицирани коли или матраци с пружини.

— Какво им е на матраците с пружини? — попита един мъж, който изглеждаше като шофьор на камион. — Не му обръщайте внимание, госпожа. Обича да се слуша как говори. Безобиден е.

— Единственият талант на човека е долната ловкост да удовлетворява нуждите на тялото си — каза старият скитник. — За това не е необходима интелигентност. Не вярвайте на историите за разума на човека, за духа му, за идеалите му, за усещането му за неограничена амбиция.

— Аз не вярвам — каза едно младо момче, което седеше на ъгъла на тезгая. Носеше палто, разпррано на едното рамо, а квадратната му уста изглеждаше оформена от горчивината на целия му живот.

— Дух ли? — каза старият скитник. — Няма дух в производството или векса. И все пак това са основните грижи на човека. Материята — само това знаят хората, само за това ги е грижа. Доказателството са великите ни индустрии — единственото постижение на така наречената ни цивилизация — построени от долни материалисти с цели, интереси и чувство за морал на кастрirани

шопари. Не е необходим морал, за да туриш десеттонен камион на конвейер за сглобяване.

— Какво е морал? — попита тя.

— Преценка, с чиято помощ да различаваш правилното от неправилното, поглед, с който да виждаш истината, кураж, за да действаш в съгласие с нея, себеотдаване на доброто, почтеност да защитаваш доброто на всяка цена. Но къде го намираш?

Момчето издаде някакъв звук — наполовина кискане, наполовина подигравка:

— Кой е Джон Голт?

Тя пиеше кафето, заета само с удоволствието от чувството, че топлата течност сякаш съживява артериите по тялото ѝ.

— Аз мога да ти кажа — каза дребен, съсухрен скитник, който носеше шапка, плътно нахлупена над очите му. — Аз знам.

Никой не го чу и не му обърна внимание. Момчето гледаше Дагни с някакво неудържимо и безпричинно напрежение.

— Теб не те е страх — каза ѝ то изведнъж, без обяснение, просто като твърдение, със сух, безжизнен глас, който съдържаше нотка на учудване.

Тя го погледна.

— Не, не ме е страх.

— Аз знам кой е Джон Голт — каза скитникът. — Това е тайна, но аз я знам.

— Кой? — попита тя без интерес.

Изследовател — каза скитникът — най-великият изследовател, живял някога. Човекът, който е намерил извора на младостта.

— Дай ми още една чаша. Черно — каза старият скитник, бутайки чашата си през тезяха.

— Джон Голт го търсил години наред. Прекосил океани, прекосил пустини, слизал в забравени мини, на мили под земята. Но го намерил на върха на една планина. Отнело му десет години да я изкачи. Счупил всички кости по тялото си, одрал кожата по ръцете си, изгубил дома си, името си, любовта си. Но я изкачил. Намерил извора на младостта, който искал да донесе долу при хората. Само дето никога не се върнал.

— А защо? — попита тя.

— Защото открил, че не може да го донесе.

* * *

Човекът, който седеше пред бюрото на Риърдън, имаше размити черти и маниери, лишени от всякаква характерност, така че човек не можеше да си състави представа за лицето му или да открие движещите личността му подбуди. Единственият му отличителен белег изглежда беше тумбест нос, доста голям за останалата част от тялото му, поведението му беше смилено, но изразяваше нелеп намек за опасност, преднамерено прикрита, и все пак разпознаваема. Риърдън не можеше да разбере целта на посещението му. Това беше доктор Потър, който заемаше някаква неопределенна позиция в Държавния научен институт.

— Какво искате? — попита Риърдън за трети път.

— Моля ви да обърнете внимание на социалния аспект, господин Риърдън — меко каза мъжът. — Настоявам да се съобразите с епохата, в която живеем. Нашата икономика не е готова за това.

— За кое?

— Икономиката ни е в положение на изключително нестабилен баланс. Всички ние трябва да обединим усилията си, за да я спасим от колапс.

— И какво искате да направя?

— Помолиха ме да обърна вниманието ви върху тези съображения. Аз съм от Държавния научен институт, господин Риърдън.

— Казахте го и преди. Но за какво искате да ме видите?

— Държавният научен институт няма положително мнение за риърдъновия метал.

— И това ми казахте.

— Нима това не е фактор, с който да трябва да се съобразите?

— Не.

Светлината ставаше мъждива в широките прозорци на кабинета. Дните бяха къси. Риърдън видя безформената сянка на носа на бузата на мъжа и безцветните му очи, които го наблюдаваха — погледът му беше неопределен, но преднамерен.

— Държавният научен институт представлява най-добрите умове на страната, господин Риърдън.

— И на мен така са ми казвали.

— Разбира се, вие не искате да противоречите на тяхната преценка?

— Напротив.

Мъжът погледна Риърдън, сякаш го молеше за помощ, сякаш Риърдън беше нарушил някакъв неписан кодекс, изискващ от него да е разбрал отдавна. Риърдън не му предложи никаква помощ.

— Това ли е всичко, което искахте да знаете? — попита той.

— Единствено въпрос на време е, господин Риърдън — предразполагащо каза мъжът. — Просто временно отлагане. Само да дадем на икономиката шанса да се стабилизира. Само ако почакате няколко години...

Риърдън се разсмя, весело и презиртелно.

— Значи това преследвате? Искате да изтегля риърдъновия метал от пазара? Защо?

— Само за няколко години, господин Риърдън. Само докато...

— Вижте — каза Риърдън. — Сега аз ще ви задам един въпрос: да не би вашите учени да са решили, че риърдъновият метал не е това, за което го представям?

— Не сме се занимавали с това.

— Да не би да са решили, че не е добър?

— Трябва да се вземе предвид социалното въздействие на продукта. Ние мислим за страната като цяло, загрижени сме за общественото благodenствие и ужасната криза в настоящия момент, която...

— Добър ли е риърдъновият метал или не?

— Ако погледнем нещата от гледната точка на притеснителния ръст на безработицата, която в момента...

— Добър ли е риърдъновият метал?

— По време на отчаян недостиг на стомана не можем да си позволим експанзията на стоманодобивна компания, която произвежда твърде много, защото може да изхвърли от бизнеса компаниите, които произвеждат твърде малко и така да създаде небалансирана икономика, която...

— Ще отговорите ли на въпроса ми?

Човекът вдигна рамене.

— Въпросите за стойността са относителни. Ако риърдъновият метал не е добър, той е физическа заплаха за обществото. Ако е добър, е социална заплаха.

— Ако имате да ми кажете нещо за физическата опасност от риърдъновия метал, давайте. Зарежете останалото. Бързо. Аз не говоря този език.

— Но със сигурност въпросите за общественото благодеенствие...

— Зарежете.

Човекът изглеждаше объркан и смутен, сякаш почвата беше пропаднала под краката му. След момент попита безпомощно:

— Но тогава какъв е основният ви интерес?

— Пазарът.

— Как така?

— Има пазар за риърдъновия метал и възнамерявам да се възползвам изцяло от него.

— Нима пазарът не е нещо хипотетично? Общественият отговор за вашия метал не беше окуражаващ. С изключение на поръчката от „Тагарт Трансконтинентал“, не сте получили никакви сериозни...

— Ами тогава, след като мислите, че обществото няма да се възползва от него, за какво се притеснявате?

— Ако обществото не се възползва, ще претърпите сериозни загуби, господин Риърдън.

— Това е мой проблем, не ваш.

— Ако възприемете по-градивна линия на поведение и се съгласите да изчакате няколко години...

— Защо да чакам?

— Но нали обясних ясно, че Държавният научен институт не одобрява появата на риърдъновия метал на металургичната сцена в момента.

— Защо трябва да ми пука?

Мъжът въздъхна.

— Вие сте много труден човек, господин Риърдън.

Небето на късния следобед натежаваше, сякаш се сгъстяваше зад стъклото на прозорците. Очертанията на фигурата на мъжа сякаш се разтваряха в безформена топка сред острите, прави ъгли на мебелите.

— Определих ви тази среща — каза Риърдън, — защото ми казахте, че искате да разискваме нещо от изключителна важност. Ако

това е всичко, което имате да кажете, сега ще ви помоля да ме извините. Много съм зает.

Мъжът се облегна на стола си.

— Мисля, че сте прекарали десет години в проучвания за риърдъновия метал — каза той. — Колко ви струва?

— Риърдън погледна нагоре — не можеше да разбере насоката на въпроса, но в гласа на мъжа имаше явна целенасоченост. Тонът се беше втвърдил.

— Милион и половина долара — каза Риърдън.

— Колко ще искате за него?

Риърдън трябаше да изчака за миг. Не можеше да повярва.

— За какво? — попита той ниско.

— За всички права върху риърдъновия метал.

— Мисля, че е по-добре да се махате оттук — каза Риърдън.

— Няма причина за подобно поведение. Вие сте бизнесмен.

Правя ви бизнес предложение. Можете да назовете цената си.

— Правата за риърдъновия метал не се продават.

— Мога да говоря за големи суми пари. Правителствени пари.

Риърдън стоеше неподвижно, мускулите на бузите му бяха стегнати, но погледът му беше безразличен, съсредоточен само заради лекото нездраво любопитство.

— Вие сте бизнесмен, господин Риърдън. Това е предложение, което не можете да си позволите да пренебрегнете. От една страна залагате при огромен рисък, инатите се пред неблагоприятно обществено мнение, има сериозен шанс да загубите всяка стотинка, която сте вложили в риърдъновия метал. От друга страна можем да ви облекчим от риска и от отговорността с впечатляваща печалба, незабавна печалба, много по-голяма, отколкото можете да се надявате да направите от продажбата на метал за следващите двайсет години.

— Държавният научен институт е научна, а не търговска организация — каза Риърдън. От какво толкова ги е страх?

— Използвате грозни, ненужни думи, господин Риърдън. Старая се да ви убедя да продължим дискусията в приятелски тон. Темата е важна.

— Започвам да разбирам това.

— Предлагаме ви празен чек, както разбирате, за неограничена сума. Какво друго можете да искате? Назовете цената си.

— Продажбата на правата върху риърдъновия метал не е предмет на обсъждане. Ако имате да казвате нещо друго, ви моля да го кажете и да си вървите.

Мъжът се облегна назад, погледна невярващо Риърдън и попита:

— Какво целите?

— Аз ли? Какво искате да кажете?

— В бизнеса сте, за да правите пари, нали?

— Така е.

— Искате да спечелите колкото се може повече, нали?

— Да.

— Тогава защо искате да се борите години наред, изстисквайки печалба с размер на стотинки за тон, вместо да получите цяло състояние за риърдъновия метал? Защо?

— Защото е мой. Разбирате ли тази дума?

Мъжът въздъхна и се изправи.

— Надявам се да нямате повод да съжалявате за решението си, господин Риърдън — каза той. Тонът на гласа му внушаваше точно обратното.

— Приятен ден — каза Риърдън.

— Мисля, че трябва да ви уведомя, че Държавният научен институт може да издаде официално изявление, с което да обяви риърдъновия метал за негоден за употреба.

— Това е тяхно право.

— Такова изявление може да направи нещата по-трудни за вас.

— Несъмнено.

— Що се отнася до последствията... — мъжът вдигна рамене — Не сме в епохата на хора, които отказват да сътрудничат. В наши дни човек има нужда от приятели. Вие не сте популярен човек, господин Риърдън.

— Какво се опитвате да кажете?

— Със сигурност разбирате.

— Не.

— Обществото е сложна структура. Има толкова много въпроси, които чакат решение и висят на тънък косъм. Никога не можем да кажем кога подобен въпрос ще бъде решен и какъв ще бъде решаващият фактор в постигането на едно такова деликатно равновесие. Ясен ли съм?

— Не.

— Червеният пламък на излята стомана бликна в здрача. Оранжева светлина с цвят на тъмно злато обля стената зад бюрото на Риърдън. Отблъсъкът премина ласкато по челото му. Лицето му беше безстрастно ведро.

— Държавният научен институт е правителствена организация, господин Риърдън. Има някои закони, които чакат в Конгреса и които могат да бъдат гласувани всеки момент. Бизнесмените са особено уязвими в наши дни. Сигурен съм, че ме разбирате.

Риърдън се изправи на крака. Усмихващо се.

— Не разбираам. Ако разбирах, трябваше да ви убия.

Мъжът тръгна към вратата, сетне спря и погледна към Риърдън по начин, който за първи път изразяваше просто човешко любопитство. Риърдън стоеше неподвижно срещу светлината, която се движеше по стената — стоеше спокойно, с ръце в джобовете.

— Ще ми кажете ли — попита мъжът, — само между нас, мое собствено любопитство — защо правите това?

Риърдън отговори спокойно:

— Ще ви кажа. Няма да разберете. Всъщност го правя, защото риърдъновият метал е добър.

* * *

Дагни не можеше да разбере мотивите на господин Моуън. Обединената компания за стрелки и семафори внезапно ги беше уведомила, че няма да изпълни поръчката ѝ. Нищо не беше станало, тя не можеше да разбере причината за това, а те не искаха да дадат обяснение.

Тя беше побързала да отиде в Кънектикът, за да види господин Моуън лично, но единственият резултат от разговора беше усещането за още по-тежко, сиво и натоварващо смущение в ума ѝ. Господин Моуън заяви, че няма да продължи да прави стрелки от риърдънов метал. Като единствено обяснение той каза, избягвайки погледа ѝ:

— Твърде много хора не го харесват.

— Кое? Риърдъновия метал или това, че правите стрелките?

— И двете, предполагам... Хората не го харесват... Не искам никакви неприятности.

— Какви неприятности?

— Каквото и да е.

— Да сте чули поне едно-единствено нещо срещу риърдъновия метал, което да е вярно?

— Ами кой знае какво е вярно? Резолюцията на Националния съвет на металургичната индустрия казва...

— Вижте, работили сте с метали през целия си живот. През последните четири месеца работите с риърдънов метал. Не знаете ли, че това е най-великото нещо, с което сте си имали работа някога?

Той не отговори.

— Не го ли знаете?

Той погледна встрани.

— Не знаете ли кое е вярно?

— По дяволите, госпожице Тагарт, аз съм в бизнеса, и съм просто дребна риба. Просто искам да правя пари.

— И как мислите, че се правят?

Но тя вече знаеше, че е безполезно. Гледайки лицето на Моульн и очите, които не можеше да улови, тя се почувства така, както веднъж се почувства на един самотен участък от линията — бурята беше скъсала телефонните жици, комуникационните линии бяха прерязани и думите бяха просто звуци, които не предаваха нищо.

Беше безполезно да спори, си помисли, и да се учудва на хората, които нито отхвърлят един довод, нито го приемат. Докато седеше неспокойно във влака, на път обратно за Ню Йорк, тя си каза, че господин Моульн не е важен, че нищо не е важно в момента — освен да намери някой друг, който да произведе стрелките. Бореше се със списък от имена наум, чудейки се кой най-лесно ще бъде убеден, измолен или подкупен.

В момента, в който влезе в преддверието на кабинета си, вече знаеше, че нещо е станало. Усети неестествената тишина, лицата на персонала се обрнаха към нея така, сякаш влизането ѝ беше онова, което всички са очаквали, на което са се надявали, и от което са ужасени.

Еди Уильрс скочи на крака и тръгна към вратата на кабинета ѝ, убеден, че ще го разбере и последва. Беше видяла лицето му. Каквото и

да беше, ѝ се искаше да не го е наранило чак толкова лошо.

— Държавният научен институт тихо каза той, когато бяха сами в кабинета — е публикувал становище, което предупреждава хората да не използват риърдънов метал.

И добави:

— Казаха го и по радиото. Написано е в следобедните вестници.

— Какво са казали?

— Дагни, нищо не са казали! Не са го казали наистина, но е там — и същевременно не е. Това е чудовищното в цялата работа.

Усилията му бяха насочени към това да запази гласа си спокоен, но не можеше да контролира думите си. Думите му излизаха под напора на невярващото объркано възмущение на дете, което крещи, отказвайки да приеме първата си среща със злото.

— Какво са казали, Еди?

— Те... Трябва да го прочетеш — той посочи вестника, оставен на бюрото й. — Не са казали, че риърдъновият метал е лош. Не са казали, че е несигурен. Онова, което са направили, е... — той разтвори ръце и ги пусна в жест на отчаяние.

Тя видя веднага какво са направили. Видя изреченията: „Може да се окаже възможно след известен период на сериозна експлоатация внезапно да се появи пукнатина, въпреки че продължителността на този период не може да бъде предвидена... Възможността за молекуларна реакция, непозната понастоящем, не може да бъде изцяло изключена... Въпреки че якостта на метала очевидно може да бъде демонстрирана, някои въпроси относно поведението му при необичайно натоварване не може да не бъдат взети предвид... Въпреки че няма доказателства, които да подкрепят мнението, че употребата на метала трябва да се забрани, едно по-нататъшно проучване на неговите свойства би било от полза“.

— Не можем да се борим с това. Не можем да му отговорим —бавно казваше Еди. — Не можем да изискаме оттегляне на доклада. Не можем да им покажем тестовете си или да докажем каквото и да е. Не са казали нищо. Не са казали каквото и да е, което да може да бъде отхвърлено или да ги накърни професионално. Това е работа на страхливец. Може да се очаква от изнудвач. Но Дагни! Това е Държавният научен институт!

Тя кимна мълчаливо. Стоеше с очи, приковани някъде отвъд прозореца. В края на една тъмна улица крушките от електрически надпис продължаваха да светват и да угасват, сякаш хитро ѝ намигаха.

Еди събра силите си и каза с тон на човек, който дава военен рапорт:

— Акциите на Тагарт се сринаха. Бен Нийли напусна. Националното братство на пътните и железопътните работници забрани на членовете си да работят по линията „Рио Норте“. Джим напусна града.

Тя свали шапката и палтото си, прекоси стаята и бавно, много хладноокръвно седна зад бюрото си. Забеляза голям кафяв плик с герба на „Риърдън стайл“, който лежеше пред нея.

— Това дойде по специален куриер, веднага след като ти излезе — каза Еди.

Тя сложи ръка на плика, но не го отвори. Знаеше какво е: чертежите на моста. След малко попита:

— Кой е издал това мнение?

Еди я погледна и се усмихна за миг горчиво, поклащайки глава.

— Не — каза той. — И аз помислих за това. Обадих се в Института и ги попитах. Не, публикувано е от службата на доктор Флойд Ферис, техният координатор.

Тя не каза нищо.

— И все пак! Доктор Стедлър оглавява този институт. Той е институтът. Трябва да е знал за него. Той го е позволил. Ако е направено, е направено от негово име... Доктор Робърт Стедлър... Спомняш ли си... когато бяхме в колежа... говорехме за великите имена в света... хората на чистия разум... и винаги избиrahме името му като едно от тях, а... — той спря. — Съжалявам, Дагни. Знам, че няма смисъл да казвам каквото и да е. Само...

Тя седеше, притискайки с ръка кафявия плик.

— Дагни — със slab глас попита той — какво става с хората? Защо това изявление успя? Такава очевидна mrъсотия е — толкова очевидна и толкова прогнила. Мислех си, че свестен човек би го хвърлил в боклука. Как може... — гласът му се пречупи в крътък, отчаян, упорит гняв — как можаха да го приемат? Не са ли го чели? Не са ли видели? Не мислят ли? Дагни! Какво у хората им позволява да правят това — и как можем ние да живеем с него?

— Тихо, Еди — каза тя, — тихо. Не се бой.

* * *

Сградата на Държавния научен институт се изправяше на брега на една река в Ню Хемпшир, на склона на самотен хълм, по средата между реката и небето. Отдалеч изглеждаше като самотен паметник в девствена гора. Дърветата бяха внимателно засадени, пътищата бяха направени като в парк, а покривите на малък град можеха да се видят в една долина на няколко мили оттам. Но нищо не беше допуснато твърде наблизо, за да смекчи строгостта на сградата.

Белият мрамор на стените ѝ придаваше класическо величие, а композицията на правоъгълните ѝ обеми ѝ придаваше чистотата и красотата на модерна фабрика. Беше вдъхновяваща конструкция. От другата страна на реката хората я гледаха с почит и мислеха за нея като за паметник на жив човек, чийто характер имаше благородството на контура на сградата.

Над входа, в мрамора беше изрязано посвещение — „На безстрашния разум. На неопетнената истина“. В едно спокойно крило, в един гол коридор, на една малка бронзова табелка, същата като десетки други табелки с имена по другите врати, пишеше: „Доктор Робърт Стедлър“.

На двайсет и седем годишна възраст доктор Робърт Стедлър беше написал трактат за космическите лъчи, който разбиваше повечето от теориите, поддържани от предшестващите го учени. Тези след него откриваха достижението му някъде в основата на всяка насока на проучване, която поемеха.

На трийсет години беше признат за най-великия физик на своето време. На трийсет и две оглави Физическия факултет на университета „Патрик Хенри“, в дните, когато великият университет все още заслужаваше славата си. Именно за доктор Робърт Стедлър един писател беше казал: „Вероятно нито един от феномените на Вселената, които проучва, не е толкова удивителен, колкото мозъкът на самия доктор Робърт Стедлър“. Именно доктор Робърт Стедлър беше поправил един студент: „Свободно научно изследване? Първото прилагателно е излишно“.

На четирийсет години доктор Робърт Стедлър се обърна към нацията, защитавайки основаването на Държавен научен институт. „Освободете науката от управлението на долара“, пледираше той. Въпросът висеше на косъм, неясна група учени тихо беше прокарала закон по дългия път към трибуната на Конгреса — имаше обществено колебание за закона, известно съмнение, неудобство, което никой не можеше да определи. Името на доктор Робърт Стедлър действаше върху страната като космическите лъчи, които той проучваше: проникваше през всяка бариера. Нацията построи бялата мраморна сграда като личен подарък към един от най-великите си хора.

Кабинетът на доктор Стедлър в института беше малка стая, която изглеждаше като кабинет на счетоводител на неуспешна фирма. Имаше евтино бюро от грозен жълт дъб, кантонерка, два стола и черна дъска, издраскана с математически формули. Докато седеше на един от столовете до бялата стена, Дагни мислеше, че кабинетът изльчва едновременно показност и елегантност: показност, защото сякаш беше направен да внушава, че собственикът му е достатъчно велик, за да си позволи такова нещо, и елегантност, защото той наистина нямаше нужда от нищо друго.

Беше срещала доктор Стедлър няколко пъти на банкети, давани от водещи бизнесмени или големи инженерни фирми, в чест на една или друга тържествена кауза. Беше ги посещавала със същото колебание, с което и той, и беше открила, че той обича да говори с нея.

— Госпожице Тагарт — беше ѝ казал веднъж, — никога не очаквам да открия интелигентност. Това, че я виждам тук, е такова удивително облекчение!

Тя беше дошла в кабинета му, помнейки тази фраза. Седеше и го наблюдаваше като учен: не предполагаше нищо, потискаше емоцията, опитваше се само да наблюдава и да разбере.

— Госпожице Тагарт — радостно каза той, — любопитен съм за вас, любопитен съм към всяко нещо, което създава прецедент. По правило посетителите са болезнено задължение за мен. Искрено съм удивен, че чувствам такова простишко удоволствие да ви видя тук. Знаете ли какво е да почувствате изведнъж, че можете да говорите, без да се мъчите да изтръгнете някакво разбиране от вакуума?

Той седеше на ръба на бюрото си, поведението му беше радостно неформално. Не беше висок и крехкостта му придаваше вид на

младежка енергичност, почти младежки жар. Тясното му лице нямаше възраст — беше обикновено лице, но голямото чело и големите сиви очи съдържаха такава спираща дъха интелигентност, че човек не можеше да забележи нищо друго. Имаше бръчки от смях в ъгълчетата на очите му, както и леки линии на горчивина в ъгълчетата на устата му. Не изглеждаше като човек на петдесет, леко посивялата му коса беше единственият белег за възрастта му.

— Кажете ми нещо повече за себе си — каза той. — Винаги съм искал да ви попитам какво правите с такава невероятна кариера като тежката промишленост и как търпите тези хора.

— Не мога да отнемам твърде много от времето ви, доктор Стедлър — тя говореше с вежлива, безпристрастна точност, а въпросът, който съм дошла да обсъдим, е изключително важен.

Той се засмя.

— *Ето я* отличителната черта на бизнесмена — веднага да иска да достигне до същината. Ама разбира се. Но не се притеснявайте за моето време — то е ваше. А сега, какво казахте, че искате да обсъдим? А, да. Риърдъновия метал. Не е точно една от темите, по които съм най-добре информиран, но ако има нещо, което мога да направя за вас... — ръката му направи подканящ жест.

— Познавате ли изявленietо, публикувано от този институт относно риърдъновия метал?

Той се намръщи леко.

— Да, чух за него.

— Чели ли сте го?

— Не.

— Цели да предотврати употребата на риърдънов метал.

— Да, дотолкова и аз го схванах.

— Можете ли да ми кажете защо? — той разтвори ръце, бяха привлекателни — дълги и кокалести, красиви, изразявайки мускулеста енергия и сила. — Наистина не мога да разбера. Това е областта на доктор Ферис. Сигурен съм, че си има причини. Бихте ли желали да говорите с доктор Ферис?

— Не. Запознат ли сте с металургичните свойства на риърдъновия метал, доктор Стедлър?

— Ами да, малко. Но кажете ми, защо се интересувате от това?

Проблясък на учудване припламна и угасна в очите ѝ, тя отговори, без да промени безразличния тон на гласа си:

— Строя разклонение с релси от риърдънов метал, което...

— Ама разбира се! Чух нещо за това. Трябва да ми простите, не чета вестниците толкова редовно, колкото трябва. Вашата железопътна компания строи нов клон, нали?

— Съществуването на компанията ми зависи от завършването на този клон — а мисля, че в крайна сметка и съществуването на тази страна ще зависи от него.

Веселите бръчки около очите му станаха по-дълбоки.

— Можете ли да го твърдите с пълна сигурност, госпожице Тагарт? Аз не бих могъл.

— В този случай ли?

— В който и да е случай. Никой не може да каже накъде ще поеме бъдещето на една страна. То не е въпрос на изчислими тенденции, а хаос, подчинен на властта на момента, в който всичко е възможно.

— Мислите ли, че производството е необходимо за съществуването на една държава, доктор Стедлър?

— Ами да, разбира се.

— Построяването на нашата линия беше спряно от изявленietо на този институт.

Той не се усмихна и не отговори.

— Представя ли това изявление вашето заключение за природата на риърдъновия метал? — попита тя.

— Казах, че не съм го чел — в гласа му имаше остра нотка.

Тя отвори чантата си, извади изрезка от вестник и му я подаде.

— Бихте ли го прочели и бихте ли ми казали, дали това е език, на който науката има право да говори?

Той хвърли поглед на изрезката, усмихна се презрително и я бутна настрани с жест на отвращение.

— Отвратително, нали? — каза той. — Но какво може да се направи, когато си имате работа с хора?

Тя го гледаше неразбиращо.

— Значи не одобрявате това изявление?

Той вдигна рамене:

— Моето одобрение или неодобрение не би имало значение.

— Оформили ли сте си собствено заключение за риърдъновия метал?

— Ами металургията не е точно... как да кажа... моята специалност.

— Преглеждали ли сте някакви данни за риърдъновия метал?

— Госпожице Тагарт, не разбирам целта на въпросите ви — гласът му звучеше леко нетърпеливо.

— Искам да знам личното ви мнение за риърдъновия метал.

— С каква цел?

— За да го дам на пресата.

Той стана.

— Това е напълно невъзможно.

Гласът ѝ се напрегна от усилието да се опита да срещне разбиране:

— Ще ви дам цялата информация, необходима за окончателна преценка.

— Не мога да правя публични изявления за това.

— Защо не?

— Ситуацията е твърде сложна, за да я обяснявам в неофициален разговор.

— Но ако откриете, че риърдъновият метал в действителност е изключително ценен продукт, който...

— Това е встриди от темата.

— Стойността на риърдъновия метал е встриди от темата?

— Тук се засягат други въпроси, освен чистите факти.

Тя попита, неспособна да повярва, че го е чула правилно:

— От какви други въпроси се интересува науката, освен от чистите факти?

Горчивите бръчки около устата му се изостриха в почти недоловима усмивка:

— Госпожице Тагарт, вие не разбираете проблемите на учените.

Тя каза бавно, сякаш го разбираше едновременно с думите си:

— Мисля, че знаете какво е в действителност риърдъновият метал.

Той вдигна рамене.

— Да. Знам. От информацията, която видях, изглежда е нещо забележително. Блестящо постижение, поне що се отнася до

технологията.

Той крачеше нетърпеливо из кабинета.

— Всъщност бих желал някой ден да поръчам специален лабораторен двигател, който да издържа на точно такива високи температури, каквито може да поеме риърдъновият метал. Ще бъде много ценен във връзка с определени явления, които бих желал да наблюдавам. Открих, че когато частиците се ускорят до скорост, приближаваща се до тази на светлината, те...

— Доктор Стедлър —бавно попита тя, — вие знаете истината, и все пак няма да я заявите публично?

— Госпожице Тагарт, използвате абстрактни термини, докато тук става въпрос за неща от практическата реалност.

Става въпрос за наука.

— Наука? Не бъркате ли стандартите? Само в областта на чистата наука истината е абсолютен критерий. Когато си имаме работа с практическа наука, с технология — тогава си имаме работа с хора. А когато си имаме работа с хора съображения, различни от истината, навлизат в проблема.

— Какви съображения?

— Аз не съм технолог, госпожице Тагарт. Нямам талант или вкус към това да се занимавам с хора. Не мога да се намесвам в така наречените практически въпроси.

— Това изявление е направено от ваше име.

Аз нямам нищо общо с него!

Името на този институт е ваша Отговорност.

— Това е напълно неоправдано предположение.

— Хората мислят, че честта на вашето име е гаранция за всяко действие на този институт.

— Не мога да отговарям за това, което мислят хората, ако изобщо мислят.

— Приели са вашето изявление. А то е лъжливо.

— Как можем да се занимаваме с истината, когато се занимаваме с публика?

— Не ви разбирам — съвсем тихо каза тя.

— Въпросите за истината не са част от социалната сфера.

Никакви принципи не са въздействали когато и да е върху обществото.

— Тогава какво насочва действията на хората?

Той сви рамене.

— Моментната целесъобразност.

— Доктор Стедлър — каза тя — мисля, че трябва да ви обясня значението и последствията от факта, че строежът на моето разклонение е спрян. Спират ме в името на обществената безопасност, защото използвам най-добрите релси, правени някога. След шест месеца, ако не завърша тази линия, най-добрата промишлена секция от страната ще бъде оставена без транспорт. Ще бъде унищожена, защото е най-добрата и има хора, които смятат за целесъобразно да откраднат парченце от богатствата ѝ.

— Е, това може и да е порочно, несправедливо, гибелно, но такъв е животът в обществото. Някой винаги бива жертван, по правило несправедливо — няма друг начин да се живее сред хората. Какво може да направи който и да е човек?

— Можете да публикувате истината за риърдъновия метал.

Той не отговори.

— Мога да ви помоля да го направите, за да ме спасите. Мога да ви помоля да го направите, за да предотвратите национална катастрофа. Но няма. Това не са валидни причини. Има само една причина — трябва да го кажете, защото е вярно.

— Не са се консултирали с мен за това изявление! — неволно извика той. — Нямаше да го позволя! И аз не го харесвам повече от вас! Но не мога да публикувам опровержение!

— Не са се консултирали с вас? Тогава не искате ли да разберете какви са причините за това изявление?

— Не мога да разруша института сега!

— Не искате ли да разберете причините?

— Знам причините! Няма да ми ги кажат, но ги знам. А и не мога да кажа, че ги обвинявам.

— А на мен бихте ли ги казали?

— Ще ви кажа, щом искате. Търсите истината, нали? Доктор Ферис е безпомощен, ако кретените, които гласуват средствата за този институт, настоят за онова, което наричат резултати. Те не са способни да схванат такова нещо като абстрактна наука. Могат да я преценят само с оглед на последната играчка, която им е произвела. Не знам как е успял доктор Ферис да съ храни този институт, мога само да се дивя на практическите му способности. Не вярвам някога да е бил

първокласен учен, но какъв безценен слуга на науката е! Знам, че напоследък се изправи срещу сериозен проблем. Държи ме надалеч от него, спестява ми всичко това, но дочувам слухове. Разни хора критикуват института, защото според тях не сме произвели достатъчно. Обществото изисква икономии. Във времена като тези, когато дебелите им дребnavи удобства са застрашени, можете да сте сигурна, че науката е първото нещо, което хората ще пожертват. Това е единствената останала институция. На практика вече няма частни фондации за проучвания. Погледнете алчните хулигани, които управляват промишлеността ни. Не можете да очаквате да поддържат науката.

— Кой ви подкрепя сега? — тихо попита тя.

Той вдигна рамене:

— Обществото.

Тя каза с усилие:

— Щяхте да ми кажете причините зад това изявление.

— Не мислех, че ще ви е трудно да ги отгатнете. Ако вземете предвид, че в продължение на тринаесет години този институт е имал отдел за металургични проучвания, който струваше повече от двайсет милиона долара и произведе единствено нов сребрист лак и нова антикорозионна рецепта, която по мое мнение не е толкова добра, колкото старите, ще можете да си представите каква ще бъде обществената реакция, ако някакво частно лице излезе с продукт, който прави революция в цялата наука за металургията и който се оказва сензационно успешен!

Тя наведе глава. Не каза нищо.

— Не обвинявам металургичния отдел — ядосано каза той. — Знам, че подобни резултати не могат да се вместят в никакво предсказуемо време. Но обществото няма да го разбере. Тогава какво да пожертваме? Отлично парче отлян метал или последния научен център в света и цялото бъдеще на човешкото знание? Това е алтернативата.

Тя седеше с наведена глава. След малко каза:

— Добре, доктор Стедлър. Няма да споря.

Той видя как тя търси опипом чантата си, сякаш се опитваше да си спомни автоматичните движения, необходими, за да се изправи.

— Госпожице Тагарт — тихо каза той. Беше почти молба. Тя погледна нагоре със спокойно и празно лице. Той се приближи, наведе се с ръка, опряна о стената, над главата ѝ, почти сякаш искаше да я обгърне. — Госпожице Тагарт — каза той с нежна, горчива убеденост, — аз съм по-стар от вас. Повярвайте ми, няма друг начин да се живее на земята. Хората не са отворени към истината или разума. Не могат да бъдат повлияни от рационален аргумент. Разумът е безсилен срещу тях. И все пак трябва да работим с тях. Ако искаме да постигнем каквото и да е, трябва да ги подведем, за да ни оставят да го постигнем. Или да ги насилим. Те не разбират нищо друго. Не можем да очакваме подкрепата им за каквото и да е стремление на интелекта, за каквото и да е цел на духа. Те са просто злобни животни. Те са алчни, угаждащи си, грабливи ловци на долари, които...

— И аз съм ловец на долари, доктор Стедлър — каза тя тихо.

— Вие сте необичайно, блестящо дете, което не е видяло достатъчно от живота, за да разбере пълния размах на човешката глупост. Боря се с нея цял живот. Много съм уморен... — искреността в гласа му беше истинска. Той се отдалечи бавно. — Едно време, като гледах трагичния хаос, в който хвърлиха този свят, исках да крещя, да ги моля да ме чуят — можех да ги науча да живеят много по-добре, — но нямаше кой да ме чуе, нямаше с какво да ме чуят... Интелигентност? Това е толкова рядка, случайна искрица, която проблясва за миг някъде сред хората и после изчезва. Не можем да определим същността ѝ, бъдещето ѝ... или смъртта ѝ.

Тя понечи да се изправи.

— Не си тръгвайте, госпожице Тагарт. Бих желал да разберете.

Тя вдигна лице към него с покорна индиферентност. Лицето ѝ не беше бледо, но чертите му се откряваха със странно оголена точност, сякаш кожата му беше изгубила оттенъците на цвета си.

— Вие сте млада — каза той. — На вашата възраст аз имах същата вяра в неограничената сила на разума. Същото възвищено разбиране за човека като рационално същество. Оттогава насам видях твърде много. Толкова често губех илюзиите си... Искам само да ви разкажа една история.

Той стоеше до прозореца на кабинета си. Навън се беше стъмнило. Тъмнината сякаш се издигаше от черния прорез на реката, далеч долу. Няколко светлинки трептяха във водата, идвайки някъде от

хълмовете на другия бряг. Небето още беше в наситеното синьо на вечерта. Една самотна звезда ниско над земята изглеждаше неестествено голяма и караше небето да изглежда по-тъмно.

— Когато бях в университета „Патрик Хенри“, имах трима ученика. И в миналото бях имал мнозина блестящи студенти, но тези тримата бяха наградата, за която всеки учител се моли. Ако някога съм искал да получа като подарък най-доброто от човешкия разум, млад и предоставлен в ръцете ми да го напътствам, те бяха този дар. Те притежаваха онзи тип интелигентност, който очакваме да промени посоката на света в бъдеще. Имаха много различен произход, но бяха неразделни приятели. Направиха странен избор на специалности. Завършиха две дисциплини — моята и тази на Хю Акстън. Физика и философия. Това не е комбинация на интереси, която човек среща в наши дни. Хю Акстън беше забележителен човек, велик ум... за разлика от невероятното създание, което университетът е сложил на неговото място... Акстън и аз бяхме малко ревниви един към друг, заради тези трима студенти. Беше нещо като съревнование помежду ни, приятелско съревнование, защото се разбирахме помежду си. Чух Акстън да казва един ден, че гледа на тях като на свои синове. Малко ми докривя... защото мислех за тях като за мои...

Той се обърна и я погледна. Горчивите бръчки от възрастта се виждаха сега, прорязващи бузите му. Той продължи:

Когато подкрепих основаването на този институт, един от тримата ме прокле. Не съм го виждал оттогава. Това ме притесняваше през първите години. От време на време се чудех, дали не е бил прав... Отдавна вече не ме притеснява.

Той се усмихна. Сега в усмивката и лицето му имаше само горчивина.

— Тези трима мъже, които носеха цялата надежда, която дарбата на интелекта някога е предлагала, тримата, от които очаквахме такова великолепно бъдеще... Единият от тях беше Франсиско д'Анкония, който стана развратен плейбой. Другият беше Рагнар Данешолд, който стана обикновен бандит. Толкоз за обещанията на човешкия разум.

— Кой беше третият? — попита тя. Той вдигна рамене:

— Третият не стигна дори и до такова видно положение. Изчезна без следа — във великата неизвестност на посредствеността. Вероятно е втори помощник деловодител някъде.

* * *

— Това е лъжа! Не съм избягал! — извика Джеймс Тагарт. — Дойдох тук, защото се разболях. Питай доктор Уилсън. Някакъв грип е. Той ще ти докаже. А и откъде знаеше, че съм тук?

Дагни стоеше в средата на стаята, по яката на палтото ѝ и по периферията на шапката се топяха снежинки. Тя се огледа наоколо чувствайки нещо, което би било тъга, ако имаше време да му обърне внимание. Стаята беше в старото имение на Тагарт на река Хъдсън. Джим беше наследил мястото, но рядко идваше тук. В детството им това беше кабинетът на баща им. Сега имаше запустелия вид на стая, която се използва, но в която не се живее. Имаше покривала на всички столове, освен на два, студена камина и неприветливата топлина на електрическа печка с извит по пода кабел, бюро, чиято стъклена повърхност беше празна.

Джим лежеше на кушетката с кърпа, увита около врата си вместо шал. Тя видя стар, препълнен пепелник на един стол до него, бутилка уиски, смачкан хартиена чашка и вестници отпреди два дни, пръснати по пода. Портрет на дядо им висеше над камината, в цял ръст, с железопътен мост на избелелия фон зад него.

— Нямам време да споря, Джим.

— Беше твоя идея! Дано да признаеш пред борда, че беше твоя идея. Ето какво ни докара проклетият ти риърдънов метал! Ако бяхме изчакали Орън Бойл...

Небръснатото му лице се разкриви от някаква смесица от противоречащи си емоции — паника, омраза, намек за триумф, облекчението да крешиш на жертвата — и боязливият, внимателен, умоляващ поглед, който вижда надежда за спасение. Той беше спрятан колебливо, но тя не отговаряше. Стоеше и го гледаше с ръце в джобовете на палтото си.

— Сега няма какво да направим! — простена той. Опитах се да се обадя във Вашингтон, да ги накарам да вземат „Финикс-Дюранго“ и да ни го дадат, с оглед на извънредното положение, но те дори не искат да го обсъждат! Търде много хора възразявали, страхували се от някакъв тъп прецедент! Свързах се с националното сдружение на железниците, за да отменят крайния срок и да позволят на Дан

Конъуей да продължи да работи още година, това щеше да ни даде време, но той отказал да го направи! Опитах се да се свържа с Елис Уайт и неговите приятели в Колорадо, за да поискам Вашингтон да нареди на Конъуей да продължи да работи, но всички, и Уайт, и останалите копелета, са отказали! Това е тяхната кожа, за тях това ще е по-зле, отколкото за нас, знаят, че със сигурност ще отидат по дяволите, но са отказали!

Тя са усмихна за миг, но не коментира.

— Сега вече няма какво да направим! Притиснати сме. Не можем да се откажем от този клон, а не можем и да го довършим. Не можем да спрем или да продължим. Нямаме пари. Никой няма да се доближи и на три метра от нас! Какво ни остава без линията „Рио Норте“? Но не можем да я завършим. Ще ни бойкотират. Ще ни включат в черния списък. Този профсъюз на железопътните работници ще ни съди. Ще го направят, има закон за това. Не можем да завършим тази линия! Боже! Какво ще правим?

Тя чакаше.

— Свърши ли, Джим? — студено попита тя. — Ако си, ще ти кажа какво ще направим.

Той мълчеше, гледайки нагоре към нея под тежките си вежди.

— Това не е предложение, Джим. Ултиматум е. Просто слушай и приемай. Ще довърша линията „Рио Норте“. Лично аз, не „Тагарт Трансконтинентал“. Ще взема отпуск като вицепрезидент. Ще направя компания на собственото си име. Твойт борд ще ми прехвърли линията „Рио Норте“. Ще работя като свой собствен подизпълнител. Ще намеря собствено финансиране. Ще поема пълната отговорност. Ще завърша линията навреме. След като се увериш, че релсите от риърдънов метал работят, ще върна линията обратно на „Тагарт Трансконтинентал“ и ще се върна на работа. Това е всичко.

Той я гледаше безмълвно, поклащайки чехъла на крака си. Тя никога не беше предполагала, че надеждата може да изглежда грозно на лицето на човек, но беше точно така: сега беше примесена с коварство. Тя отклони погледа си, чудейки се как е възможно първата мисъл на човек в такъв момент да е как да намери нещо, което да използва срещу нея. После първото абсурдно нещо, което каза с притеснен глас беше:

— Но кой ще управлява Тагарт Трансконтинентал през това време?

Тя се разсмя, звукът я учуди — изглеждаше остарял от горчивина.

— Еди Уилърс — каза тя.

— О, не! Той не може!

Тя се смееше по същия рязък, безрадостен начин.

— Мислех, че си по-умен от мен за тези неща. Еди ще получи титлата действащ вицепрезидент. Той ще заеме кабинета ми и ще седи на бюрото ми. Но, според теб, кой ще управлява „Тагарт Трансконтинентал“?

— Но не виждам как...

— Ще пътувам със самолет между кабинета на Еди и Колорадо. Освен това има телефонни линии. Ще правя, каквото съм правила и преди. Нищо няма да се промени, с изключение на шоуто, което ще устроиш за приятелите си... и фактът, че ще бъде малко по-трудно за мен.

— Какво шоу?

— Разбираш ме, Джим. Нямам представа в какви игри сте се замесили ти и твоят борд на директорите. Не знам колко партии играете срещу другите и помежду си, или пък колко претенции трябва да удовлетворявате в няколко противоположни посоки. Нито знам, нито ме интересува. Можеш да скриеш всичко това зад мен. Ако всички ви е страх, защото сте направили сделки с приятели, които са заплашени от риърдъновия метал — ами ето ви шанс да се измъкнете, като ги уверите, че не сте замесени, че не вие правите това, а аз. Можете да им помогнете да ме пусват и да ме отричат. Всички можете да си останете у дома, да не поемате рискове и да не си създавате врагове. Просто се пазете от пътя ми.

— Ами... —бавно каза той — разбира се, проблемите в политиката на една голяма железопътна компания са сложни... докато една малка, независима компания, на името на един човек, може да си позволи да...

— Да, Джим, да, знам всичко това. В момента, в който обявиш, че предаваш линията „Рио Норте“ на мен, акциите на „Тагарт“ ще се качат. Дървениците ще спрат да изпълзват от най-невероятни ъгли, тъй като няма да имат стимул да хапят голямата компания. Преди да

решат какво да правят с мен, аз ще съм завършила линията. Ще се отнася до мен, аз не искам да се отчитам пред теб и твоя борд, да се карам с вас и да ви моля за разрешение. За това няма време, ако ще върша работата, която трябва да бъде свършена. Така че ще го направя сама.

— Ами... ако се провалиш?

— Ако се проваля, ще потъна сама.

— Нали разбиращ, че в такъв случай „Тагарт Трансконтинентал“ няма да е в състояние да ти помогне по какъвто и да е начин?

— Разбирам.

— И няма да разчиташ на нас?

— Няма.

— Ще прекратиш всякаква официална връзка с нас, така че действията ти да не се отразят на нашата репутация?

— Да.

— Мисля, че трябва да се договорим, че в случай на провал или публичен скандал... отпускът ти ще стане постоянен... тоест, няма да се надяваш да се завърнеш на поста вицепрезидент.

Тя затвори очи за момент.

— Добре, Джим. В такъв случай няма да се върна.

— Преди да ти прехвърлим линията „Рио Норте“, трябва да имаме писмено споразумение, че ще ни я върнеш, заедно с контролния си дял от цената й, в случай, че линията се окаже успешна. В противен случай ще можеш да ни притискаш за непредвидената печалба, тъй като тази линия ни трябва.

Само за миг шок прониза очите й, сетне каза безразлично, а думите й звучаха сякаш му подхвърля милостиня:

— Ама разбира се, Джим. Накарай да го формулират писмено.

— А що се отнася до временния ти заместник...

— Да?

— Не искаш наистина да е Еди Уилърс, нали?

— Да, искам.

— Но той дори не може да се държи като вицепрезидент! Няма присъствието, маниерите...

— Познава своята и моята работа. Знае какво искам. Имам му доверие. Ще мога да работя с него.

— Няма ли да е по-добре да вземем някой от по-видните ни младежи, някой от добро семейство, с повече опит в обществото...

— Ще бъде Еди Уилърс, Джим.

Той въздъхна.

— Добре... Само... трябва да сме внимателни... Не искаме хората да заподозрат, че ти все още ръководиш „Тагарт Трансконтинентал“ Никой не бива да знае.

— Всички ще го знаят, Джим. Но тъй като никой няма да го признае открито, всички ще бъдат доволни.

— Трябва да запазим приличие.

— Ама разбира се! Няма нужда да ме поздравяваш на улицата, ако не искаш. Можеш да казваш, че никога не си ме виждал преди, а аз ще казвам, че никога не съм чувала за „Тагарт Трансконтинентал“.

Той замълча, опитвайки се да мисли, гледайки в земята.

Тя се обърна за да погледне пейзажа зад прозореца. Небето изглеждаше плоско заради сиво-бялата бледност на зимата. Далеч долу, на брега на Хъдсън, тя видя пътя, който никога следеше за колата на Франсиско, видя скалата над реката, по която се катереха, за да гледат кулите на Ню Йорк, а някъде в гората бяха пътеките, които водеха към гара Роудейл. Сега земята беше покrita със сняг, и онова, което беше останало, беше като скелет на околността, която си спомняше — тънки силуети на голи клони, издигащи се от снега към небето.

Беше сиво и бяло, като снимка, мъртва снимка, която човек пази с надежда за спомен, но която не може да върне нищо.

— Как ще я наречеш?

Тя се обърна учудено.

— Кое?

— Как ще наречеш компанията си?

— Ами... „Дагни Тагарт“, предполагам.

— Но... мислиш ли, че е разумно? Може да бъде разбрано погрешно. Името Тагарт може да бъде схванато като...

— Е как искаш да я нарека тогава? — избухна тя, изчерпана до гняв. — Госпожица Никоя? Госпожа Х? Джон Голт?

Тя спря. Усмихна се изведнъж — със студена, сияйна, опасна усмивка.

— Ето как ще я нарека: Линията „Джон Голт“.

— Боже милостиви, не!

— О, да.

— Но това е просто... евтин жаргон! Не можеш да се шегуваш с такъв сериозен проект! Не можеш да бъдеш толкова вулгарна... и непристойна!

— Нима?

— Но, за Бога, защо?

— Защото ще шокира всички останали, точно както шокира теб.

— Никога не съм те виждал да търсиш външния ефект.

— Този път ще ме видиш.

— Но... — гласът му се срина до почти суеверен шепот: — Виж, Дагни, знаеш, че носи лош късмет... Тези думи означават... — той спря.

— Какво означават?

— Не знам... Но по начина, по който хората ги използват, изглежда винаги ги казват заради...

— Страх? Отчаяние? Безизходица?

— Да... да, точно това е.

— Тъкмо с това искам да ги предизвикам!

Сияният, искрящ гняв в очите ѝ, първият знак за нейната радост, го накараха да разбере, че трябва да замълчи.

— Изготви всички документи и цялата бумащина на името на линията „Джон Голт“ — каза тя.

Той въздъхна:

— Е, това си е твоята линия.

— Именно!

Той я погледна удивен. Тя вече беше изоставила държанието и стила на вицепрезидент, изглеждаше отпусната щастливо до нивото на строителните бригади.

— Що се отнася до документите и до правната страна — каза той — може да има известни трудности. Трябва да кандидатстваме за разрешение...

Тя се извърна, за да го погледне. Частица от сияйното ѝ пламенно изражение беше останала на лицето ѝ. Но не беше весела и тя не се усмихваше. Видът ѝ беше никак странен и първичен. Когато го видя, той се помоли никога да не му се налага да го вижда отново.

— Слушай, Джим — каза тя, той никога не беше чувал този тон вничий човешки глас. — Има само едно нищо, което трябва да направиш по тази сделка и е по-добре да го свършиш: дръж вашингтонските си момчета далеч. Погрижи се да ми дадат всички разрешения, позволения, лицензи и други безполезни хартийки, които законите им изискват. Не им позволявай да се опитват да ме спрат. Ако се опитат... Джим, хората казват, че нашият предшественик, Нат Тагарт, е убил политик, който се опитал да му откаже разрешение, което изобщо не е било необходимо да иска. Не знам дали Нат Тагарт го е направил. Но ето какво ще ти кажа: знам как се е чувстввал, ако е било така. А ако не е, аз може и да му свърша работата, за да довърша семейната легенда. Наистина го мисля, Джим.

* * *

Франсиско д'Анкония седеше пред бюрото й. Лицето му беше безизразно. Беше си останало такова, докато Дагни му обясняваше с ясен и безразличен тон, като на интервю за работа, образуването и целта на собствената си железопътна компания. Беше я изслушал, но не беше казал и дума.

Никога не беше виждала на лицето му този израз на изпита безучастност.

Нямаше подигравка, нямаше веселие, нямаше противопоставяне — той сякаш не принадлежеше на този миг от съществуването и не можеше да бъде досегнат. Но очите му я следяха внимателно, изглежда виждаха повече, отколкото тя подозираше, приличаха й на еднопосочно стъкло — пропускаха всички лъчи навътре, но не и навън.

— Франсиско, помолих те да дойдеш тук, защото исках да ме видиш в кабинета ми. Никога не си го виждал. Някога това щеше да означава нещо за теб.

Очите му преминаха бавно през кабинета. Стените му бяха голи, с изключение на три предмета — карта на „Тагарт Трансконтинентал“, оригиналната скица на Нат Тагарт, която беше послужила като модел за статуята, и голям календар на компанията, с весело крещящи цветове, същият като онези, които се разпространяваха всяка година

със сменена картичка по всяка гара по линиите на Тагарт, същият като онзи, който някога беше висял на първото й работно място в Роудейл.

Той стана и каза тихо:

— Дагни, заради самата теб и — в гласа му се промъкна едва доловимо колебание — в името на малко съжаление, което би могла да изпиташ към мен, не искаш онова, което се каниш да поискаш. Недей. Просто ме пусни да си вървя.

Това не беше характерно за него и не беше нещо, което някога беше очаквала той да каже. След миг тя попита:

— Защо?

— Не мога да ти отговоря. Не мога да отговоря на никакви въпроси. Това е една от причините, заради които е по-добре да не го обсъждаме.

— Знаеш какво ще поискам?

— Да.

Начинът, по който тя го погледна, изразяваше толкова красноречив и отчаян въпрос, че той трябваше да добави:

— И знам, че ще трябва да откажа.

— Защо?

Той се усмихна безрадостно и разтвори ръце, сякаш за да ѝ покаже, че тъкмо това е предвиждал и е искал да избегне.

Тя каза тихо:

— Трябва да опитам, Франсиско. Трябва да те помоля. Това е моята част. Онова, което ще направиш ти, е твоята. Но ще знам, че съм опитала всичко.

Той остана прав, но наведе леко глава в знак на съгласие и каза:

— Ще те изслушам, ако това ще ти помогне.

— Имам нужда от петнайсет милиона долара, за да завърша линията „Рио Норт“. Получих седем милиона за акциите, които притежавам като частно лице. Не мога да събера нищо друго. Ще издам облигации от името на новата компания на стойност осем милиона долара. Повиках те тук, за да те помоля да купиш тези облигации.

Той не отговори.

— Аз съм просто просяк, Франсиско, и прося пари. Винаги съм мислела, че човек не проси в бизнеса. Мислех си, че човек разчита на качеството на онова, което може да предложи, и че заменя стойност за

стойност. Това вече не е така, въпреки че не разбирам как можем да действаме съгласно каквото и да е друго правило и да продължим да съществуваме. Съгласно всеки обективен факт, линията „Рио Норте“ ще бъде най-добрата железница в страната. Съгласно всеки познат стандарт, това е най-добрата инвестиция. И тъкмо това ме проваля. Не мога да събера пари, като предлагам на хората добро бизнес начинание: фактът, че е добро, кара хората да го отхвърлят. Няма банка, която да купи пакета акции на моята компания. Така че не мога да говоря за стойност. Мога само да се моля.

Тя произнасяше думите с безпристрастна точност. Спра, очаквайки отговора му. Той остана безмълвен.

— Знам, че нямам какво да ти предложа — каза тя. — Не мога да ти говоря за инвестиции. Правенето на пари не те интересува. Промишлените проекти отдавна не те засягат. Така че не мога да претендирям, че това е справедлива размяна. Това е просто просия.

Тя си пое дъх и каза:

— Дай ми тези пари като милостиня, за теб те не значат нищо.

— Не го прави — каза той тихо. Тя не можеше да определи дали странният звук на гласа му беше от болка или гняв — очите му бяха сведени.

— Ще го направиши ли, Франсиско?

— Не.

След миг тя каза:

— Извиках те не защото мислех, че ще се съгласиш, а защото си единственият, който може да разбере какво казвам. Така че трябваше да опитам.

Гласът ѝ се понижаваше все повече, сякаш тя се надяваше, че ще скрие емоцията по-добре.

— Виж, аз не мога да повярвам, че наистина те няма... защото знам, че все още можеш да ме чуеш. Начинът, по който живееш, е порочен. Но начинът, по който действаш, не е. Дори и начинът, по който говориш, не е... Трябваше да опитам... Но не мога повече да се мъча да те разбера.

— Ще ти подскажа. Противоречията не съществуват. Всеки път, когато си мислиш, че пред теб стои противоречие, провери предварителните условия. Ще откриеш, че едното от тях е грешно.

— Франсиско — прошепна тя, — защо не ми кажеш какво е станало с теб?

— Защото в този момент отговорът ще те нарами повече от съмнението.

— Толкова ли е ужасно?

— Това е отговор, до който трябва да стигнеш сама.

Тя поклати глава.

— Не знам какво да ти предложа. Не знам вече какво е ценно за теб. Не виждаш ли, че дори и просъкът трябва да даде стойност в отплата, трябва да ти предложи причина, поради която да му помогнеш... Мислех си... едно време успехът значеше много за теб. Производственият успех. Помниш ли как си говорехме за това? Ти беше много строг. Очакваше много от мен. Казваше ми, че е по-добре да оправдая очакванията ти. И аз го направих. Чудеше се докъде ще се издигна в „Тагарт Трансконтинентал“.

Тя посочи с ръка кабинета.

— Дотук се издигнах... Така че си мислех... ако споменът за онова, което бяха твоите ценности все още има някакво значение за теб, дори и само като развлечение, или от тъга, или просто все едно... да сложиш цветя на гроб... можеш да решиш да ми дадеш парите... в името на това.

— Не.

Тя каза с усилие:

— Тези пари не значат нищо за теб — изгубил си толкова много за безсмислени начинания, изгубил си много повече с мините „Сан Себастиан“...

Той вдигна очи. Погледна право към нея и тя видя първата искра жив отклик в неговите очи — погледът му беше светъл, безмилостен и, невероятно, но горд: сякаш това обвинение му даде сила.

— О, да —бавно каза тя, сякаш в отговор на мисълта му, — разбирам това. Проклинах те за тези мини, осъждах те, отнесох се с презрение към теб, по всянакъв възможен начин, а сега се връщам при теб — за пари. Като Джим, като всеки лентяй, когото някога си срещал. Знам, че това е победа за теб, знам, че можеш да ми се надсмиваш и да ме презираш напълно справедливо. Е — може би мога да ти предложа това. Ако онова, което искаш, е развлечение, ако си се наслаждавал, гледайки Джим и мексиканските плановици да се влачат по корем —

няма ли да ти е забавно да пречуши и мен? Няма ли да ти достави удоволствие? Няма ли да искаш да ме чуеш да признавам, че съм победена от теб? Не искаш ли да ме видиш да пълзя пред теб? Кажи ми под каква форма го искаш и ще се подчиня.

Той тръгна толкова бързо, че тя дори не забеляза кога: стори ѝ се само, че първото му движение беше като потръпване. Заобиколи бюрото, пое ръката ѝ и я вдигна до устните си. В началото беше като жест на най-тържествено уважение, сякаш целта му беше да ѝ даде сили, но докато притискаше устни, а после и лице към ръката ѝ, тя разбра, че той самият има нужда от сила. Той пусна ръката ѝ, погледна лицето ѝ, неподвижността и страхът в очите ѝ, сетне се усмихна, без да се опитва да скрие, че усмивката му издава страдание, яд и нежност.

— Дагни, искаш да пълзиш? Не знаеш какво значи тази дума и никога няма да го научиш. Човек не пълзи, признавайки го така открито. Не мислиш ли, че знам, че молбата ти е най-смелото нещо, което можеш да направиш? Но... Не ме моли, Дагни.

— В името на всичко, което някога съм означавала за теб... — шепнеше тя, — всичко, което е останало в теб...

В момента, в който тя си помисли, че е виждала това изражение и преди, че това е онова изражение, на фона на отблъсъка от града, когато той беше лежал до нея за последен път, тя чу изтерзания му вик, вик, който никога не беше изтръгвала от него:

— Любов моя, не мога!

Сетне, докато се гледаха, шокирани и съмълчани от удивление, тя видя промяната в лицето му. Беше суро и грубо, сякаш беше превключил ключ. Той се засмя, отдалечи се от нея и каза, с глас, дразнещо оскърбителен поради това, че беше напълно спокоен:

— Моля те да извиниш смесицата от изразни стилове. Налагало ми се е да казвам това на толкова много жени, но никак си — при различни обстоятелства.

Тя сведе глава, седеше напълно отчаяна, без да я е грижа, че той го вижда. Когато вдигна глава, тя го погледна безразлично.

— Добре, Франсиско. Беше добре изиграно. Появях ти. Ако това беше твоят начин да изпиташ удоволствието, което ти предложих, успя. Няма да те моля за нищо.

— Предупредих те.

— Не знаех на чия страна си. Не изглеждаше възможно, но това е страната на Орън Бойл и Бъртрам Скъдър, и на стария ти учител.

— Старият ми учител ли? — остро попита той.

— Доктор Робърт Стедлър.

Той се засмя облекчено.

— А, този ли? Мародерът, който мисли, че неговата цел оправдава това да открадне моите средства.

И добави:

— Знаеш ли, Дагни, искам да запомниш на коя страна си казала, че съм. Някой ден ще ти напомня за това и ще те попитам дали си готова да го повториш.

— Няма да се налага да ми напомняш.

Той се обърна, за да си тръгне. Помаха й, нехайно сбогувайки се и каза:

— Ако можеше да се построи, бих пожелал успех на линията „Рио Норте“.

— Ще бъде построена. И ще бъде наречена линия „Джон Голт“.

— Какво?

Това беше истински крясък, тя се засмя подигравателно.

— Линия „Джон Голт“.

— Дагни, за Бога, защо?

— Нима не ти харесва?

— Как стана така, че избра точно това?

— Звучи по-добре от „Господин Немо“ или „Господин Нула“, нали?

— Дагни, но защо това?

— Защото те плаши.

— Какво мислиш, че означава?

— Невъзможното. Недостижимото. А ти се страхуваш от моята линия точно така, както се страхуваш и от това име.

Той започна да се смее. Смееше се без да я поглежда, и тя се почувства странно сигурна, че я е забравил, че е някъде далеч, че се смее, с бясна радост и горчивина на нещо, в което тя не участва.

Когато се обърна към нея, каза искрено:

— Дагни, не бих го направил на твоето място.

Тя вдигна рамене.

— И Джим не го хареса.

— А ти какво харесваш в него?

— Мразя го! Мразя гибелта, която всички очаквате, отстъплението и този безсмислен въпрос, който винаги звучи като вик за помощ. Писна ми да слушам за Джон Голт. Ще се боря с него.

Той каза спокойно:

— Така е.

— Ще построя железопътна линия за него. Нека дойде и си я поиска.

Той се усмихна тъжно и кимна:

— Ще дойде.

* * *

Отблясъкът от излятата стомана се разля по тавана и се плисна по една от стените. Риърдън седеше на бюрото си, осветено от една-единствена лампа. Отвъд нейния кръг тъмнината на кабинета се сливаше с мрака навън. Той се чувстваше, сякаш лъчите от пещите се движеха из празно пространство — сякаш бюрото беше сал, увиснал във въздуха, с двама души на него, затворени в уединението си. Дагни седеше пред бюрото му.

Беше хвърлила палтото си и силуетът ѝ се очертаваше срещу него — слабо, напрегнато тяло в сив костюм, наведено по диагонал на широк фоторийл. Само ръката ѝ беше осветена, на ръба на бюрото, отвъд нея той виждаше бледия контур на лицето ѝ, белотата на блузата ѝ, триъгълника на разтворената яка.

— Добре, Ханк — каза тя, — продължаваме с новия мост от риърдънов метал. Това е официалната поръчка от официалния собственик на линията „Джон Голт“.

Той се усмихна, погледна надолу към плановете на моста, пръснати на светлината на бюрото му.

— Успя ли да прегледаш схемата, която ти изпратихме?

— Да. Нямаш нужда от коментари или комплименти. Поръчката ги изразява.

— Много добре. Благодаря. Започвам да лея метала.

— Не искаш ли да попиташ дали линията „Джон Голт“ е в позиция да дава поръчки или да функционира?

— Няма нужда. Твоето идване го изразява.

Тя се усмихна.

— Така е. Всичко е готово, Ханк. Дойдох, за да ти го кажа и да обсъдим детайлите за моста лично.

— Добре, аз съм любопитен: кои са собствениците на облигациите на линията „Джон Голт“?

— Не мисля, че някой от тях е можел да си го позволи. Всички имат разрастващи се предприятия. Всички имат нужда от парите си за собствените си нужди. Но имаха нужда от линията и не помолиха никого за помощ.

Тя извади лист от чантата си.

— Това е „Джон Голт Инкорпорейтид“ — каза тя и му го подаде през бюрото.

Той знаеше повечето от имената в списъка: Елис Уайът, „Уайът Ойл“, Колорадо. Тед Нилсън, „Нилсън Моторс“, Колорадо. Лорънс Хамънд, „Хамънд Каре“, Колорадо. Андрю Стоктън, Леярни „Стоктън“, Колорадо. Имаше и неколцина от други щати — той забеляза името Кенет Данагър, „Въглища Данагър“, Пенсилвания. Сумите за участието им варираха, от суми с пет до суми с шест цифри.

Той се протегна за писалката си и написа в края на листа: „Хенри Риърдън, «Риърдън стайл», Пенсилвания — 1 000 000 долара“ и бутна листа обратно към нея.

— Ханк — тихо каза тя, — не искам да влизаш в това. Инвестиiral си толкова в риърдъновия метал, че положението е по-лошо за теб, отколкото за когото и да е от нас. Не можеш да си позволиш още един риск.

— Никога не съм приемал услуги — студено отговори той.

— Какво искаш да кажеш?

— Не искам от хората да поемат по-големи рискове в моите начинания от самия мен. Ако това е хазарт, ще посрещна залога на когото и да е от другите. Не каза ли, че тези коловози са първото ми изложение?

Тя наведе глава и каза сериозно:

— Добре. Благодаря.

— Между другото, не очаквам да загубя тези пари. Разбирам условията, при които тези облигации могат да се превърнат в акции по

мой избор. И затова очаквам да получа огромна печалба — а ти ще ми я изработиш.

Тя се засмя:

— За Бога, Ханк, говорих с толкова много подозрителни глупаци, че почти ме заразиха с мисълта, че линията ще е на безнадеждна загуба! Благодаря ти, че ми напомни. Да, мисля, че ще изработя огромната ти печалба.

— Ако не бяха подозрителните глупаци, нямаше да има никакъв риск. Но трябва да ги бием. И ще го направим — той взе две телеграми от книжата на бюрото си. — Останали са още няколко човека.

Протегна й телеграмите:

— Мисля, че би желала да видиш това.

В едната пишеше: „Възнамерявах да започна след две години, но изявленietо на Държавния научен институт ме принуждава да започна веднага. Смятай това за поръчка за изграждането на 12-инчова тръба от риърдънов метал, 600 мили, Колорадо до Канзас Сити. Подробностите следват. Елис Уайт.“

А в другата се казваше: „Относно дискусията ни за моята поръчка. Действай. Кен Данагър.“

Той добави като обяснение:

— И той не беше готов да действа веднага. Става въпрос за осем хиляди тона риърдънов метал. Строителен метал. За въгледобивни мини.

Те се погледнаха и се усмихнаха. Нямаше нужда от допълнителни коментари.

Той погледна надолу, докато тя му подаваше обратно телеграмите. Кожата на ръката й изглеждаше прозрачна на светлината, на ръба на бюрото, ръка на девойка, с дълги, тънки пръсти, отпусната за миг, беззащитна.

Леярната „Стоктън“ в Колорадо — каза тя — ще завърши тази поръчка за мен — поръчката, която Обединената компания за стрелки и семафори спря. Те ще се свържат с теб за метала.

— Вече го направиха. Какво направи със строителните бригади?

— Инженерите на Нийли остават, най-добрите, тези, от които имам нужда. Повечето от старшите майстори също. Няма да е трудно да ги накараме да продължат. Така или иначе Нийли не беше от особена полза.

— А работниците?

— Има повече кандидати, отколкото мога да наема. Не мисля, че профсъюзът ще се намеси. Повечето кандидати дават фалшиви имена. Те са членове на профсъюза, но отчаяно се нуждаят от работа. Ще сложа неколцина пазачи по линията, но не очаквам неприятности.

— А бордът на директорите на брат ти Джим?

— Надпреварват се да дават изявления по вестниците, че нямат каквато и да е връзка с линията „Джон Голт“ и колко осъдително начинание е тя. Съгласиха се с всичко, което поисках.

Силуетът на раменете ѝ изглеждаше изпънат, с лекота, сякаш се готови за полет. За нея напрежението изглеждаше естествено, не беше признак за беспокойство, а за удоволствие — напрежението на цялото ѝ тяло, под сивия костюм, едва видим в тъмнината.

— Еди Уилърс пое поста на действащ вицепрезидент — каза тя.

— Ако ти трябва нещо, свържи се с него. Довечера тръгвам за Колорадо.

— Тази вечер ли?

— Да. Трябва да наваксаме време. Изгубих една седмица.

— Със собствен самолет ли пътуваш?

— Да. Ще се върна след около десет дни, възнамерявам да идвам в Ню Йорк веднъж или два пъти месечно.

— Къде ще живееш там?

— На строежа. В мой собствен вагон — тоест във вагон на Еди, който взимам назаем.

— Ще бъдеш ли в безопасност?

— От какво? — сетне се засмя, сепната. — Е, Ханк, това е първият път, в който се сещаш, че не съм мъж. Разбира се, че ще съм в безопасност.

Той не гледаше нея, а лист с цифри на бюрото си.

— Накарах инженерите си да подготвят предварителен анализ на цената на моста — каза той — и прилизителен график на времето, необходимо за построяването. Това исках да обсъдя с теб.

Той ѝ протегна листа. Тя се облегна назад да го прочете.

Лъч светлина попадна на лицето ѝ. Той видя пълните чувствени устни с остри контури. После тя се облегна назад и той виждаше само намек за формата ѝ и тъмния контур на сведените ѝ клепачи.

„Нима не съм? — мислеше си той. — Нима не съм мислил за това от първия път, когато те видях? Нима съм мислил за друго в продължение на две години?“

Седеше неподвижно и я гледаше. Чу думите, които никога не си беше позволявал да формулира, думи, които беше чувствал, познавал, но никога не се беше изправял пред тях, беше се надявал да ги унищожи, като не им позволи да бъдат казани, дори в собственото му съзнание. А сега беше толкова внезапно и шокиращо, сякаш ѝ ги казваше...

Още първия път, когато те видях... Нищо друго, освен тялото ти, тази твоя уста, начинът, по който очите ти ме гледат, ако... Чрез всяко изречение, което някога съм ти казвал, при всяка наша среща, която си смятала за напълно безопасна, заради важността на всичко, което сме разисквали... Вярваше ми, нали? Да призная колко си страхотна? Да мисля за теб така, както заслужаваш — като за мъж? Нима не предполагаш, че знам колко много неща съм предал? Единствената светла среща в моя живот, единственият човек, когото съм уважавал, най-добрият бизнесмен, когото познавам, мой съюзник, мой партньор в отчаяната битка... най-низкото от всички желания — като отговор на най-високото, което съм срещал... Знаеш ли какво съм аз? Мислех за това, защото е немислимо. За тази унизителна нужда, която не бива никога да те докосва, никога не съм искал никого другого, освен теб... Никога не съм знаел какво е да го искаш, докато не те видях за първи път. Мислех си: не, не мога да бъда пречупен от това... Оттогава... от две години... без миг почивка... Знаеш ли какво е да го искаш? Искаш ли да чуеш какво си мислех, когато те гледах... когато лежах буден през нощта... когато чуха гласа ти по телефона... когато работех, но не можех да го прогоня? Да те принизя до неща, които дори не можеш да си представиш, и да знам, че аз съм този, който го е направил. Да те сведа до тяло, да те науча на животинско удоволствие, да те видя да се нуждаеш от него, да те видя да ме молиш за него, да видя прелестния ти дух, зависим от скверността на нуждата. Да те гледам такава, каквато си, когато се изправяш пред света с чистата си, горда сила — а после да те видя в леглото си, подчинена на всяка долна прищявка, която мога да измисля, на всяко действие, което ще направя с единствената цел да наблюдавам обезчествяването ти и на което ще се

подчиниш заради неизискуемо усещане... Желая те — проклет да съм за това!

Тя четеше документите, облегната назад в тъмнината. Той виждаше отраженията на огъня да докосват косата ѝ, да се придвижват към рамото ѝ, надолу по ръката, до голата кожа на дланта ѝ.

Знаеш ли какво си мисля сега, в този момент? Сивият ти костюм и разтвореното ти деколте... изглеждаш толкова млада, толкова строга, толкова самоуверена... Каква щеше да си, ако поваля главата ти назад, ако те съборя на земята в този твой официален костюм, ако повдигнеш ризата ти...

Тя погледна нагоре към него. Той заби поглед в документите на бюрото си. След миг каза:

— Цената на моста е по-малка от първоначалните ни преценки. Ще видиш, че здравината на моста позволява евентуалното добавяне на втори коловоз, който, мисля, ще бъде одобрен от тази част от населението на страната след няколко години. Ако разбиеш разхода за период от...

Той говореше, а тя гледаше лицето му на светлината на лампата, на фона на черната празнота на кабинета. Лампата беше извън зрителното ѝ поле и тя се чувстваше така, сякаш лицето му осветяваше документите по бюрото. Лицето му, мислеше си, и студената, сияйна яснота на гласа му, на ума му, на целенасочеността му. Лицето му беше като думите — сякаш една-единствена тема свързваше с невидима линия непоклатимия блясък на очите му, изпитите мускули на бузите му, до леко презрителната, насочена надолу извивка на устата — линията на безмилостен аскетизъм.

* * *

Денят започна с новини за катастрофа: товарен влак на „Атлантик Саутърн“ беше катастрофирал челно с пътнически влак в Ню Мексико, на остръ завой в планините и беше пръснал товара си навсякъде по склоновете. Вагоните пренасяха пет хиляди тона мед, добита от мина в Аризона, към фабриката на Риърдън. Риърдън се обади на генералния директор на „Атлантик Саутърн“, но отговорът, който получи, беше:

— За Бога, господин Риърдън, откъде да знаем? Кой може да знае колко време ще отнеме да се разчистят останките? Един от най-лошите, които сме имали... Не знам, господин Риърдън. Няма други линии никъде в тази секция. Коловозът е разкъсан на разстояние от четиристотин метра. Имаше свлачище. Аварийният влак не може да премине. Не знам как изобщо ще върнем товарните вагони на релсите, нито пък кога. Не очаквам да е по-рано от две седмици... Три дни? Невъзможно, господин Риърдън! Но ние нищо не можем да направим! Със сигурност можете да кажете на клиентите си, че е Божа работа! Опитайте се да ги удържите! Никой не може да ни обвинява при такъв случай!

През следващите два часа, с помощта на секретарката си, двама инженери от транспортния си отдел, пътна карта и телефон, Риърдън уреди колона камиони да стигне до мястото на катастрофата, а верига вагони-самосвали да ги посрещнат на най-близката гара на „Атлантик Саутърн“. Вагоните бяха заети от „Тагарт Трансконтинентал“. Камионите бяха събрани от цяло Ню Мексико, Аризона и Колорадо. Инженерите на Риърдън търсеха по телефона частни собственици на камиона и предлагаха заплащане, което прекратяваше всички спорове.

Това беше третата пратка мед, която Риърдън очакваше, двете предишни не бяха доставени: едната компания беше излязла от бизнеса, а другата се позоваваше на отлагания, срещу които не можела да направи нищо.

Беше се погрижил за всичко това, без да нарушава поредицата от срещи, без да повишава глас, без следа от напрежение, несигурност или притеснение — беше действал с ловката прецизност на военен командир под внезапен обстрел — а Гуен Айвс, неговата секретарка, беше действала като най-спокойния лейтенант. Тя беше момиче, наближаващо тридесетте, чието спокойно, хармонично, непроницаемо лице се сливало с най-доброто офис оборудване — тя беше един от най-безмилостно компетентните му служители. Начинът, по който изпълняваше задълженията си, внушаваше яснота на ума, с чиято помощ тя възприемаше какъвто и да било емоционален елемент по време на работа за непростима липса на морал.

Когато извънредното положение приключи, единственият ѝ коментар беше:

— Господин Риърдън, мисля, че трябва да помолим всички наши доставчици да пращат стоките по „Тагарт Трансконтинентал“.

— И аз мислех за същото — отговори той и добави: — Телеграфирай на Флеминг в Колорадо. Кажи му, че започвам сделка с онази медна мина.

Беше се върнал в кабинета си, говореще с управителя си по единия телефон и с директора по продажбите по другия, проверяваше всяка дата и всеки наличен тон руда — не можеше да остави на случайността или на друг човек възможността дори и за час закъснение в потока към пещите — в момента се изливаше последната част от релсите за линията „Джон Голт“ — когато телефонът иззвъня и гласът на госпожица Айвс извести, че майка му е отвън и иска да го види.

Той беше помолил семейството си никога да не идва във фабrikата без уговорена среща. Радваше се, че мразят мястото и рядко се появяват в кабинета му. Сега почувства силен импулс да нареди майка си да си ходи. Вместо това, с по-голямо усилие от нужното му за проблема с катастрофиралаия влак, той каза спокойно:

— Добре. Покани я да влезе.

Майка му влезе с изражение на войнствена отбрана. Огледа кабинета му, сякаш знаеше какво означава за него, и сякаш обявяваше възмущението си от всичко, което беше по-ценено за него от нейната собствена личност. Отне ѝ доста време да седне в едно кресло, подреждайки и пренареждайки чантичката си, ръкавиците си, гънките на дрехата си, докато мърмореше:

— Хубаво е, когато една майка трябва да чака в преддверието и да иска разрешение от някаква стенографка, преди да ѝ позволят да види собствения си син, който...

— Майко, нещо важно ли е? Днес бързам много.

— Не си единственият, който има проблеми. Разбира се, че е важно. Мислиш ли, че ще си направя труда да карам до тук, ако не беше важно?

— Какво има?

— Става въпрос за Филип.

— Да?

— Филип е нещастен.

— Е, и?

— Чувства, че не е справедливо да се налага да зависи от твоите подаяния, да живее от милостиня и никога да не може да разчита и на един свой собствен долар.

— Ами — каза той със слисана усмивка — очаквах да разбере това.

— Не е справедливо за един чувствителен човек да е в такова положение.

— Със сигурност не е.

— Радвам се, че си съгласен с мен. Така че трябва да му дадеш работа.

— Да му дам... какво?

— Трябва да му дадеш работа, тук, във фабриката — но хубава, чиста работа, разбира се, с бюро и кабинет, и добра заплата, където няма да му се налага да бъде сред надничарите и смрадливите ти пещи.

Знаеше, че го чува, но не можеше да се накара да го повярва.

— Майко, не говориш сериозно.

— Със сигурност говоря сериозно. Стана така, че знам, че тъкмо това иска, но е твърде горд, за да те моли. Но ако му го предложиш и изглежда така, сякаш ти искаш от него услуга — е, знам, че с удоволствие ще приеме. Ето защо трябваше да дойда тук и да говоря с теб — за да не разбере, че съм се намесила.

Не беше присъщо на същността на мисленето му да разбере същността на нещата, които чуваше. Една-единствена мисъл проряза ума му като прожектор и го накара да се зачуди как другите са могли да я пропуснат. Мисълта изригна като объркан вик:

— Но той не знае нищо за стоманения бизнес!

— Това пък какво общо има? Той има нужда от работа.

— Но той не може да върши работата.

— Трябва да придобие самоувереност и да се чувства важен.

— Но няма да ми бъде от никаква полза.

— Има нужда да се чувства желан.

— Тук? Че за какво мога да го желая?

— Наемаш един куп чужди хора.

— Наемам хора, които произвеждат. Той какво може да предложи?

— Той е твой брат, нали?

— Това пък какво общо има?

На свой ред тя го изгледа невярващо и замълча шокирана. За миг седяха и се гледаха, сякаш от астрономическо разстояние.

— Той е твой брат — каза тя с глас като фонограма, сякаш повтаряйки магическа формула, в която не можеше да си позволи да се съмнява. — Има нужда от положение в света. Има нужда от заплата, за да чувства, че парите идват при него, защото му се дължат, а не като милостиня.

— Да му се дължат? Но той няма да струва и пукната стотинка за мен.

— За това ли мислиш първо? За печалбата си? Моля те да помогнеш на брат си, а ти мислиш как да спечелиш стотинки на негов гръб, и няма да му помогнеш, освен ако в това няма пари за теб, така ли?

Тя видя израза в очите му и извърна поглед, но побърза да продължи с повишаващ се глас:

— Да, разбира се, че му помагаш — така, както би помогнал на всеки заблуден просяк. Материална помощ — само това знаеш и разбираш. Мислил ли си за духовните му нужди и как се отразява положението му на неговото самоуважение? Той не иска да живее като просяк. Иска да бъде независим от теб.

— Като получи от мен заплата, която не може да спечели, за работа, която не може да върши?

— Няма нищо да пропуснеш. Имаш достатъчно хора тук, които изкарват пари за теб.

— Значи ме молиш да му помогна да изиграе подобна измама?

— Не е необходимо да представяш нещата така.

— Измама ли е или не?

— Затова не мога да говоря с теб — защото не си човечен. Нямаш жал, никакви чувства към брат си, никакво състрадание към неговите чувства.

— Измама ли е или не?

— Нямаш жал към никого.

— Мислиш ли, че подобна измама ще бъде справедлива?

— Ти си най-неморалният човек на света — мислиш единствено за справедливост! Не изпитваш никаква любов!

Той стана, с рязко и подчертано движение, движение, което прекратява разговора и нарежда на посетителя да напусне кабинета му.

— Майко, аз управлявам стоманодобивен завод, а не публичен дом.

— Хенри!

Изблиъкът на възмущение беше към подбора на изрази, нищо повече.

— Повече никога не говори с мен за работа за Филип. Не бих му дал дори да мете пепелта. Не бих го допуснал във фабриката. Искам да го разбереш веднъж завинаги. Можеш да се опитваш да му помогнеш по всякакъв начин, но не ми показвай никога повече, че смяташ завода ми за средство за тази цел.

Бръчките по меката ѝ брадичка се разтекоха във форма, наподобяваща подигравателна усмивка:

— Че какво е твоят завод, някакъв свещен храм?

— Ами... да — меко каза той, учуден от мисълта.

— Не мислиш ли за хората и за моралните си задължения?

— Не знам какво според теб е моралът. Не, не мисля за хората — само дето, ако дам работа на Филип, няма да мога да застана спокойно пред никой компетентен човек, който е имал нужда от работа и я заслужава.

Тя стана. Главата ѝ стърчеше между раменете ѝ и основателната горчивина в гласа ѝ сякаш избутваше думите нагоре към високото му, изправено тяло:

— В това се състои жестокостта ти, това е злобното и себичното в теб. Ако обичаше брат си, щеше да му дадеш работа, която не заслужава, точно защото не я заслужава — това щеше да е истинска любов, нежност и братско чувство. За какво друго е любовта? Ако човек заслужава работа, няма доблест в това да му я дадеш. Добротата е да даваш незаслужено.

Той я гледаше като дете, което сънува непознат кошмар. Кошмар, който не е чак толкова ужасен само заради недоверието на сънуващия.

— Майко — бавно каза той, — не знаеш какво говориш. Никога няма да мога да те презират достатъчно, за да повярвам, че наистина го мислиш.

Изразът на лицето ѝ го учуди повече, отколкото всичко останало: беше израз на поражение, и едновременно с това на особено, хитро и

цинично лукавство, сякаш за момент тя притежаваше такъв жизнен опит и мъдрост, че да се подиграе на неговата невинност.

Споменът за този поглед остана в съзнанието му, като предупредителен сигнал, че е забелязал нещо, което трябва да разбере. Но не можеше да го улови, не можеше да насили ума си да го приеме като достойно за обмисляне, не можеше да намери улики, освен неясното си неудобство и отвращението си — а нямаше и време, което да му посвети, не можеше да мисли за това сега, пред бюрото му седеше следващият посетител — той слушаше един човек, който защитаваше живота си.

Мъжът не го изрази точно така, но Риърдън знаеше, че това е същността на проблема. Онова, което мъжът облече в думи, беше само поръчка за петстотин тона стомана. Това беше господин Уорд, от Компанията за комбайни „Уорд“ от Минесота. Това беше непретенциозна компания с неопетнена репутация, един от онези бизнеси, които рядко стават големи, но никога не се провалят. Господин Уорд беше четвърто поколение от семейството, което притежаваше завода и беше посветило на този завод най-добросъвестните усилия, на които беше способно. Беше мъж над петдесет, с квадратно, безстрастно лице. Когато човек го погледнеше, му ставаше ясно, че той би сметнал за също толкова неприлично лицето му да изрази страдание, колкото да свали дрехите си на публично място. Говореше сухо, с тон на бизнесмен. Обясняваше, че винаги е работил, също както и баща му, с една от малките стоманодобивни компании, купени вече от „Асошиейтед Стийл“ на Орън Байл. Беше чакал последната си поръчка на стомана една година. Беше прекарал последния месец, мъчейки се да получи лична среща с Риърдън.

— Знам, че фабриките ви работят на пълна мощност, господин Риърдън — каза той — и знам, че не сте в състояние да поемете нови поръчки, тъй като вашите най-големи и най-стари клиенти трябва да чакат реда си, а вие сте единственият приличен — искам да кажа надежден — производител на стомана в страната. Не знам каква причина да ви изтъкна, за да направите изключение в моя случай. Но нямам какво друго да направя, освен да затворя вратите на завода си завинаги, а аз... — гласът му се пречути за миг. — Аз не мога съвсем ясно да видя как бих могъл да затворя... засега... така че реших да

говоря с вас, макар и да нямах голям шанс... все пак исках да опитам всичко възможно.

Това беше език, който Риърдън можеше да разбере.

— Ще ми се да мога да ви помогна — каза той, — но това е най-лошият възможен момент за мен, заради една огромна и много специална поръчка, която трябва да получи предимство пред всичко.

— Знам. Но ще ме изслушате ли поне, господин Риърдън?

— Естествено.

— Ако е въпрос на пари, ще платя всичко, което поискате. Ако по този начин мога да оправдая забавянето ви, ами тогава искайте ми колкото решите допълнително, искайте ми двойна цена, само ми дайте стоманата. Нямаше да се притеснявам, ако трябваше да продам комбайните на загуба тази година, само за да запазя фабrikата отворена. Имам достатъчно лични средства, за да работя на загуба няколко години, ако се налага, само за да се задържа на повърхността — защото, мисля, нещата не могат да продължат така още дълго, условията неминуемо ще се подобрят, трябва, защото иначе ние... — той не довърши. Каза твърдо:

— Трябва да стане.

— Ще стане — каза Риърдън.

Мисълта за линията „Джон Голт“ препускаше през ума му в пълно съответствие с уверения звук на думите му. Линията „Джон Голт“ продължаваше напред. Атаките към метала му бяха престанали. Чувстваше се така, сякаш разделени от много мили, в двата края на страната, той и Дагни Тагарт стояха един срещу друг в празното пространство, с разчистен път, свободни да довършат работата. Ще ни оставят на мира, за да я завършим, мислеше си той. Думите звучаха като химн на победата в ума му: ще ни оставят на мира.

— Капацитетът на фабrikата ни е хиляда комбайна годишно — каза господин Уорд. — Миналата година произведохме триста. Събрах стоманата от разпродажби на банкротирали фирми, измолих няколко тона оттук-оттам от големи компании, и обикалях като боклукчия по какви ли не невероятни места — няма да ви досаждам с тези неща, просто никога не съм си мислил, че ще доживея време, в което да трябва да правя бизнес по този начин. И през цялото време господин Орън Байл се кълнеше, че ще достави стоманата следващата седмица. Но каквото и да успееше да отлее, отиваше при новите му клиенти, по

причина, която никой не споменаваше — само чувах да се шепне, че това са хора с някаква политическа протекция. А сега дори не мога изобщо да се добера до господин Бойл. Той е във Вашингтон и е там от поне месец. А всички в офиса му казват, че не могат да направят нищо, защото не могат да намерят руда.

— Не си губете времето с тях — каза Риърдън. — Никога няма да получите каквото и да е от тая банда.

— Знаете ли, господин Риърдън — каза той с такъв тон, сякаш е открил нещо, в което не може да повярва съвсем: — Мисля, че има нещо съмнително в начина, по който господин Бойл управлява бизнеса си. Не мога да разбера към какво се стреми. Половината им пещи бездействат, но миналия месец вестниците бяха пълни с някакви големи статии за „Асошиейтед Стийл“. За производството им ли? Нищо подобно — за чудесния жилищен проект, който господин Бойл тъкмо е построил за работниците си. Миналата седмица беше за някакви цветни филми, които господин Бойл е изпратил до всички гимназии и които показват как се прави стоманата и от каква невероятна полза е за всички. Сега господин Бойл има и радиопредаване, в което говорят само за важността на стоманената промишленост за страната и продължават да говорят, че трябва да съхраним стоманената промишленост като цяло. Не разбирам какво има предвид под „като цяло“.

— Аз разбирам. Забравете го. Няма да се измъкне.

— Знаете ли, господин Риърдън, не харесвам хора, които говорят твърде много как всичко, което правят, е заради другите. Това не е вярно, и не мисля, че ще е правилно, ако някога стане вярно. Така че аз ще кажа, че имам нужда от стоманата, за да спася собствения си бизнес. Защото си е мой. Защото ако трябва да го затворя... както и да е, никой не разбира това в наши дни.

— Аз разбирам.

— Да... Да, мисля, че бихте могъл... Така че, виждате ли, това е първата ми грижа. Но все пак съществуват и моите клиенти. Работят с мен от години. Разчитат на мен. Направо е невъзможно да се намерят каквото и да е машини, където и да е. Знаете ли какво ще стане, ако в Минесота фермерите не могат да намерят инструменти, когато машините се чупят в средата на жътвата и няма части, няма други машини... нищо, освен цветните филми на господин Орън Бойл за...

Както и да е... А все пак става дума и за моите работници. Някои от тях са при нас още от времето на баща ми. Нямат къде другаде да отидат. Не и сега.

Невъзможно е, мислеше си Риърдън, да изстиска още стомана от фабриката, където всяка пещ, всеки час и всеки тон бяха разчетени предварително за спешните поръчки през следващите шест месеца. Но... Линията „Джон Голт“, мислеше той. Ако можеше да направи това, можеше да направи всичко. Чувстваше, че иска да приеме десет нови предизвикателства веднага. Чувстваше се така, сякаш живее в свят, в който нищо не е невъзможно за него.

— Вижте — каза той, достигайки телефона, — нека говоря с управителя си и да видя какво изливаме през следващите няколко седмици. Може би ще намеря начин да ви заема няколко тона от някои от поръчките, и...

Господин Уорд бързо отвърна поглед, но Риърдън беше уловил израза на лицето му. Това значи толкова много за него, мислеше си Риърдън, и толкова малко за мен! Той вдигна слушалката, но трябаше да я пусне, защото вратата на кабинета му се отвори с трясък и Гуен Айвс се втурна вътре. Изглеждаше невъзможно госпожица Айвс да си позволи такова нарушение, да позволи спокойствието на лицето ѝ да изглежда като неестествена гримаса, очите ѝ да не виждат, а стъпките ѝ да се опитват да овладеят залитането. Тя каза:

— Извинете ме, че ви прекъсвам, господин Риърдън — той знаеше, че тя не вижда кабинета, не вижда Уорд, вижда единствено него. — Мисля, че трябва да ви кажа, че Конгресът тъкмо е приел Закона за изравняване на възможностите.

Именно безстрастният господин Уорд извика, гледайки Риърдън:

— О, Боже, не! О, не!

Риърдън беше скочил на крака. Стоеше неестествено наведен, едното му рамо беше увиснало напред. Това беше само за миг. Сетне се огледа наоколо, сякаш възвръщаše зрението си, каза „извинете“, като погледът му включваše и госпожица Айвс, и господин Уорд, и седна отново.

— Не сме били уведомени, че законът е бил подложен на гласуване, нали? — попита той с контролиран и сух глас.

— Не, господин Риърдън. Очевидно е било изненадващ ход и им е отнело само четирийсет и пет минути.

— Някакви новини от Мауч?

— Не, господин Риърдън — тя набледна на „не“. — Момчето от петия етаж дотича да ми каже, че тъкмо го е чуло по радиото. Обадих се във вестниците, за да проверя. Опитах се да намеря господин Мауч във Вашингтон. От кабинета му не отговарят.

— Кога говорихме с него за последно?

— Преди десет дни, господин Риърдън.

— Добре. Благодаря ти, Гуен. Продължавай да се опитваш да се свържеш с кабинета му.

— Да, господин Риърдън.

Тя излезе. Уорд беше на крака, с шапка в ръка. Той промърмори:

— Май по-добре...

— Седнете! — ожесточено избухна Риърдън. Господин Уорд се подчини, вторачен в него.

— Имаме да сключваме сделка, нали? — каза Риърдън. Уорд не можеше да определи емоцията, която кривеше устата на Риърдън, докато той говореше. — Господин Уорд, какво е онова, за което най-гнусните копелета в света ни осъждат, освен всичко друго? А, да, за нашето мото, „бизнес, както винаги“. Ами „бизнес, както винаги“, господин Уорд!

Той вдигна слушалката и помоли да го свържат с управителя.

— Слушай, Пит... Какво? Да, чух. Зарежи. Ще говорим за това по-късно. Това, което искам да знам, е дали можеш да ми доставиш петстотин тона стомана допълнително, извън плановете, през следващите няколко седмици? Да, знам... Знам, че е тежко... Дай ми датите и цифрите.

Той слушаше, драскайки си бързо бележки на лист хартия. После каза:

— Добре. Благодаря — и затвори.

Проучи числата за момент, направи няколко кратки изчисления в полето, сетне вдигна глава.

— Добре, господин Уорд — каза той. — Ще имате стоманата си след десет дни.

Когато Уорд си тръгна, Риърдън излезе във фоайето и каза на госпожица Айвс със спокоен глас:

— Пратете телеграма на Флеминг в Колорадо. Той ще разбере защо трябва да прекратя онази сделка.

Тя кимна в знак на подчинение. Не го погледна. Той се обърна към следващия си посетител и каза с жест, който го приканваше да влезе в кабинета:

— Приятно ми е. Влезте.

Щеше да помисли за това по-късно, човек се движи стъпка по стъпка и трябва да продължи да се движи. В този момент — необичайно ясно, безцеремонно, просто, почти лесно, съзнанието му съдържаше една-единствена мисъл: това не трябва да ме спре. Изречението висеше само в пространството, без минало и без бъдеще. Той не мислеше какво е онова, което не трябва да го спре, или защо това изречение е толкова абсолютно съдбоносно. То го крепеше и той се подчиняваше. Продължаваше стъпка по стъпка. Изпълни графика си със срещи точно както беше планирано.

Беше късно, когато последният му посетител си замина и той излезе от кабинета си. Остатькът от персонала се беше приbral у дома. Госпожица Айвс седеше сама на бюрото си в празната стая. Стоеше изправена и застинала, със стиснати ръце в ската. Главата ѝ не беше наведена, а непоколебимо изправена, лицето ѝ изглеждаше смразено. По бузите ѝ течаха сълзи, без звук, без гримаса, въпреки съпротивата ѝ, извън контрола ѝ.

Тя го видя и каза сухо, виновно, извинително:

— Съжалявам, господин Риърдън — без да прави безполезни опити да скрие лицето си.

Той се приближи към нея.

— Благодаря ви — каза внимателно.

Тя погледна нагоре към него учудено. Той се усмихна.

— Но не мислите ли, че ме подценявате, Гуен? Не е ли твърде рано да ме оплаквате?

— Щях да ги взема — въздъхна тя, — но те — тя посочи вестниците на бюрото си, — те го наричат победа над алчността.

Той високо се разсмя.

— Мога да разбера защо подобно изопачаване на английския може да те вбеси — каза той. — Но какво друго има?

Докато го гледаше, устата ѝ се отпусна малко. Жертвата, която не можеше да защити, беше единствената ѝ опора в свят, който се разпадаше около нея.

Той прекара нежно ръка по челото ѝ, това беше необичайно нарушение на официалността, а и мълчаливо признание за нещата, на които не би се смял.

— Върви си вкъщи, Гуен. Няма да имам нужда от теб тази вечер. И аз си тръгвам след малко. Не, не искам да ме чакаш.

Беше след полунощ, когато, все още седнал на бюрото си, наведен над плановете на моста за линията „Джон Голт“, той рязко спря да работи, защото чувството внезапно го беше пронизало — не можеше да му избяга повече, сякаш завесата на упойката беше се дръпнала. Той тежко се отпусна наполовина, разчитайки на някакви последни останки съпротива, и остана с гърди, притиснати към ръба на бюрото, за да го спрат да не падне, оборил глава — сякаш единственият подвиг, на който беше способен, беше да не позволи на главата си да падне на бюрото. Стоя така няколко минути, осъзнавайки единствено болката — крещяща болка, без съдържание или граница, — седеше, не знаейки дали това се случва с тялото му, или с ума му, всичко се свеждаше до ужасната грозота на болката, която спира мисълта.

След няколко минути това отмина. Той вдигна глава и седна изправен, спокоен, облегнат назад. Сега разбра, че с отлагането на този момент часове наред, той не беше дезертиран: не беше мислил за това, защото нямаше за какво да се мисли.

Мисълта, спокойно си каза той, е оръжие, което човек използва, за да действа. Никакво действие не беше възможно. Мисълта е инструментът, чрез който човек прави избор. Не му беше останал никакъв избор. Мисълта определя целта и пътя тя да бъде постигната. Що се отнасяше до изтръгването на живота му парче по парче от него — той беше оставен без глас, без цел, без начин, без защита.

Мислеше си за това с удивление. За пръв път осъзна, че страхът не му е познат, защото срещу всяка беда имаше всемогъщо лекарство — възможността за действие. Не, мислеше си, не увереност в победата — кой изобщо може да е уверен в победата — а само възможността да действа, а това е всичко, от което човек има нужда. Сега съзерцаваше, за пръв път безпристрастно, самото сърце на ужаса: да бъдеш подложен на унищожение с ръце, вързани на гърба.

Ами, значи продължаваме с вързани ръце. Продължавам окован.

Продължавам. Не трябва да те спре... Но един друг глас му казваше нещата, които не искаше да чуе, докато се съпротивляваше и крещеше срещу него: няма смисъл да мислиш за това... Няма полза... За какво? Зарежи...

Не можеше да го преглътне. Стоеше неподвижно над чертежите на моста за линията „Джон Голт“ и чуваше неща, изказани от глас, който беше наполовина звук, наполовина образ: решиха го без него... Не го потърсиха, не го попитаха, не го оставиха да говори... Не бяха задължени дори да му кажат — да му кажат, че са отсекли част от живота му и че трябва да е готов да продължи напред осакатен... От всички засегнати, които и да са те, по каквато и да е причина, заради каквато и да е нужда, той беше единственият, на когото не бяха длъжни да обръщат внимание.

Знакът в края на един дълъг път известяваше: „Руда Риърдън“. Висеше над черни редици метал... над години и нощи... над часовник, от който изтичаше капка по капка кръвта му... кръв, която беше отдал с готовност, тържествуващо, в отплата за един далечен ден и за един знак над пътя... платен с неговите усилия, неговата сила, неговия ум, неговата надежда.

Разрушен по прищявка на неколцина мъже, които са седнали и са гласували... Кой знае с какви умове? Кой знае чия воля ги е сложила на власт? Какви са мотивите им? Какво знаят? Кой от тях без чужда помощ може да извади парче руда на белия свят? Разрушен по прищявка на хора, които никога не беше виждал и които никога не бяха виждали купчините метал... Разрушен, защото те са решили така. С какво право?

Той разтърси глава. Има неща, които човек не бива да съзерцава, помисли си. Има нещо гадно в злото, което заразява наблюдателя. Има граници за това, което човек трябва да вижда. Той не бива да мисли за това или да надничава в него, или пък да се опитва да разбере същността на корените му.

Чувствайки се спокоен и празен, той си каза, че утре всичко ще бъде наред. Щеше да си прости слабостта през тази нощ, тя беше като сълзите, които човек може да си позволи на погребение, а после се научава как да живее с отворена рана или с негоден завод.

Той стана и отиде до прозореца. Фабриката изглеждаше пуста и неподвижна, той видя леките червени проблясъци над комините,

дългите стълбове пушек, преплетените диагонали на крановете и стрелите. Почувства безнадеждна самота, каквато никога не беше изпитвал преди.

Мислеше си, че Гуен Айвс и господин Уорд могат да очакват от него да им даде надежда, облекчение, нов кураж. От кого можеше *той* да го очаква? И той имаше нужда от това, поне веднъж. Искаше да има приятел, на когото можеше да разреши да го види да страда, без преструвки или защита, на когото можеше да се облегне за миг, само за да каже: „Аз съм много уморен“ — и да намери покой за миг. От всички хора, които познаваше, имаше ли един, когото искаше до себе си сега? Чу отговора в съзнанието си, незабавен и шокиращ: Франсиско д'Анкония.

Ядосаният му кикот го върна обратно. Абсурдността на този копнеж го разтърси и успокои. Ето докъде се стига, си помисли, когато се отدادеш на слабостта.

Той стоеше до прозореца и се опитваше да не мисли. Но продължаваше да чува думите в съзнанието си: Руда Риърдън... Въgliща Риърдън... Стомана Риърдън... Риърдънов метал... Каква полза имаше? Защо го беше направил? Защо изобщо да иска да прави каквото и да било отново?

Първият му ден в рудните жили в мината... Денят, в който стоеше срещу вятъра, гледайки руините на стоманодобивен завод... Денят, в който стоеше тук, в този кабинет, до този прозорец, и мислеше, че един мост може да бъде направен така, че да изнася невероятни товари само на няколко метални греди, ако се комбинират с дъговидни подпори, ако се построят диагонални свръзки, а горните краища са изкривени към...

Спра и остана неподвижен. През онзи ден *не беше* мислил за комбинирането на подпори и арки.

В следващия миг вече беше на бюрото си, наведен, с коляно на стола, без да помисли да седне, чертаеше линии, криви, триъгълници, колонки с изчисления безразборно по плановете, по попивателната, по нечии писма.

Час по-късно поръчваше междуградски разговор, чакаше телефонът да звънне до леглото в един вагон на един страничен коловоз и казваше:

— Дагни! Този наш мост — хвърли на боклука всички скици, които ти изпратих, защото... Какво?... А, това ли? Да върви по дяволите! Мародерите и законите им нямат никакво значение! Забрави ги! Дагни, какво ни пуша! Слушай, помниш ли измишльотината, която нарече риърдънова подпора и на която се възхищаваше толкова много? Не струва пукната стотинка. Измислих подпора, която ще бие всичко, правено някога! Мостът ще носи четири влака едновременно, ще издържи триста години и ще ти струва по-малко и от най-евтиния улей. Ще ти пратя чертежите до няколко дни, но искам да ти кажа за това сега. Става въпрос за комбиниране на подпори и арка. Ако сложим диагонални свръзки... Какво? Не те чувам. Да не си настинала? Че за какво ми благодариш сега? Чакай да ти обясня.

ГЛАВА VIII

ЛИНИЯТА „ДЖОН ГОЛТ“

Работникът се усмихна, докато гледаше Еди Уилърс от другата страна на масата.

— Чувствам се като беглец — каза Еди Уилърс. — Предполагам знаеш защо не съм идвал тук от месеци? — той посочи подземното кафене. — Предполага се, че сега съм вицепрезидент. Оперативен вицепрезидент. За Бога, не го приемай на сериозно. Удържах колкото можах, а после трябваше да избягам, дори и само за една вечер... Първият път, когато слязох тук за вечеря, след така нареченото ми повишение, всички ме зяпаха толкова много, че не посмях да се върна. Е, нека зяпат. Не, ти не. Радвам се, че за теб няма значение... Не, не съм я виждал от две седмици. Но говоря с нея по телефона всеки ден, понякога и два пъти на ден... Да, знам как се чувства: харесва й. Какво чуваме по телефона — звукови трептения, нали? Е, гласът ѝ звучи така, сякаш се превръща в светлинни трептения, ако разбираш какво имам пред вид. Харесва ѝ да води тази ужасна битка сама и да побеждава... О, да, побеждава! Знаеш ли защо не си чел нищо за линията „Джон Голт“ по вестниците от известно време насам? Защото се развива толкова добре... Само дето... релсите от риърдънов метал ще бъдат най-невероятният коловоз,строеннякога, но каква ще е ползата,аконямаменикаквидвигатели,достатъчно мощни,за да се възползват от него? Виж закърпените локомотиви на въgliща,които ни останаха — едва успяват да се влачат достатъчно бързо и по старите трамвайните релси... И все пак има надежда. „Юнайтед локомотив ѿркс“ банкротира. Това беше най-добрият ни пробив през последните няколко седмици, защото заводът им беше купен от Дуайт Сандърс. Той е блестящ млад инженер,които има единствената добра фабрика за самолети в страната. Трябваше да продаде фабриката на брат си,за да може да поеме „Юнайтед локомотив“. Това е заради Закона за изравняване на възможностите. Разбира се,това е просто договорка помежду им,но можеш ли да го обвиняваш? Както и да е,сега вече от

„Юнайтед локомотив уъркс“ ще започнат да произвеждат дизели. Дуайт Сандърс ще започне работа... Да, тя разчита на него. Защо питаш? Да, жизненоважен е за нас. Тъкмо подписахме договор с него, за първите десет дизелови локомотива, които ще произведе. Когато й се обадих, че договорът е подписан, тя се засмя и каза: „Виждаш ли? Има ли причина да се страхуваме?“ Каза го, защото знае — никога не съм й го казвал, но все пак знае — че ме е страх... Да, така е... Не знам... Нямаше да ме е страх, ако знаех от какво, можех да направя нещо за това. Но тук... Кажи ми, нали не ме презираш наистина, задето съм оперативен вицепрезидент? Не виждаш ли, че е извратено? Каква почест? Не знам какво съм всъщност: клоун, призрак, дубльор или допнапробен актьор. Когато седя в кабинета й, на стола й, на бюрото й, се чувствам още по-зле: чувствам се като убиец... Естествено, знам, че трябва да бъда *неин* дубльор, и че това е чест, но... се чувствам така, сякаш по някакъв ужасен начин, който не мога да схвата съвсем, аз дублирам Джим Тагарт. Защо й трябва да има дубльор? Защо да се крие? Защо я изхвърлиха от сградата? Знаеш ли, че трябваше да се премести в една нищожна дупка в задния двор, точно срещу товарния вход? Трябва да го видиш някой ден — това е офисът на „Джон Голт Инкорпорейтид“. И все пак всички знаят, че тя още управлява „Тагарт Трансконтинентал“. Защо трябва да крие великолепната работа, която върши? Защо не й вярват? Защо крадат достижението й, а аз съм прекупвачът на крадената стока? Защо правят всичко, което могат, за да не успее, при условие че тъкмо тя е всичко, което стои между тях и разрухата? Защо я измъчват като благодарност, че е спасила живота им? Какво ти става? Защо ме гледаш така? Да, предполагам, че разбиращ... Във всичко това има нещо, което не мога да определя, и това нещо е лошо. Ето защо ме е страх... Не мисля, че човек може да продължи да живее с него... Знаеш ли, странно е, но мисля, че и те го знаят — Джим и неговата банда, а и всички други в сградата. Има нещо виновно и подло в цялото това място. Виновно и подло, и мъртво. „Тагарт Трансконтинентал“ сега е като човек, който е изгубил душата си... който е *предал* душата си... Не, не й пушка. Последния път, когато беше в Ню Йорк, дойде неочеквано — аз бях в кабинета си, в нейния кабинет — и изведенъж вратата се отвори и тя влезе с думите: „Господин Уилърс, търся си работа като оператор на гара, ще mi дадете ли шанс?“ Исках да пратя всички по дяволите, но

трябваше да се засмея, беше ми толкова приятно, че я виждам и че тя се смее толкова щастливо. Беше дошла направо от летището — носеше спортни панталони и пилотско яке — изглеждаше чудесно, беше почерняла от вятъра, изглеждаше като с тен, сякаш се връщаше от почивка. Накара ме да остана на мястото си, в нейния стол, а тя седна на бюрото и заговори за новия мост по линията „Джон Голт“... Не, не, никога не съм я питал защо е избрала това име... Не знам какво значи то за нея. Някакво предизвикателство, предполагам... Не знам към кого... О, няма значение, така или иначе не значи нищо, няма никакъв Джон Голт, но ми се щеше да не беше го използвала. Не ми харесва, а на теб? Харесва ли? Не звучиши много доволен, като го казваш.

Прозорците на офиса на линията „Джон Голт“ гледаха към тъмна алея. Поглеждайки нагоре от бюрото си, Дагни не можеше да види небето, само стената на една сграда, която се издигаше отвъд зрителното й поле. Това беше страничната стена на огромния небостъргач на „Тагарт Трансконтинентал“.

Новият ѝ щаб се състоеше от две стаи на приземния етаж в полуразрушена сграда. Конструкцията още стоеше, но горните ѝ етажи бяха заковани с дъски, защото бяха опасни за обитаване. Наемателите, които приютияваха, бяха наполовина банкротирали — съществуващи, както и самата сграда, заради инерцията на предишна мощ.

Тя харесваше новото си място: пестеше пари. Стайте не съдържаха излишни мебели или хора. Мебелите си набавяше от битпазара. Хората бяха най-добрите, които беше успяла да намери. При редките си посещения в Ню Йорк нямаше време да забележи стаята, в която работеше — забелязваше само, че обслужва целта ѝ.

Тя не знаеше какво я накара да спре тази вечер и да погледне тънките ивици дъжд по стъклата на прозореца и стената на сградата от другата страна на алеята.

Минаваше полунощ. Малкият ѝ персонал си беше тръгнал. Тя трябваше да е на летището в три сутринта, за да лети със самолета си до Колорадо. Оставаше ѝ малко за вършене, само да прочете няколко от докладите на Еди. Внезапно прекъсване на напрежението от бързането я спря, неспособна да продължи. Докладите изглежда изискваха надвишаващо възможностите ѝ усилие. Беше твърде късно, за да се приbere и да спи, и твърде рано, за да тръгне за летището.

Мислеше си: уморена си — и наблюдаваше настроението си със строга, надменна безпристрастност, знаейки, че ще отмине.

Беше пристигнала в Ню Йорк неочеквано, без предупреждение, скачайки зад рула на самолета си двадесет минути, след като беше чула нещо по новините. Гласът от радиото беше казал, че Дуайт Сандърс се е оттеглил от бизнеса — внезапно, без причина или обяснение. Тя се беше втурнала към Ню Йорк, надявайки се да го намери и да го спре.

Но докато летеше през целия континент, почувства, че няма да намери и следа от него.

Пролетният дъжд сякаш висеше неподвижно във въздуха зад прозореца, като тънка мъгла. Тя седеше и гледаше отворената порта на багажния вход на терминална на „Тагарт“. Вътре имаше голи крушки, които висяха сред стоманените трегери на тавана, и няколко купчини багаж по износения бетон на пода. Мястото изглеждаше изоставено и мъртво.

Тя погледна една назъбена пукнатина на стената на кабинета си. Не чуваше и звук. Знаеше, че е сама в руините на сградата. Изглеждаше, като че ли е сама в целия град. Почувства нещо, което беше сдържала с години: самота, далеч отвъд този момент, отвъд тишината на стаята и отвъд мократа, лъщаща празнота на улицата — самотата на сива пустош, където нищо не си заслужаваше да бъде достигнато; самотата на нейното детство.

Тя се изправи и отиде до прозореца. Като притиснеше лицето си до рамката можеше да види цялата сграда на Тагарт, чиито очертания се срещаха рязко в далечния ѝ връх в небето. Тя погледна към тъмния прозорец на стаята, която някога беше неин кабинет. Чувстваше се така, сякаш е в изгнание, от което няма да се върне, сякаш беше разделена от сградата чрез нещо много по-голямо от парчето стъкло, завесата дъжд и периода от няколко месеца.

Тя стоеше в стая от ронещ се гипс, притисната към един прозорец, взряна в недостижимите форми на всичко това, което обичаше. Не познаваше същността на самотата си. Единствените думи, които я описваха, бяха: това не е светът, който очаквах.

Веднъж, когато беше на шестнадесет, гледаше към една дълга отсечка от коловоз на Тагарт и към релсите, които се събираха като линиите на небостъргач в една точка в далечината, беше казала на Еди Уилърс, че винаги се е чувствала така, сякаш релсите държаха ръката

на някакъв човек отвъд хоризонта — не, не баща й или който и да е от хората в кантората — и че някой ден тя ще го срещне.

Тя разтърси глава и се отдалечи от прозореца. Върна се на бюрото. Опита се да вземе докладите, но изведнъж рухна върху масата, с глава върху ръката, си. Недей, мислеше си, но не мръдна, за да се изправи — нямаше значение, нямаше кой да я види.

Това беше копнеж, който никога не беше си позволявал да признае. Сега се изправяше срещу него. Ако емоцията е начинът, по който човек отговаря на нещата, които светът му предлага, ако тя обича релсите, сградата, и нещо повече — ако тя обича любовта си към тях, то все още има един отговор, най-големият, който тя е пропуснала. Да открие чувство, което ще трае — като течен сбор, като тяхно окончателно изражение — причина за всички неща, които обича на света... Да намери съзнание като нейното, което да стане смисъл на нейния свят, както тя — на неговия... Не, не Франсиско д'Анкония, нито Ханк Риърдън, нито един от мъжете, които беше срещала или на които се беше възхищавала... Мъж, който съществуваше единствено в нейната увереност в способността ѝ да изпита емоция, която никога не беше усещала, но която би ѝ дала цял нов свят, който да изживее... Тя се изви с бавно, леко движение, с гърди, притиснати към бюрото, чувствуващи копнежа в мускулите си, в нервите в тялото си.

Това ли искаш? Толкова ли е просто? — мислеше си тя, но знаеше, че не е просто. Имаше някаква нерушима връзка между любовта ѝ към работата и желанието на тялото ѝ; сякаш едното ѝ даваше право на другото, право и смисъл, сякаш едното беше допълнение на другото — и желанието никога нямаше да бъде удовлетворено, освен ако не е също така велико.

Притисна лице към ръката си, раздвижи глава и я поклати бавно в знак на отрицание. Никога нямаше да го намери. Нейната собствена представа за онова, което животът можеше да представлява, щеше да е единственото, което ще получи от света, който е желала. Само мисълта за този свят — и няколко редки момента, няколко светлинки от неговото отражение по пътя ѝ — да знае, да издържи, да следва до края...

Тя вдигна глава. На паважа на алеята, пред прозореца ѝ, видя сянката на човек, който стоеше на вратата на кабинета ѝ. Вратата беше на няколко крачки, тя не можеше да го види на светлината на уличната

лампа — само сянката му върху камъните на паважа. Той стоеше неподвижно. Беше толкова близо до вратата, сякаш се канеше да влезе, и тя чакаше да го чуе да чука. Вместо това тя видя сянката да се дръпва рязко, сякаш беше разтърсена от нещо, сетне да се обръща и да се отдалечава. На земята бяха останали само очертанията на шапката и раменете му, когато той спря. Сянката остана неподвижна за миг, поколеба се и започна да се удължава по пътя обратно.

Тя не чувстваше страх. Стоеше до бюрото си, неподвижна, гледайки с неразбиращо учудване. Той спря до вратата, после се дръпна от нея — беше някъде в средата на алеята, крачеше неспокойно, а после пак спря. Сянката му се люлееше като неправилно махало по паважа, описвайки развитието на беззвучна битка: това беше човек, който се бореше със себе си — дали да влезе през тази врата или да избяга.

Тя продължи да гледа безучастно. Нямаше сила да реагира, само да наблюдава. Тя се чудеше онемяла и вдървена: кой беше той? Дали я е наблюдавал от тъмнината? Дали я е видял рухнала върху бюрото през голяя, осветен прозорец? Беше ли видял отчаяната ѝ самота, както сега тя виждаше неговата? Не чувстваше нищо.

Те бяха сами сред мълчанието на един мъртъв град — струваше ѝ се, че той е на мили далеч, отражение на страдание без самоличност, още един оцелял, чийто проблем е толкова далечен за нея, както нейният би бил за него.

Той премина, излизайки от полезрението ѝ и се върна отново. Тя седна и продължи да наблюдава по лъскавия паваж на тъмната алея сянката на непознато мъчение. Сянката изчезна за пореден път. Тя чакаше. Не се върна.

Тогава тя скочи на крака. Искаше да види изхода от битката; сега, когато той беше спечелил или загубил, тя беше обзета от внезапна, неотложна нужда да разбере самоличността и мотивите му. Изтича през тъмното преддверие, отвори със замах вратата и погледна навън.

Алеята беше празна. Паважът блещукаше в далечината, като мокро огледало под няколко разпръснати светлинки. Не се виждаше никой. Тя видя тъмната дупка на счупен прозорец на изоставен магазин. След нея бяха вратите на няколко къщи със стаи под наем. От другата страна на алеята потоците дъжд блестяха на светлината на

лампа, която висеше над черната пещера на отворения портал към подземните тунели на „Тагарт Трансконтинентал“.

* * *

Риърдън подписа документите, бутна ги през бюрото и погледна встрани, мислейки, че никога няма да трябва да се сеща отново за тях, копнеейки да се пренесе в бъдещето, когато настоящият момент ще е останал далеч зад него.

Пол Ларкин колебливо се протегна за листовете, изглеждаше предразполагащо безпомощен.

— Това са само законови технически подробности, Ханк — каза той. — Знаеш, че винаги ще смятам тези мини за твои.

Риърдън бавно поклати глава — само с движение на вратните си мускули, — лицето му изглеждаше непоклатимо, сякаш говореше на непознат.

— Не! — каза той. — Или притежавам едно нещо, или не.

— Но... но ти знаеш, че можеш да ми вярваш. Не трябва да се притесняваш за доставките си на руда. Сключихме споразумение. Знаеш, че можеш да разчиташ на мен.

— Не го знам. Надявам се да мога.

— Но аз ти дадох дума.

— Никога не съм се оставял на милостта на нечия дума досега.

— Защо... защо казваш това? Ние сме приятели. Ще направя всичко, което искаш. Ще получиш цялото производство. Мините са още твои — все едно са твои. Няма от какво да се боиш. Аз ще... Ханк, какво има?

— Не говори.

— Но... какво има?

— Не обичам уверенията. Не искам да се преструвам, че съм в безопасност. Не съм. Сключихме споразумение, спазването на което не мога да наложа. Искам да знаеш, че напълно разбирам позицията си. Ако възнамеряваш да спазиш думата си, не говори за това, а го направи.

— Защо ме гледаш така, сякаш вината е моя? Знаеш колко зле се чувствам. Купих мините само защото мислех, че ще ти помогне —

тоест мислех, че предпочиташ да ги продадеш на приятел, вместо на напълно непознат. Вината не е моя. Не харесвам проклетия закон за изравняването, не знам кой стои зад него, не съм и сънувал, че ще го приемат, за мен беше такъв шок, когато...

— Няма значение.

— Но аз само...

— Защо настояваш да говориш за това?

— Аз... — гласът на Ларкин беше умоляващ. — Дадох ти най-добрата цена, Ханк. Законът казва „разумна компенсация“. Моето предложение беше по-високо от всички останали.

Риърдън погледна документите, които още лежаха на бюрото. Мислеше си за парите, които тези листовете му даваха за неговите мини. Две трети от сумата бяха пари, които Ларкин беше получил като заем от правителството — новият закон предвиждаше подобни заеми, „за да се дадат справедливи възможности на новите собственици, които никога не са имали шанс“.

Две трети от останалото беше заем, който самият той беше дал на Ларкин ипотека, която беше приел за собствените си мини... А правителствените пари, внезапно си помисли той, парите, които му бяха дадени като заплащане за собствеността му, откъде бяха дошли? Чий труд ги беше набавил?

— Не бива да се притесняваш, Ханк — каза Ларкин с тази неразбираема, настойчива нотка на молба в гласа. — Това е просто една формалност на хартия.

Риърдън се чудеше мрачно какво иска от него Ларкин. Чувстваше, че онзи чака нещо отвъд физическия факт на продажбата, никакви думи, които той, Риърдън, трябваше да произнесе, никакво милостиво действие, което се очакваше да допусне. Очите на Ларкин, в момента на най-големия му късмет, го гледаха с противния поглед на просяк.

— Защо се ядосваш, Ханк? Това е просто нов вид правна бюрокрация. Просто ново историческо обстоятелство. Никой не може да го промени, ако е историческо обстоятелство. Никой не може да бъде обвиняван за него. Но винаги има начин да се справим. Виж всички други. Нямат нищо против. Те...

— Поставят подставени лица, които контролират, за да управляват имуществото им, принудително иззето от тях.

— Ама защо използваш такива думи?

— Мога да ти кажа също така — а мисля, че и ти го знаеш, — че не съм добър в такива игри. Нямам нито време, нито нерви да измислям никаква форма на изнудване, за да те вържа и да притежавам собствените си мини чрез теб. Собствеността е нещо, което не споделям с другите. И не искам да си я запазя заради милостивото ти малодушие, чрез непрекъснати усилия да те надхитря и да те заплашвам. Не правя бизнес по този начин и не работя със страховици. Мините са твои. Ако искаш да даваш първо на мен всичката руда, която произвеждат — ще го направиш. Ако искаш да ме прецакаш — също можеш.

Ларкин изглеждаше наранен.

— Това е много несправедливо от твоя страна — каза той, в гласа му имаше суха нотка на справедлив упрек. — Никога не съм ти давал повод да не ми вярваш.

Той побърза да грабне документите. Риърдън ги видя да изчезват във вътрешния джоб на палтото му. Видя и накриво разтвореното палто, гънките на жилетка, опъната върху отпуснатото шкембе и петно от пот на ризата под мишницата.

Нежелан в паметта му изплува образът на едно лице, което беше видял преди двадесет и седем години. Това беше лицето на проповедник на един ъгъл на улицата, покрай когото беше минал, в един град, който вече не си спомняше. Само тъмните стени на бараките бяха останали в паметта му, дъждът на есенната вечер, и справедливата злонамереност в устата на человека — малка уста, разчекната в крясък в мрака: „.... най-благородният идеал — човекът да живее за благото на братята си, силният да работи за слабия, способният да служи на неспособния...“.

Сетне видя момчето, което е било Ханк Риърдън на осемнадесет. Видя напрежението на лицето, скоростта на походката, пиянската веселост на тялото, опиянено от енергията на безсънните нощи, гордо вдигнатата глава, ясните, твърди, безмилостни очи, очите на човек, който се движи безмилостно към онова, което иска. Видя и какво трябва да е представлявал Пол Ларкин по това време — младеж с лице на състарено бебе, с подкупваща, безрадостна усмивка, просеща пощада, молеща вселената да й даде шанс. Ако някой беше показал този младеж на Ханк Риърдън по онова време и му беше казал, че това

ще бъде крайната цел на неговия път, получателят на цялата енергия от болящите го сухожилия, какво щеше да...

Това не беше мисъл, а нещо като юмручен удар в черепа му.

Когато отново можеше да мисли, Риърдън разбра какво би почувствоало момчето, което е бил: да настъпи гнусната твар, която беше Ларкин, и да заличи всяко мокро петно от нея. Никога не беше изпитвал подобно чувство. Отне му няколко мига да разбере, че хората наричат това омраза. Забеляза, че докато се надигаше и мърмореше някакво сбогуване, Ларкин имаше наранен, укорителен вид, сякаш той, Ларкин, беше пострадалият.

Когато продаде въглищните си мини на Кен Данагър, който притежаваше най-голямата въгледобивна компания в Пенсилвания, Риърдън се чудеше защо почти не беше изпитал болка. Не чувстваше омраза. Кен Данагър беше над петдесетте, с кораво, затворено лице, беше започнал кариерата си като миньор. Когато Риърдън му подаде договора за новата му придобивка, Данагър каза безстрастно:

— Май не съм ти казал, че въглищата, които ще купуваш от мен, ще са на производствена цена.

Риърдън го погледна учудено.

— Това е противозаконно — каза той.

— Кой ще разбере какви пари съм ти дал в собствения ти хол?

— Говориш за подбиване на цената.

— Така е.

— Това е против сто закона. Ще те ударят по-здраво и от мен, ако те хванат.

— Естествено. Така се защитаваш, за да не останеш на милостта на добрата ми воля.

Риърдън се усмихна — беше щастлива усмивка, но той затвори очи, сякаш го удряха. После поклати глава:

— Благодаря — каза той. — Но аз не съм един от тях. Не очаквам някой да работи за мен без печалба.

— И аз не съм един от тях — ядосано каза Данагър. — Виж, Риърдън, да не мислиш, че не знам какво получавам, без да съм го заслужил? Парите не те обезщетяват. Не и в наши дни.

Не си дошъл доброволно да наддаваш за моята собственост. Аз те помолих да я купиш. Иска ми се да има и някой като теб в рудния бизнес, за да вземе мините ми. Няма такъв. Ако искаш да ми направиш

услуга, не ми предлагай отстъпки. Дай ми шанса да ти плащам повече, отколкото всеки друг би предложил, изстискай ме както можеш, само за да мога да съм първият, който ще получи въглищата. Аз ще се справя с моята част. Само ми давай въглищата.

— Имаш ги.

Риърдън се зачуди за миг защо не чуваше нищо от Уесли Мауч. Обажданията му до Вашингтон оставаха без отговор. После получи писмо, състоящо се от едно-единствено изречение, което го уведомяваше, че господин Мауч напуска длъжността си. Две седмици по-късно прочете във вестниците, че Уесли Мауч е назначен за помощник-координатор на Бюрото за икономическо планиране и национални ресурси.

Недей постоянно да мислиш за това, мислеше си Риърдън в тишината, на многото вечери, борейки се с внезапния изблик на едно ново чувство, което не искаше да изпитва — има отвратително зло по света, знаеш го, и няма смисъл да задълбаваш в детайлите му. Трябва да работиш малко по-усилено. Просто малко по-усилено. Не ги оставяй да победят.

Гредите и подпорите за моста от риърдънов метал излизаха всекидневно от леярната и се изпращаха на строежа на линията „Джон Голт“, където първите форми от синьо-зелен метал висяха в пространството и обхващаха каньона, блестейки на първите лъчи на пролетното слънце.

Нямаше време за болка, нито енергия за гняв. След няколко седмици всичко свърши — заслепяващите пристъпи на омраза спряха и не се върнаха повече. Той имаше отново уверен самоконтрол вечерта, когато се обади на Еди Уилърс:

— Еди, аз съм в Ню Йорк, в „Уейн-Фолклънд“. Ела да закусим заедно утре сутрин. Има нещо, което искам да обсъдя с теб.

Еди отиде на срещата с тежко чувство за вина. Не беше се възстановил от шока от Закона за изравняване на възможностите — той беше оставил у него тъпа болка, като синина от удар. Не харесваше вида на града: сега сякаш криеше заплахата от някакво непознато зло. Той се ужасяваше да се изправи срещу една от жертвите на закона: чувствуващ се така, сякаш той, Еди Уилърс, носи част от отговорността по някакъв ужасен начин, който не можеше да определи.

Когато видя Риърдън, чувството изчезна. Нямаше и намек за жертва във вида му. Зад прозорците на хотелската му стая ранното сутрешно пролетно слънце блестеше и по другите прозорци на града, небето беше светлосиньо и никак младо, офисите бяха още затворени, а градът не изглеждаше така, сякаш е пропит от никакво зло, а сякаш е радостен, обнадежден и готов да се хвърли в действие, също както Риърдън. Той изглеждаше освежен от спокойния сън, носеше халат и беше нетърпелив да се облече, не искаше да отлага вълнуващата игра с бизнес задълженията си.

— Добро утро, Еди. Извинявай, че те извадих толкова рано. Това е единственото време, с което разполагам. Трябва да се върна във Филаделфия веднага след закуска. Можем да говорим, докато се храним.

Халатът, който носеше, беше от тъмносин плат с бели инициали „Х. Р.“ на джоба отпред. Изглеждаше млад, отпочинал, като у дома си в тази стая и в света. Еди гледаше как един сервитьор търкаляше масата за закуска в стаята с експедитивност, която го накара да се почувства стегнат. Улови се, че се наслаждава на колосаната свежест на бялата покривка и на слънчевата светлина, играеща по среброто, на двете кути с натрошени лед, в които имаше чаши с портокалов сок — не беше подозирал, че такива неща могат да му доставят такова освежаващо удоволствие.

— Не исках да се обаждам на Дагни точно за това — каза Риърдън. — Има си достатъчно работа. Можем да го уредим за няколко минути само двамата.

— Стига да е по силите ми.

Риърдън се усмихна.

— Със сигурност е.

Той се наведе над масата:

— Еди, какво е финансовото състояние на „Тагарт Трансконтинентал“ в момента? Отчаяно?

— По-лошо, господин Риърдън.

— В състояние ли сте да посрещнете плащанията си?

— Не съвсем. Запазихме го в тайна от вестниците, но мисля, че всички го знаят. Забавяме плащания по цялата система и Джим няма повече извинения.

— Знаеш ли, че първото плащане за риърдънов метал трябва да се направи следващата седмица?

— Да, знам.

— Добре, нека се договорим за мораториум. Аз ще ти дам отсрочка — няма да трябва да ми плащаши нищо, преди да изтекат шест месеца от пускането на линията „Джон Голт“. Еди Уилърс остави чашата с кафе с остро изтракване. Не можеше да каже нито дума. Риърдън се разсмя:

— Какво има? Имаш власт да приемеш, нали?

— Господин Риърдън... Не знам... какво да ви кажа.

— Ами просто „добре“ е достатъчно.

— Добре, господин Риърдън — гласът на Еди едва се чуваше.

— Ще пригответя документите и ще ти ги изпратя. Можеш да кажеш да Джим и да го накараш да ги подпише.

— Да, господин Риърдън.

— Не обичам да си имам работа с Джим. Ще изгуби два часа, за да се убеди, че ме е убедил, че ми прави услуга, като приема.

Еди седеше неподвижно и гледаше в чинията си.

— Какво има?

— Господин Риърдън, аз искам... да ви благодаря... но няма никаква форма на благодарност, достатъчно голяма, за да...

— Виж, Еди. Имаш заквасата на добър бизнесмен, така че е по-добре да си кажем някои неща направо. Няма никакви благодарности в подобни ситуации. Не го правя за „Тагарт Трансконтинентал“ Това е проста, практическа, себична постъпка от моя страна. Защо да прибирам парите си от вас сега, когато това може да се окаже смъртоносен удар за твоята компания? Ако фирмата ти не ставаше за нищо, щях да си ги поискам, и то бързо. Не се занимавам с благотворителност и не залагам на некомпетентни хора. Но вие все още сте най-добрата железопътна компания в страната. Когато линията „Джон Голт“ бъде завършена, ще бъдете и финансово най-стабилната. Така че имам солидна причина да чакам. Освен това сте загазили заради моите релси. Имам намерение да ви видя как побеждавате.

— Все пак ви дължа благодарност, господин Риърдън... за нещо много по-голямо от благотворителност.

— Не. Не разбираш ли? Тъкмо получих много пари... които не исках. Не мога да ги инвестирам. Нямам каквато и да е полза от тях...

Така че един вид ми харесва, че мога да обърна тези пари срещу същите хора в същата битка. Самите те направиха възможно да мога да ви дам отсрочка и да ви помогна да се борите с тях.

Видя как Еди потръпва, сякаш е бръкнал в раната.

— Именно това е ужасното.

— Кое?

— Онова, което ви сториха — и това, което вие правите в отплата. Искам да кажа... — той спря. — Простете ми, господин Риърдън. Знам, че за бизнес не се говори така.

Риърдън се усмихна.

— Благодаря, Еди. Знам какво имаш пред вид. Но забрави. Да вървят по дяволите.

— Да. Само... Господин Риърдън, може ли да ви кажа нещо? Знам, че е напълно неуместно и не говоря като вицепрезидент.

— Давай.

— Не е необходимо да ви казвам какво означава вашето предложение за Дагни, за мен, за всеки честен човек в „Тагарт Трансконтинентал“. Знаете го. И знаете, че можете да разчитате на нас. Но... но мисля, че е ужасно, дето Джим също ще извлече полза, че тъкмо вие сте човекът, който ще го спаси, него и хората като него, след като те...

Риърдън се засмя.

— Еди, какво ни пuka за хора като тях? Ние караме експрес, а те се возят на покрива и вдигат шум, че те били лидерите. Защо трябва да ни интересува? Имаме достатъчно сили, за да ги мъкнем със себе си, нали?

* * *

— Няма да издържи.

Лятното слънце пръскаше огнени петна по прозорците на града и малки искри по праха на улиците. Потоци топлина се изливаха във въздуха, издигайки се от покривите до белия циферблат на календара. Устройството продължаваше да работи, отбелязвайки последните дни на юни.

— Няма да издържи — казваха хората. — Когато пуснат първия влак по тая линия „Джон Голт“, релсите ще се разцепят. Никога няма да стигнат до моста. И да стигнат, мостът ще рухне под локомотива.

Товарни влакове съмъкваха релсите на „Финикс-Дюранго“ от хълмовете на Колорадо на север към Уайоминг и към главната линия на „Тагарт Трансконтинентал“, на юг към Ню Мексико и към главната линия на „Атлантик Саутърн“. Композиции от цистерни се разпръскаха като лъчи във всички посоки — от нефтените полета на Уайт до промишлените обекти в далечни щати. Никой не говореше за тях. Доколкото обществеността беше в течение, влаковете с цистерни се движеха тихо, като лъчи, и като лъчи ги виждаха едва когато се превръщаха в светлина на електрически лампи, в топлина на пещи, в движение на мотори, но сами по себе си те бяха незабележими, като даденост.

Железопътната компания „Финикс-Дюранго“ трябваше да спре да работи на 25 юли.

— Ханк Риърдън е алчно чудовище — казваха хората. — Вижте какво богатство е натрупал. Да е дал някога нещо в замяна? Да е показал и следа от обществено съзнание? Пари, само това преследва. Ще направи всичко за пари. Какво му пука, че хората ще изгубят живота си, ако мостът му рухне?

— Семейство Тагарт са банда лешояди поколения наред — говореха хората — В кръвта им е. Спомнете си само, че родоначалник на това семейство е Нат Тагарт, най-отявлено антисоциалният негодник, който някога е живял, който е изпил кръвта на страната, за да изстиска от нея богатството си. Можете да сте сигурни, че един Тагарт няма да се поколебае да рискува живота на хората, за да изкара печалба. Купили са долнокачествените релси, защото са по-евтини от стоманените — какво им пука за катастрофите и разкъсаните човешки тела, след като са си прибрали парите?

Хората го казваха, защото други хора го бяха казали. Не знаеха защо се говори и чува навсякъде. Не предлагаха и не търсеха причината. „Причината, им беше казал доктор Причът, е най-наивното от всички суеверия“.

— Източникът на общественото мнение? — каза Клод Слейгънхоп в една реч по радиото. — Общественото мнение няма

източник. То е спонтанно всеобщо. То е отражение на колективния инстинкт на колективния разум.

Орън Байл даде интервю за „Глоуб“, новинарско списание с голям тираж. Интервюто беше посветено на сериозната социална отговорност на металурзите и подчертаваше факта, че металът изпълнява толкова много жизненоважни функции, че човешкият живот зависи от неговото качество.

— Според мен никой не бива да използва човешките същества като опитни мишки при пускането на пазара на нов продукт — каза той, без да споменава имена.

— Ами не, не казвам, че мостът ще рухне — каза главният металург на „Асошиейтед Стийл“ по телевизията. — Изобщо не казвам това. Казвам само, че ако имах деца, нямаше да ги пусна да пътуват с първия влак, който ще прекоси този мост. Но това е само лично предпочтение, нищо повече, просто защото съм твърде привързан към децата.

„Не твърдя, че измишлотината на Риърдън и Тагарт ще се срине — пише Бъртрам Скъдър в «Бъдещето». — Може да стане, а може и да не стане. Не това е важното. Важното е: каква защита има обществото срещу аrogантността, себичността и алчността на двама разюздани индивидуалисти, в чиито биографии очевидно липсват каквото и да било обществено значими действия? Очевидно тези двамата се стремят да изложат на рисък живота на техните другари заради самонадеяните си представи за способността си за съждение. Те са против мнението на поразително мнозинство от признати експерти. Трябва ли обществото да позволи това? Ако това нещо се срути, няма ли да е твърде късно да се взимат предпазни мерки? Няма ли да е като да заключваме обора, след като конят вече е избягал? Авторът на тази рубрика винаги е вярвал, че някои коне трябва да бъдат държани спънати и заключени съгласно общите социални принципи“.

Група, която се беше нарекла „Комитет на безкористните граждани“, събираще подписи под петиция с искане за едногодишно проучване на линията „Джон Голт“ от страна на правителствени експерти, преди да се разреши на първия влак да премине по нея. В петицията се твърдеше, че подписалите я нямат друг мотив, освен „чувство за гражданска дълг“. Първите подписи бяха на Балф Юбънк и Морт Лиди. На петицията беше предоставено доста пространство и

коментари във всички вестници. Беше приета с уважение, тъй като идваше от безкористни хора.

Вестниците не обърнаха никакво внимание на напредъка по изграждането на линията „Джон Голт“. Нито един репортер не беше изпратен на място. Цялостната политика на пресата беше изразена от един прочут редактор пет години преди това.

— Не съществуват обективни факти — беше казал той. — Всяко отразяване на факти е просто нечие мнение. Следователно е безполезно да пишем за фактите.

Неколцина бизнесмени смятаха, че трябва да се помисли за възможността риърдъновият метал да има търговска стойност.

Предприеха разследване на въпроса. Не наеха металурзи, които да изследват проби, нито пък инженери, които да посетят строителната площадка. Направиха проучване на общественото мнение. Десет хиляди души, гарантирано представителни за всеки възможен тип мислене, отговориха на въпроса: „Бихте ли пътували по линията „Джон Голт“? Отговорът в огромното си мнозинство беше „Нееее!“ В обществото не се чуваха никакви гласове в защита на риърдъновия метал. И никой не придаваше значение на факта, че акциите на „Тагарт Трансконтинентал“ се вдигат, много бавно, почти тайно.

Имаше хора, които наблюдаваха и играеха на сигурно. Господин Моуън купи акции на „Тагарт“ на името на сестра си. Бен Нийли купи на името на братовчед си. Пол Ларкин ги купи под псевдоним.

— Не вярвам в предизвикването на противоречия — каза един от тези хора.

— О, да, разбира се, строежът върви по план — каза Джеймс Тагарт, вдигайки рамене, на борда на директорите. — Естествено, че можете да се чувствате напълно сигурни. Скъпата ми сестра не е човешко същество, а двигател с вътрешно горене, така че не бива да се чудим на успеха ѝ.

Когато Джеймс Тагарт чу слух, че някакъв трегер на моста се е сцепил и е паднал, убивайки трима работници, той скочи на крака и изтича до кабинета на секретарката си, наредждайки ѝ да се обади в Колорадо. Чакаше, притиснат в бюрото ѝ, сякаш търсеше защита — очите му изглеждаха разфокусирани от паниката. И все пак той размърда уста в нещо като усмивка и каза:

— Бих дал всичко, за да видя лицето на Хенри Риърдън точно сега.

Когато чу, че слухът е лъжлив, каза:

— Слава Богу! — но в гласа му имаше нотка на разочарование.

— Голяма работа — каза Филип Риърдън на приятелите си, когато чуха същия слух. — Може би и той може да се провали някой път. Може би великият ми брат не е чак толкова велик, колкото си мисли.

— Скъпи — каза Лилиан Риърдън на съпруга си, — спорила съм за теб вчера, на чай, когато жените казаха, че Дагни Тагарт ти е любовница... О, за Бога, не ме гледай така! Знам, че е абсурдно, и им го върнах тъпкано. Просто глупавите кучки не могат да си представят никаква друга причина, която да накара една жена да се изправи срещу всички заради твоя метал. Естествено, аз разбирам. Знам, че тази Тагарт е напълно лишена от сексуалност и не дава и пукната пара за теб — и, скъпи, знам, че ако някога имаш кураж за нещо подобно, какъвто нямаш, няма да хукнеш след някаква изчислителна машина в костюм, ще хълтнеш по някоя руса, женствена певица, която... ама Хенри, аз само се шегувам! Не ме гледай така!

— Дагни — плачливо каза Джеймс Тагарт, — какво ще стане с нас? „Тагарт Трансконтинентал“ е станала толкова непопулярна!

Дагни се засмя, наслаждавайки се на момента, на всички моменти, сякаш радостното настроение беше непрестанно в нея и беше нужно съвсем малко, за да бликне навън. Смееше се с лекота, с отпусната и широко отворена уста. Зъбите й бяха прекалено бели на фона на загорялото от слънцето лице. Очите й гледаха с онзи поглед, който човек придобива сред природата — сякаш се взираха надалеч. При последните й няколко посещения в Ню Йорк той беше забелязал, че тя го гледа така, сякаш не го вижда.

— Какво ще правим? Обществото е изцяло срещу нас!

— Джим, помниш ли историята, която разправят за Нат Тагарт? Бил казал, че завижда само на един от конкурентите си, на онзи, дето рекъл „Да върви по дяволите обществото!“ Щяло му се това да са негови думи.

През летните дни, в тежката неподвижност на вечерите над града, имаше и моменти, когато някой мъж или жена — на пейката в парка, на ъгъла на улицата, на отворения си прозорец — прочиташе в

някой вестник кратко съобщение за напредъка на линията „Джон Голт“ и поглеждаше града с внезапен прилив на надежда. Те бяха или най-младите, които чувстваха, че тъкмо това е събитието, което копнеят да видят да се случва на този свят, или най-старите, които вече бяха видели един свят, в който подобни събития се случват. Не се интересуваха от железопътните компании, не знаеха нищо за бизнеса, знаеха само, че някой се бори в една неравнопоставена битка и побеждава. Не се възхищаваха на целта на борците, вярваха на гласа на общественото мнение — и все пак, докато четяха, че линията расте, усещаха искрицата на мига и се чудеха защо тя правеше проблемите им да изглеждат по-малки.

Мълчаливо, неизвестно на никого, освен на склада на „Тагарт Трансконтинентал“ в Шайен и на офиса на линията „Джон Голт“ в тъмната алея, товарите пристигаха и поръчките за вагони се трупаха — за първия влак, който щеше да премине по линията Джон Голт. Дагни Тагарт беше обявила, че първият влак няма да е пътнически експрес, натоварен със знаменитости и политици, както обикновено, а специален товарен влак.

Товарът идваше от ферми, от складове за дървен материал, от мини из цялата страна, от отдалечени места, чиито последни шансове за оцеляване бяха новите фабрики в Колорадо. Никой не пишеше нищо за тези клиенти, защото те не бяха безкористни.

Линията „Финикс-Дюранго“ трябваше да затвори на 25; първият влак на линията „Джон Голт“ трябваше да тръгне на 22 юли.

— Ами това е положението, госпожице Тагарт — каза делегатът на Съюза на локомотивните инженери. — Не мисля, че ще ви позволим да пуснете този влак.

Дагни седеше на очуканото си бюро пред мръсната стена на офиса си. Каза, без да бърза:

— Изчезвайте.

Това беше изречение, което човекът никога не беше чувал в лъскавите офиси на изпълнителните директори на железопътните компании. Изглеждаше шашнат.

— Дойдох да ви кажа...

— Ако имате нещо да mi казвате, започнете отначало.

— Какво?

— Не mi казвайте какво няма да mi позволите.

— Ами исках да кажа, че няма да позволим на хората ни да карат вашия влак.

— Това е друго.

— Това решихме.

— Кой го реши?

— Комитетът. Това, което правите, е нарушаване на човешките права. Не можете да насиљвате хората да излизат и да умират, когато този мост падне, само за да изкарват пари за вас.

Тя взе празен лист хартия и му го подаде.

— Напишете го и ще подпишем договор за това.

— Какъв договор?

— Че нито един член на вашия съюз няма да бъде наеман когато и да е да управлява локомотив по линията „Джон Голт“.

— Защо... Почакайте малко... Не съм казал?

— Не искате да подписвате такъв договор?

— Не, аз...

— Защо не, ако знаете, че мостът ще падне?

— Искам само...

— Знам какво искате. Искате да имате мъртва хватка върху хората си с помощта на работата, която аз им давам, както и върху мен, с помощта на хората си. Искате да предложа работата, но искате да направите невъзможно за мен да предложа работа. Сега ви давам избор. Този влак ще тръгне. Нямате избор за това. Но можете да изберете дали ще бъде каран от вашите хора или не. Ако изберете да не им позволите, влакът пак ще тръгне, дори и да трябва сама да карам локомотива. Сетне, ако мостът рухне, така или иначе няма да е останала никаква железопътна компания. Но ако не падне, нито един член на вашия съюз няма да получи когато и да е работа по линията „Джон Голт“. Ако мислите, че аз имам по-голяма нужда от вашите хора, отколкото те от мен, направете съответния избор. Ако знаете, че аз мога да карам влак, но те не могат да построят железопътна линия, съобразете избора си с това. А сега, ще забраните ли на хората си да карат този влак?

— Не съм казал, че ще им забраним. Нищо не съм казал за забрана. Но... не можете да принуждавате хората да рискуват живота си за нещо, което никой не е пробвал преди това.

— Няма да принуждавам никого да се качва.

— Какво ще направите?

— Ще си потърся доброволец.

— А ако никой от тях не пожелае?

— Тогава това ще бъде мой проблем, не ваш.

— Е, трябва да знаете, че ще ги посъветвам да откажат.

— Давайте. Посъветвайте ги каквото искате. Кажете им каквото решите. Но ги оставете да изберат. Не се опитвайте да им забранявате.

Циркулярът, който се появи във всяко депо по системата на Тагарт, беше подписан с „Едуин Уилърс, оперативен вицепрезидент“. Той изискваше инженерите, които искат да управляват първия влак по линията „Джон Голт“, да уведомят за това бюрото на господин Уилърс не по-късно от единадесет сутринта на 15 юли.

Беше единадесет без четвърт, сутринта на петнайсети, когато телефонът в кабинета й иззвъння. Беше Еди, обаждаше се от горните етажи на сградата на „Тагарт“ пред прозореца ѝ.

— Дагни, май е по-добре да дойдеш — гласът му звучеше странно.

Тя изтича през улицата, по мраморните подове на фойетата, до вратата, на чието стъкло все още стоеше надписът „Дагни Тагарт“.

Отвори вратата.

Преддверието на кабинета беше пълно. Хората стояха притиснати един към друг между масите, до стените. Когато тя влезе, те всички свалиха шапките си във внезапно настъпила тишина. Тя видя посивелите им коси, мускулестите рамене, видя усмихнатите лица на персонала си по бюрата и лицето на Еди Уилърс в края на стаята. Всички знаеха, че няма нужда да се казва нищо.

Еди стоеше до отворената врата на нейния кабинет. Тълпата се разтвори, за да я пропусне. Той посочи стаята, а после и купчината писма и телеграми.

— Дагни, всеки един — каза той. — Всеки един инженер на „Тагарт Трансконтинентал“. Тези, които можаха, дойдоха тук, някои чак от чикагския клон.

Той посочи пощата.

— Това са останалите. Ако трябва да сме точни, само трима не са се обадили: единият е на почивка в горите на север, един е в болница, а един е в затвора за неразумно шофиране — на колата си.

Тя погледна мъжете. Видя сподавените усмивки на тържествуващите им лица. Тя склони глава в знак на признание. Остана така за момент, с наведена глава, сякаш приемаше присъда, знаейки, че присъдата ще се изпълни и над нея, и над всеки човек в стаята, и над света отвъд стените на сградата.

— Благодаря ви — каза тя.

Повечето от мъжете я бяха виждали много пъти. Загледани в нея, докато изправяше глава, много от тях си помислиха — за първи път и с удивление, — че лицето на техния оперативен вицепрезидент е лице на жена — и е красиво.

Някой отзад в тълпата изведнъж извика бодро:

— По дяволите Джим Тагарт!

Отговорът беше като експлозия. Мъжете се смееха, радваха се, избухнаха аплодисменти. Отговорът изобщо не беше пропорционален на изречението. Но изречението им беше дало повода, който търсеха. Изглежда аплодираха този, който го беше казал, с дръзко незачитане на авторитета. Но всички в стаята знаеха много добре кого всъщност поздравяват.

Тя вдигна ръка.

— Твърде рано е — каза с усмивка. — Изчакайте още седмица. Тогава трябва да празнуваме. И, повярвайте ми, ще празнуваме.

Теглиха чоп за първия курс. Тя извади парче хартия от купчинка, съдържаща имената на всички. Победителят не беше в стаята, но беше един от най-добрите в системата, Пат Лоугън, инженер на „Тагарт Комет“ в Небраска.

— Обадете се на Пат и му кажете, че е понижен да кара товарен влак — каза тя на Еди и добави безгрижно, сякаш го е решила в последния момент, но не успя да заблуди никого: — А, да, кажете му, че ще пътувам с него в кабината на локомотива по време на този курс.

Един стар инженер до нея каза с усмивка:

— Така си и мислех, госпожице Тагарт.

* * *

Риърдън беше в Ню Йорк в деня, когато Дагни му се обади от кабинета си.

— Ханк, ще дам пресконференция утре.

Той се засмя високо:

— Не!

— Да — гласът й звучеше искрено, но опасно и прекалено искрено. — Вестниците внезапно са открили, че съществувам и задават въпроси. Аз ще им отговоря.

— Приятно прекарване.

— Ще бъде. Ще бъдеш ли в града утре? Ще ми се да дойдеш там.

— Добре. Не искам да го пропусна.

Репортерите, които дойдоха на пресконференцията в офиса на линията „Джон Голт“ бяха млади хора, които бяха обучени да мислят, че работата им се състои в това да прикриват от света същността на явленията. Тяхно всекидневно задължение беше да служат като публика на някоя обществена фигура, която прави изявления за общественото благо, с изречения, внимателно подбрани така, че да не изразяват никакъв смисъл. Тяхната всекидневна работа беше да нахвърлят заедно думи, в каквато комбинация им харесва, стига думите да не попадат в някаква последователност, която да казва нещо конкретно. Не можеха да разберат интервюто, което в момента получаваха.

Дагни Тагарт стоеше зад бюрото си в кабинет, който изглеждаше като мазе на коптор. Носеше тъмносин костюм с бяла блуза, с красива кройка, внушаващ вид на официална, почти военна елегантност. Седеше изправена с маниер на строго достойнство, съвсем малко преувеличено.

Риърдън седеше в един от ъглите на стаята, изтегнат на счупен фотьойл, дългите му крака бяха преметнати през едната му страна, а тялото му беше опряно на другата. Поведението му беше приятно неофициално, съвсем малко преувеличено.

С ясния, монотонен глас на човек, който дава военен рапорт, без да поглежда в никакви документи, с поглед, прикован към хората, Дагни рецитираше технологичните факти за линията „Джон Голт“, давайки точни данни за същността на релсите, за капацитета на моста, за метода на строеж, за разходите. След това, със сухия тон на банкер, тя обясни финансовите перспективи на линията и назова огромните печалби, които очакваше да направи.

— Това е всичко — каза тя.

— Всичко? — каза един от репортерите. — Няма ли да направите изявление за обществеността?

— Това е моето изявление.

— Но, по дяволите, искам да кажа, няма ли да се защитите?

— От какво?

— Не искате ли да ни кажете нещо, с което да оправдаете линията си?

— Казах го.

Мъж с уста, застинала в постоянна подигравателна усмивка, попита:

— Ами аз искам да знам, както и Бъртрам Скъдър каза, каква защита имаме ние в случай, че вашата линия не е толкова добра?

— Не се возете на нея.

Друг попита:

— Няма ли да ни кажете какви са мотивите ви, за да построите тази линия?

— Казах ви ги: печалбата, която смяtam да добия.

Госпожице Тагарт, не казвайте това — извика младо момче. Той беше нов, още беше честен в работата си и чувстваше симпатии към Дагни Тагарт, без да знае защо. — Това е грешен отговор. Точно това казват всички за вас.

— Нима?

— Сигурен съм, че нямахте пред вид точно това, което прозвучва, и... и съм сигурен, че искате да го уточните.

— Ами добре, щом искате. Средната печалба на железопътните компании е два процента от инвестириания капитал. Индустратия, която прави толкова много, а печели толкова малко, трябва да се смята за неморална. Както обясних, стойността на линията „Джон Голт“ във връзка с трафика, който ще поема, ме кара да очаквам печалба от не по-малко от петнайсет процента от инвестицията. Разбира се, в наши дни всяка индустратиална печалба над пет процента се смята за незаконно лихварство. Все пак аз ще направя всичко възможно да накарам линията „Джон Голт“ да изкарва печалба от двайсет процента за мен, ако е възможно. Това беше мойт мотив, за да построя линията. Сега ясна ли съм?

Момчето я гледаше безпомощно.

— Нямате пред вид печалба за себе си, нали, госпожице Тагарт? Разбира се, искате да кажете печалба за акционерите? — с надежда подсказа то.

— Нищо подобно. Случайно аз съм един от най-големите акционери на „Тагарт Трансконтинентал“, така че моят дял от печалбата ще бъде един от най-големите. Господин Риърдън е в много по-благоприятна позиция, тъй като той няма акционери, с които да дели — или по-скоро бихте желали да направите собствено изявление, господин Риърдън?

— Да, с удоволствие — каза Риърдън. — Тъй като формулата на риърдъновия метал е моя лична тайна, и с оглед на факта, че производството на метала струва много по-малко, отколкото вие, момчета, можете да си представите, очаквам да одера от обществото печалба от двадесет и пет на сто през следващите няколко години.

— Какво искате да кажете с това, че ще одерете обществото, господин Риърдън? — попита момчето. — Ако е вярно това, което съм чел в рекламиите ви, че вашият метал ще надживее три пъти всеки друг и ще бъде на половин цена, няма ли обществото да получи много изгодна сделка?

— А, значи сте го забелязали? — каза Риърдън.

— Вие двамата осъзнавате ли, че говорите за публикация? — попита човекът с подигравателната усмивка.

— Но господин Хопкинс — каза Дагни с възпитано учудване, — има ли друга причина да си говорим с вас, ако не беше за публикация?

— Искате ли да цитираме всичко, което казахте?

— Надявам се да мога да ви се доверя, че със сигурност ще го цитирате. Ще ми направите ли услугата да го запишете дословно? — тя направи пауза, изчака ги да пригответ моливите си и започна да диктува: — Госпожица Тагарт казва — кавички — очаквам да направя куп пари от линията „Джон Голт“. Спечелила съм си ги. Затворете кавичките. Благодаря.

— Някакви въпроси, господа? — попита Риърдън.

Нямаше въпроси.

— Сега трябва да ви кажа за откриването на линията „Джон Голт“ — каза Дагни. — Първият влак ще тръгне от гарата на „Тагарт Трансконтинентал“ в Шайен, Уайоминг, в четири следобед на двадесет и втори юли. Ще бъде специален товарен влак, състоящ се от

осемдесет вагона. Ще бъде задвижван от дизелов локомотив с четири двигателя и осем хиляди конски сили, който заемам от „Тагарт Трансконтинентал“ за случая. Ще се движи без да спира до железопътния възел на Уайт в Колорадо и ще пътува със средна скорост от сто мили в час. Моля? — попита тя, чuvайки дълго, тихо изсвирване.

— Какво казахте, госпожице Тагарт?

— Казах „сто мили в час“ — с наклоните, завоите и всичко.

— Но не трябва ли по-скоро да намалите скоростта под нормалната, вместо да... Госпожице Тагарт, изобщо ли не взимате пред вид общественото мнение?

— Напротив, правя го. Ако не беше общественото мнение, и средна скорост от шестдесет и пет мили в час щеше да е напълно достатъчна.

— Кой ще управлява влака?

— Имах си някои проблеми с това. Всички инженери на „Тагарт“ искаха да го направят. Както и огнярите, спирачите и кондукторите. Трябаше да теглим жребий за всяко място в екипажа на влака. Инженерът ще бъде Пат Лоугън, от „Тагарт Комет“, огнярят е Рей Макким. Аз ще пътувам в кабината на локомотива с тях.

— Не е възможно!

— Заповядайте на откриването. На двадесет и втори юли е. Пресата получава специална покана. Обратно на обичайната ми политика, преследвам публичност. Наистина. Искам да има прожектори, микрофони и телевизионни камери. Предлагам да разположите няколко камери около моста. Падането му ще ви предостави някои интересни кадри.

— Госпожице Тагарт — попита Риърдън, — защо не споменахте, че и аз ще пътувам с локомотива?

Тя го погледна през стаята и за миг те бяха сами, издържайки погледите си.

— Да, разбира се, господин Риърдън — отговори тя.

* * *

Не го видя повече, докато не се погледнаха през перона на гарата на „Тагарт“ в Шайен на 22 юли. Тя не търсеше никого, когато стъпи на перона: чувствуваше сякаш сетивата ѝ са се слели, така че не могат да различат небето, слънцето или звуците на огромната тълпа, а възприемат само усещането за шок и светлина. И все пак той беше първият човек, когото видя, и не можеше да каже за колко време беше и единственият. Той стоеше до локомотива на влака на „Джон Голт“ и говореше с някого извън обхвата на съзнанието ѝ. Беше облечен в сив панталон и риза, изглеждаше като опитен механик, но лицата наоколо се пулеха, защото той беше Ханк Риърдън от „Риърдън стайл“. Високо над него тя видя буквите ТГ на сребристата предница на локомотива. Очертанията на машината бяха наклонени назад, прицелени в пространството.

Помежду им имаше разстояние и тълпа, но очите му се спряха върху нея в момента, в който тя излезе. Погледнаха се и тя разбра, че и той се чувства като нея. Това нямаше да бъде сериозен риск, от който да зависи бъдещето им, а просто денят на тяхната радост. Работата им беше свършена. За момент бъдеще не съществуваше. Бяха си спечелили настоящето.

Само ако човек се чувства изключително важен, беше му казала тя, може да се чувства наистина лек. Каквото и да означаваше движението на влака за останалите, за тях двамата единствено техните личности имаха значение в този ден. Каквото и да търсеха другите в живота — правото им върху това, което чувства ха сега, беше единственото, което те двамата искаха да намерят. Сякаш си го казваха един на друг през перона.

Сетне тя се извърна от него. Видя, че и тя е обект на наблюдение, че около нея има хора, че се смее и отговаря на въпроси. Не беше очаквала толкова голяма тълпа. Хората изпълваха перона, коловозите, площада зад гарата — бяха се качили по покривите на товарните вагони на страничните линии, по прозорците на всяка къща наоколо. Нещо ги беше привлякло тук, нещо във въздуха, което беше накарало в последния момент Джеймс Тагарт да пожелае да присъства на откриването на линията „Джон Голт“. Тя беше забранила.

— Ако дойдеш, Джим — беше казала, — ще трябва да те изхвърля от собствената ти гара. Това събитие няма да видиш.

След това беше избрала Еди Уилърс да представлява „Тагарт Трансконтинентал“ на откриването.

Гледаше тълпата и почувства едновременно учудване, че я гледат — след като това събитие беше толкова лично нейно, че нямаше как да бъде предадено — и усещането за съответствие — те би трябвало да са тук, че би трябвало да искат да го видят, защото гледката на достижението е най-големият дар, който едно човешко същество можеше да предложи на другите.

Не чувстваше гняв към никого на света. Нещата, които беше понесла бяха избледнели в някаква мъгла отвъд, като болка, която все още съществува, но няма силата да наранява. Тези неща не можеха да се изправят срещу реалността на този момент, значението на този ден беше толкова блестящо и безмилостно ясно, колкото слънчевата светлина, плиснала се по сребристите повърхности на локомотива — всички трябваше да го разберат сега, никой не можеше да се усъмни и тя нямаше кого да мрази.

— Еди Уилърс я наблюдаваше. Той стоеше на перона, заобиколен от директорите на „Тагарт“, началниците на отдели, лидерите на гражданските организации и всички онези местни чиновници, които бяха убеждавали, подкупвали или заплашвали, за да им дадат разрешение да прекарат влак със сто мили в час през градските зони. За първи път на този ден, за това събитие, титлата му на вицепрезидент му подхождаше и той я носеше умело. Но докато говореше с хората около себе си, очите му продължаваха да следят Дагни в тълпата. Тя беше облечена в син панталон и риза, не осъзнаваше официалните си задължения, беше ги оставила на него, влакът беше единствената ѝ грижа сега, сякаш тя беше единственият член на екипажа му.

Тя го видя, приближи се и стисна ръката му — усмивката ѝ изразяваше всичко, което нямаше нужда да си казват.

— Е, Еди, сега ти си „Тагарт Трансконтинентал“.

— Да — тържествено и тихо каза той.

Имаше репортери, които задаваха въпроси и които я повлякоха надалеч от него. И на него му задаваха въпроси.

— Господин Уилърс, каква е политиката на „Тагарт Трансконтинентал“ по отношение на тази линия?

— Значи „Тагарт Трансконтинентал“ е просто неутрален наблюдател, нали, господин Уилърс?

Той отговаряше доколкото можеше. Гледаше слънцето по дизеловия локомотив. Но онова, което всъщност виждаше, беше слънцето на една полянка в гората и дванадесетгодишното момиче, което му казваше, че един ден той ще трябва да й помага да управлява железопътна компания.

Той гледаше отдалеч, докато екипажът на влака се подреди пред локомотива, за да посрещне батареята от камери. Дагни и Риърдън се усмихваха, сякаш позираха на фотосесия, посветена на летните ваканции. Пат Лоугън, инженерът, нисък, жилест мъж с посивяла коса и надменно, загадъчно лице, позираше с вид на забавно безразличие.

Рей Макким, огнярят, плещест млад гигант, се усмихваше едновременно от притеснение и превъзходство. Останалите от екипажа изглеждаха сякаш щяха да намигнат на камерите. Един фотограф каза през смях:

— Не можете ли да изглеждате малко по-обречени? Знам, че редакторът иска това.

Дагни и Риърдън отговаряха на въпроси за пресата. В отговорите им вече нямаше подигравка, нямаше горчивина. Наслаждаваха се. Говореха така, сякаш въпросите бяха зададени добронамерено. Непреодолимо беше и в един момент, който никой не отбеляза, стана вярно.

— Какво очаквате да се случи на този курс? — попита репортер един от спирачите. — Мислите ли, че ще стигнете?

— Мисля, че ще стигнем — каза спирачът, — както и ти, братче.

— Господин Лоугън, имате ли деца? Направихте ли някаква допълнителна осигуровка? Просто си мисля за моста...

— Не пресичайте моста, преди да съм стигнал до него — презрително отговори Пат Лоугън.

— Господин Риърдън, откъде знаете, че релсите ви ще издържат?

— Човекът, който е научил хората да правят печатарски преси — каза Риърдън — той откъде е знаел?

— Кажете ми, госпожице Тагарт, какво ще поддържа влак от седем хиляди тона върху мост от три хиляди тона?

— Моята преценка — отговори тя.

Хората от пресата, които ненавиждаха собствената си професия, не знаеха защо ѝ се радват днес. Един от тях, млад мъж със забележителни успехи зад гърба си и циничен поглед на два пъти повъзрастен, каза изведенък:

— Знам какво искам да бъда: искам да отразявам новините!

Стрелките на часовника на гарата показваха 3,45. Екипажът тръгна към служебния вагон в далечния край на влака. Движението и шумът на тълпата затихваха. Без да имат съзнателно намерение, хората започнаха да се умълчават.

Диспечерът беше получил потвърждение от всеки местен оператор по линията, която прорязваше планината до нефтените полета на Уайт на триста мили разстояние. Той излезе от гарата, погледна Дагни и даде сигнал, че коловозът е чист. Застанала до локомотива, Дагни вдигна ръка и повтори жеста му в знак, че е получила и разбрала нареддането.

Дългата редица товарни вагони сякаш се протягаше надалеч, на отделни, правоъгълни звена, като гръбначен стълб. Когато кондукторът махна с ръка във въздуха в края ѝ, тя направи знак с ръка в отговор. Риърдън, Лоугън и Макким стояха мълчаливо, като почетен ескор特, оставяйки я да се качи на борда първа. Когато започна да се изкачва по стъпалата отстрани на локомотива, един репортер се сети за въпрос, който не беше задал.

— Госпожице Тагарт — викна след нея, — кой е Джон Голт?

Тя се обръна, хванала се за една метална тръба с едната си ръка, увиснала за миг над главите на тълпата.

— *Nie* — отговори тя.

Лоугън я последва в кабината, после и Макким, Риърдън се качи последен, след това вратата на локомотива се затвори безвъзвратно като пломбиран метал.

Светофарите на моста, очертан на фона на небето, светеха в зелено.

Между релсите, ниско над земята, също имаше зелени светлини, които се губеха в далечината, където релсите завиваха, и един друг зелен светофар стоеше на завоя, на фона на летните зелени листа, които също изглеждаха като светофари.

Двама мъже държаха бяла копринена лента, опъната през коловоза пред локомотива. Това бяха управителят на колорадския клон

и главният инженер на Нийли, който беше останал на работа. Еди Уилърс трябваше да пререже лентата и така да открие новата линия. Фотографите го поставиха внимателно, с ножица в ръка, с гръб към локомотива. Обясниха му, че трябва да повтори церемонията два или три пъти, за да им даде възможност да изберат снимки — бяха приготвили нов топ лента. Той тъкмо щеше да се съгласи, но спря.

— Не — каза изведнъж. — Няма да бъде нагласено.

Със спокоен, авторитетен глас, глас на вицепрезидент, той нареди, сочейки фотоапаратите:

— Дръпнете се назад, много назад. Снимайте, докато режа, след това бързо се махнете от пътя.

Те се подчиниха, бързайки да се отдалечат напред по линията. Имаше само минута. Еди се обърна с гръб към камерите и застана между релсите с лице към локомотива. Държеше ножиците над бялата лента. Свали шапката си и я хвърли настрани. Гледаше нагоре към машината. Лек вятър разрошваше русата му коса. Локомотивът беше като огромен сребърен герб с емблемата на Нат Тагарт.

Еди Уилърс вдигна ръка, тъкмо когато стрелката на часовника на гарата достигна четири часа.

— Отваряй я, Пат! — извика той.

В момента, в който машината тръгна напред, той преряза бялата лента и отскочи от пътя й.

От странничния коловоз видя как прозорецът на локомотива преминава покрай него и как Дагни му маха в отговор на поздрава му. Сетне локомотивът замина, а той остана да гледа претъпкания перон, който се появяваше и изчезваше, докато товарните вагони потракваха покрай него.

* * *

Синьо-зелените ленти на релсите като че тичаха да ги посрещнат, като две струи, изригнали от една-единствена точка отвъд хоризонта. Траверсите се сливаха, като ги приближаваха, в гладка струя, която изтичаше под колелата. Една размазана ивица се придържаше отстрани на локомотива, ниско над земята. Дърветата и телеграфните стълбове изникваха пред погледа рязко и отминаваха, сякаш изтласкани назад.

Зелените равнини се разливаха в бавен поток. На ръба на небето дълга планинска верига преобръщаше движението и сякаш следваше влака.

Тя не чувстваше колелата под пода. Движението беше като гладък полет върху крилете на незатихващ импулс, сякаш локомотивът висеше над релсите и се носеше по течението. Не усещаше скоростта. Изглеждаше странно, че зелените сигнали на семафорите продължаваха да се приближават срещу тях и да изчезват на всеки няколко секунди. Знаеше, че семафорите са през две мили.

Стрелката на скоростомера пред Пат Louglyn сочеше сто.

Тя стоеше на стола на огняря и от време на време поглеждаше към Louglyn. Той стоеше леко прегърбен, отпуснат, с ръка леко положена върху дросела — сякаш случайно, но очите му бяха приковани в коловоза отпред. Имаше лекотата на специалист — толкова самоуверен, че изглеждаше незаинтересован, но това беше лекотата след огромна концентрация върху една работа, която е абсолютно безмилостна. Рей Макким седеше на пейката зад тях. Риърдън стоеше в средата на кабината, с ръце в джобовете, разкraчен, стегнат, за да устои на движението, вторачен напред. Нямаше какво да го заинтересува в страни от коловоза: той гледаше релсите.

Собственост, мислеше си тя, поглеждайки назад към него, нямаше ли хора, които не знаеха нищо за същността й и се съмняваха в реалността ѝ? Не, тя не се състои от документи, печати и разрешителни. Ето я — в очите му.

Звукът, изпълващ кабината, изглеждаше като част от пространството, което прекосяваха. В него се смесваха ниското бучене на двигателите, острото тракане на множество части, които звънтяха със звуците на различни парчета метал, и високия, лек звън на вибриращите прозорци.

Наоколо профучаваха предмети — цистерна, дърво, колиба, силоз за зърно.

Движеха се като чистачки на стъкло — издигаха се, описваха крива линия и изчезваха назад. Телеграфните жици се състезаваха с влака, издигайки се и падайки от стълб до стълб, в равномерен ритъм, като кардиограма на стабилен пулс, изписана в небето.

Тя погледна напред, в маранята, където релсите и хоризонтът се сливаха — марания, която можеше да се разкъса всеки миг от някакво нещастие. Чудеше се защо се чувства по-сигурна от всеки друг път,

когато е била във вагон зад локомотива — беше по-сигурна тук, където, ако се появи препятствие, гърдите ѝ и предното стъкло щяха първо да се размажат в него. Тя се усмихна, проумяла отговора: беше сигурността да си пръв, да виждаш и да осъзнаваш напълно посоката си — не сляпото чувство, че някаква непозната сила отпред те влачи към неизвестността. Това беше най-великото чувство в живота: не да вярваш, а да знаеш.

Стъклата по прозорците на кабината караха разстилащите се поля да изглеждат още по-необятни — земята изглеждаше така отворена за движението, както за погледа.

И все пак нищо не беше далеч, всичко можеше да бъде достигнато. Едва беше зърнала проблясъка на езерото, миг по-късно вече беше до него и го отминаваше.

Това беше странен ракурс между зрението и допира, между желанието и удовлетворяването му, между — думите щракнаха остро в съзнанието ѝ след моментно сепване — духа и тялото. Първо гледката — после физическото ѝ изражение. Първо мисълта — после целенасоченото движение по правата линия на един коловоз към набелязаната цел. Можеше ли едното да има значение без другото? Не беше ли лошо да искаш, без да се движиш — или да се движиш без цел? Чия зла воля бродеше по света, опитвайки се да отдели двете и да ги насочи едно срещу друго?

Тя поклати глава. Не искаше да мисли или да се чуди защо светът зад нея беше такъв. Не я интересуваше. Тя летеше надалеч от него със скорост сто мили в час. Наведе се да отвори прозореца до себе си и почвства вята от скоростта да отвива косата от челото ѝ. Облегна се назад, осъзнавайки единствено удоволствието, което изпитваше.

Но умът ѝ продължаваше да препуска. Счупени парченца от мисли прелитаха през вниманието ѝ, като телеграфни стълбове по линията. Физическо удоволствие ли? Това е влак, направен от стомана... движещ се по релси от риърдънов метал... задвижван от енергията на горящ петрол и електрически генератори... това е физическо усещане за физическо движение през пространството... но дали това е причината и значението на онова, което усещам сега? Не го ли наричат низка, животинска радост — това чувство, че въобще не ми пушка, ако релсите се строшат на парчета под нас? Няма, но пак нямаше

да ми пука, само защото съм преживяла това? Низко, физическо, материално, унизително телесно удоволствие?

Тя се усмихна със затворени очи, а вятърът препускаше в косата ѝ.

Отвори очи и видя, че Риърдън гледа надолу към нея. Беше същият поглед, с който наблюдаваше коловоза. Почувства силата на волята си повалена с един-единствен тъп удар, който сякаш я лиши от способността да се движи. Издържа погледа му, облегната в стола си, докато вятърът притискаше тънкия плат на ризата към тялото ѝ.

Той погледна встрани, а тя се съсредоточи отново върху гледката — земята се разтваряше главоломно пред тях. Не искаше да мисли, но звукът на мисълта ѝ продължаваше, като бученето на двигателите сред звуците на локомотива. Погледна кабината около себе си. Фината стоманена мрежа на тавана, редицата нитове в ъгъла, които съединяваха листата стомана — кой ги е направил? Грубата сила на човешките мускули? Кой е направил така, че да е възможно четирите стрелки и трите лоста пред Пат Loугън да издържат невероятната мощ на шестнайсетте двигателя под тях и да я подчиняват на ръката на един човек, който ги контролира без усилие? Тези неща и способността, от която произлизаха — това ли беше стремежът, който хората схващаха като зло? Това ли наричаха долен интерес към материалния свят? Това ли беше да си роб на материалното? Това ли беше отстъплението на човешкия дух пред тялото?

Тя разтърси глава, сякаш искаше да изхвърли въпроса през прозореца и да го остави да се разбие на парчета някъде край линията. Погледна слънцето и летните поля. Нямаше нужда да мисли, защото тези въпроси бяха само подробности — парченца от една истина, която тя знаеше и винаги е знаела. Нека отминат като телеграфните стълбове. Нещата, които знаеше, бяха като жиците, които летяха в непрекъсната линия. Думите, които изразяваха това — и пътуването, и чувствата ѝ, и целия човешки свят, бяха: толкова е просто и правилно!

Погледна пейзажа. От известно време забелязваше човешки фигури, които профучаваха на странно правилни интервали покрай коловоза. Но те отминаваха толкова бързо, че не можеше да схване значението им, докато, като квадратите на филм, кратките кадри се сляха в едно и тя го разбра. Беше накарала да охраняват линията след завършването, но не беше наела тази верига от хора, която виждаше да

се ниже до релсите. По една самотна фигура стоеше на всеки километричен камък. Някои бяха млади момчета, ученици, други — толкова стари, че силуетите на телата им изглеждаха приведени на фона на небето. Всички бяха въоръжени с каквото бяха намерили — от скъпи ловни пушки до стари мускети. Всички носеха железничарски шапки. Това бяха синовете на служителите на „Тагарт“ и старите железничари, които се бяха пенсионирали след цял живот в служба на Тагарт. Бяха дошли, без да ги повикат, за да охраняват влака. Когато локомотивът минаваше покрай тях, всеки заставаше мирно и вдигаше пушката си за почесть.

Когато го разбра, тя избухна в смях — внезапно, като вик. Тя се разтърси от смях като дете — звучеше като ридане от облекчение. Пат Лоугън кимна с лека усмивка — отдавна беше забелязал почетната гвардия. Тя се наведе към отворения прозорец и размаха ръка с широко, триумфално движение поздравявайки мъжете край коловоза.

На склона на един далечен хълм видя голяма група хора, с размахани ръце на фона на небето. Сивите къщи на едно село бяха пръснати из долината под тях, сякаш захвърлени там и забравени — покривите бяха изкривени, хлътнали, а годините бяха отмили цвета на стените. Може би много поколения бяха живели там, и нищо не бележеше отминаването на дните им, освен движението на слънцето от изток на запад. Сега тези хора се бяха качили на хълма, за да видят една сребърна комета, която прорязва долините им, като звук на сигнална тръба сред дългата и тежка тишина.

Когато къщите започнаха да севиждат по-често, по-близо до линията, тя видя хора по прозорците, по верандите, по далечните покриви. Видя тълпи, блокирали пътищата по прелезите. Пътищата прелитаха отстрани като перки на вентилатор и тя не можеше да различи човешките фигури — само ръцете им, които поздравяваха влака като клони, разлюлени от вятъра на скоростта му. Те стояха под люлеещите се червени светлинни на предупредителните сигнали, под табелите с надпис „Спри, огледай се, ослушай се“.

Гарата, покрай която прелетяха, докато преминаваха през един град със сто мили в час, беше като люлееща се скулптура от хора — от пероните до покрива. Тя зърна размаханите ръце, хвърлените във въздуха шапки, както и нещо, което хвърлиха по локомотива — оказа се букет цветя.

Докато навъртаха милите, градовете отминаваха покрай тях, с гарите, на които не спираха, с тълпите хора, които бяха дошли само да видят, да се радват и да се надяват. Тя виждаше гирлянди от цветя под изцапаните със сажди стрехи на старите гари и знамена в червено, бяло и синьо по проядените от времето стени. Беше като картините, които беше виждала и на които беше завиждала в учебниците по история на железниците — картини от ерата, когато хората са се събириали, за да се поздравят с първия курс на нов влак. Беше като в епохата, когато Нат Тагарт е обикалял страната и всички спирки по пътя му били белязани от хората, копнеещи да видят как изглежда едно достижение. Тази ера, мислеше тя, е отминала — поколенията са се сменяли, без да има събитие, което да посрещнат, без да има какво друго да видят, освен удължаващите се пукнатини по стените, построени от Нат Тагарт, година след година. И все пак хората дойдоха отново, както идвала и по негово време, движени от същия импулс.

Погледна Риърдън. Той стоеше, облегнат на стената, без да забелязва тълпите, безразличен към възхищението. Той гледаше работата на коловоза и на влака с концентрацията на специалист, който има професионален интерес — поведението му издаваше, че ще отхвърли като маловажна всяка мисъл „Те го харесват“, докато мисълта, която пробягваше в ума му, беше „Работи!“.

Високото му тяло, в простото сиво на панталона и ризата, изглеждаше така, сякаш е голо, готово за действие. Панталонът подчертаваше дългите линии на краката му, леката, стабилна стойка — сякаш той беше готов да се втурне напред всеки момент, късите ръкави подчертаваха гъвкавата сила на ръцете му, а разтворената риза оголяваше стегнатата кожа на гърдите му.

Тя се извърна, внезапно разбрала, че се обръща към него твърде често. Но този ден не беше свързан с миналото или бъдещето — мислите ѝ бяха свободни от всякакви заключения, — така че тя не видя никакво друго значение в това. Само мигновената сила на чувството, че е затворена с него, слепени са в това кубче въздух, а близостта на присъствието му съпровожда усещането ѝ за този ден, също както релсите съпровождат полета на влака.

Тя се обръна решително и погледна назад. Той я гледаше. Той не се извърна, а издържа погледа ѝ, студено и напълно съзнателно. Тя се усмихна предизвикателно, без да си дава сметка за пълното значение

на усмивката си, знаейки само, че това е най- силният удар, който може да нанесе по каменното му лице. Изпита внезапно желание да го види да трепери, да изтръгне вик от него. Обърна глава, бавно, усещайки безразсъдна радост, чудейки се защо ѝ е толкова трудно да диша.

Седеше, облегната на стола си, гледаше напред, знаейки, че той я усеща така, както и тя него. Намираше удоволствие в особеното самоосъзнаване, което това ѝ носеше. Когато кръстосваше крака, когато се облягаше на ръката си на рамката на прозореца, когато отмахваше косата от челото си — всяко движение на тялото ѝ беше съпроводено от едно чувство, което тя не искаше да признае: дали той го вижда?

Градовете останаха назад. Линията се катереше из все по-мрачни и труднодостижими местности. Релсите продължаваха да изчезват зад завоя, а хребетите на хълмовете продължаваха да се приближават, сякаш долините бяха надиглени като плисета. Плоските каменни платформи на Колорадо приближаваха линията, а далечните небесни простори се гушеха във вълните от синкави планини.

Далеч напред те видяха мъгла от дим на фабрични комини, после мрежа от кабели на електроцентрала и самотната кула на стоманена конструкция. Приближаваха Денвър.

Тя погледна Пат Лоугън. Той се беше навел малко повече напред, тя видя, легко стягане в пръстите на ръцете и в очите му. И той, и тя знаеха каква е опасността от прекосяването на град със скоростта, с която пътуваха.

Беше само за няколко минути, но ги удари като монолитно цяло. Първо видяха самотните силуети на фабриките да преминават покрай прозорците, сетне силуэтите се стопиха в неясните очертания на улиците, после делтата от релси се разпростря пред тях — като устата на фуния, която ги всмуква в гарата на „Тагарт“, защитени единствено от малките зелени мъниста светлина, пръснати по земята. От височината на кабината виждаха товарните вагони на страничните коловози да преминават покрай тях като плоски ивици покриви, черната дупка на влаковото депо да прелива покрай лицата им, те профучаха през експлозия от звук — колелата тракаха срещу стъклените плоскости на свода, тълпата надаваше одобрителни викове, които се плискаха като вода в мрака между стоманените колони, а те летяха към блестящата арка и зелените светлини, увиснали в небето

отвъд — зелени светлинни, като дръжки на врати в пространството, които отваряха пред тях врата след врата. След това видяха задръстените улици, които се изгубваха зад тях, отворените прозорци, натъпкани с човешки фигури, писъка на сирените, и — от покрива на един далечен небостъргач — облак от конфети, трептящ във въздуха, хвърлен от някой, който е видял прелета на един сребърен куршум през един град, застинал неподвижно, за да го наблюдава.

Отново бяха навън, на ръба на едно скалисто плато, и ужасно бързо планините се оказаха пред тях — сякаш градът ги беше хвърлил право срещу гранитна стена, и някакъв тънък перваз ги беше уловил навреме. Катереха се по склона на отвесна пропаст, земята се търкаляше под тях и надолу, изчезваше, а огромните редици от скални блокове се издигаха нагоре и препречваха слънцето, оставяйки ги да летят през синкавия сумрак, без да виждат земя или небе.

Завоите на релсите станаха като серпентини сред стените, които се приближаваха към тях, сякаш за да ги смачкат. Но понякога линията ги пробиваше и планините се разделяха, разтваряха се като две крила на края на релсите — едното зелено, покрито като с пътен килим от отвесните игли на боровете, а другото — червениковкафяво, от гола скала.

Тя погледна надолу през отворения прозорец и видя сребърната стена на локомотива да виси в празното пространство. Далеч отдолу тънката нишка на един поток падаше от една издатина на друга, а папратите, наведени към водата, бяха всъщност трептящите върхове на брези. Видя опашката от товарни вагони на локомотива да се извива покрай един гранитен склон, под него — мили разкривен камънак, видя спиралата от синьо-зелени релси да лъкатуши зад влака.

Една скална стена изникна пред тях, изпълни предния прозорец, затъмни кабината — беше толкова близо, сякаш нямаше да могат да я избегнат за останалото им време. Но тя чу скърцането на колелата по завоя и светлината избухна отново — тя видя открит отрязък от релси на тесния ръб. Ръбът завършваше в празното пространство. Носът на локомотива сочеше право в небето. Нямаше нищо, което да ги спре, освен двете релси от синьо-зелен метал, които завиваха по ръба.

Да поемат ударната тежест на шестнайсет двигатели, мислеше си тя, натиска на седем хиляди тона стомана и товар, да ги издържат, да ги овладеят и да ги завъртят по завоя — това беше невъзможно

постижение, извършено от две метални ивици, не по-широки от ръката ѝ. Какво правеше това възможно? Каква сила беше дала мощ на невидимата подредба на молекулите? Мощ, от която зависеха живота им и живота на всички хора, които чакаха осемдесетте товарни вагона? Тя видя лицето и ръцете на един мъж, осветени от една лабораторна пещ, над бялата течност от металната проба. Почувства напора на емоция, която не можеше да сдържи, сякаш нещо изригна в нея. Тя се обърна към вратата на машинното отделение, отвори я с остро изскърцване и се втурна сред горещината на двигателите.

За миг почувства сякаш е сведена до едно-единствено сетиво — слуха, и онова, което остана от слуха ѝ, беше един дълъг, извисяващ се и спадаш кряськ. Тя стоеше в люлеещата се, затворена метална камера, гледайки огромните генератори. Искаше да ги види, защото чувството ѝ за триумф беше свързано с тях, с любовта ѝ към тях, с причината за труда на живота ѝ, който беше избрала. В противоестествената яснота на силната си емоция, тя почувства, че е на път да проумее нещо, което никога не е знаела и което трябва да знае. Тя се разсмя силно, но не чу звука — нищо не можеше да се чуе от непрекъснатата експлозия.

— Линията „Джон Голт“ — извика тя, за да се наслади на прииждащия от устните си глас.

Тръгна бавно покрай двигателите, по тесен проход между тях и стената. Чувстваше се нескромно, като натрапник — сякаш се беше промъкнала в някакво живо същество, под сребърната му кожа, и наблюдаваше как животът му пулсира в сиви метални цилиндри, в извити серпентини, в запечатани тръби, в конвулсивното въртене на остриетата в металните клетки. Огромната сложност на формата над нея беше прокарана по невидими канали, а мощта, която беснееше вътре, беше доведена до крехките стрелки на стъклените циферблати, до зелените и червените мъниста, светещи на таблата, до високите, тесни шкафове с шаблонен надпис „Високо напрежение“.

Зашо винаги изпитваше това радостно чувство на увереност, когато гледаше машини? Имаше два аспекта, считани за нечовешки, които явно отсъстваха в тези гигантски форми: безпричинността и безцелността. Всяка част от моторите беше въплътен отговор на „зашо?“ и „заради какво?“, като стъпките на един живот, избран от онзи вид ум, който тя обожаваше. Двигателите бяха морален кодекс, излят от стомана.

Те са живи, мислеше си тя, защото са физическата форма на действието на жива сила — на разум, който е бил в състояние да схване цялата им сложност, да предопредели целта ѝ, да ѝ придае форма. За миг ѝ се стори, че двигателите са прозрачни и че вижда мрежата на нервната им система. Това беше мрежа от връзки, по-сложни и по-важни от всичките им кабели и вериги: рационалните връзки, създадени от този човешки ум, който за първи път беше създал всяка една тяхна част.

Те са живи, мислеше си, но душата им се управлява дистанционно. Душата им е у всеки човек, който има способността да достигне подобно постижение. Ако душата изчезнеше от света, двигателите щяха да спрат, защото това е силата, която ги поддържа в движение, а не горивото под краката ѝ. Ако душата изчезне, горивото би станало отново първичен разтвор, а стоманените цилиндри биха се превърнали в петна ръжда по стените на пещерите на треперещи дивации. Това беше силата на живия разум, силата на мисълта, избора и целта.

Тя си проправяше път обратно към кабината, усещайки, че иска да се смее, да коленичи или да вдигне ръце, искайки да освободи онова, което чувства, знаейки, че то няма форма или израз.

Спря. Видя Риърдън да стои до стъпалата на вратата на кабината. Гледаше я така, сякаш знаеше защо е избягала и какво чувства. Стояха неподвижни, телата им се превърнаха в погледи, които се срещнаха в тесния проход. Пулсът ѝ беше в хармония с пулса на двигателите, и тя чувствуваше, че и двата сякаш произлизат от него — ритъмът на сърцето ѝ заличаваше волята ѝ. Върнаха се обратно в кабината мълчаливо, знаейки, че това е бил един миг помежду им, който не бива никога да се споменава.

Скалите отпред бяха от блестящо, течно злато. Дългите сенки се протягаха в долините отдолу. Слънцето слизаше към върховете на запад. Те се движеха на запад и нагоре, към слънцето.

Небето вече беше потъмняло до синьо-зеления цвят на релсите, когато видяха комините в една далечна долина. Беше един от новите градове в Колорадо, градовете, които бяха израснали като лъчи от нефтените полета на Уайът. Видя острите очертания на модерни къщи, плоските покриви, огромните прозорци. Беше твърде далеч, за да различи хората. В момента, в който си помисли, че едва ли наблюдават

влака от такова разстояние, измежду сградите излетя ракета, издигна се високо над града и се пръсна като водопад от златни звезди в потъмняващото небе. Хората, които не можеше да види, виждаха ивицата на влака на склона на планината и изпращаха салют, самотен огнен изблик в полумрака, символ на радостта или вик за помощ.

Отвъд следващия завой, сред внезапно отворилото се пространство, тя видя две точки от електрическа светлина, бяла и червена, ниско в небето. Не бяха самолети тя видя конусите на металните кули, които ги поддържаха — и в мига, в който разбра, че това са кулите на „Уайт Ойл“, видя, че релсите тръгват надолу, че земята се разтваря, сякаш планините са се отдръпнали встани, а в дъното, в подножието на хълма на Уайт, от другата страна на пролома на каньона, тя видя моста от риърдънов метал.

Летяха надолу, тя забрави за внимателно изчисления наклон, за огромните завои и постепенното спускане, чувствуващо се така, сякаш влакът се гмуркаше надолу, с главата напред, и виждаше как мостът расте, за да ги посрещне — малък, квадратен тунел от метална дантела, с няколко кръстосани във въздуха греди, синьо-зелени и блестящи, осветени от дълъг лъч слънчева светлина от залеза, през някакъв процеп в преградата от планини. До моста имаше хора, тъмните вълни на тълпата, но те сякаш изпаднаха извън периферията на съзнанието й. Тя чуваше повишиваша се, ускоряващ се звук на колелетата, а някаква музикална тема в техния ритъм се опитваше да пробие мозъка й. Ставаше все по-силна, избухна внезапно в кабината, но тя знаеше, че беше само в нейния ум: Петият концерт на Ричард Хали, мислеше си тя, за това ли го е написал? Дали е познавал това чувство? Движеха се по-бързо — тя си мислеше, че бяха напуснали земята, запратени от планините като от трамплин, и сега плуваха из пространството. Това не е честно изпитание, помисли си, изобщо няма да докоснем моста, видя лицето на Риърдън над себе си, издържа погледа му и главата й падна назад, така че лицето й застана точно под неговото, чуха звънтенето на метала, чуха дрънчене под краката си, диагоналите на моста се мяркаха неясно през прозорците, издавайки звук на метална тръба, която се удря в колчетата на някаква ограда — сетне прозорците изведнъж станаха ясни, неудържимото им движение напред след гмуркането ги извеждаше нагоре по хълма, кулите на

„Уайът Ойл“ се люлееха пред тях, Пат Лоугън се обърна, погледна Риърдън с нещо като намек за усмивка и Риърдън каза:

— Това е.

Надписът на края на един покрив гласеше „Железопътен възел «Уайът»“. Тя го гледаше, усещайки, че в него има нещо странно, докато разбра какво е: надписът не се движеше. Най-силното сътресение за това пътуване беше осъзнаването, че локомотивът не се движи. Тя чу някъде гласове, погледна надолу и видя, че на перона има хора. После вратата на кабината се отвори — знаеше, че трябва да слезе първа и стъпи на ръба.

В тази секунда тя чувствуващ крехкостта на собственото си тяло, лекотата да стои изправена в цял ръст по течението на въздуха. Залови се за металните тръби и тръгна надолу по стълбата. Беше на половината път, когато усети дланите на мъжки ръце да обхващат силно ребрата и кръста ѝ, да я откъсват от стъпалата, да я понасят във въздуха и да я свалят на земята. Не можеше да повярва, че момчето, което се смееше в лицето ѝ, беше Елис Уайът. Напрегнатото, присмехулно лице, което помнеше, сега имаше чистотата, енергията и радостната добронамереност на дете, попаднало в онзи свят, за който той беше предназначен.

Тя се облегна на рамото му — чувствуващ се нестабилно на неподвижната земя, на ръката му, която я беше прегърнала, смееше се, слушаше нещата, които той казваше, отговаряше му.

— Нима не знаеше, че ще го направим?

След миг видя лицата, които ги заобикаляха. Това бяха акционерите на линията „Джон Голт“, хората, които стояха зад двигателите „Нилсън“, автомобилите „Хамънд“, леянрата „Стоктън“ и всичко останало. Тя стискаше ръцете им, речи нямаше. Стоеше до Елис Уайът, леко отпаднала, отмахвайки косата от очите си, оставяйки следи от сажди по челото си. Стискаше ръцете на мъжете от екипажа на влака, без думи, с отпечатъка на усмивки по лицата им. Около тях блестяха светковиците на фотоапаратите, а някакви хора им мааха от съоръженията на нефтените кладенци по склоновете на планините. Над главата ѝ, над главите на тълпата, буквите TT на сребърния герб бяха осветени от последните лъчи на залязыващото слънце.

Елис Уайът беше поел контрола. Водеше ги нанякъде, проправяше пътека през тълпата с ръка, когато един от мъжете с

фотоапаратите си проби път до нея.

— Госпожице Тагарт — извика той, — ще направите ли изявление за обществеността?

Елис Уайът посочи дългата редица товарни вагони.

— Вече го направи.

След това тя седеше на задната седалка на открита кола, движеща се по извивките на планински път. Мъжът до нея беше Риърдън, а шофьорът — Елис Уайът.

Спряха до една къща на ръба на една скала. Наоколо не се виждаха други жилища, а само всичките нефтени кладенци, разпръснати по склоновете под нея.

— Разбира се, и двамата ще останете в дома ми за през нощта — каза Елис Уайът, докато влизаха. — Къде очаквахте да спите?

Тя се засмя.

— Не знам, изобщо не бях помислила за това.

— Най-близкият град е на час път с кола. Там отиде екипажът ти — момчетата в местната служба организират парти в тяхна чест. Както и целият град. Но казах на Тед Нилсън и на другите, че за теб няма да организираме банкети и речи. Освен ако не искаш?

— За Бога, не! — каза тя. — Благодаря, Елис.

Беше тъмно, когато седнаха на масата за вечеря в една стая с големи прозорци и няколко скъпи мебели. Вечерята беше сервирана от мълчалива фигура с бяло сако — единственият друг обитател на къщата, възрастен индиец с каменно лице и вежливи маниери. Няколко светлинки бяха пръснати из стаята, пред нея и зад прозорците — свещите на масата, светлините на сондажните кули и звездите.

— Да не мислиш, че ръцете ти сега са пълни? — казваше Елис Уайът. — Дай ми само година и ще ти дам нещо, което да те държи заета. Два влака с цистерни на ден ли, Дагни? Ще бъдат четири или шест, или колкото искаш да напълня.

Той посочи светлинките по планините. — Това ли? Това е нищо в сравнение с онова, което съм приготвил.

Той посочи на запад.

— Проходът „Буена Есперанса“ На пет мили от тук. Всички се чудят какво правя с него. Има петролни шисти. Преди колко време се отказаха да опитват да извлечат петрол от шисти, защото било твърде скъпо? Чакай само да видиш процеса, който съм развил. Това ще бъде

най-евтиният петрол, който ще плисна в лицата им, при това в неограничени количества — безкраен запас, който ще накара и най-големият петролен басейн да прилича на кална локва. Поръчах ли тръбопровод? Ханк, двамата ще трябва да построим тръбопроводи във всички посоки до... О, моля за извинение. Дори не се представих, когато си говорихме на гарата. Дори не съм ти казал името си.

Риърдън се усмихна леко.

— Вече го отгатнах.

— Съжалявам, не исках да бъда небрежен, но бях твърде развлнуван.

— За какво беше развлнуван? — попита Дагни с присвiti от насмешка очи.

Уайът издържа погледа й за миг, отговорът му съдържаше тържественост и напрежение, които се изразяваха странно, чрез усмивка в гласа му.

— За най-красивия шамар, който съм получавал и който си заслужих.

— Искаш да кажеш за първата ни среща?

— Искам да кажа за първата ни среща.

— Недей. Беше прав.

— Така беше. За всичко, освен за теб. Дагни, да открия изключение след години на... Да вървят по дяволите! Искаш ли да пусна радиото и да чуем какво говорят за вас двамата тази вечер?

— Не.

— Добре. Не искам да ги слушам. Да се задавят с речите си. Сега всички искат да се примъкнат на печелившата страна. *Hие* сме печелившата страна.

Той погледна Риърдън.

— На какво се смееш?

— Винаги съм бил любопитен да видя какво представляваш.

— Никога не съм имал шанса да бъда онова, което представлявам, освен тази вечер.

— Нима живееш тук сам, просто така, отдалечен на мили от всичко?

Уайът погледна прозореца.

— Аз съм само на няколко крачки от всичко.

— Ами хората?

— Имам стаи за гости за онези хора, които идват да ме видят по работа. Искам да има колкото се може повече разстояние между мен и всички други видове хора.

Той се наведе напред, за да напълни чашите им с вино.

— Ханк, защо не се преместиш в Колорадо? Да върви по дяволите Ню Йорк и Източното крайбрежие! Това е столицата на Възраждането. На второто Възраждане — не на картините с маслени бои и на катедралите, а на нефтените кули, електроцентралите и двигателите от риърдънов метал. Имало е каменна епоха и желязна епоха, а сега ще я нарекат епохата на риърдъновия метал — защото няма граници за онова, което металът ти направи възможно.

— Ще купя няколко квадратни мили в Пенсилвания — каза Риърдън! — Тези около завода. Щеше да е по-евтино да построя клон тук, както исках, но знаеш защо не мога, така че да вървят по дяволите! Така или иначе ще ги победя. Ще разширия завода, и ако тя може да ми предостави тридневен товарен превоз до Колорадо, ще се състезавам с теб за това кой ще създаде капитала на Възраждането!

— Дай ми година — каза Дагни — да пускам влакове по линията „Джон Голт“, дай ми време да възстановя системата на „Тагарт“, и ще ти дам тридневен товарен превоз през целия континент, по релси от риърдънов метал, от океан до океан!

Чудеше се какво харесва в звука на смеха на Уайът. Гласовете им, дори нейният собствен, криеха нотка, която тя не беше чувала никога преди. Когато станаха от масата, тя забеляза с ужудване, че свещите бяха единственото осветление в стаята — беше се чувствала сякаш седеше под силна светлина.

Елис Уайът вдигна чашата си, погледна ги в лицата и каза:

— За света такъв, какъвто изглежда сега! — и изпразни чашата си с едно-единствено движение.

Тя чу трясъка от строшеното в стената стъкло в същия момент, в който видя въртеливото движение — извивката на тялото му, замаха на мишницата му, страховитата сила на ръката му, която беше хвърлила чашата през стаята. Това не беше обикновен жест, който се прави на празник, а жест на буен гняв; яростен жест — движение, което замества вика на болка.

— Елис — прошепна тя, — какво има?

Той обърна поглед към нея. Със същата внезапност очите му се бяха изяснили, лицето му беше спокойно, онова, което я уплаши, беше, че го видя да се усмихва нежно.

— Съжалявам — каза той. — Няма значение. Ще се опитваме да мислим, че ще трае дълго.

Земята долу беше набраздена от лунната светлина, когато Уайт ги поведе по външното стълбище към втория етаж на къщата, към откритата галерия пред вратите на стаите за гости. Пожела им лека нощ и чуха стъпките му да слизат по стълбите. Лунната светлина сякаш поглъща звука, точно както поглъща цвета. Стъпките потънаха в далечното минало, и когато замряха, тишината се превърна в самота, която е траяла дълго — като че никъде не беше останал нито един човек.

Тя не се обърна към вратата на стаята си. Той не помръдна. На нивото на краката им нямаше нищо освен тънък парапет и празното пространство. Ъгловатите очертания на къщата се губеха някъде долу, сенките повтаряха стоманения силует на кулата, пресечен от острие, черни парчета блещукаща скала. Няколко светлини, в бяло и червено, трептяха в ясния въздух, като капки дъжд, уловени по краищата на стоманените трегери. Някъде далеч три от малките капчици бяха зелени, подредени в редица покрай коловоза на „Тагарт“.

Отвъд тях, в края на пространството, увиснал на бяла дъга, висеше мрежестият правоъгълник на моста. Тя почувства някакъв ритъм, без звук или движение, усещане за пулсиращо напрежение, сякаш колелата на линията „Джон Голт“ продължаваха да се движат. Бавно, отговаряйки и съпротивлявайки се на неизречен призив, тя се обърна и го погледна.

Изразът, който видя на лицето му, я накара да разбере за първи път, че винаги е знаела какъв ще бъде краят на пътуването. Изразът не беше такъв, какъвто хората са се научили да го представят — нямаше отпуснати мускули, увиснали устни и безмозъчен глад. Чертите на лицето му бяха силно обтегнати и му придаваха особена непорочност, с остра прецизност на формите, правеха го чисто и младо. Устата му беше напрегната, устните — леко присвирти, подчертавайки формата ѝ. Само очите му бяха замъглени, с подути клепачи, а погледът беше съсредоточен в изражение, което сякаш изразяваше омраза и болка.

Шокът премина в скованост, която се разливаше по тялото ѝ — тя чувстваше напрежение в гърлото и в стомаха си, осъзнаваше единствено тихата конвулсия, която ѝ пречеше да дишаше. Но това, което чувстваше, без да има думи за него, беше — да, Ханк, да, сега, защото това е част от същата битка, по начин, който не мога да назовам... защото това е нашата същност, изправена срещу тяхната... нашата велика способност, заради която те ни измъчват, способността да изпитваме щастие... Сега, ето така, без думи или въпроси... защото го искахме...

Беше като акт на омраза, като прерязващия удар на бич, увит около тялото ѝ: тя почувства ръцете му около себе си, усети краката си привлечени напред към него, гърдите си — притиснати към неговите, устните му върху нейните.

Ръката ѝ премина от раменете му към кръста, после към краката, изразявайки непризнатото желание, което беше изпитвала при всяка среща с него. Когато откъсна устни от неговите, тя се смееше беззвучно, триумфално, сякаш казваше: „Ханк Риърдън — суровият, недостъпен Ханк Риърдън с монашеския си офис, с бизнес разговорите си, с трудните си пазарльци — помниш ли ги сега? А аз мисля за тях, заради удоволствието да знам, че аз те доведох до тук“. Той не се усмихваше, лицето му беше изопнато, това беше лице на враг, той отметна главата ѝ и се впи отново в устните ѝ, сякаш ѝ нанасяше рана.

Тя го усети да трепери и си помисли, че това е онзи вик, който беше искала да изтръгне от него — капитулация сред останките от измъчената му съпротива. И в същото време все пак знаеше, че победата беше негова, че смехът беше нейната подвластност, че презрението ѝ беше подчинение, че целта на цялата ѝ огромна сила беше единствено да направи неговата победа възможно най-велика — той притискаше тялото ѝ към своето, сякаш подчертавайки желанието си да я накара да разбере, че сега е само инструмент за удовлетворяването на неговото желание, — а неговата победа, тя го знаеше, беше нейното желание да го остави да я принизи до там. Каквото и да съм, мислеше си тя, каквато и лична гордост да имам — гордостта от моята смелост, от моята работа, от моя ум и моята свобода, — всичко това ти предлагам да използваш за да доставиш удоволствие на тялото си, това искаш да ти служи, а че ти искаш то да ти послужи, е най-голямата награда, която мога да получа.

В двете стаи зад тях горяха светлинни. Той я хвана за китката, повали я в стаята си, а жестът му означаваше, че няма нужда от знак на съгласие или съпротива. Заключи вратата, гледайки лицето й. Изправена, устоявайки на погледа му, тя протегна ръка към лампата на масата и загаси светлинната. Той се приближи. Запали отново лампата, с едно-единствено надменно движение. За пръв път го видя да се усмихва — бавна, присмехулна, чувствена усмивка, която подчертаваше целта на действието му.

Държеше я наполовина излегната на леглото, разкъсваща дрехите ѝ, докато лицето ѝ беше притиснато към неговото, устните ѝ се движеха надолу по линията на врата му, по рамото му. Тя знаеше, че всеки неин жест на желание към него му действа като удар, че в него има тръпка от недоверчив гняв, и все пак никакъв жест не може да задоволи напълно ненаситността му да получава още и още доказателства за нейното желание.

Той стоеше и гледаше надолу към голото ѝ тяло, наведе се и тя чу гласа му — беше по-скоро изказ на надменен триумф, отколкото въпрос:

— Искаш ли го?

Нейният отговор беше повече задъхване, отколкото дума, очите ѝ — затворени, устните — отворени:

— Да.

Знаеше, че онова, което усеща с кожата на ръцете си, е платът на ризата му, знаеше, че устните, които усеща върху своите, са неговите, но в останалата част от нея нямаше разлика между неговото и нейното същество, сякаш нямаше никакво разделяне между тяло и дух. През всичките изминали години те бяха правили своите стъпки в избраната посока — посоката, избрана със смелостта на една-единичка вярност — тяхната любов към живота. Избрана със съзнанието, че нищо няма да им се даде даром, че човек трябва да сътвори собственото си желание и всяка форма на неговото осъществяване — през оформянето на метала, релсите, двигателите — те двамата винаги са били движени от силата на мисълта, че човек преобразява света заради собствената си наслада, че човешкият дух дава смисъл на неодушевената материя, като я моделира така, че да служи на избраната цел. И този път ги беше довел до момента, когато в отговор на най-високите човешки ценности, в момент на възхищение, което не може да се изрази чрез

никакъв друг знак на почит, духът прави така, че тялото да стане знак на почит, като му дава нова форма — на доказателство, на подтик, на награда, — в едно-единствено усещане за такава силна радост, която прави всеки друг подтик ненужен за съществуването. Той чу стенанието в дъха ѝ, тя усети потръпването на тялото му — в един и същи момент.

ГЛАВА IX

СВЕЩЕНОТО И НЕЧЕСТИВОТО

Тя погледна блестящите линии по кожата на ръката си, разположени като гривни от дланта до рамото ѝ. Това бяха ивици слънчева светлина от венецианските щори на прозореца в непозната стая. Видя синина над лакътя си, с тъмни мъниста, които бяха от кръв. Ръката ѝ лежеше на одеялото, което покриваше тялото ѝ. Усещаше краката и бедрата си, но остатъкът от тялото ѝ носеше само чувство на лекота, сякаш се изпъваше спокойно във въздуха на място, което изглеждаше като клетка от слънчеви лъчи.

Тя се обърна да го погледне и си помисли: от неговата отчужденост, от обградената му със стъклена стена официалност, от гордостта му, че никога не е изпитал нищо — та до това, Ханк Риърдън в леглото до нея, след часовете на ярост, която никой от тях не можеше да назове сега, не и с думи, не и на дневна светлина, но която беше в очите им, когато се погледнха, която искаха да назоват, да подчертаят, да си хвърлят в лицето.

Той видя лицето на младо момиче, с устни издаващи усмивка, сякаш естественото ѝ отпуснато състояние беше състоянието на лъчезарност, а кичур коса падаше по бузата ѝ до извивката на голото ѝ рамо, очите ѝ го гледаха така, сякаш беше готова да приеме всичко, което той каже, сякаш е била готова да приеме всичко, което той направи.

Той се протегна и отмахна косата от бузата ѝ, внимателно, сякаш е чуплива. Дръпна я с върховете на пръстите си и погледна лицето ѝ. Сетне пръстите му внезапно сграбчиха косата ѝ и той я вдигна до устните си. Начинът, по който притисна устата си към нея изразяваше нежност, но начинът, по който пръстите му я стискаха, беше отчаяние.

Той рухна обратно на възглавницата и остана неподвижен, със затворени очи. Лицето му изглеждаше младо, умиротворено. Виждайки го за миг, без да е обяздано от напрежението, тя изведнъж

разбра колко много нещастие е понесъл, но сега е отминал, помисли си тя, свършило е.

Той стана, без да я погледне. Лицето му отново беше затворено и безизразно. Взе дрехите си от пода и започна да се облича, застанал в средата на стаята, полуизвърнат към нея. Не го правеше така, сякаш тя не е там, а така, сякаш присъствието й няма значение. Движенията му, докато закопчаваше ризата си, докато слагаше колана на панталоните си, бяха прецизни и бързи, сякаш го правеше по задължение.

Тя лежеше, отпусната върху възглавницата, наблюдавайки го, наслаждавайки се на гледката на движенията на тялото му. Тя харесваше сивия панталон и ризата — експертът-механик на линията „Джон Голт“, мислеше си тя, през ивиците слънчева светлина и сенки, като затворник зад решетки. Но това вече не бяха решетки, това бяха пукнатините по стената, която линията Джон Голт беше пропукала — предупреждение за това, което ги чака навън, отвъд венецианските щори. Тя си мислеше за пътя обратно, по новите релси, с първия влак от железопътния възел на Уайт, пътят обратно, към нейния кабинет в сградата на „Тагарт“ и към нещата, които сега се отваряха за нея, за да ги спечели, но тя беше свободна да ги остави да почакат, не искаше да мисли за това, мислеше за първия допир на устните му до нейните — беше свободна да го почувства, да задържи момента, когато нищо друго няма значение. Тя се усмихна предизвикателно на ивиците небе отвъд завесите.

— Искам да знаеш това.

Той стоеше до леглото, облечен, и гледаше надолу към нея. Гласът му го произнесе равно, със съвършена яснота и без интонация. Тя го погледна послушно.

— Това, което усещам към теб, е презрение. Но то не е нищо в сравнение с презрението, което изпитвам към себе си. Не те обичам. Никога не съм обичал никого. Исках те от първия момент, когато те видях. Искам те така, както се иска курва — по същата причина, със същата цел. Изгубих две години да се проклинам, защото мислех, че си над подобни желания. Но не си. Ти си също толкова долно животно, колкото и аз. Трябва се отвратя от това, че съм го открил. Но не го правя. Вчера щях да убия всекиго, който ми каже, че си способна да направиш това, което те накарах да правиш. Днес бих дал живота си, за да не позволя да стане иначе, за да не си нищо друго, освен кучката,

която си. Цялото величие, което видях у теб — не го искам в замяна на неприличния ти талант да изпитваш животинско чувство на удоволствие. Ние бяхме две велики същества, горди със силата си, нали? Е, само това е останало от нас, и не искам да се залъгвам.

Той говореше бавно, сякаш се бичуваше със собствените си думи. В гласа му нямаше емоция, само безжизнено усилие — това не беше тонът на човек, които иска да говори, а грозен, измъчен звук по задължение.

— Смятах за чест за себе си, че няма никога да имам нужда от никого. Сега имам нужда от теб. Гордеех се с това, че винаги съм действал съгласно убежденията си. Предадох се на желание, което презирям. Това е желание, което е свело ума ми, съществото ми, силата ми, до съществуване единствено в жалка зависимост от теб, дори не и от онази Дагни Тагарт, на която се възхищавах, а от твоето тяло, от ръцете ти, от устните ти и от няколкото моментни конвулсии на мускулите ти. Никога не съм престъпвал думата си. Сега престъпих клетва, която бях дал завинаги. Никога не съм извършвал нещо, което трябва да се крие. Сега трябва да лъжа, да се притаявам, да се крия. Каквото и да съм искал, съм бил свободен да го казвам на висок глас и да го постигам пред погледа на целия свят. Сега единственото ми желание е онова, което ме е гнус да назова дори пред себе си. Но то е единственото. Ще те имам — ще дам всичко, което притежавам, за това — завода, метала, постижението на целия си живот. Ще те имам на цената на нещо повече от самия мен: на цената на моето самоуважение, и искам да го знаеш. Не искам преструвки, не искамувъртане, не искам мълчаливо снизходжение, без да назоваваме същността на нашите действия. Не искам преструвки за любов, ценност, вярност или уважение. Не искам и следа от почтеност да остава по нас, за да се крием зад нея. Никога не съм молил за милост. Избрах да направя това — и ще поема всички последствия, включително и пълното признание за избора си. Това е низост, приемам я като такава, и няма висота на доблестта, която да не предам заради нея. Сега ако искаш да ме зашлевиш, давай. Ще ми се да го направиш.

Тя го слушаше, седнала изпъната, притиснала одеялото до гърлото си, за да покрие тялото си. Той беше видял в началото очите ѝ да потъмняват, невярващи, поразени. След това му се стори, че тя го

слуша с все по-голямо внимание, че вижда нещо повече от лицето му, макар и очите й да бяха приковани в неговите. Изглеждаше така, сякаш изучаваше целенасочено някакво откровение, с което никога не беше се сблъсквала. Струваше му се, че по лицето му се усилва лъч светлина, защото виждаше отражението му по нейното, докато го гледаше — видя как шокът изчезва, а след него и учудването, видя лицето й да се отпуска в странна ведрост, която изглеждаше едновременно спокойна и блестяща.

Когато спря да говори, тя избухна в смях.

Това, което го шокира, беше, че не чу гняв в смеха ѝ. Тя се смееше просто, с лекота, с радост и облекчение, не както човек се смее на решението на някакъв проблем, а както се смее, когато открие, че никога не е имало проблем.

Тя отхвърли одеялото с преднамерено, решително движение на ръката си. Изправи се. Видя дрехите си на пода и ги ритна настрани. Застана пред него, гола.

— Искам те, Ханк. Аз съм много по-голямо животно, отколкото си мислиш. Пожелах те от първия момент, когато те видях, и единственото нещо, от което ме е срам, е, че не го знаех. Не знаех защо в продължение на две години най-светлите моменти, които преживявах, бяха онези в твоя кабинет, където можех да вдигна глава и да те погледна. Не познавах същността на онова, което чувствах в твоето присъствие, нито пък причината за него. Сега го знам. Само това искам, Ханк. Искам те в леглото си — и ти ще си свободен от мен през останалата част от времето си. Няма нищо, за което да се преструваш — не мисли за мен, не чувствай, не се грижи, аз не искам ума ти, волята ти, съществото или душата ти, стига да идваш при мен за най-долното си желание. Аз съм животно, което иска единствено да изпитва удоволствието, което ти презираш — но го искам от теб. Ти ще предадеш висотата на доблестта за него, докато аз... аз нямам какво да предавам. Няма нищо, което да търся или да искам да достигна. Толкова съм низка, че бих заменила най-великата красива гледка в света за гледката на тялото ти в кабината на локомотива. И всеки път, когато я виждам, няма да мога да я гледам безразлично. Не бива да се боиш, че сега си зависим от мен. Именно аз завися от всяка твоя прищаяка. Ще ме имаш винаги, когато поискаш, където и да е, при всякакви условия. Май го нарече „неприличния ми талант“. Той е

такъв, че ти дава по-сигурен контрол над мен, отколкото над което и да е друго нещо, което притежаваш. Можеш да разполагаш с мен както решиш, не се боя да го призная, нямам какво да защитя от теб, нямам какво да скрия. Мислиш, че това е заплаха към твоите постижения, но не и към моите. Аз ще седя на бюрото си и ще работя, и когато нещата около мен станат непоносими, ще си помисля за наградата да бъда в леглото ти вечерта. Наричаш го поквара? Аз съм много по-покварена от теб: ти го смяташ за вина, аз — за гордост. По-горда съм от това, отколкото от всичко друго, което съм правила, по-горда, отколкото от строежа на линията. Ако трябва да назовава най-важното си постижение, ще кажа: спах с Ханк Риърдън. Заслужих си го.

Когато той я хвърли обратно на леглото, телата им се сляха като два звука, които се разбиват един о друг във въздуха на стаята: звукът на измъчения му стон и на нейния смях.

* * *

Дъждът беше невидим в тъмнината на улиците, но висеше като блестящите ресни на лампион под лампата на ъгъла. Бръкнал в джобовете си, Джеймс Тагарт откри, че е изгубил носната си кърпичка. Изруга полугласно, възмутено и злобно, сякаш загубата, дъждът и студът бяха плод на нечий личен заговор срещу него. По паветата имаше тънък пласт кал, той усети лепкаво всмукване по подметките на обувките си и хлад, който се промъкваше надолу в яката му. Не искаше да върви или да спира. Нямаше къде да отиде.

След като тръгна от кабинета си след срещата на борда на директорите, разбра изведнъж, че няма други срещи, а има една дълга вечер пред себе си и няма никой, който да му помогне да убие времето. Първите страници на вестниците гърмяха за триумфа на линията „Джон Голт“, както бяха гърмели радиостанциите предишния ден и цялата нощ. Името на „Тагарт Трансконтинентал“ беше в заглавията по целия континент, както железопътните й линии, и той се беше усмихвал в отговор на поздравленията.

Беше се усмихвал, седнал начело на дългата маса на срещата на борда, докато директорите говореха за внезапния скок на акциите на „Тагарт“ на борсата, докато предпазливо искаха да видят писменото му

споразумение със сестра му — просто за всеки случай, казваха — и коментираха, че е наред, че е непробиваемо, че няма съмнение, че тя трябва да прехвърли линията на „Тагарт Трансконтинентал“ веднага, говореха за блестящото си бъдеще и огромната благодарност, която компанията дължи на Джеймс Тагарт.

Беше седял по време на цялата среща, надявайки се да свърши, за да може да се приbere вкъщи. После беше излязъл на улицата и беше разбрал, че домът му е единственото място, където не би дръзнал да отиде тази вечер. Не можеше да бъде сам, не и през следващите няколко часа, и все пак нямаше на кого да се обади.

Не искаше да вижда хора. Продължаваше да вижда очите на мъжете от борда, докато говореха за неговото величие — лукави, мъгливи погледи, които криеха презрение към него и — което беше поплашещо — към самите себе си.

Той вървеше с наведена глава, а дъждовните капки го пронизваха като игли по кожата на врата му. Поглеждаше встрани всеки път, когато минаваше покрай павилион за вестници. Вестниците сякаш му крещяха името на линията „Джон Голт“, както и друго име, което не искаше да чува: Рагнар Данешолд. Кораб, предназначен за Норвежката народна република, със спешен товар от машинни части, беше завладян от Рагнар Данешолд миналата нощ. Тази история го притесняваше някак лично, по начин, който не можеше да обясни. Чувството изглежда имаше нещо общо с онова, което чувствуваше към линията „Джон Голт“.

Това е само защото му е студено, мислеше си той, нямаше да се чувства така, ако не му беше студено, човек не може да бъде във върхова форма, когато е настинал, нищо не можеше да направи — какво очакваха от него тази вечер, да пее и да танцува? Той се сопна безмълвно на непознатите съдии на останалото му без свидетели настроение. Бръкна отново в джоба за кърпичката си, изруга и реши да спре някъде и да купи хартиени кърпички.

От другата страна на площада на един някога процъфтяващ квартал той видя осветените прозорци на евтин магазин, надяваше се да е все още отворен в този късен час. Ето още един, който ще излезе от бизнеса, помисли си той, докато пресичаше площада: мисълта му достави удоволствие.

Вътре светлината беше ярка, имаше няколко уморени продавачки пред редицата от празни рафтове, и писък на грамофон, пуснат заради самотен, апатичен клиент в ъгъла. Музиката погълна острите ръбове на гласа на Тагарт: той поиска хартиени кърпички с такъв тон, сякаш продавачката беше виновна за настинката му. момичето се обърна към рафта зад себе си, но веднъж се извърна към него, за да погледне набързо лицето му. Взе един пакет, но спря колебливо, изучавайки го с особено любопитство.

— Вие ли сте Джеймс Тагарт? — попита тя.

— Да — тросна се той. — Защо?

— О!

Тя ахна като дете при гръм на фойерверки — гледаше го с поглед, който, винаги си е мислел, беше запазен само за кинозвезди.

— Видях снимката ви във вестника тази сутрин, господин Тагарт — каза тя много бързо, а лека руменина се появи за миг по лицето ѝ и изчезна. — Казаха, че това е невероятно постижение и как всъщност вие сте свършили всичко, само дето не сте искали да се знае.

— Аха — каза Тагарт. Усмихваше се.

— Изглеждате точно като снимката си — удивено каза тя и добави: — И да влезете просто така тук, самият вие!

— Не биваше ли? — беше се развеселил.

— Искам да кажа, че всеки говори за това, цялата страна, а вие сте човекът, който го е направил — и ето ви тук! Никога не съм виждала важна личност преди. Никога не съм била толкова близо до нещо важно, тоест до нищо от новините по вестниците.

Никога не беше му се случвало присъствието му да придава цвят на мястото, в което влиза: момичето изглеждаше така, сякаш не беше вече уморено, сякаш евтиният магазин се беше превърнал в сцена за драма и чудеса.

— Господин Тагарт, вярно ли е онова, което казват за вас във вестника?

— Какво казват?

— За вашата тайна.

— Каква тайна?

— Ами разправят, че когато всички се карали за вашия мост, дали ще издържи или не, вие не сте спорили с тях, просто сте продължили напред, защото сте знаели, че ще устои, когато никой друг

не е бил сигурен в това, така че линията е била проект на „Тагарт“ и вие сте бил водещият дух зад кулисите, но сте го държали в тайна, защото не ви е интересувало дали ви вярват или не.

Той беше видял циклостилното издание на отдела си за връзки с обществеността.

— Да — каза той, — вярно е.

Начинът, по който го погледна, го накара да се чувства така, сякаш наистина е вярно.

— Било е чудесно от ваша страна, господин Тагарт.

— Винаги ли помните какво четете по вестниците толкова добре, с такива подробности?

— Ами да, предполагам — всичко интересно. Големите неща. Обичам да чета за тях. Иначе нищо голямо не ми се случва.

Тя го каза весело, без самосъжаление. В гласа и движенията ѝ имаше млада, решителна безцеремонност. Косата ѝ падаше на червеникавокафяви къдици, очите ѝ бяха раздалечени, имаше няколко лунички над чипия си нос. Той си помисли, че лицето ѝ можеше да се нарече привлекателно, ако някой изобщо го забележеше, но нямаше особена причина да го забележи. Беше обикновено, дребно лице, с изключение на израза на бдителност, на силен интерес, изражение, което очакваше светът да крие някаква вълнуваща тайна зад всеки ъгъл.

— Господин Тагарт, какво е чувството да си велик човек?

— А какво е чувството да си малко момиче?

Тя се засмя.

— Ами чудесно е.

— Значи се справяш по-добре от мен.

— Как можете да кажете такова...

— Може би си щастлива, ако нямаш нищо общо с големите събития във вестниците. Велик. Какво всъщност наричаш велик?

— Ами... важен.

— Какво е важен?

— Вие трябва да ми кажете, господин Тагарт.

— Нищо не е важно.

Тя го погледна невярващо:

— Точно вие да го кажете и то точно тази вечер!

— Изобщо не се чувствам великолепно, ако това искаш да знаеш. Никога не съм се чувствал по-малко великолепно в живота си.

Той се учуди като видя, че тя изучава лицето му със загриженост, която никой не беше проявявал към него.

— Изморен сте, господин Тагарт — откровено каза тя. — Кажете им да вървят по дяволите.

— На кого?

— На който ви пречи. Не е правилно.

— Кое не е правилно?

— Да се чувствате по този начин. Ако сте имали труден период, но сте ги натупали всички, сега трябва да се радвате. Заслужили сте си го.

— И как предлагаш да се радвам?

— О, не знам. Но мислех, че тази вечер ще празнувате, ще организирате парти с всичките важни клечки, с шампанско и разни неща, които ви дават — ключове на градове например — истинско, надуто парти, вместо да обикаляте сам наоколо и да си купувате такива глупости като хартиени кърпички.

— По-добре ми дай тия кърпички, преди да си ги забравила напълно — каза той, подавайки ѝ десет цента. — А що се отнася до надутото парти, хрумвало ли ти е, че може и да не искам да виждам никого тази вечер?

Тя го погледна внимателно.

— Не — каза тя. — Изобщо не ми е хрумвало. Но разбирам защо е така.

— Защо? — беше въпрос, на който самият той нямаше отговор.

— Никой не е достатъчно добър за вас, господин Тагарт — тя отговори съвсем простишко, не като ласкателство, а като факт.

— Така ли мислиш?

— Не мисля, че харесвам особено много хората, господин Тагарт.

Не и повечето от тях.

— И аз съм такъв. Всъщност не харесвам никого.

— Мислех, че човек като вас не знае колко зли могат да бъдат и как се опитват да ви стъпчат и да ви яхнат, ако им позволите. Мислех си, че великите хора по света могат да се отърват от тях и да не стават примамка за мухите, но може би съм бъркала.

— Какво искаш да кажеш — примамка за мухите?

— Това е просто нещо, което си казвам, когато нещата тръгнат зле — че трябва да си пробия път до там, където няма да се чувствам като примамка за мухите през цяло време заради всякакви гадости, — но може би навсякъде е същото, само дето мухите стават по-големи.

— Много по-големи.

Тя остана безмълвна, сякаш обмисляше нещо.

— Смешно е — тъжно каза тя на някаква своя мисъл.

— Кое е смешно?

— Някога четох една книга, в която пишеше, че великите хора винаги са нещастни, и колкото са по-велики, толкова са по-нещастни. Не го разбрах. Но може би е вярно.

— Много по-вярно е, отколкото си мислиш.

Тя погледна встрани, лицето и беше притеснено.

— Защо се притесняваш толкова много за великите хора? — попита той. — Каква си ти, някаква поклонничка на героите ли?

Тя се обръна и го погледна, и той видя светлината на вътрешна усмивка, докато лицето ѝ оставаше тържествено и сериозно — това беше най-красноречивият и най-личният поглед, който някога беше виждал насочен към себе си. Тя му отговори с тих, безличен глас:

— Господин Тагарт, какво друго може да търси човек?

Писклив звук — нещо средно между звънец и зумер — се чу изведнъж и продължи да звучи с изнервяща настойчивост. Тя рязко вдигна глава, сякаш събудена от писъка на будилник, и въздъхна.

— Време е за затваряне, господин Тагарт — със съжаление каза тя.

— Иди и си вземи шапката, ще те чакам отвън — каза той.

Тя го зяпна, сякаш от всички възможности в живота тъкмо тази не беше мислима.

— Без майтап? — прошепна тя.

— Без майтап.

Тя се извърна и хукна като светкавица към вратата на служебната стая, забравяйки касата си, задълженията си и всички женски грижи да не би случайно да покаже нетърпение при приемането на мъжка покана.

Той я изгледа за момент с присвети очи. Не призна пред себе си същността на чувството си — да не идентифицира емоциите си беше единственото стабилно правило в живота му, — той просто го

чувстваше, и конкретно това чувство беше приятно, а това беше единствената идентификация, която го интересуваше. Но чувството беше резултат от мисъл, която той не би признал. Често беше срецдал момичета от низшите класи, които веднага започваха да играят прибързани сценки, преструвайки се, че му се възхищават, сипеха тромави ласкателства с очевидна цел — той нито ги харесваше, нито се възмущаваше от тях, намираше в компанията им скучно удоволствие и се отнасяше с тях като с равни в игра, която смяташе естествена и за двамата играчи. Това момиче беше различно. Неизказаните думи в главата му бяха: проклетата малка глупачка наистина го мисли.

Фактът, че той я чакаше с нетърпение, докато стоеше на дъжда, че тя беше единственият човек, от който имаше нужда тази вечер, не го притесняваше, не го поразяваше като противоречие. Той не назова естеството на нуждата си. Неназованото и неизказаното не могат да се сблъскат в противоречие.

Когато тя излезе, той забеляза особеното съчетание между нейния свян и изправената ѝ глава. Тя носеше грозен шлифер, който ставаше още по-грозен от евтиното бижу с формата на буца на ревера, и малка шапка с плюшени цветя, предизвикателно посадена върху къдриците ѝ. Странно, но вдигнатата ѝ глава правеше цялата комбинация привлекателна — подчертаваше колко добре носи дори нещата, които носеше.

— Искаш ли да дойдеш у нас и да пийнем по нещо? — попита той.

Тя кимна мълчаливо, тържествено, сякаш не си вярваше, че ще намери правилните думи, с които да приеме. Сетне каза, без да поглежда към него, сякаш говореше на себе си:

— Не искахте да виждате никого тази вечер, но искате да видите мен... — той никога не беше чувал толкова тържествен и горд глас.

Тя мълчеше, докато седеше до него в таксито. Гледаше нагоре към небостъргачите, покрай които минаваха. След малко каза:

— Чувала съм, че такива неща ставали в Ню Йорк, но никога не съм мислела, че ще се случат на мен.

— Откъде си?

— От Бъфало.

— Имаш ли семейство?

Тя се поколеба.

— Предполагам. В Бъфало.

— Как така предполагаш?

— Избягах от тях.

— Защо?

— Мислех си, че ако изобщо някога мога да постигна нещо, трябва да се махна от тях, и то веднага.

— Защо? Какво стана?

— Нищо не стана. И нищо никога нямаше да стане. Тъкмо това не можех да понеса.

— Какво искаш да кажеш?

— Ами те... е, предполагам, че трябва да ви кажа истината, господин Тагарт. Моят старец никога не е ставал за нещо, а мама не я интересуваше какъв е, а на мен ми писна винаги да се оказва, че аз съм единствената от седмината, която има постоянна работа, а другите все да нямат късмет за едно или друго. Мислех си, че ако не се измъкна, ще се прехвърли и на мен — ще изгния изцяло, като другите. Така че един ден си купих билет за влака и си тръгнах. Даже не се сбогувах. Не разбраха, че си тръгнах.

Тя се засмя меко и сепнато при някаква внезапна мисъл.

— Господин Тагарт, това беше влак на „Тагарт“.

— Кога дойде тук?

— Преди шест месеца.

— И си съвсем сама?

— Да — щастливо каза тя.

— Какво искаше да правиш?

— Ами, знаете как е, да стана нещо, да стигна до някъде.

— Къде?

— О, не знам, но... хората правят разни неща по света. Гледах снимки на Ню Йорк и си мислех — тя посочи огромните сгради зад завесата на дъжда в прозореца на таксито, — мислех си, че някой е построил тези сгради, не е седял и не е хленчил, че кухнята е кирлива, покривът тече, тръбите са запушени, че това е шибан свят и... Господин Тагарт — тя разтърси глава, потръпвайки, и погледна право към него, — ние бяхме смрадливи бедняци и не давахме пукната пара за това. Тъкмо това не можах да понеса — че всъщност не даваха пукната пара. Пръста не искат да си мръднат. Дори боклука не

изхвърлят. А съседката казва, че е мой дълг да им помогам, казва, че няма значение какво ще стане с мен, с нея или с когото и да е от нас, защото така или иначе човек нищо не може да направи!

Отвъд ясния ѝ поглед той видя нещо в нея, нещо ранимо и твърдо.

— Не искам да говоря за тях — каза тя. — Не и с вас. Това — срещата ми с вас, искам да кажа — е нещо, което те не могат да имат. Това е нещо, което няма да споделя с тях. То е мое, а не тяхно.

— На колко години си? — попита той.

— На деветнайсет.

Когато я погледна на светлината в хола си, той си помисли, че фигурата ѝ щеше да е хубава, ако хапнеше малко повече — изглеждаше твърде слаба за височината и структурата на костите си. Носеше тясна, износена черна рокля, която се беше опитала да прикрие с крещящите пластмасови гривни, които дрънкаха на китката ѝ. Тя стоеше и гледаше стаята, сякаш е музей, в който не бива да докосва нищо и почтително трябва да запомни всичко.

— Как ти е името? — попита той.

— Черил Брукс.

— Ами седни де.

Той направи коктейлите мълчаливо, докато тя чакаше послушно, седнала на ръба на едно кресло. Когато ѝ подаде чашата, тя прегълтна покорно няколко пъти, после задържа чашата стисната в ръката си. Той знаеше, че тя не вкусва онова, което пие, не го забелязва, няма време да му обърне внимание.

Той глътна от питието си и сложи с раздразнение чашата обратно: дори не му се пиеше. Разходи се мрачно из стаята, знаейки, че очите ѝ го следват, наслаждавайки се на знанието, на чувството за огромна важност, което неговите движения, копчетата му за ръкавели, връзките за обувки, лампионите и пепелниците придобиваха в този мек, незадаващ въпроси поглед.

— Господин Тагарт, какво ви прави толкова нещастен?

— Защо те интересува дали съм нещастен?

— Защото... е, ако вие нямате право да сте щастлив и горд, то кой има?

— Точно това искам да знам — кой го има?

Той се обърна рязко към нея, а думите избухнаха, сякаш беше изгорял някакъв бушон.

— Не е измислил нито желязото, нито пещите с тяга, нали?

— Кой?

— Риърдън. Не е открил нито топенето, нито химията, нито налягането на въздуха. Не може да открие метала си без хиляди и хиляди други хора. Неговият метал! Защо мисли, че е негов? Защо мисли, че е негово откритие? Всеки използва работата на всички други. Никой никога не изобретява каквото и да е.

Тя каза озадачено:

— Но желязната руда и всички тези други неща са съществували през цялото време. Защо никой не е направил този метал, а тъкмо господин Риърдън?

— Не го е направил с никаква благородна цел, направил го е единствено заради печалбата, той никога не е правил нищо по друга причина.

— Защо това да е лошо, господин Тагарт?

После тя се засмя меко, сякаш изведнъж е разгадала някаква загадка.

— Това е безсмислено, господин Тагарт. Не можете да го мислите. Знаете, че господин Риърдън е заслужил цялата си печалба, както и самият вие. Казвате тези неща просто от скромност, когато всички знаят каква невероятна работа сте свършили — вие и господин Риърдън, и сестра ви, която трябва да е чудесен човек!

— Нима? Така си мислиш ти. Тя е корава, безчувствена жена, която прекарва живота си в строене на коловози и мостове, но не заради някакъв велик идеал, а просто защото това ѝ харесва. Ако ѝ харесва, защо трябва да се възхищаваме на това, че го прави? Не съм толкова сигурен, че е велико да се построи тази линия за всичките проспериращи индустриалци в Колорадо, при условие, че има толкова много бедни хора в западнали райони, които имат нужда от транспорт.

— Но господин Тагарт, нали именно вие сте се борили да се построи тази линия?

— Да, защото това беше мой дълг — към компанията, към акционерите и към служителите. Но не очаквай да му се радвам. Не съм сигурен, че е велико да се открие този сложен нов метал, при условие, че много нации имат нужда от обикновено желязо — не

знаеш ли, че Китайската народна република дори няма достатъчно пирони, за да сглоби дървени покриви над главите на хората?

— Но... не виждам вие да сте виновен за това.

— Някой трябва да обърне внимание. Някой с достатъчно проникновение, че да види отвъд собствения си портфейл. Няма нито един чувствителен човек в наши дни, при условие, че около нас има толкова много страдание, който да посвети десет години от живота си, за да се мотае с разни шантави метали. Мислиш, че е велико? Това не е никаква по-висша способност, а просто дебела кожа, която няма да пробиеш, дори да излееш и тон от собствената му стомана на главата му! По света има много хора с много по-велики способности, но не четеш за тях по заглавията и не тичаш да ги зяпаш по железопътните прелези, защото те не могат да изобретят неразрушими мостове, когато страданието на човечеството тежи на душата им!

Тя го гледаше мълчаливо, с уважение, радостта ѝ беше помръкнала, а очите ѝ бяха усмирени. Той се почувства по-добре. Вдигна питието си, сръбна от него и се разсмя рязко при внезапен спомен.

— И все пак беше смешно — каза той с по-лек, по-жизнен тон, сякаш доверява нещо на приятел. — Трябваше да видиш Орън Бойл вчера, когато по радиото дойде първата новина от железопътния възел „Уайът“! Направо позеленя — ама наистина позеленя и придоби цвят на развалена риба! Знаеш ли какво е направил снощи, след като е получил лошите новини? Наел си апартамент в хотел „Валхала“ — знаеш какво значи това — и това, което чух последно, беше, че и днес е там, пиян, под масите и под леглата, с няколко подбрани приятели и половината женско население от горния край на „Амстердам авеню“.

— Кой е господин Бойл? — втрещено попита тя.

— Просто един дебел тъпак, склонен да се изхвърля. Умник, който става прекалено умен от време на време. Трябваше да видиш лицето му вчера! Направо умрях от удоволствие. А и доктор Флойд Ферис. Хич не му хареса на този лицемер, ама никак! Елегантният доктор Ферис от Държавния научен институт, служителят на народа, с патентования си лачен речник — но той се справи доста добре, трябва да го призная, само дето се гърчеше във всеки параграф — искал да кажа в онова интервю, дето го е дал тази сутрин, е казал: „Страната даде на Риърдън този метал, сега очакваме той да върне на страната

нешо в замяна“ Това беше доста хитро, като се вземе пред вид кой си беше намерил топло местенце... както и да е. Беше по-добре от Бъртрам Скъдър — господин Скъдър успя да измисли само „без коментар“, когато колегите му от пресата го помолиха да изрази чувствата си. „Без коментар“ — и то от Бъртрам Скъдър, който никога не си е затварял плювалника откакто се е родил, за каквото и да го попиташи и да не го попиташи — от абисинската поезия до състоянието на дамските тоалетни в текстилната индустрия! А доктор Причът, старият глупак, обикаля и разправя, че знае със сигурност, че Риърдън не е открил този метал, защото му било съобщено, от неназован достоверен източник, че Риърдън е откраднал формулата от беден изобретател, когото е убил!

Той се кикотеше щастливо. Тя сякаш слушаше лекция по висша математика без да схваща нищо, дори и стила на езика — стил, който правеше мистерията още по-голяма, защото тя беше сигурна, че щом идва от него, той не значи онова, което би значел където и да е другаде.

Той напълни отново чашата си и я пресуши, но веселостта му рязко изчезна. Той се хвърли в един фотьойл, с лице към нея, гледайки я изпод плешивото си чело, със замъглен поглед.

— Тя се връща утре — каза той, хилейки се без следа от смях.

— Кой?

— Сестра ми. Скъпата ми сестричка. О, тя ще си мисли, че е велика, нали?

— Нима не харесвате сестра си, господин Тагарт?

Той издаде същия звук — значението му беше толкова красноречиво, че тя нямаше нужда от друг отговор.

— Защо? — попита тя.

— Защото мисли, че е толкова добра. Какво право има да мисли така? Какво право има който и да е да мисли, че е добър? Никой не е добър.

— Не го мислите наистина, господин Тагарт.

— Искам да кажа — та ние сме само човешки същества, а какво е човешкото същество? Слабо, грозно, грешно създание, родено такова, прогнило до костите си — така че смирението е единствената добродетел, която трябва да практикува. Трябва да прекарва живота си на колене, молейки се да му се прости мръсното му съществуване. Когато човек мисли, че е добър ето тъкмо това означава, че е

пропаднал. Гордостта е най-лошият от всички грехове, без значение какво е направил човек.

— Но ако човек знае, че онова, което е направил, е добро?

— Тогава трябва да се извини за него.

— Пред кого?

— Пред онези, които не са го направили.

— Аз... не ви разбирам.

— Естествено, че не разбираш. Отнема години и години изучаване на най-големите достижения на интелекта. Чувала ли си някога за „Метафизичните противоречия на Вселената“ от доктор Саймън Причът?

Тя поклати уплашено глава.

— Така или иначе, откъде знаеш какво е добро? Кой знае какво е добро? Кой може изобщо да знае? Няма абсолютни неща, както неизбежно доказва доктор Причът. Нищо не е абсолютно. Всичко е въпрос на мнение. Откъде знаеш, че онзи мост не се е срутил? Само си мислиш, че не е. Откъде знаеш, че изобщо има мост? Мислиш си, че една философска система, като тази на доктор Причът, е просто нещо академично, непрактично? Но не е. Колко само не е!

— Но господин Тагарт, линията, която построихте...

— Че какво е линията? Просто материално постижение, нима това има някакво значение? Има ли някакво величие в което и да е материално нещо? Само должно животно може да зяпа с отворена уста този мост, при условие, че има толкова много по-висши неща в живота. Но нима висшите неща някога получават признание? О, не! Виж хората. Цялата връва и крясьци, и първи страници за някакво хитро подреждане на някакви си парчета материя. Грижа ли ги е за нещо по-благородно? Посвещават ли някога първите си страници на някой духовен феномен? Забелязват ли, оценяват ли личността с по-тънка чувствителност? И ти се чудиш дали е вярно, че великият човек е осъден на нещастие в този покварен свят!

Той се наведе напред и я погледна съсредоточено.

— Ще ти кажа... Ще ти кажа нещо... липсата на щастие е белег за добродетелта. Ако човек е нещастен, наистина нещастен, това значи, че той е по-висш човек.

Той видя озадачения, притеснен израз на лицето ѝ.

— Но господин Тагарт, получихте нещо, което сте искали. Сега имате най-добрата железница в страната, вестниците ви наричат най-великия бизнесмен на епохата, казват, че акциите на...

В кратката пауза преди отговора му тя се уплаши, защото усети в него внезапен страх. Той отговори:

— Не.

Тя не знаеше защо гласът ѝ се снижи до шепот:

— Значи бихте предпочели мостът да беше паднал?

— Не съм казал това! — тръсна се той. После потръпна и махна с ръка в презирителен жест. — Така или иначе няма да разбереш.

— Съжалявам... Знам, че имам да уча толкова ужасно много!

— Говоря за стремеж към нещо, много по-важно от моста.

Стремеж, който нищо материално няма да може да задоволи.

— Какво е то, господин Тагарт? Какво искате?

— Пак започваш! В момента, в който попиташи „какво е то“, се връща обратно в недодялания, материален свят, където всичко трябва да бъде маркирано и премерено. Говоря за нещата, които не могат да се назоват с материалистични думи... висшите сфери на духа, които човек не може никога да достигне... Но какво е човешкото постижение, така или иначе? Земята е само атом, който се върти във вселената — какво значение има този мост за слънчевата система?

Внезапен, щастлив поглед, изпълнен с разбиране, освети очите ѝ.

— Невероятно е от ваша страна, господин Тагарт, да мислите, че собственото ви достижение не е достатъчно добро за вас. Предполагам, че без значение колко далеч сте отишли, ще искате да отидете още по-далеч. Вие сте амбициозен. На това се възхищавам най-много: на амбицията. Искам да кажа... да се правят неща, непрекъснато, без да се предаваш, просто да ги правиш. Разбирам, господин Тагарт... въпреки че не разбирам всичките ви големи мисли.

— Ще се научиш.

— О, ще работя много усилено, за да се научава!

Възхитеният ѝ поглед не беше се променил. Той крачеше из стаята, движейки се в този поглед като в нежната светлина на прожектор. Отиде да напълни отново чашата си. Огледало висеше в нишата зад подвижния бар. Той зърна собствената си фигура: високо тяло, обезобразено от немарлива, хълтнала поза, сякаш в решително отрицание на човешката грация, изтъняваща коса, мека, нацупена уста.

Изведнъж го порази мисълта, че тя изобщо не го вижда: виждаше героичната фигура на строител, с гордо изправени рамене и коса, развята от вятъра. Той се разсмя с глас, чувствайки, че това е добра шега за нейна сметка, с неясното задоволство, което приличаше на победоносно чувство: превъзходството, че е успял да стъпи върху нея.

Съrbайки питието си, той погледна към вратата на спалнята си и си помисли за обичайния край на подобни авантюри. Мислеше си, че ще е лесно: момичето беше твърде възхитено, за да се съпротивлява. Видя червениковите оттенъци на косата ѝ, докато седеше с наведена глава под една лампа, и гладката, блестяща кожа на рамото ѝ. Отвърна поглед. Защо да си прави труда?

Намекът за желание, който чувстваше, беше просто леко чувство за физически дискомфорт. Най-острият импулс в съзнанието му, който му натякваше да действа, не беше мисълта за момичето, а за всички мъже, които не биха подминали такъв шанс. Призна си, че тя е много по-добра от Бети Поуп, може би най-добрата, на която някога се беше натъквал. Признанието го остави безразличен. Не чувстваше към нея нищо повече от това, което беше чувствал към Бети Поуп. Не усещаше нищо. Перспективата да изпита удоволствие не си струваше усилията — нямаше желание да изпитва удоволствие.

— Става късно — каза той. — Къде живееш? Нека ти сипя още едно питие и после ще те закарам вкъщи.

Когато ѝ каза довиждане на вратата на мизерен пансион в бедняшки квартал, тя се поколеба, борейки се да не му зададе един въпрос, който отчаяно искаше да зададе:

— Дали... — започна тя и спря.

— Какво?

— Не, нищо, нищо!

Той знаеше, че въпросът е „дали ще видя пак?“. Доставяше му удоволствие да не отговаря, макар и да знаеше, че отговорът е „да“.

Тя го погледна още веднъж, сякаш беше за последен път, после каза искрено, тихо:

— Господин Тагарт, много съм ви благодарна, защото... искам да кажа, всеки друг мъж би се опитал да... тоест, той би искал само това, но вие сте много по-добър, толкова много по-добър!

Той се наведе по-близо до нея с лека, заинтригувана усмивка.

— А ти би го направила? — попита той.

Тя се отдръпна от него, внезапно уплашена от собствените си думи.

— Не исках да кажа това! — въздъхна тя. — Господи, дори не намеквах или... — тя се изчерви силно, извърна се и побягна, изчезвайки по дългото, стръмно стълбище на пансиона.

Той стоеше на тротоара, изпитвайки странно, тежко, смътно чувство на задоволство: чувстваше се така, сякаш е извършил доблестен акт — и сякаш си беше отмъстил на всеки един, който се беше радвал край тристане мили коловоз на линията „Джон Голт“.

* * *

Когато влакът им стигна Филаделфия, Риърдън я напусна без нито една дума, сякаш всичките нощи през тяхното пътуване обратно не заслужаваха признание в реалността на дневната светлина, на претъпканите гарови перони и на движещите се локомотиви — в реалността, която той уважаваше. Тя продължи към Ню Йорк, сама. Но късно същата вечер звънеца на апартамента ѝ се обади и Дагни знаеше, че го е очаквала.

Той не каза нищо, когато влезе — погледна я, превръщайки мълчаливото си присъствие в по-интимен поздрав от думите. На лицето му имаше лек намек за презрителна усмивка, която признаваше и се подиграваше и на нейните, и на неговите часове на нетърпение. Той стоеше в средата на всекидневната ѝ, оглеждайки се бавно: това беше нейният апартамент, единственото място в града, което съсредоточаваше двете години мъчение за него, като място, за което не можеше да мисли, но го правеше, място, в което не можеше да влезе, а сега влизаше без предупреждение с небрежното право на собственик. Той седна в един фотьойл и изпъна крака, а тя стоеше пред него, сякаш имаше нужда от неговото позволение да седне. Доставяше ѝ удоволствие да чака.

— Да ти кажа ли, че свърши великолепна работа с построяването на тази линия? — попита той. Тя го погледна учудено — никога не беше ѝ правил открито подобни комплименти, възхищението в гласа му беше искрено, но намекът за подигравка още играеше по лицето му, така че тя се почувства сякаш той има предвид нещо, което тя не може

да отгатне. — Прекарах целия ден да отговарям на въпроси за теб — и за линията, за метала, и за бъдещето. А, и да приемам поръчки за метала. Идват за хиляди тонове на час. Кога беше, преди девет месеца, нали? Не получавах нито един отговор от никъде. Днес трябваше да си изключа телефона, за да не слушам всички, които искат да разговарят лично с мен относно спешната си нужда от риърдънов метал. А ти какво прави днес?

— Не знам. Опитах се да слушам докладите на Еди, опитах се да се отърва от някакви хора, да намеря няколко композиции с вагони, за да пусна повече влакове по линията „Джон Голт“, защото разписанието, което планирах няма да е достатъчно за работата, която се е натрупала само за три дни.

— А и един куп хора са искали да те видят днес, нали?

— Ами да.

— И са готови на всичко, само за да разменят някоя дума с теб, нали?

— Да... предполагам.

— Репортерите не спряха да ме питат що за човек си. Едно момче от местен вестник непрекъснато повтаряше, че си велика жена. Каза, че би се страхувал да разговаря с теб, ако някога му се удаде възможност. Прав е. Онова бъдеще, за което говорят и треперят, ще бъде такова, каквото го направи ти, защото ти имаше кураж, който никой от тях дори не можеше да си представи. Всички пътища към богатството, по които пълзят в момента, са проправени от твоята сила. Силата да застанеш срещу всички. Силата да не признаваш друга воля, освен своята собствена.

Тя задържа една скрита въздишка: знаеше целта му. Стоеше изправена, с отпуснати ръце, със строго лице, непоколебима и твърда — устояваше на похвалите като на бой от обиди.

— И на теб са ти задавали въпроси, нали? — той говореше съсредоточено, наведен напред. — И са те гледали с възхищение. Гледали са те така, сякаш стоиш на планински връх, а те могат само да ти свалят шапка от огромно разстояние. Не е ли така?

— Да — прошепна тя.

— Гледали са те, сякаш знаят, че човек не може да те доближи, да говори в твое присъствие или да докосне гънките на дрехите ти.

Знаели са го и е истина. Гледали са те с уважение, нали? Възхищавали са ти се?

Той грабна ръката ѝ, свали я на колене, извъртайки тялото ѝ около краката си, и се наведе да целуне устата ѝ. Тя се засмя беззвучно, подигравателно, но очите ѝ бяха полуотворени, замъглени от удоволствие.

Няколко часа по-късно, когато лежаха заедно в леглото, а ръката му се движеше по тялото ѝ, той изведнъж я попита, отхвърляйки я назад, към лакътя си, наведен над нея — и тя знаеше по напрежението на лицето му, по въздишката, скрита някъде в гласа му, въпреки че той беше нисък и балансиран, че въпросът се е изтръгнал от него след часове, в които се е измъчвал с него:

— Кои са другите мъже, които са те имали?

Той я погледна така, сякаш този въпрос беше огледан с най-малки подробности — гледка, която мразеше, но нямаше да изостави, тя почувства презрението в гласа му, омразата, страданието, но и странно нетърпение, което нямаше нищо общо с измъчване — той беше задал въпроса, докато притискаше плътно тялото ѝ до своето.

Тя отговори спокойно, но той видя опасното примигване на очите ѝ, сякаш като предупреждение, че го разбира твърде добре.

— Имаше само един, Ханк.

— Кога?

— Когато бях на седемнайсет.

— Продължи ли?

— Няколко години.

— Кой беше той?

Тя се отдръпна, легна на ръката му, той се наведе по-близо, с изопнато лице. Тя издържа на погледа му.

— Няма да ти отговоря.

— Обичаше ли го?

— Няма да отговоря.

— Харесваше ли ти да спиш с него?

— Да!

Смехът в очите ѝ накара отговора да прозвучи като шамар. Смееше се, защото знаеше, че това е отговорът, от който той се ужасява и който иска. Той изви ръцете ѝ зад нея, задържа я така, безпомощна, докато гърдите ѝ бяха притиснати о него, почувства как

болката разкъсва раменете й, тя чу яд в думите му и дрезгавост от удоволствие в гласа му:

— Кой беше той?

Тя не отговори, погледна го, очите ѝ бяха тъмни и странно блестящи, и той видя, че очертанието на устните ѝ, изкривени от болка, е всъщност подигравателна усмивка. Усети го да се превръща в очертание на отстъпление при допира на устните му. Задържа тялото ѝ така, сякаш насилието и отчаянието на хватката му можеха да изтрият непознатия му съперник от света, от миналото ѝ, дори нещо повече — сякаш можеше да превърне всяка част от него, дори от този съперник, в инструмент на своето удоволствие. Той позна по нетърпението на движенията ѝ, когато ръцете ѝ го обгърнаха, че това е начинът, по който искаше да бъде обладана.

* * *

Силуетът на поточната линия се движеше на фона на огнените ивици в небето, издигайки въглища до върха на далечна кула, сякаш неизчерпаем брой от малки черни кофички излизаха от земята и минаваха по диагонална линия насред залеза. Острото, далечно трополене продължаваше сред тръсъка на веригите, които млад мъж в синьо работно облекло непрекъснато закачаше на машините, закрепвайки ги за товарните платформи, подредени на страничен коловоз на фирмата за сачмени лагери „Куин“ в Кънектикът.

Господин Моуън, от Обединената компания за стрелки и семафори, която беше от другата страна на улицата, стоеше и гледаше. Беше спрял да позяпа на път за вкъщи от фабриката си. Носеше леко палто, опънато по ниското му, шкембесто тяло, и бомбе на посивящата си русолява глава.

Във въздуха се усещаше септемврийски хлад. Всички портали на фабриката на Куин бяха широко отворени, докато хора и кранове изнасяха машините — все едно изнасят жизненоважните органи и оставят празна черупка, помисли си господин Моуън.

— Още една? — попита господин Моуън, сочейки с показалец към фабриката, ако и да знаеше отговора.

— А? — попита младият мъж, който не беше го забелязал.

— Още една компания ли се мести в Колорадо?

— Аха.

— Това е третата от Кънектикът за последните две седмици — каза господин Моуън. — И като погледнеш какво става в Ню Джърси, Роуд Айлънд, Масачузетс и по целия атлантически бряг...

Младият мъж не го поглеждаше и май не го слушаше.

— Като спукана тръба е каза господин Моуън, — и цялата вода изтича в Колорадо. Всички пари.

Младият мъж прехвърли веригата и я последва сръчно, катерейки се по големия силует, покрит с платно.

— Човек си мисли, че хората имат някакво чувство към родния си щат, някаква лоялност... Но те бягат. Не знам какво става с хората.

— Заради закона е — каза младежът.

— Какъв закон?

— Законът за изравняване на възможностите.

— Как така?

— Чух, че господин Куин планирал преди година да отвори клон в Колорадо. Законът го отрязал. Така че сега е решил да се премести там — всичко, до последния болт.

— Не виждам защо това да е правилно. Законът беше необходим. Това е срам, позор — стари фирми, които са тук от поколения... Трябва да има закон...

Младият мъж работеше ловко, компетентно, сякаш изпитваше удоволствие. Зад него поточната линия продължаваше да се издига и да трополи в небето. Четири далечни комина стояха като стълбове, а димът се кълбеше бавно около тях, като дълги знамена на мачта в червеникавите отблъсъци на вечерта.

Господин Моуън беше изживял издигането на всеки един комин на хоризонта още от времето на баща си и дядо си. Беше наблюдавал поточната линия от прозореца на кабинета си в продължение на трийсет години. Това, че фирмата за сачмени лагери на Куин щеше да изчезне от другата страна на улицата му се беше сторило немислимо, беше разbral за решението на Куин и не беше му повярвал — тоест беше повярвал по същия начин, по който вярваше на всички думи, които чуваше или изричаше — като на звуци, които нямат стабилна връзка с физическата реалност. Сега знаеше, че е вярно. Той стоеше до

товарните платформи на коловоза, сякаш все още имаше шанс да ги спре.

— Не е правилно — каза той, говорейки сякаш на целия хоризонт, но младият мъж отгоре беше единствената част от него, която можеше да го чуе. — По времето на баща ми не ставаше така. Не съм голяма клечка. Не искам да се боря с никого. Какво става със света?

Не последва отговор.

— Ето например ти — теб ще те вземат ли в Колорадо?

— Мен? Не. Аз не работя тук. Аз съм приходящ работник. Просто приех работата, за да помогна да измъкнат тия неща.

— Добре де, ами къде ще отидеш, когато се изнесат?

— Нямам представа.

— А какво ще правиш, ако още такива си тръгнат?

— Ще почакам и ще видя.

Господин Моуън го погледна със съмнение, не беше сигурен дали отговорът се отнасяше за него или за младия мъж. Но вниманието на събеседника му беше съцелено върху работата му, не поглеждаше надолу.

Той продължи към покрития силует на следващия вагон и господин Моуън го последва, гледайки нагоре, спорейки с нещо в пространството:

— Имам права, нали? Роден съм тук. Очаквах старите компании да са тук, когато порасна. Очаквах да управлявам завода като баща си. Човек е част от общността си, има право да разчита на нея, нали? Нещо трябва да се направи за това.

— За кое?

— О, да, знам, мислиш, че е невероятно, нали? Бумът на Тагарт и риърдъновият метал и златната треска в Колорадо, и празничните запои там, когато Уайът и неговата банда разширяват производството си като чайници, които прекипяват! Всеки мисли, че е невероятно, само това се чува навсякъде, хората са се побъркали от щастие, правят си планове като шестгодишни през ваканцията, човек би си помислил, че е някакъв национален меден месец или някакъв вечен четвърти юли!

Младият мъж не каза нищо.

— Е, аз пък не мисля така — каза господин Моуън и снижи глас.
— Вестниците не казват така, обърни внимание, вестниците не казват нищо.

Господин Моуън не чу отговор, само тракането на веригите.

— Защо всички бягат в Колорадо? — попита той. — Какво имат там, което ние нямаме?

Младият мъж се усмихна.

— Може би е нещо, което вие имате, а те нямат.

— Какво?

Младият мъж не отговори.

— Не разбирам. Това е назадничаво, примитивно, непросветено място. Дори нямат модерно правителство. Това е най-лошото правителство от всички щати. Не прави нищо — само поддържа съдилищата и полицията. Не прави нищо за хората. Не помага на никого. Не виждам защо всичките ни най-добри компании искат да избягат там.

Младият мъж го погледна, но не отговори. Господин Моуън въздъхна.

— Това не е правилно — каза той. — Законът за изравняване на възможностите беше смислена идея. Трябва да има шанс за всекиго. Позор е хора като Куин да се възползват нечестно от него. Защо не остави някой друг да започне да произвежда сачмени лагери в Колорадо? Ще ми се хората от Колорадо да ни оставят на мира. Леянрата на Стоктън там няма право да влиза в бизнеса със стрелки и семафори. Това е моят бизнес от години, имам право на старшинство, не е честно, това е вълча конкуренция, на парвенютата не бива да се разрешава да си пробиват път с мускули. Къде ще продавам стрелки и семафори? Имаше две големи железници в Колорадо. Сега „Финикс-Дюранго“ си тръгна, така че остана само „Тагарт трансконтинентал“. Не е честно да карат Дан Конъуей да напуска. Трябва да има конкуренция... А аз чаках шест месеца за поръчка на стомана от Орън Бойл, а сега той ми казва, че не може да ми обещае нищо, защото риърдъновият метал е съсипал пазара му, металът се търси навсякъде, Бойл трябва да намали производството. Не е честно да се позволява на Риърдън да разрушава пазарите на другите хора по този начин... И аз искам малко риърдънов метал, трябва ми, но само се опитай да си намериш! Опашката при него е три щата дълга — никой не може да

получи и болт от него, с изключение на старите му приятели, хора като Уайът, Данагър и разни други такива. Не е честно. Това е дискриминация. Аз съм също толкова добър, колкото и следващият. Имам право на моята част от този метал.

Младият мъж погледна нагоре.

— Миналата седмица бях в Пенсилвания — каза той. — Видях завода на Риърдън. Там се работи здраво! Строят четири нови открити пещи и подготвят още шест... Нови пещи — той погледна на юг. — Никой не е строил нови пещи по атлантическото крайбрежие през последните пет години...

Той стоеше на фона на небето, върху покрития двигател, и гледаше в полумрака с лека усмивка, с готовност и копнеж, както човек гледа далечното видение на любимата си.

— И са толкова натоварени... — каза той.

Сетне усмивката му изведнъж изчезна, а начинът, по който разтърси скобата на веригата, беше първият пробив в гладката вещина на движенията му. Изглежда го разтърси гняв.

Господин Моуън погледна хоризонта, линията, колелата, пушека — пушека, който се стелеше тежко, мирно във вечерния въздух, разтегляйки се в дълга мараня чак до Ню Йорк, някъде отвъд залеза, и се почувства успокоен от мисълта за Ню Йорк и пръстена му от свещени огньове — пръстена от комини, цистерни, кранове и високоволтови далекопроводи. Почувства как сякаш приток на мощ потече по мръсните постройки на познатата му улица, харесваше тялото на младия мъж над себе си — имаше нещо успокояващо в начина, по който работеше, нещо, което се сливало с небето... И все пак господи Моуън се чудеше защо някъде нараства пукнатина и разяжда солидните, вечни стени.

— Нещо трябва да се направи — каза господин Моуън. — Един мой приятел напусна бизнеса миналата седмица — петролния бизнес. Имаше няколко кладенеца в Оклахома, но не можеше да се състезава с Елис Уайът. Не е честно. Трябва да оставят шанс на малките хора. Трябва да сложат лимит на производството на Уайът. Не бива да му се разрешава да произвежда толкова много, че да помита всеки друг от пазара... Вчера закъсах в Ню Йорк, трябваше да оставя колата си там и да си дойда с проклетия местен влак, не можах да намеря бензин за

колата, казват, че в града има недостиг на гориво... Нещата не са както трябва. Нещо трябва да се направи за това...

Гледайки към небето, господин Моуън се чудеше каква е безименната заплаха за „това“ и кой е неговият унищожител.

— Какво искате да направите? — попита младият мъж.

— Кой, аз? — каза господин Моуън. — Няма как да знам. Аз не съм голяма клечка. Не мога да решавам национални проблеми. Просто искам да си изкарвам прехраната. Знам само, че някой трябва да направи нещо за това... Нещата не са както трябва... Слушай... как ти е името?

— Оуън Келог.

— Слушай, Келог, какво мислиш, че ще стане със света?

— Не бихте искали да знаете.

От една далечна кула прозвуча свирка — сигналът за нощната смяна — и господин Моуън осъзна, че става късно. Въздъхна, закопчавайки палтото си, и се обрна да си ходи.

* * *

Дагни стоеше на прозореца на всекидневната си и гледаше града. Беше късно и лампите бяха като последните искри, останали да блещукат върху тъмните останки на лагерен огън. Тя се чувстваше умиротворена и ѝ се щеше да може да укроти ума си, за да остави емоциите си да я настигнат, да огледа всеки миг от месеца, който беше профучал покрай нея. Нямаше време да почувства, че се е върнала в собствения си кабинет в „Тагарт трансконтинентал“ — имаше толкова много за вършене, че тя беше забравила завръщането си от изгнанието. Не беше забелязала какво беше казал Джим при завръщането ѝ и дали изобщо беше казал нещо. Имаше само един човек, за чиято реакция искаше да знае — беше се обадила в хотел „Уейн-Фолклънд“, но ѝ казаха, че сеньор Франсиско д'Анкония се е върнал в Буенос Айрес.

Тя си спомни момента, когато се подписа вния край на някакъв дълъг документ — в този миг линията „Джон Голт“ беше закрита. Сега това отново беше линията „Рио Норте“ на „Тагарт трансконтинентал“ — само дето хората от екипажите на влаковете не искаха да се откажат от името. На нея също ѝ беше трудно да се

откаже, насилаше се да не я нарича „Джон Голт“ и се чудеше защо това ѝ коства усилия и защо чувства лека болка и тъга.

Една вечер, при внезапен импулс, тя беше минала зад ъгъла на сградата на „Тагарт“, за да погледне за последно офиса на „Джон Голт Инкорпорейтид“ в алеята, не знаеше какво иска — просто да го види, си помисли.

Покрай тротоара имаше дървена ограда: разрушаваха старата сграда, най-сетне се беше предала. Тя се беше покатерила през дъските и беше погледнала през прозореца на бившия си кабинет, на светлината на уличната лампа, която някога беше хвърлила сянката на непознатия по паважа. От приземния етаж не беше останало нищо, стените бяха съборени, от тавана висяха счупени тръби, а на пода имаше купчина чакъл. Нямаше какво да се види.

Беше попитала Риърдън дали е идвал там една нощ миналата пролет и дали е стоял пред прозореца ѝ, борейки се с желанието да влезе. Но тя знаеше, още преди той да отговори, че не е. Не му каза защо го пита. Не знаеше защо този спомен понякога още я тревожеше.

Отвъд прозореца на всекидневната осветеният правоъгълник на календара висеше като малък етикет на куфар в черното небе. На него пишеше „2 септември“. Тя се усмихна предизвикателно, спомняйки си за състезанието, което беше водила срещу неговите сменящи се страници — сега вече нямаше крайни срокове, мислеше си, нямаше бариери, заплахи, граници.

Тя чу ключа да се превърта в ключалката на апартамента ѝ — беше чакала и беше искала да чуе тъкмо този звук тази вечер.

Риърдън влезе, както беше влизал много пъти, с ключа, който тя му беше дала като единствена покана. Той хвърли шапката и палтото си на един стол с жест, който ѝ беше станал близък, носеше официален вечерен костюм.

— Здравей — каза тя.

— Все още чакам вечерта, в която няма да те намеря тук — отговори той.

— Тогава ще трябва да се обадиш в офиса на „Тагарт трансконтинентал“.

— Всяка вечер? Никъде другаде ли?

— Ревнуващ ли, Ханк?

— Не. Любопитно ми е какво ли е чувството.

Той стоеше и я гледаше от другия край на стаята, без да си позволи да я доближи, съзнателно удължавайки удоволствие то от мисълта, че може да го направи, когато поиска. Тя носеше тясната сива пола на делови костюм и блуза от прозрачна бяла тъкан, скроена като мъжка риза, блузата се разширяваше от талията нагоре, подчертавайки плоските ѝ бедра, на светлината на лампата зад нея, той можеше да види крехкия силует на тялото ѝ в греещия кръг на блузата.

— Как беше банкетът? — попита тя.

— Добре. Избягах веднага, щом можах. Защо не дойде? Беше поканена.

— Не исках да те виждам на публично място.

Той я погледна, сякаш искаше да набледне, че разбира пълното значение на отговора ѝ, сетне чертите на лицето му се размърдаха, намеквайки за весела усмивка.

— Изпусна много. Националният съвет на металургичната индустрия няма да рискува да ме покани за почетен гост отново. Не и ако могат да го предотвратят.

— Какво е станало?

— Нищо. Само няколко речи.

— Беше ли изпитание за теб?

— Не... Да, донякъде... Наистина исках да му се насладя.

— Да ти налея ли питие?

— Да, моля.

Тя се обръна. Той я спря, сграбчвайки раменете и отзад, наведе главата ѝ назад и я целуна. Когато той се изправи, тя го дръпна обратно с нетърпящ възражение жест на господство, сякаш подчертаваше правото си да го направи. После се отдалечи.

— Остави питието — каза той. — Въщност не го искам, с изключение на това, че искам да те видя да ми сервираш.

— Ами тогава нека ти сервирам.

— Не.

Той се усмихваше, изтягайки се на кушетката, с ръце, кръстосани под главата. Чувстваше се у дома си — това беше първият дом, който някога беше намирал.

— Знаеш ли, най-лошото на банкета беше в това, че единственото желание на всеки присъстващ беше да свърши — каза

той. — Не мога да разбера защо изобщо са искали да го правят. Не трябваше. Със сигурност не и за мен.

Тя вдигна кутия цигари, протегна я към него, сетне задържа пламъка на запалката до върха на неговата цигара, с подчертан маниер на сервитърка. Засмя се в отговор на неговия кикот, после седна на облегалката на един стол на другия край на стаята.

— Защо прие поканата им, Ханк? — попита тя. — Винаги си отказвал да се присъединиш към тях.

— Не исках да отхвърлям предложение за мир, при условие, че съм ги победил и те го знаят. Никога няма да се присъединя към тях, но поканата да се появя като почетен гост — е, помислих си, че умеят да губят. Реших, че е щедро от тяхна страна.

— От тяхна страна?

— Би казала, че е от моя ли?

— Ханк! След всичко, което направиха, за да те спрат...

— Победих, нали? Така че си мислех... Знаеш ли, не ги обвинявах, че не са могли да видят стойността на метала по-рано — така или иначе най-сетне я видяха. Всеки учи по свой си начин и в подходящия за него момент. Разбира се, знаех, че там има много малодушие, завист и лицемерие, но си мислех, че това е само на повърхността, че сега, когато съм доказал правотата си, и то така красноречиво, мислех си, че истинският им мотив да ме поканят е това, че оценяват по достойнство метала и...

Тя се засмя в кратката пауза — знаеше кое изречение се беше въздържал да каже: „.... и заради това бих простил всекого“.

— Но не беше така — каза той. — И не можех да си представя дори какъв е мотивът им. Дагни, не мисля, че изобщо са имали някакъв мотив. Не организираха този банкет, за да ми доставят удоволствие, или за да спечелят нещо от мен, или пък за да спасят достойнството си за пред публиката. Нямаше никаква цел, никакъв смисъл. Изобщо не ги интересуваше, когато оплюваха метала, не ги интересува и сега. Не се боят, че ще ги изритам от пазара — дори и това не ги интересува. Знаеш ли какъв беше банкетът? Сякаш бяха чули, че има някакви ценности, които човек трябва да почита, и че точно така се почитат, така че те бяха извършили съответните движения — като призраци, движени от някакъв далечен отзук от по-добри времена. Аз... не можах да го понеса.

Тя каза с напрегнато изражение:

— И не мислиш, че ти си щедър!

Той погледна нагоре към нея, очите му светнаха весело.

— Защо те ядосват толкова?

Тя каза тихо, за да прикрие нежността в гласа си:

— Искал си да прекараш добре...

— Може би точно така е трябало да стане. Не биваше да очаквам нищо. Дори не знам какво точно очаквах.

— Аз знам.

— Никога не съм харесвал такива събития. Не знам защо очаквах този път да е различно... Знаеш ли, отидох там с чувството, че металът е променил всичко, дори хората.

— О, да, Ханк, знам!

— Така или иначе, това беше грешното място да търся каквото и да е... Помниш ли? Веднъж каза, че честванията трябва да бъдат само за онези, които имат какво да празнуват.

Пламъчето на запалената ѝ цигара увисна във въздуха, тя седеше неподвижно. Никога не беше му говорила за онзи прием или за каквото и да е, свързано с дома му. След миг отговори тихо:

— Спомням си.

— Знам какво имаше пред вид... Още тогава го знаех.

Гледаше право в нея. Тя сведе очи.

Той остана безмълвен, когато отново проговори, гласът му беше весел.

— Най-важното нещо за хората не са обидите, които раздават, а комплиментите. Не можах да понеса тези, които изсипаха тази вечер, особено когато не спряха да говорят как всички имат нужда от мен — те, градът, страната и сигурно целият свят. Очевидно тяхната идея за висотата на славата е да се занимават с хора, които се нуждаят от тях. Не мога да понасям хора, които имат нужда от мен.

Той я погледна.

— Ти имаш ли нужда от мен?

Тя отговори искрено:

— Отчаяно.

Той се засмя.

— Не. Нямам пред вид така. Не го казваш по същия начин, по който и те.

— Как го казах?

— Като търговец, който плаща за онова, което иска. Те го казват като просяци, които използват тенекиена купички, молейки за милостиня.

— Аз... плащам ли, Ханк?

— Не се прави на невинна. Знаеш точно какво имам предвид.

— Да — прошепна тя с усмивка.

— Я да вървят по дяволите — щастливо каза той, изпъвайки крака, докато се настаняваше по-удобно на кушетката, подчертавайки разкоша на това отпускане. — Не ставам за публична личност. Така или иначе вече няма значение. Не бива да ни интересува какво виждат или какво не виждат. Ще ни оставят на мира. Коловозът е чист. Каква е следващата стъпка, господин вицепрезидент?

— Трансконтинентална линия от риърдънов метал.

— За кога я искаш?

— За утре сутрин. Ще я получа след три години.

— Мислиш ли, че ще можеш да я направиш за три години?

— Ако линията „Джон Голт“... „Рио Норте“ продължи да работи така, както работи сега.

— Ще работи и по-добре. Това е само началото.

— Изработила съм план за финансиране. Когато започнат да пристигат парите, ще започна да махам основните релси, секция по секция, и да ги заменям с релси от риърдънов метал.

— Добре. Можем да започнем, когато кажеш.

— Ще продължа да мястя старите релси към страничните линии — така или иначе няма да изтрайат още дълго, ако аз не се справя. След три години ще пътуваш по собствения си метал до Сан Франциско, ако някой иска да ти направи там банкет.

— След три години ще имам фабрики за риърдънов метал в Колорадо, Мичиган и Айдахо. Това е моят официален план.

— Твои собствени фабрики? Клонове?

— Аха.

— Ами Законът за изравняване на възможностите?

— Не мислиш, че ще съществува след три години, нали? Направих им такава демонстрация, че целият този боклук ще бъде изметен. Цялата страна е с нас. Кой ще иска да спира нещата сега? Кой ще слуша глупостите им? Имам добри лобисти, които работят във

Вашингтон точно в момента. Ще отменят закона за изравняване на възможностите на следващата сесия.

— Аз... надявам се.

— Беше ми ужасно трудно през последните седмици, докато пусках новите печи, но сега всичко е готово, строят се, аз мога да се облегна назад и да карам по-спокойно. Мога да седя на бюрото си, да събирам парите, да семотая като скитник, да гледам как се сипят поръчките за метал и да бъда любимец навсякъде... Слушай, кога е първият ти влак за Филаделфия утре сутринта?

— О, не знам.

— Не знаеш? Каква е ползата от оперативен вицепрезидент? Трябва да съм във фабриката в седем сутринта. Да имате нещо към шест?

— Мисля, че първият е в пет и половина.

— Ще ме събудиш ли навреме, за да го хвана, или ще поръчаш да го задържат заради мен?

— Ще те събудя.

— Чудесно.

Тя седеше и го гледаше, докато той мълчеше. Изглеждаше уморен, когато влезе, а сега бръските на изтощението бяха изчезнали от лицето му.

— Дагни — изведенъж попита той, тонът му се беше променил, имаше някаква скрита, настойчива нотка в гласа му, — защо не искаш да ме виждаш на публични места?

— Не искам да бъда част от твоя... официален живот.

Той не отговори, но след миг попита нехайно:

— Кога за последно си взе отпуска?

— Мисля, че беше преди две... не, преди три години.

— И какво прави?

— Отидох до Адайръндекс за месец. Върнах се след седмица.

— Аз го направих преди пет години. Само че отидох в Орегон.

Той лежеше по гръб и гледаше тавана.

— Дагни, хайде да си вземем отпуска заедно. Да вземем моята кола и да отпътуваме за няколко седмици, където и да е, просто да караме, по черните пътища, където никой не ни познава. Няма да имаме адрес, няма да поглеждаме вестници, няма да докосваме телефони — изобщо няма да имаме официален живот.

Тя се изправи. Приближи се до него, застана до кушетката, погледна го, докато светлината на лампата беше зад гърба ѝ; не искаше той да види лицето ѝ и усилието, което правеше, за да не се усмихне.

— Можеш да се махнеш за няколко седмици, нали? — каза той.

— Сега нещата са уредени и вървят. Безопасно е. Няма да имаме друг шанс през следващите три години.

— Добре, Ханк — каза тя, насиливайки се да звучи спокойно и безизразно.

— Ще го направиш ли?

— Кога искаш да тръгнем?

— В понеделник сутрин.

— Добре.

Тя се обърна и се опита да се отдалечи. Той я сграбчи за китката, дръпна я надолу и извъртя тялото ѝ, просна я върху себе си, хвана я здраво, неудобно, както беше паднала, едната му ръка беше в косата ѝ, притискаше устни към нейните, а другата му ръка се движеше от раменете под тънката блуза към кръста ѝ, към краката ѝ. Тя прошепна:

— А ти казваш, че нямам нужда от теб...

Тя се изтрягна от него и се изправи, отмахвайки косата от лицето си. Той лежеше неподвижно, загледан в нея, с присвирти очи, примигващи с жив интерес, напрегнат и легко присмехулен. Тя хвърли поглед надолу: едната презрамка на комбинезона ѝ се беше скъсала и той висеше диагонално от едното ѝ рамо. Той гледаше гърдите ѝ под прозрачния воал на блузата. Тя вдигна ръка да оправи презрамката. Той я плесна. Тя се усмихна разбиращо, отговаряйки с все същата подигравка. Тръгна бавно, решително през стаята и се наведе над една масичка с лице към него, с ръце, впити в ръба на масата, с извити назад рамене. Той харесваше точно този контраст — строгостта на дрехите ѝ и полуголото ѝ тяло — директорът на железопътната компания, и жената, която той притежаваше.

Той се изправи и седна, беше се облегнал удобно на кушетката, с кръстосани и опънати напред крака, с ръце в джобовете, гледайки я така, сякаш преценява собствеността си.

— Не казахте ли, че искате трансконтинентална линия от риърдънов метал, господин вицепрезидент? Ами ако не ви я дам? Сега мога да избирам клиентите си и да искам всякаква цена. Ако това беше преди година, щях да искам да спиш с мен в замяна.

— Де да беше.
— Щеше ли да го направиш?
— Разбира се.
— Като бизнес? Като продажба?
— Ако ти си купувачът. Щеше да ти хареса, нали?
— А на теб?
— Да — прошепна тя.

Той се приближи до нея, сграбчи раменете ѝ и притисна устните си към гърдите ѝ през тънката тъкан. След това, без да я пуска, се вгледа мълчаливо в нея, един дълъг миг.

— Какво направи с гривната? — попита той.

Никога не бяха го споменавали — тя трябваше да изчака за момент, за да си възвърне твърдостта на гласа.

— У мен е.
— Искам да я носиш.
— Ако някой я разпознае, ще бъде по-лошо за теб, отколкото за мен.
— Носи я.

Тя извади гривната от риърдънов метал. Протегна му я без думи, гледайки право към него, докато синьо-зелената верижка блестеше в дланта ѝ. Той издържа на погледа ѝ и закачи гривната на китката ѝ. В момента, в който закопчалката щракна под пръстите му, тя наведе глава към тях и целуна ръката му.

* * *

Земята плуваше под двигателя на колата. Магистралата, която се виеше по завоите на хълмовете на Уисконсин, беше единствената следа от човешка ръка — нестабилен мост, опънат сред море от храсти, плевели и дървета. Морето се движеше бавно, сред потоци от жълто и оранжево, сред няколко червени струи, изригнали по склоновете на хълмовете, сред езерцата в зелено в падините, под чистото, синьо небе. Сред тези цветове като на пощенска картичка капакът на колата изглеждаше като бижу, по чиято хромирана стомана блещукаше слънцето, а черният лак отразяваше небето.

Дагни се наведе към страничния прозорец, с опънати напред крака, харесващо й широкото, удобно пространство на седалката на колата и топлината на слънцето по раменете ѝ, мислеше си, че природата е красива.

— Това, което ми се иска да видя — каза Риърдън, — е билборд.

Тя се засмя: той беше отговорил на неизказаната ѝ мисъл.

— Какво и на кого да продава? Не сме виждали нито кола, нито къща поне от час.

— Тъкмо това не ми харесва — той се наведе малко напред, с ръце на волана, намръщен. — Виж този път.

Дългата ивица бетон беше избледняла до пепеляво сивия, цвят на кости, оставени в пустинята, сякаш слънцето и снеговете бяха разяли всички следи от гуми, масло и въглища — лъскавият лак на движението. Зелени бурени се подаваха от острите пукнатини в бетона. Никой не беше използвал пътя, нито го беше поправял от много години, но пукнатините бяха малко.

— Това е добър път — каза Риърдън. — Направен е да трае. Човекът, който го е построил, трябва да е имал добро основание да очаква, че ще понесе тежък трафик в бъдеще.

— Да...

— Не ми харесва видът му.

— И на мен.

После тя се усмихна:

— Но я си помисли колко често сме чували хората да се оплакват, че билбордовете развалят вида на пейзажа. Ето, има и недокоснат пейзаж, на който да се възхищават — и добави: — Мразя такива хора.

Тя не искаше да усеща беспокойството, което почувства като тънка пукнатина, която растеше зад наслаждението от деня. Чувстваше го от време на време, през последните три седмици, при вида на местността, която прелиташе покрай капака на колата. Тя се усмихна: тъкмо капакът беше неподвижната точка в зрителното ѝ поле, докато земята минаваше покрай нея, тъкмо капакът беше центърът, фокусът, сигурността в един замъглен, разтварящ се свят... капакът пред нея и ръцете на Риърдън на волана до нея... Тя се усмихна и си помисли, че ѝ харесва това да е формата на нейния свят.

Една сутрин, след първата седмица от тяхното скиталчество, докато караха напосоки, оставили се на късмета на непознатите кръстопътища, той ѝ беше казал, когато тръгваха:

— Дагни, трябва ли почивката да бъде безцелна?

Тя се беше засмяла и беше отговорила:

— Не. Коя фабрика искаш да видиш?

Той се беше усмихнал — на вината, която не трябваше да поеме, на обясненията, които не трябваше да дава, и беше отвърнал:

— Изоставена мина около залива Саджино, за която съм чувал. Казват, че е изчерпана.

Бяха минали през Мичиган и бяха стигнали до мината. Бяха минали през терасите на празна галерия, с останките от кран като скелет, наведен над тях на фона на небето, и нечия ръждясала кутия за обяд, дрънчаща под краката им. Тя почувства пробождащо беспокойство, по-остро от тъга, но Риърдън каза весело:

— Изчерпана, глупости! Ще им покажа колко тона и долара мога да измъкна от това място!

По пътя им обратно към колата той беше казал:

— Ако можех да намеря правилния човек, бих му купил тази мина утре сутринга и бих го накарал да я разработи.

На следващия ден, когато пътуваха на запад и на юг, към равнините на Илинойс, той изведенъж беше казал, след дълго мълчание:

— Не, ще трябва да почакам да отменят закона. Човекът, който може да разработи тази мина, няма да има нужда аз да го уча. Човекът, който би имал нужда от мен, няма да струва пукната пара.

Можеха да говорят за работата си, както правеха винаги, с пълната увереност, че ще бъдат разбрани. Но никога не говореха за себе си. Той се държеше така, сякаш страстната им интимност беше безименен физически факт, който не може да се определи в общуването между две съзнания. Всяка нощ тя сякаш лежеше в ръцете на непознат, който ѝ позволяваше да вижда всяка тръпка на чувство, която преминаваше през тялото му, но никога нямаше да ѝ позволи да разбере дали сътресенията довеждаха до никакъв трепет вътре в него. Тя лежеше гола до него, но на китката ѝ беше гривната от риърдънов метал.

Тя знаеше, че той мразеше задължението да се подписват като „господин и госпожа Смит“ в регистрите на мизерните крайпътни хотели. Имаше вечери, когато тя забелязваше леко присвитите му от гняв устни, сякаш той подписваше очакваните имена под очакваната измама — гняв към онези, които правеха измамата необходима. Тя забелязваше с безразличие изпълненото с разбиране лукавство в поведението на хотелския персонал, което изглежда предполагаше, че персоналът и клиентите са съучастници в някаква срамна вина: вината да се търси удоволствие. Но тя разбираше, че за него това няма значение, когато са сами — когато я държеше притиснатата към себе си за миг и тя виждаше, че очите му са живи и лишени от вина.

Минаваха през малки градове, по мрачни странични пътища, през места, каквите не бяха виждани от години. Тя чувствуваше неудобство при вида на градчетата. Изминаха дни, преди да разбере какво ѝ липсва най-много: гледката на прясна боя. Къщите бяха като мъже в измачкани костюми, които бяха изгубили желание да стоят изправени: корнизите им бяха като отпуснати рамене, изкривените стъпала бяха като разкъсани подгъви, счупените прозорци — като кръпки, съшити с дъски. Хората по улиците гледаха новата кола не просто като рядка гледка, а така, сякаш блестящият черен силует беше невъзможно видение от друг свят. Имаше няколко коли по улиците и повечето от тях бяха теглени от коне. Тя беше забравила прозаичния облик и употреба на конската сила — не ѝ хареса да я види да се завръща.

Не ѝ беше смешно и през онзи ден на железопътния прелез, когато Риърдън се разсмя и посочи нещо, а тя видя влака на малката местна железница да се олюява иззад един хълм, теглен от древен локомотив, който кашляше черен дим през дългия си комин.

— За Бога, Ханк, не е смешно!

— Знам — каза той.

Вече бяха се отдалечили на седемдесет мили и на час път от него, когато тя каза:

— Ханк, представяш ли си „Тагарт Комет“, теглен през континента от такъв локомотив на въглища?

— Какво ти става? Стегни се.

— Съжалявам... Просто продължавам да мисля, че няма да има никаква полза от целия ми нов коловоз и новите ти пещи, ако не

намерим човек, който да е в състояние да произвежда дизелови локомотиви. Ако не го намерим бързо...

— Тед Нилсън от Колорадо е твойт човек.

— Да, ако намери начин да отвори новия си завод. Затвори повече пари, отколкото трябаше, в облигации на линията „Джон Голт“.

— Оказа се доста печеливша инвестиция, нали?

— Да, изправи го на крака. Сега е готов да продължи напред, но не може да намери инструменти. Няма откъде да се купят инструменти за машиностроене — никъде, на никаква цена. Получава само обещания и отсрочки. Претърсил е цялата страна, рови за стари боклуци в затворените фабрики. Ако не започне скоро...

— Ще започне. Кой ще го спре сега?

— Ханк — изведнъж каза тя, — можем ли да отидем на едно място, което искам да видя?

— Разбира се, където кажеш. Къде е това място?

— В Уисконсин. Там имаше великолепна компания за двигатели по времето на баща ми. Имахме разклонение, което я обслужваше, но закрихме линията преди около седем години, когато затвориха фабриката. Мисля, че сега това е един от тези западнали райони. Може би там все още има някакви машини, които Тед Нилсън да може да използва. Може да са ги пропуснали — мястото е забравено и до него няма никакъв транспорт.

— Ще го намеря. Как се назваше фабриката?

— Компания за двигатели „Двайсети век“.

— Ама разбира се! Беше една от най-добрите фирми за двигатели, когато бях млад, може би най-добрата. Май си спомням, че имаше нещо странно в начина, по който напуснаха бизнеса... не мога да си спомня какво беше.

Отне им три дни разпитване, но накрая откриха избелелия, изоставен път, и сега караха през жълтите листа, които блестяха като море от златни монети, към Компанията за двигатели „Двайсети век“.

— Ханк, какво ще стане, ако нещо се случи с Тед Нилсън? — изведнъж попита тя, докато пътуваха мълчаливо.

— Защо трябва да му се случва нещо?

— Не знам, но... виж случая с Дуайт Сандърс. Той изчезна. „Юнайтед Локомотивс“ вече не съществува. А другите фабрики не са в

състояние да произвеждат дизели. Спрях да слушам обещания. А... каква полза има от железопътна линия без двигателна сила?

— В този ред на мисли, каква полза има от каквото и да е без нея?

Листата искряха, люшкайки се от вятъра. Те се бяха разстлали на мили разстояние наоколо — по тревата, по храстите, по дърветата — движеха се и имаха цветовете на огъня — сякаш празнуваха някаква постигната цел, изгаряйки в необуздано, непокътнато охолство.

Риърдън се усмихна.

— Има какво да се каже за пустошта. Започвам да я харесвам. Нова земя, която никой още не е открил.

Тя се съгласи весело.

— Почвата е добра — виж как расте всичко. Бих разчистила този храсталак и бих построила...

Изведнъж спряха да се смеят. Трупът, който видяха сред плевелите до пътя, беше един ръждив цилиндър с парчета стъкло — бяха останки от бензинова колонка. Това беше единственото нещо, което севиждаше наоколо. Няколкото обгорени стълба, бетонната плоча и блещукащите строшени стъкла, които някога са били бензиностанция, бяха погълнати от храстите и бяха незабележими, освен ако не се вгледаш внимателно — след година нямаше да се виждат изобщо.

Отклониха поглед. Продължиха напред, без да искат да знаят какво друго се криеше под тези безкрайни бурени. Чувстваха един въпрос, като тежест в тишината помежду им: чудеха се колко много бяха погълнали плевелите и колко бързо го бяха направили.

Пътят внезапно свърши зад завоя, под един хълм. Онова, което беше останало, бяха няколко парчета бетон, стърчащи от дълга яма, пълна с катран и кал. Бетонът беше разбит от някого и изнесен, дори и плевелите не можеха да растат върху ивицата земя, останала след него. На хребета на далечен хълм един самотен телеграфен стълб стоеше наведен на фона на небето, като кръст над обширен гроб.

Отне им три часа и спукана гума, за да се промъкнат на първа скорост по недокосната глина, през оврази и коловози, останали от колелета на каруци, за да достигнат селището, което лежеше в долината, оттатък хълма с телографния стълб.

Няколко къщи още стояха в скелета на онова, което някога е било индустриален град. Всичко, което е можело да се движи, си беше тръгнало, но няколко човешки същества бяха останали. Празните конструкции бяха просто изправени отломки — бяха проядени, но не от времето, а от хората — дъските бяха изтръгвани безразборно, липсваха парчета от покриви, в изкормените мазета бяха оставени дупки. Изглеждаше сякаш някакви слепи ръце са грабили, каквото им е било нужно в момента, без идея за следващия ден.

Няколко обитаеми къщи бяха пръснати безразборно сред руините — пушекът от комините им беше единственото видимо движение в града. Една бетонна черупка, която някога е била училище, стоеше като череп в покрайнините — с прозорците си без стъкла — като празни орбити, и със скъсаните си жици — като кичури коса.

От другата страна на града, на един далечен хълм, беше фабриката на компанията за двигатели „Двайсети век“. Стените, очертанията на покривите и комините ѝ изглеждаха спретнати, непревземаеми като крепост. Щеше да изглежда непокътната, ако не беше сребристият резервоар за вода, който беше наклонен на една страна.

Не видях никаква следа от път до фабриката сред оплетените дървета и хълмовете. Стигнаха до вратата на първата къща, която видях — от нея се издигаше немощна струйка дим. Вратата беше отворена. Една възрастна жена излезе, влечейки крака, при звука на двигателя. Беше прегърбена и подута, боса, облечена в дреха от брашнен чувал. Погледна колата без учудване и без любопитство — това беше празният поглед на същество, което беше загубило способността да изпитва друго чувство, освен изтощението.

— Можете ли да mi посочите пътя за фабриката? — попита Риърдън.

Жената не отговори веднага, гледаше така, сякаш не можеше да говори английски.

- Коя фабрика? — попита тя.
- Ето тази — посочи Риърдън.
- Затворена е.
- Знам, че е затворена. Но има ли начин да се стигне там?
- Не знам.
- Някакъв път?

- Има пътища в гората.
- Проходими за кола?
- Сигурно.
- Добре, кой би бил най-добрият път?
- Не знам.

През отворената врата можеха да видят вътрешността на къщата ѝ. Имаше една безполезна газова печка, фурната ѝ беше натъпкана с парцали и служеше за скрин. В друг ъгъл имаше каменна печка с няколко цепеници, които горяха под стар котел, а дългите ивици сажди се издигаха по стената. Някакъв бял предмет лежеше облегнат на краката на масата: беше порцеланов умивалник, изтъргнат от стената на някоя баня, пълен с увехнало зеле. Една лоена свещ беше забучена в бутилка на масата. По пода не беше останала боя — дъските му бяха изжулени до прогизнало сиво, което сякаш изразяваше болката в костите на човека, който се беше навеждал и беше ги търкал, губейки битката с мръсотията, просмукала се вече в структурата на дъските.

Домочадието от парцаливи деца се беше събрало на вратата зад жената — мълчаливо, едно по едно. Те зяпаха колата не с живото любопитство на деца, а с напрежението на диваци, готови да изчезнат при първия знак за опасност.

- Колко мили са до фабриката? — попита Риърдън.
- Десет мили — каза жената и добави: — Може би пет.
- Колко далеч е следващият град?
- Няма следващ град.
- Все някъде има други градове. Колко далеч са?
- Да. Някъде.

На празното място встрани от къщата те видяха някакви избелели парцали, висящи на простор, който беше направен от парче телеграфна жица. Три пилета кълвяха сред лехите на рехава градина със зеленчуци, а четвъртото седеше на един прът, който беше всъщност парче от водопроводна тръба. Две прасета се вързалиха в локва с кал и боклуци, а камъните за стъпване през тора им бяха от парчета бетон от магистралата.

Чуха стържещ звук в далечината и видяха един мъж да вади вода от един кладенец с помощта на въжена макара. Гледаха го докато слизаше бавно по улицата. Носеше две кофи, които изглеждаха твърде тежки за слабите му ръце. Не можеше да се каже на колко е години.

Той се приближи и спря, гледайки колата. Очите му стрелнаха чужденците, сетне се отместиха, подозрителни и лукави. Риърдън извади десетдоларова банкнота и му я протегна с въпроса:

— Бихте ли ни показали пътя за фабриката?

Мъжът погледна парите с мрачно безразличие, без да мръдне, без да вдигне ръка към тях, все още сграбчил кофите. Ако можеше някога да се намери един човек, лишен от алчност, мислеше си Дагни, то това беше той.

— Тук не ни трябват пари — каза той.

— Не работите ли, за да живеете?

— Аха.

— Е тогава какво използвате вместо пари?

Мъжът оставил кофите, сякаш току-що му беше хрумнало, че не е необходимо да се превива под тежестта им.

— Не използваме пари — каза той. — Просто разменяме неща помежду си.

— Как търгувате с хората от други градове?

— Не ходим в други градове.

— Май не ви е лесно тук.

— Вас какво ви засяга?

— Нищо. Просто любопитство. Защо стоите тук тогава?

— Моят старец имаше бакалия тук. Само дето фабриката затвори.

— Защо не се преместихте?

— Че къде?

— Където и да е.

— За какво?

Дагни гледаше двете кофи: бяха квадратни тенекии с дръжки от въже. Бяха кутии от бензин.

— Слушайте — каза Риърдън, — можете ли да ни кажете дали има път до фабриката?

— Има много пътища.

— Има ли такъв, по който да може да мине кола?

— Предполагам.

— Кой?

Мъжът съсредоточено обмисляше въпроса.

— Ами, значи, ако завиете наляво след училището и продължите до кривия дъб, оттам има път нагоре, който е добър, ако не е валяло от няколко седмици.

— Кога валя за последно?

— Вчера.

— Има ли друг път?

— Ами можете да минете през ливадата на Хенсън и през гората

— оттатък има добър, солиден път, чак до поточето.

— Има ли мост над това поточе?

— Не.

— Какви са другите пътища?

— Ако търсите път за кола, има един от другата страна на парцела на Милър, павиран е, това е най-доброят път за кола, просто завивате надясно след училището и...

— Но този път не води до фабриката, нали?

— Не, не е до фабриката.

— Добре — каза Риърдън. — Предполагам, че сами ще намерим пътя.

Той вече беше натискал стартера, когато голям камък се удари с все сила в предното стъкло. Стъклото беше нечупливо, но по него се появи мрежа от пукнатини. Видяха един парцалив малък хулиган да изчезва зад ъгъла, кикотейки се и чуха невъздържания смях на другите деца, които му отговориха иззад няколко прозореца и пукнатини.

Риърдън преглътна една ругатня. Мъжът погледна вяло по улицата, мръщейки се леко. Старата жена продължи да зяпа, без да реагира. Тя беше стояла там мълчаливо, наблюдавайки, без интерес или цел, като химическа съставка на фотографска лента, абсорбирайки видимите форми само защото трябва да бъдат абсорбирани, но неспособна да оформи каквато и да е преценка спрямо предметите в полезрението си.

Дагни я изучаваше от няколко минути. Подутата безформеност на тялото ѝ не беше следствие от възрастта и немарата: май беше бременно. Това изглеждаше невъзможно, но вглеждайки се внимателно Дагни видя, че пепелявата ѝ коса не е побеляла и че по лицето ѝ има само няколко бръчки — празните очи, превитите рамене и провлачените движения ѝ придаваха видът на старица.

Дагни се наведе и попита:

На колко сте години?

Жената я погледна — не беше засегната, а просто отговори, както се отговаря на безсмислен въпрос.

— На трийсет и седем.

Бяха минали през няколко някогашни пресечки, когато Дагни проговори.

— Ханк — ужасено каза тя, — онази жена е само с две години по-възрастна от мен!

— Да.

— Господи, как изобщо се докарват до това състояние?

Той сви рамене.

— Че кой е Джон Голт?

Последното нещо, което видяха, когато напускаха града, беше един билборд. Плакатът още си личеше по олющените дъски, отпечатан в мъртвешко сиво, което някога е било цвят. Рекламираше перална машина.

В далечно поле оттатък града видяха една човешка фигура, която се движеше бавно, изкривена от грозно физическо усилие отвъд възможностите на човешкото тяло: той буташе плуг на ръка.

Стигнаха до фабриката на компанията за двигатели „Двайсети век“ след две мили и два часа. Още докато се изкачваха по хълма тезнаеха, че търсенето им е безполезно. Ръждив катинар висеше на вратата на главния вход, но огромните прозорци бяха разбити и мястото беше отворено за всички: за горските птици, за зайците и сухите листа, които лежаха на купчини вътре.

Фабриката беше изкормена отдавна. Големите машини бяха изнесени с никакви цивилизовани средства — добре оформлените дупки от основите им още се виждаха в бетона на пода. Остатъкът беше отмъкнат от случайни бандити. Не беше останало нищо, освен боклук, който и най-закъсалият скитник би сметнал за безполезен: купища усукани, ръждиви парчета метал, дъски, гипс и парчета стъкло — и стоманеното стълбище, строено здраво, което все още се издигаше на подредени спирали към покрива.

Те спряха в голямата зала, където един лъч светлина падаше диагонално през отвор в тавана, а ехото от стъпките им кънтяше около тях, отмирайки някъде далеч сред редиците от празни стаи. Една птица

се стрелна измежду стоманените покривни греди и изчезна в небето, със свистящ плясък на крила.

— По-добре да огледаме, за всеки случай — каза Дагни. — Ти поеми цеховете, аз ще видя страничните помещения. Да го направим колкото се може по-бързо.

— Не ми харесва да те оставям да скиташи наоколо сама. Не знам колко безопасни са тези подове и стълбища.

— Глупости, мога да се оправя във фабрика или в корабокруширал кораб. Да започваме. Искам да се махна оттук.

Докато вървеше из тихите дворове, където още висяха стоманените мостове, очертавайки съвършени геометрични линии в небето, нейното единственото желание беше да не гледа, но се насили да го прави. Беше като да правиш аутопсия на любимия си. Тя движеше поглед като автоматичен прожектор, със стиснати зъби. Вървеше бързо — нямаше нужда да спира където и да е.

И все пак спря в една стая, която някога е била лаборатория. Намотан кабел я накара да спре. Намотката стърчеше от купчина боклук. Тя никога не беше виждала подобна подредба на кабелите, и все пак ѝ изглеждаше позната, сякаш докосващо някакъв спомен, слаб и много далечен. Тя се протегна към нея, но не успя да я помръдне — изглеждаше като част от някакъв предмет, заровен в купчината.

Стаята изглеждаше така, сякаш е била експериментална лаборатория, ако тя беше познала правилно предназначението на изтръгнатите останки, които виждаше по стените — много електрически контакти, парчета тежки кабели, оловни тръби, стъклени тръби, вградени шкафове без рафтове и врати. Имаше много стъкло, гума, пластмаса и метал в купчината боклук, както и тъмносиви трески, които някога са били черна дъска. Листове хартия шумоляха сухо по пода. Имаше и останки от неща, които не бяха донесени тук от собственика на стаята: опаковки от пуканки, бутилка от уиски, църковно списание.

Тя се опита да измъкне намотката от купчината боклук. Тя не помръдаваше — беше част от някакъв голям предмет. Тя коленичи и започна да рови в боклука. Когато стана и погледна предмета, който беше извадила, беше се порязала и беше цялата покрита с прах. Това се оказаха потрошени остатъци от модел на двигател. Повечето му

части липсваха, но беше останало достатъчно, за да даде представа какви са били първоначалната му форма и предназначение.

Никога не беше виждала такъв двигател или каквото и да е подобно на него. Не можеше да разбере особения дизайн на частите му или функциите, които те са били проектирани да изпълняват. Тя огледа потъмнелите тръби и странните връзки. Опита се да разбере целта им, докато в ума си преглеждаше всеки вид двигател, който познаваше и всяка възможна работа, която частите му можеха да изпълняват. Нито един не пасна на модела. Изглеждаше като електродвигател, но не можеше да се разбере за какво гориво е бил предназначен. Не беше проектиран за пара, бензин или каквото и да е друго, което да може да назове.

Внезапно тя изпъшка, това не беше звук, а сътресение, което я накара да се хвърли върху купчината боклук. Беше на колене и длани, пълзеше из боклуците и грабваше всяко парче хартия, което видеше, после го хвърляше и продължаваше да търси. Ръцете ѝ трепереха.

Намери част от онова, което се надяваше да е оцеляло. Беше тънко снопче напечатани на машина листа, защипани заедно — останки от ръкопис. Началото и краят липсваха, но парчетата хартия, останали под кламера, показваха значителния брой страници, който никога е съдържал. Хартията беше пожълтяла и суха. Ръкописът беше описание на двигателя.

От празния двор на електроцентралата на завода Риърдън я чу да креши:

— Ханк!

Звучеше като вик на ужас. Той хукна по посока на гласа. Видя я да стои в средата на една стая, с кървящи ръце, скъсанни чорапи, изцапан с прах костюм, сграбчила снопче листа.

— Ханк, това на какво ти прилича? — попита тя, сочейки към странна отломка в краката си, а гласът ѝ беше напрегнат, екзалтиран, като на човек зашеметен от шок, откъснат от реалността.

— На какво ти прилича?

— Нарани ли се? Какво стана?

— Не! О, няма значение, не гледай мен! Аз съм добре. Виж това. Знаеш ли какво е?

— Какво си си причинила?

— Трябваше да го изкопая оттам. Добре съм.

— Трепериш.

— И ти ще се разтрепериш след малко. Ханк! Погледни го. Просто го погледни и ми кажи какво мислиш, че е.

Той погледна надолу, после се вгледа внимателно — и след миг седеше на пода и проучваше внимателно предмета.

— Странен начин да сглобиш двигател — намръщено каза той.

— Прочети това — каза тя и му протегна листовете.

Той се зачете, погледна нагоре и каза:

— Боже Господи!

Тя седеше на пода до него и за миг и двамата не можеха да кажат нищо.

— Намотката беше — каза тя. Имаше чувството, че умът ѝ препуска и не може да догони всички неща, които внезапен взрив беше разкрил пред очите ѝ, и думите ѝ се бълскаха една о друга. — Намотката беше първото, което забелязах, защото бях виждала такива скици, не точно същите, но подобни, преди години, когато бях в училище — бяха в една стара книга, бяха се отказали от тях, бяха ги сметнали за невъзможни, много, много отдавна, но на мен ми харесваше да чета всичко, което можех да намеря за железопътните двигатели. Според тази книга е имало времена, когато хората са мислели за това, работели са върху него, прекарвали са години в експерименти, но не са могли да намерят решение и са се отказали. Било е забравено поколения наред. Не мислех, че някой жив учен мисли вече за това. Но някой го е направил. Някой е намерил решение, сега, днес! Ханк, разбираш ли? Тези хора, някога отдавна, са се опитали да изобретят двигател, който да извлича статичното електричество от атмосферата. Не са успели да го направят. Отказали са се.

Тя посочи счупената форма.

— Но ето го тук.

Той кимна. Не се усмихваше. Седеше и гледаше останките, съсредоточен върху някаква своя мисъл, обаче не изглеждаше щастлив.

— Ханк! Разбираш ли какво означава това? Това е най-голямата революция в двигателите след откриването на двигателя с вътрешно горене — дори по-велика от нея! Тя помита всичко и прави всичко възможно. Да върви по дяволите Дуайт Сандърс и всички останали! Кой би погледнал вече дизел? Кой би се тревожил за петрол, въглища

или станции за презареждане? Виждаш ли онова, което и аз? Чисто нов локомотив, наполовина колкото единичен дизел, с десет пъти по-голяма мощност. Самостоятелен генератор, който работи с няколко капки гориво, без ограничения в енергията. Най-чистото, бързо, евтино двигателно средство, измисляно някога. Виждаш ли какво ще направи това с нашата транспортна система и със страната — за около година?

По лицето му нямаше искра на вълнение. Той каза бавно.

— Кой го е проектиран? Защо е бил оставен тук?

— Ще открием.

Той претегли замислено листовете в ръката си.

— Дагни — попита той, — ако не намериш човека, който го е направил, ще можеш ли да възстановиш този двигател само от онова, което е останало?

Тя направи голяма пауза, след това думата сякаш потъна:

— Не.

— Никой няма да може. Той е успял, вярно. Работело е, съдейки по това, което пише тук. Това е най-великото нещо, което съм виждал. Било е. Не можем да го накараме да проработи отново. За да заместим онова, което липсва, ще ни трябва ум, велик като неговия.

— Ще го открия, дори и да трябва да зарежа всичко друго, което правя.

— И ако е още жив.

Тя долови несигурност в тона на гласа му.

— Защо го казваш така?

— Не мисля, че е жив. Ако беше, щеше ли да остави такова изобретение да гние в купчина боклук? Щеше ли да изостави такова достижение? Ако беше още жив, щяхме да имаме локомотиви със самостоятелни генератори още преди години. И нямаше да трябва да го търсиш, защото сега целият свят щеше да знае името му.

— Не мисля, че този модел е направен отдавна.

Той погледна хартията на ръкописа и ръждивия корпус на мотора.

— Преди около десет години, мисля. Може би малко повече.

— Трябва да го намерим или да намерим някой, който го е познавал. Това е по-важно...

— ... от всичко, притежавано или произвеждано от когото и да е днес. Не мисля, че ще го намерим. И ако не го намерим, никой няма да

е в състояние да повтори неговото постижение. Никой няма да реконструира двигателя му. Не е останало достатъчно от него. Това е просто следа, неоценима следа, но ще трябва ум като тези, които се раждат веднъж на всеки век, за да се завърши. Да виждаш съвременните ни изобретатели да се опитват да го постигнат?

— Не.

— Не е останал нито един първокласен изобретател. Няма нови идеи за двигателите от години. Това е професия, която умира — или е вече мъртва.

— Ханк, знаеш ли какво би означавал този двигател, ако беше създаден?

Той се разсмя.

— Бих казал — около десет години, прибавени към живота на всеки един човек в тази страна, ако вземеш пред вид колко неща би направил по-евтини и лесни за производство, колко часа човешки труд щеше да освободи за друга работа и колко повече щеше да носи на всеки неговата работа. Локомотиви? Ами автомобили, кораби, самолети с такива двигатели? И трактори. И електроцентрали. Всички те — свързани към източник на енергия без гориво, за което да се плаща, с изключение на няколко цента, за да се движи конверторът. Този двигател щеше да задвижи и да запали цялата страна. Щеше да осигури електрически крушки във всяка дупка, дори и в домовете на онези хора, които видяхме в долината.

— Щеше? Ще го направи. Ще намеря човека, който го е направил.

— Ще се опитаме.

Той се изправи рязко, но спря, за да погледне към потрошението останки и каза с тъжен смях:

— Това е бил двигателят на линията „Джон Голт“.

След това заговори с безцеремонния маниер на началник.

— Първо ще се опитаме да намерим офиса на персонала им тук. Ще прегледаме документите, ако са останали някакви. Имаме нужда от имената на изследователите и инженерите им. Не знам кой е собственикът на това място сега и предполагам, че собствениците ще са трудни за откриване — иначе нямаше да го оставят да стигне до тук. После ще минем през всяка стая в лабораторията. По-късно ще докараме няколко инженери и ще преровим останалото.

Te тръгнаха да излизат навън, но тя спря за миг на прага.

— Ханк, този двигател е бил най-ценното нещо в тази фабрика — тихо каза тя. — Бил е по-ценен от цялата фабрика и всичко, което някога е съдържала. И все пак е бил зарязан и изоставен. Бил е единственото нещо, което никой не е сметнал за достатъчно ценно, че да си даде труд да го вземе.

— Точно това ме плаши — отговори той.

Кабинетите на персонала не им отнеха много време. Намериха ги по надписа на вратата, но само той беше останал. Вътре нямаше мебели, документи — нищо, освен парчета от счупените прозорци. Върнаха се обратно в помещението с двигателя. Пълзейки на колене, претърсиха всяко парче боклук по пода. Имаше малко неща за намиране. Отделиха документите, които изглежда съдържаха лабораторни записи, но никой от тях не се отнасяше до двигателя, а сред тях нямаше страници от ръкописа. Опаковките от пуканки и бутилката от уиски свидетелстваха що за нашественически орди са минали през стаята — като вълни, отмили останките от разрушението в незнайни дълбини.

Отделиха няколко парчета метал, които можеше да са част от двигателя, но те бяха твърде малки, за да имат някаква стойност. Двигателят изглеждаше така, сякаш части от него са били изтръгнати, може би от някой, който е мислел, че може да им намери някакво по-обичайно приложение. Онова, което беше останало, беше твърде непознато, за да заинтригува някого.

Стоейки на болящите си колене, с длани, опрени о зърнестия под, тя чувстваше как ядът я кара да трепери — раняващ, безпомощен гняв, който се ражда при допир със светотатство. Чудеше се дали нечии кърпи не висят на простор, направен от липсващите кабели на двигателя, дали колелата му не бяха станали геранило над селски кладенец, дали цилиндърът му не беше ваза със здравец на перваза на любимата на человека с бутилката от уиски.

На хълма беше останала малко светлина, а синкава мъгла падаше над долините, а червеното и златното на листата се стелеше чак до небето, сред ивиците на залеза.

Беше тъмно, когато свършиха. Тя се изправи и се облегна на празната рамка на прозореца, за да почувства докосването на хладния въздух по челото си. Небето беше тъмносиньо. „Можеше да задвижи и

да запали цялата страна“. Тя погледна двигателя. После погледна и пейзажа навън. Изведнъж простена, сякаш поразена от дълга тръпка, и отпусна глава на рамото си, притисната към рамката.

— Какво има? — попита той. Тя не отговори. Той погледна навън. Далеч долу, в долината, в сгъстяващата се нощ, трептяха няколко бледи петъница — светлините на лоените свещи.

ГЛАВА X

ФАКЕЛЪТ НА УАЙЪТ

— Да ни пази Господ, госпожо — каза чиновникът от службата по вписванията. — Никой не знае кой притежава тази фабрика сега. Предполагам, че никой никога няма и да го знае.

Служителят седеше зад едно бюро в кабинет на партера, където прахът се събираще необезпокояван по папките и по неколцината посетители, които изобщо идваха. Той гледаше блестящия автомобил, паркиран пред прозореца на калния площад, който някога е бил център на проспериращ общински избирателен район, после погледна с изтощено и тъжно учудване двамата си непознати посетители.

— Защо? — попита Дагни.

Той посочи безпомощно купчината хартия, която беше извадил от папките.

— Съдът ще трябва да реши кой е собственикът, а не мисля, че който и да е съд може да го направи. Ако изобщо се стигне до някакъв съд. Не мисля, че това ще стане.

— Защо? Какво е станало?

— Ами беше разпродадена — „Двайсети век“, искам да кажа. Компанията за двигатели. Беше продадена два пъти, едновременно, на двама различни собственици. Навремето това беше голям скандал, преди две години, а сега — той посочи с пръст — е просто сноп книжа, които семотаят наоколо и чакат за изслушване в съда. Не знам кой съдия ще е в състояние да оправи някакви права на собственост, или каквото и да е права.

— Бихте ли ми казали какво точно е станало?

— Ами последният законен собственик на фабrikата беше Народната ипотечна компания от Рим, Уисконсин. Това е град от другата страна на фабриката, на трийсет мили на север. Тази ипотечна компания беше просто една шумна банда, която рекламираше лесни кредити. Марк Йонтс я оглавяваше. Никой не знаеше откъде идва и никой не знае къде е сега, но онova, което стана ясно на сутринта, след

като Народната ипотечна компания рухна, беше, че Марк Йонтс е продал фабриката за двигатели „Двайсети век“ на тълпа кретени от Южна Дакота, а освен това я е дал като допълнителен залог за заем от банка в Илинойс. И когато огледаха фабриката, откриха, че е изнесъл всички машини и ги е продал на части, само Господ знае къде и на кого. Така че май всички я притежават — и никой в същото време. Такова е положението в момента — ония от Южна Дакота, банката и адвокатът на кредиторите на Народната ипотечна компания се съдят едни други, всички искат фабриката, а никой няма право карфица да пипне в нея, пък и не са останали карфици за пипане.

— Марк Йонтс поддържаше ли работата във фабриката, преди да я продаде?

— Боже, не, госпожо! Той не е много по работата. Не искаше да изкарва пари, а да ги получи. Пък и май го е направил — повече, отколкото всеки друг би изкарал от тая фабрика.

Той се запита защо русият мъж с кораво лице, който седеше до жената пред бюрото му, гледаше мрачно през прозореца към колата им и към един голям предмет, увит в платно и пътно овързан, под вдигнатия капак на багажника.

— Какво е станало с архивите на фабриката?

— Кои по-точно, госпожо?

— Тези за производството. За работата. Делата... на персонала.

— О, от това нищо не е останало. Много се краде. Всички собственици отмърквали каквите мебели можеха да изнесат, нищо че шерифът да е сложил катинар на вратата. Документите и другите такива неща — предполагам, че са отнесени от лешоядите от Старнсвил, това е онова място в равнината, дето им е доста трудно в момента. Вероятно са ги използвали за подпалки.

— Има ли някой, останал тук, който да е работил във фабриката?

— попита Риърдън.

— Не, сър. Не и тук. Всички живееха в Старнсвил.

— Всички? — изпъшка Дагни, мислейки си за руините. — И... инженерите ли?

— Да, госпожо. Това беше градът на фабриката. Всички са си тръгнали отдавна.

— Случайно да си спомняте името на някого, който е работил там?

— Не, госпожо.

— При кой собственик фабриката е работила за последно? — попита Риърдън.

— Не мога да кажа, господине. Имаше толкова проблеми там и преминаваше от едни ръце в други толкова често, откак умря старият Джед Старнс. Той е човекът, който построи фабриката. Предполагам, че той е построил цялата тази част от страната. Той умря преди дванайсет години.

— Можете ли да ни дадете имената на всички собственици след него?

— Не, сър. Имаше пожар в старата сграда на съда преди около три години и всички стари архиви изгоряха. Не знам къде можете да ги търсите сега.

— Значи не знаете как е станало така, че този господин Марк Йонц се е сдобил с фабриката?

— Напротив, знам. Купи я от кмета Баскъм от Рим. А как е станало така, че кметът Баскъм да я притежава, това вече не знам.

— Къде е кметът Баскъм сега?

— Още е тук, в Рим.

— Много ви благодаря — каза Риърдън и се изправи. — Ще му се обадим.

Те бяха на вратата, когато чиновникът попита:

— Какво точно търсите, господине?

— Търсим един наш приятел — каза Риърдън. — Приятел, когото загубихме и който работеше в тази фабрика.

* * *

Кметът Баскъм от Рим, Уисконсин, се беше облегнал на стола си — гърдите и коремът му образуваха крушовиден силует под изцапаната му риза. Във въздуха се смесваха слънце и прах, който се трупаше на дебел пласт по верандата на къщата му. Той махна с ръка, а на пръстена на ръката му проблесна голям долнокачествен топаз.

— Няма полза, няма полза, госпожа, никаква полза — каза той.

— Ще си загубите времето, ако се опитвате да разпитвате хората тук. Няма останали хора от фабриката, както и никой, който да си

спомня много-много за тях. Толкова много семейства се изнесоха, че тия, които останаха, за нищо не стават, аз ви го казвам, за нищо, сякаш съм кмет на купчина боклук.

Той беше предложил столове на двамата си посетители, но не го притесняваше, че дамата предпочита да остане права до перилата на верандата. Беше се облегнал назад и проучваше издължената й фигура — скъпа стока, мислеше си, но пък и мъжът с нея очевидно е богат.

Дагни стоеше и гледаше улиците на Рим. Имаше къщи, тротоари, лампи, дори табела, рекламираща безалкохолни напитки, но всички те изглеждаха така, сякаш беше въпрос само на няколко инча или на няколко часа градът да стигне състоянието на Старнсвил.

— Така или иначе нищо не е останало от архива на фабриката — каза кметът Баскъм. — Ако това търсите, госпожо, откажете се. Все едно да гоните листата по време на буря. Точно като листа в буря. Кой го е грижа за книжата? Във времена като тези онова, което хората пазят, са добри, солидни, материални предмети. Човек трябва да е практичен.

През прашните прозорци можеха да видят всекидневната на къщата му: имаше персийски килими върху изкорубения дървен под, подвижен бар с хромирани части до стената, цялата на петна от влагата на миналогодишните дъждове, скъпо радио със стара керосинова лампа върху него.

— Разбира се, аз продадох фабриката на Марк Йонтс. Марк беше свестен тип, свестен, жизнен, енергичен човек. Естествено, заобиколи някои правила, но кой не го прави? Разбира се, отиде малко далеч. Това вече не очаквах. Мислех, че е достатъчно умен да се придържа към закона, или към каквото е останало от него в наши дни.

Кметът Баскъм се усмихна, докато ги гледаше с ведра искреност. Очите му бяха хитри, без да са интелигентни, усмивката му — добронамерена, без да е добра.

— Вие май не сте детективи — каза той — но дори и да сте, не ме интересува. Не съм получавал никакви комисиони от Марк, не ме е допускал до никакви сделки, дори нямам представа къде е сега.

Той въздъхна.

— Харесвах го. Щеше ми се да остане. Неделните проповеди нямат значение. Трябваше да живее, нали? Не беше по-лош от другите, беше само по-умен. Едни ги хващат, други не — това е единствената

разлика... Не, не знаех какво ще прави, когато купи фабриката. Естествено, че ми плати доста повече, отколкото струваше онзи тъп капан. Направи ми услуга, като я купи. Не, не съм му оказвал никакъв натиск. Не беше нужно. Правил съм му няколко услуги преди. Има купища закони, които са един вид разтегливи, и кметът е в състояние да ги разтегне малко повече за приятел. Е, какво пък? Това е единственият начин, по който човек забогатява в този свят — той погледна луксозната черна кола, — както и самите вие би трябвало да знаете.

— Говорехте ни за фабриката — каза Риърдън, опитвайки се да се контролира.

— Това, което не мога да понасям — каза кметът Баскъм — са хората, които говорят за принципи. Няма принцип, който да е напълнил нечия чиния. Единственото нещо, което има значение в живота, са солидните, материални активи. Не е време за теории, когато всичко около нас се разпада. Аз поне не искам да се задълбочавам. Нека си задържат идеите, а аз ще взема фабриката. Не искам идеи, просто си искам три стабилни яденета на ден.

— Защо купихте фабриката?

— Защо човек купува бизнес? За да изстискам от нея всичко, което можеше да се изстиска. Мога да позная добрия шанс, когато го видя. Беше продажба при банкррут и никой не искаше да се замесва с тия неуредици. Така че я купих за жълти стотинки. Не ми се наложи и да я задържам дълго — Марк пое всичко след два-три месеца. Разбира се, беше разумна сделка, аз ви го казвам. Никоя бизнес акула нямаше да се справи по-добре от мен.

— Работеше ли фабриката, когато я поехте?

— Неее. Беше затворена.

— Опитахте ли се да я отворите отново?

— Не и аз. Аз съм практичен човек.

— Можете ли да си спомните имената на някой от хората, които са работили там?

— Не. Никога не съм ги срещал.

— Изнесохте ли нещо от фабриката?

— Е, ще ви кажа. Огледах се наоколо, и онова, което ми хареса, беше бюрото на стария Джед. Старият Джед Старнс. Беше наистина голяма клечка на времето. Прекрасно бюро, солиден махагон. Така че

си го закарах вкъщи. А и някой от директорите, не знам кой е, имаше душ-кабина в банята си, каквато никога не съм виждал преди. Стъклена врата с русалка, изрязана в стъклото, истинско произведение на изкуството, а и страхотна работа, по-добра от картина с маслени бои. Така че накарах да докарат кабината тук. Какво толкова, беше моя, нали? Имах право да взема нещо ценно от фабриката.

— Чий беше банкрътът, след който купихте фабриката?

— Беше след голямото рухване на Националната обществена банка от Медисън. Леле, какъв фалит! Почти довърши целия щат Уисконсин — със сигурност довърши част от него. Някои твърдят, че фабриката за двигатели е сринала банката, но според други това е било просто последната капка в пробита кофа, защото Националната обществена банка имаше скапани инвестиции в три или четири щата. Юджийн Лоусън беше начало на всичко това. Наричаха го банкер със сърце. Беше доста популярен по тия места преди две-три години.

— Лоусън поддържаше ли фабриката в работещо състояние?

— Не. Просто зае един куп пари срещу нея, повече, отколкото изобщо можеше да се надява да си върне от тая стара дупка. Когато фабриката изгърмя, това беше последната сламка за Джийн Лоусън. Банката рухна след три месеца — той въздъхна. — Това удари доста зле хората наоколо. Всички държаха спестяванията си в Националната обществена.

Кметът Баскъм погледна със съжаление през оградата на верандата към града си. Размаха пръст към една фигура от другата страна на улицата — беше белокоса прислужница, която се влачеше болезнено на колене, стържейки стъпалата на една къща.

— Вижте тази жена например. Бяха солидни, уважавани хора. Съпругът й притежаваше магазин за инструменти. Работи цял живот, за да се погрижи за старините ѝ, и успя, когато умря — само дето парите бяха в Националната обществена банка.

— Кой управляваше фабриката, когато фалира?

— Беше никаква набързо направена корпорация, наречена „Обединени услуги“. Въздух под налягане. Дойде от нищото и се върна обратно там.

— Къде са членовете ѝ?

— Къде са частите на балона, след като гръмне? Опитайте се да ги проследите из Съединените щати. Само се опитайте.

— Къде е Юджийн Лоусън?

— А, той ли? Той се оправи. Има си работа във Вашингтон, в Бюрото за икономическо планиране и национални ресурси.

Риърдън се изправи светкавично, изстрелян на крака от пристъпа на бяс, после каза, контролирайки се:

— Благодаря ви за информацията.

— Няма за какво, приятелю, няма за какво — ведро каза кметът Баскъм. — Не знам какво преследвате, но по-добре ме послушайте и се откажете. Няма какво да се измъкне повече от тази фабрика.

— Казах ви, че търсим наш приятел.

— Нека бъде по вашему. Трябва да е доста добър приятел, ако си давате толкова зор да го намерите — вие и прелестната дама, която не е ваша съпруга.

Дагни видя лицето на Риърдън да пребледнява, така че даже и устните му станаха като изваяна черта, неразличима на фона на кожата.

— Дръж си мръсната... — започна той, но тя пристъпи между тях.

— Защо мислите, че не съм негова съпруга? — спокойно попита тя.

Кметът Баскъм се учуди от реакцията на Риърдън — не беше направил забележката злонамерено, а просто като съучастник, който демонстрира пред другарите си остроумие.

— Госпожа, доста съм видял през живота си — добродушно каза той. — Женените не изглеждат така, сякаш мислят за спалня всеки път, щом се погледнат. В този свят или си непорочен, или се забавляваш. Не и двете, госпожа. Не и двете.

— Зададох му въпрос — каза тя на Риърдън навреме, за да го накара да замълчи. — Той ми даде поучително обяснение.

— Ако искате съвет, госпожа — каза кметът Баскъм, — купете си халка от евтиното магазинче и я носете. Не е абсолютна гаранция, но помага.

— Благодаря — каза тя. — Довиждане.

Строгото, подчертано спокойствие в държанието й беше заповед, която накара Риърдън да я последва до колата мълчаливо. Бяха на мили от града, когато той каза, без да я поглежда, с отчаян глас:

— Дагни, Дагни, Дагни... съжалявам!

— А аз — не.

Малко по-късно, когато тя видя контролът да се връща на лицето му, каза:

— Не се ядосвай на човек за това, че казва истината.

— Точно тази истина не му влизаше в работата.

— Личната му преценка за нея не бива да интересува нито един от двама ни.

Той каза през зъби, не като отговор, а сякаш това беше единствената мисъл, която терзаеше ума му и беше въплътена в думи въпреки волята му:

— Не можах да те защитя от тоя отвратителен малък...

— Нямах нужда от защита.

Той замълча, без да я поглежда.

— Ханк, когато съумееш да преориши гнева си, утре или другата седмица, помисли за обяснението на човека и виж дали можеш да приемеш някаква част от него.

Той извърна глава, за да я погледне, но не каза нищо. Когато проговори, много след това, беше само за да каже с уморен, равен глас:

— Не можем да се обадим в Ню Йорк и да накараме инженерите да дойдат и да претърсят фабриката. Не можем да ги посрещнем тук. Не можем да позволим да се разбере, че сме открили двигателя заедно... Бях забравил за всичко това там... в лабораторията.

— Нека се обадя на Еди, щом намерим телефон. Ще го накарам да изпрати двама инженери от персонала на „Тагарт“. Аз съм тук сама, на почивка — само това ще разберат или ще трябва да разберат.

Изминаха двеста мили, преди да намерят телефонна линия с междуградска връзка. Когато тя се обади на Еди Уилърс, той ахна, като чу гласа ѝ.

— Дагни! За Бога, къде си?

— В Уисконсин. Защо?

— Не знаех къде да те намеря. По-добре се върни веднага. Колкото можеш по-бързо.

— Какво е станало?

— Нищо... все още. Но стават неща, които... по-добре да ги спреш сега, ако можеш. Ако изобщо някой може.

— Какви неща?

— Не четеш ли вестници?

— Не.

— Не мога да ти обясня по телефона. Не мога да ти дам всички подробности. Дагни, ще си помислиш, че съм луд, но мисля, че планират да унищожат Колорадо.

— Връщам се веднага — каза тя.

* * *

Изрязани в гранита на Манхатън, под терминала на „Тагарт“, имаше тунели, които някога бяха използвани като странични коловози — по времето, когато трафикът се движеше в тракащи потоци по всяка артерия на терминала във всеки час на деня. Нуждата от пространство беше намаляла с годините, заедно с намаляването на трафика, и страничните тунели бяха изоставени — като сухи речни корита, само няколко светлинки се отразяваха като сини кръпки по границата над релсите, оставени да ръждят на земята.

Дагни остави останките от двигателя в укрепено помещение в един от тунелите, там някога беше аварийният електрогенератор, който беше изваден отдавна. Не вярваше на безполезните млади мъже от изследователския персонал на Тагарт, сред тях имаше само двама талантливи инженери, които можеха да оценят нейното откритие. Беше споделила тайната си с двамата и ги беше изпратила да претърсят фабриката в Уисконсин. След това беше скрила мотора там, където никой друг нямаше да разбере за съществуването му.

Когато работниците ѝ занесоха двигателя в стаичката и си тръгнаха, тя се канеше да ги последва и да заключи стоманената врата, но спря, с ключ в ръка, сякаш тишината и самотата изведнъж я бяха изправили срещу проблем, пред който беше изправена от няколко дни, сякаш това беше моментът да вземе решение.

Служебният ѝ вагон я чакаше на един от пероните на терминала, закачен на края на влак, който трябваше да тръгне за Вашингтон след няколко минути. Беше си записала среща с Юджийн Лоусън, но си беше казала, че ще я отмени и ще отложи търсенето, ако успееше да измисли нещо, което може да предприеме срещу онова, което намери при завръщането си в Ню Йорк — нещата, с които Еди Уилърс я молеше да се пребори.

Опита се да мисли, но не виждаше начин, по който да се бори, нямаше правила на битката, нямаше оръжия. Безпомощността беше странно преживяване, ново за нея — никога не беше изпитвала трудност да се изправи срещу нещо и да взима решения, но тук срещу нея нямаше нищо, това беше мъгла без форми или определение, в която нещо се образуваше и изчезваше, преди да бъде видяно, нещо като полусъсирек в някаква полутечност — сякаш очите ѝ виждаха само периферията и тя усещаше неясните очертания на катастрофата да се увиват около нея, но не можеше да отмести погледа си, защото вече не притежаваше поглед, който да отмести и фокусира.

Съюзът на локомотивните инженери искаше максималната скорост на всички влакове по линията „Джон Голт“ да бъде сведен до шейсет мили в час. Съюзът на железопътните кондуктори и спирачи искаше дължината на всички товарни влакове по линията „Джон Голт“ да бъде сведен до шейсет вагона. Щатите Уайоминг, Ню Мексико, Юта и Аризона искаха броят влакове в Колорадо да не надвишава броя влакове във всеки един от тези съседни щати. Група, оглавявана от Орън Байл, изискваше приемането на закон за запазване на препитанието, който да ограничи производството на риърдънов метал до количества, равни на производството на всяка друга стоманодобивна фабрика със същия производствен капацитет. Група, оглавявана от господин Моуън, искаше приемането на закон за справедливия дял, който да даде на всеки клиент, който иска, равно количество риърдънов метал. Група, оглавявана от Бъртрам Скъдър, изискваше приемането на закон за обществената стабилност, който да забранява на фирмите от Изток да напускат щатите си.

Уесли Мауч, главен координатор на Бюрото за икономическо планиране и национални ресурси, издаваше огромно количество бюлетини, съдържанието на които не можеше да бъде формулирано, само дето думите „спешни сили“ и „небалансирана икономика“ се появяваха непрекъснато в текста през няколко реда.

— Дагни, с какво право? — беше я попитал Еди Уильрс с тих глас, но думите му звучаха като плач. — С какво право го правят? С какво право?

Тя се беше изправила срещу Джеймс Тагарт в кабинета му и беше казала:

— Джим, това е твоята битка. Аз спечелих моята. Ти трябва да си експерт в справянето с мародери. Спри ги.

Тагарт беше казал, без да я поглежда:

— Не можеш да очакваш, че ще управляваш националната икономика така, че да подхожда на капризите ти.

— Не искам да управлявам националната икономика! Искам твоите флагмани на националната икономика да ме оставят на мира! Имам да управлявам железница и знам какво ще стане с националната ти икономика, ако моята железница рухне!

— Няма нужда от паника.

— Джим, трябва ли да ти обяснявам, че приходите от нашата линия „Рио Норте“ са всичко, което имаме и което може да ни спаси от фалит? Че ни трябва всяка стотинка от нея, всеки билет, всеки товар, и то колкото се може по-бързо?

Той не беше отговори.

— Когато трябва да използваме всяка капка мощ във всеки един от потрошението ни дизели, когато нямаме достатъчно локомотиви, за да дадем на Колорадо обслужването, от което има нужда — какво ще стане, ако намалим скоростта и дължината на влаковете?

— Е, има какво да се каже и в подкрепа на гледната точка на синдикатите. При толкова много затворени железници и толкова безработни железнничари, те смятат, че допълнителните скорости, които си въвела по линията „Рио Норте“ са несправедливи; смятат, че вместо това трябва да има повече влакове, за да може работата да се разпределя; смятат, че не е честно ние да получаваме всички облаги от новата линия, и те искат дял от тях.

— Кой иска дял от тях? Срещу какво?

Той не беше отговорил.

— Кой ще понесе разходите за два влака, които вършат работата на един?

Той не беше отговорил.

— Откъде ще вземеш вагоните и локомотивите?

Той не беше отговорил.

— Какво ще правят тези хора, след като унищожат „Тагарт трансконтинентал“?

— Серioзно възнамерявам да защитя интересите на „Тагарт трансконтинентал“.

— Как?

Той не беше отговорил.

— Как — ако унищожиши Колорадо?

— Струва ми се, че преди да се стремим да даваме на някои хора възможността да се развиват, би трябвало да обърнем малко внимание на хората, които имат нужда от шанс, просто за да оцелеят.

— Ако унищожиши Колорадо, какво ще остане за проклетите ти обирджии, за да оцелеят?

— Винаги си била против прогресивните социални мерки. Спомням си, че предсказа катастрофа, когато приехме правилото „Гарван гарвана око не вади“, но тя така и не настъпи.

— Защото аз ви спасих, отвратителни тъпаци! Този път няма да мога да ви спася!

Той беше вдигнал рамене, без да я поглежда.

— А ако не го направя аз, кой ще го направи?

Той не беше отговорил.

Това й се струваше нереално сега, тук, под земята. Обмисляйки го тук, тя знаеше, че не може да участва в битката на Джим. Нямаше действие, което можеше да предприеме срещу хора с неопределенна мисъл, неназовани мотиви, неизказани цели, неясен морал. Нямаше какво да им каже, нищо нямаше да чуят и да отговорят. Какви са оръжията, мислеше си тя, в свят, където разумът вече не е оръжие? Това беше свят, в който тя не можеше да влезе. Трябваше да го остави на Джим и да разчита на неговия себичен интерес. Смътно тя усети хлад при мисълта, че не личният интерес беше мотивът на Джим.

Тя погледна предмета пред себе си — стъклена кутия, съдържаща останките от двигателния. Човекът, който е направил този двигател, помисли си тя изведнъж, мисълта й дойде като отчаян вик. За миг усети безпомощен копнеж да го намери, да се облегне на него и да го остави да й каже какво да прави. Ум като неговият щеше да знае как да спечели тази битка.

Тя се огледа. В чистия, рационален свят на подземните тунели нищо не беше по-жизнено важно от това да открие човека, направил двигателя. Можеше ли да го отложи, за да спори с Орън Байл? Да се обяснява с господин Моуън? Да убеждава Бъртрам Скъдър? Видя двигателя завършен, вграден в локомотив, който тегли влак от двеста вагона по коловоз от риърдънов метал с двеста мили в час. Докато

видението беше по силите й, в рамките на възможното, трябаше ли да се предаде и да изгуби времето си, за да се пазари за шейсет мили в час и шейсет вагона? Не можеше да падне до едно съществуване, където нейният ум би експлодирал под натиска да се насиљва да не изпревари некомпетентността. Нямаше да действа по правилото „намали — дръж се ниско — забави — не прави най-доброто, на което си способен, никой не го иска!“.

Тя се обрна решително и напусна помещението, за да вземе влака за Вашингтон. Стори ѝ се, че когато затвори стоманената врата, чу леко ехо от стъпки. Погледна в двете посоки по тъмната извивка на тунела. Не се виждаше никой, имаше само редица сини лампи, блещукащи по стените от влажен гранит.

* * *

Риърдън не можеше да се бори с бандите, които изискваха законите. Изборът беше между това да се бори с тях или да държи заводите си отворени. Беше изгубил доставките на желязна руда. Трябаше да се бие или за едното, или за другото. Нямаше време за двете. При завръщането си откри, че планирана доставка от руда не е пристигнала. Ларкин не му даде нито дума обяснение. Когато беше извикан в офиса на Риърдън, Ларкин се появи с три дни закъснение и не се извини. Каза, без да поглежда Риърдън, с присвити устни, с изпълнено с омраза достойнство:

— В крайна сметка, не можеш да нареждаш на хората да тичат до кабинета ти, когато ти изнася.

Риърдън говореше бавно и внимателно:

— Защо рудата не беше доставена?

— Не мога да търпя обиди, просто не мога да търпя обиди за нещо, което не зависи от мен. Мога да управлявам мина също толкова добре, колкото и ти, до последната подробност, правех всичко, което и ти правеше, и не знам защо всичко се обърква неочаквано, през цялото време. Не можеш да ме обвиняваш за неочакваното.

— На кого изпрати рудата си миналия месец?

— Възнамерявах да ти изпратя твоя дял от нея, сериозно възнамерявах, но не можех да направя нищо за това, че изгубихме

десет производствени дни миналия месец заради проливния дъжд в цяла Северна Минесота. Исках да ти изпратя рудата, така че не можеш да ме обвиняваш, защото намерението ми беше напълно искрено.

— Ако някоя от пещите с непрекъснат цикъл угасне, ще мога ли да я поддържам, като я заредя с добрите ти намерения?

— Ето защо никой не може да работи или да говори с теб — защото си нечовечен.

— Току-що научих, че през последните три месеца не изпращаш рудата си с корабите по езерото, а с влакове. Защо?

— Ами в крайна сметка имам право да управлявам бизнеса си, както решава.

— Защо искаш да плащаш допълнително?

— Какво те интересува? Нали не искам парите от теб.

— Какво ще правиш, когато откриеш, че не можеш да си позволиш разходите за железопътен транспорт и си разрушил езерния транспорт?

— Сигурен съм, че няма да разбереш каквото и да е съображение, различно от долари и центове, но някои хора обръщат внимание на социалните и патриотичните си отговорности.

— Какви отговорности?

— Ами мисля, че железопътна компания като „Тагарт трансконтинентал“ е жизненоважна за националното благо и е обществен дълг да се поддържа линията на Джим в Минесота, която работи на дефицит.

Риърдън се наведе над бюрото — започваше да вижда причинно-следствените връзки, която никога не беше разбирали.

— На кого изпрати рудата си миналия месец? — попита той равно.

— Ами в крайна сметка това си е моя лична работа, която...

— На Орън Байл, нали?

— Не можеш да очакваш хората да пожертват цялата стоманена индустрия на нацията заради твоите себични интереси и...

— Изчезвай оттук — каза Риърдън. Каза го спокойно. Сега разбираше връзката.

— Не ме разбирай погрешно, не исках...

— Изчезвай.

Ларкин излезе. Последваха дните и нощите на претърсването на континента — по телефона, по телеграфа, със самолет; на оглеждането на изоставени мини и на мини, които щяха да бъдат изоставени; на напрегнатите, забързани разговори по масите в неосветените кътчета на съмнителни ресторани. Гледайки през масата, Риърдън трябаше да реши колко може да рискува да инвестира само по едничката улика, която му даваха лицето, маниерите и гласа на човека срещу него; ненавиждайки положението, в което трябаше да се надява на почтеността като на услуга; да рискува, наливайки пари в непознати ръце в замяна на неизпълнени обещания, да ги излива в незаписани и неподписани заеми на фалшиви собственици на фалиращи мини — пари, дадени и взети крадешком, сякаш разменяни между престъпници, в анонимни банкноти; пари, излени в неизпълними договори, при които и двете страни знаят, че в случай на измама ще бъде наказан измаменият, а не измамникът, но излени, за да може потокът от руда да продължи да се влива в пещите, а пещите да продължат да изливат поток от бял метал.

— Господин Риърдън — попита търговският директор на завода му, — ако продължите така, какво ще стане с печалбата ви?

— Ще я наваксаме с тонаж — уморено отговори Риърдън. — Имаме неограничен пазар за риърдънов метал.

Търговският директор беше възрастен мъж с посивяваща коса, с жилесто, сухо лице и сърце, за което казваха, е отдалено изключително на това да изстисква всяка капка стойност от стотинката. Той стоеше пред бюрото на Риърдън, без да каже нищо друго, просто гледаше право в Риърдън, а студените му очи бяха присвiti и мрачни. Това беше най-съчувственият поглед, който Риърдън някога беше виждал.

Няма друга възможна посока, мислеше си Риърдън, докато разсъждаваше дни и нощи наред. Не знаеше други оръжия освен да плаща за онова, което иска, да разменя стойност за стойност, да не иска нищо от природата, без да търгува с усилията си в замяна, да не иска нищо от хората, без да търгува с продукта на усилията си. Какви са оръжията, ако ценностите вече не са оръжие?

— Неограничен пазар ли, господин Риърдън? — сухо попита търговският директор.

Риърдън погледна нагоре към него.

— Предполагам, че не съм достатъчно умен, за да правя онзи вид сделки, които са нужни в наши дни — каза той в отговор на неизказаните мисли, които сякаш висяха над бюрото му. Търговският директор поклати глава.

— Не, господин Риърдън, или едното, или другото. Един и същи ум не може да прави и двете. Или сте добър в управляването на завод, или в това да тичате до Вашингтон.

— Може би трябва да науча метода им.

— Не можете да го научите и няма да ви донесе полза. Няма да спечелите в нито една от тези сделки. Не разбирате ли? Вие сте човекът, който има нещо за плячкосване.

Когато остана сам, Риърдън почувства пристъп на ослепителен гняв, както му се беше случвало и преди — болезнен, обособен и внезапен като електрически удар, — гняв, който избухваше от познанието, че човек не може да се договори с чистото зло, с оголеното, съзнателно зло, което нито има, нито търси оправдание. Но когато почувства желанието да се бори и убива заради правдивата кауза да защити себе си, той видя дебелото, ухилено лице на кмета Баскъм и чу провлаченият му глас да казва:

— ... вие и прекрасната дама, която не е ваша съпруга.

Значи не беше останала правдива кауза и болката на гнева се превърна в срамна болка на подчинение. Нямаше право да осъжда никого, да изобличава нищо, да се бори и да умре с радост, изисквайки почит към доблестта. Нарушените обещания, неизповяданите желания, предателството, измамата, лъжите — той беше виновен за всичко това. Коя форма на корупция можеше да бъде осмяна? Степените нямат значение, мислеше си, човек не се пазари за няколко инча зло.

Не знаеше — когато се свлече на бюрото си мислейки за почеността, за която не можеше вече да претендира, за чувството за справедливост, което беше загубил — че тъкмо непреклонната му честност и безмилостното му чувство за справедливост бяха избили единственото му оръжие от ръцете му. Можеше да се бори с мародерите, но яростта и огънят си бяха отишли. Можеше да се бори, но единствено като някакъв виновен нещастник срещу останалите. Не произнасяше думите, но болката беше равностойна, грозната болка да си повтаря: кой съм аз, че да хвърлям първия камък?

Той остави тялото си да падне върху бюрото. Дагни, мислеше си, Дагни, ако това е цената, която трябва да платя, ще я платя... Той беше още търговецът, който не познаваше друг кодекс, освен този да заплаща изцяло за желанията си.

Беше късно, когато се прибра вкъщи и избръзя безшумно по стълбите към спалнята си. Мразеше се за това, че беше принуден да се промъква, но го беше правил през повечето вечери през последните месеци. Гледката на семейството му беше станала непоносима — не можеше да каже защо. Недей да ги мразиш заради собствената си вина, си беше казвал, но смътно знаеше, че не това е коренът на омразата му.

Той затвори вратата на спалнята си, като беглец, получил за миг отлагане на смъртната си присъда. Движеше се внимателно, докато се събличаше за лягане: не искаше никакъв звук да издаде присъствието му на семейството му, не искаше да има никакъв контакт с тях, дори и в собствените им умове.

Беше си сложил пижамата и спря, за да запали цигара, когато вратата на спалнята се отвори. Единственият човек, който можеше да влеза в стаята му без да чука, никога не беше се опитал да го направи, така че той погледна безучастно за момент, преди да повярва, че беше влязла Лилиан. Носеше дреха в стил „Ампир“ в бледо резедаво, а надиплената пола се спускаше грациозно от високата талия — на пръв поглед не личеше дали това е вечерна рокля или пеньоар, но беше пеньоар. Тя спря за миг на прага, а очертанията на тялото ѝ се разливаха в привлекателен силует на фона на светлината.

— Знам, че не бива да се представям на познати — меко каза тя, — но за всеки случай: аз съм госпожа Риърдън.

Той не можеше да каже дали това е сарказъм или молба.

Тя влезе и рязко затвори вратата с привичен, повелителен жест — жест на собственик.

— Какво има, Лилиан? — попита тихо той.

— Скъпи, не бива да признаваш толкова много така безцеремонно — тя се движеше бавно из стаята, покрай леглото, докато седна в един фотьойл — и така неласкателно. Това е признание, че ми трябва специална причина, за да отнемам времето ти. Да си запиша ли среща при секретарката ти?

Той стоеше в средата на стаята, с цигара в уста, гледаше я и не отговаряше. Тя се засмя.

— Причината е толкова необичайна, че съм сигурна, че никога няма да ти хрумне — самота, скъпи. Би ли хвърлил няколко трохици от скъпото си внимание на просяк? Имаш ли нещо против да остана тук без каквато и да е официална причина?

— Не — тихо каза той, — щом искаш.

— Нямам нищо сериозно за обсъждане — нито поръчки за милиони долари, нито трансконтинентални сделки, нито релси, нито мостове. Дори не и политическата ситуация. Просто искам да си побъбря като жена за неща, които изобщо не са важни.

— Давай.

— Хенри, това е най-добрият начин да ме спреш, нали? — тя изглеждаше безпомощно, привлекателно откровена. — Какво мога да кажа сега? Представи си, че исках да ти разкажа за новия роман, който пише Балф Юбанк, посветен е на мен, това би ли те заинтересувало?

— Ако искаш да знаеш истината — изобщо не.

Тя се засмя.

— А ако не искам да знам истината?

— Тогава не знам какво да кажа — отговори той и усети прилив на кръв в мозъка си, плътен като шамар, осъзнавайки двойното безчестие на лъжа, изречена като твърдение за почтеност; той го беше казал искрено, но думите му предполагаха хвалба, на която вече нямаше право. — Защо би искала нещо, ако то не е истината? За какво?

— Виждаш ли, това е жестокостта на добросъвестните хора. Не би го разbral, нали? Ако ти отговоря, че истинското себеотдаване се състои в това да си готов да лъжеш, мамиш и фалшифицираш, за да направиш друг човек щастлив, да създадеш за него реалността, която иска, ако не му харесва тази, която наистина съществува.

— Не — бавно каза той. — Не бих го разbral.

— Наистина е много просто. Ако кажеш на красива жена, че е красива, какво си й дал? Това е просто факт и той не ти струва нищо. Но ако кажеш на грозна жена, че е красива, й предлагаш великата чест да поквариш понятието за красота. Да обичаш жена заради нейните добродетели е безсмислено. Тя си го е заслужила, това е заплащане, не подарък. Но да я обичаш заради пороците й, е истински подарък, незаслужен и неспечелен. Да я обичаш заради пороците й, означава да опорочиш всяка добродетел заради нея — и тъкмо това е истинската

жертва на любовта, защото ти жертваши съвестта си, разума си, непорочността си и неоценимото си самоуважение.

Той я погледна неразбиращо. Звучеше като някакво чудовищно извращение, което изобщо изключваше възможността да се чуди дали някои може и да го мисли — чудеше се само каква беше целта на изразяването му с думи.

— Какво е любовта, скъпи, ако не саможертва? — лековато продължи тя, с тон подходящ за салонен разговор. — Какво е саможертвата, ако човек не пожертва онова, което му е най-ценено и най-важно? Но не очаквам да го разбереш. Не и такъв неопетнен и стоманен пуритан като теб. Това е огромната себичност на пуританите. По-скоро би позволил целият свят да загине, отколкото да измърсиш неопетненото си ego дори и с едно петънце, от което да трябва да се срамуваш.

— Той каза бавно, с необичайно напрегнат и тържествен глас:

— Никога не съм претендирал, че съм неопетнен.

Тя се засмя.

— А какъв си сега? Отговаряш ми честно, нали?

Тя присви голите си рамене.

— О, скъпи, не ме взимай на сериозно! Аз просто си говоря.

Той смачка цигарата си в един пепелник, без да ѝ отговори.

— Скъпи — каза тя, — всъщност дойдох тук само защото си мислех, че имам съпруг и искам да видя как изглежда.

Тя го проучваше, докато той стоеше в средата на стаята — високите, прави, стегнати очертания на тялото, подчертани от плътния цвят на тъмносинята пижама.

— Много си привлекателен — каза тя. — Изглеждаш много подобре през последните няколко месеца. По-млад. Дали не и пощастлив? Изглеждаш по-малко напрегнат. О, да, знам, че си по-зает от всяко и действаш като командир на въздушно нападение, но това е само на повърхността. Вътрешно си по-малко напрегнат.

Той я погледна учудено. Беше истина, той не беше го забелязал, не беше го признал пред себе си. Учудваше се на способността ѝ за наблюдение. Тя го беше виждала малко през последните няколко месеца. Не беше влизал в спалнята ѝ, откакто се беше върнал от Колорадо. Мислеше си, че тя ще приветства тяхната взаимна изолация. Сега се чудеше какво може да я е направило толкова чувствителна към

промяната в него — освен ако това не беше чувство, много по-велико от онова, на което беше мислел, че е способна.

— Не бях забелязал — каза той.

— Това е много добре, скъпи, а и удивително, след като преживяваш толкова ужасно тежък момент.

Той се зачуди дали това трябва да е въпрос. Тя млъкна за миг, сякаш чакаше отговор, но не го притисна и продължи весело:

— Знам, че имаш какви ли не неприятности в завода и че политическата ситуация става все по-застрашителна. Ако прокарат тези закони, за които говорят, това ще те удари доста здраво, нали?

— Да. Така е. Но това е тема, която не те интересува, Лилиан, нали?

— О, напротив! — тя вдигна глава и погледна право към него, очите ѝ имаха празния, прикрит поглед, който беше виждал преди, поглед на преднамерена тайнственост и на увереност, че той не може да я разгадае. — Твърде много ме интересува... макар и не заради възможни финансови загуби — меко добави тя.

Той се чудеше за пръв път дали нейната проклетия, сарказмът ѝ, мерзкия начин да му нанася обиди под защитата на усмивката си не са обратното на онова, за което винаги ги е смятал — не метод за мъчение, а изкривена форма на отчаяние; не желание да го накара да страда, а признание за собствената ѝ болка, защита на гордостта на необичана жена, тайна молба — така че изкусното, загатнатото, нападателното в поведението ѝ, нещото, което просеше разбиране, да не е открита злоба, а скрита любов. Той мислеше за това ужасен. То направи вината му много по-голяма, отколкото някога беше си представял.

— Ако говорим за политика, Хенри, имам една забавна мисъл. Онази страна, която ти представляваш — какъв беше лозунгът, който всички използвате толкова много, мотото, което трябва да защитавате „Светостта на договора“, нали?

Тя видя бързия му поглед, напрежението в очите му — първият отговор, който получаваше на нещо, което беше уцелила, и се засмя с глас.

— Продължавай — каза той, гласът му беше тих и криеше заплашителна нотка.

— Че за какво, скъпи? Така или иначе ме разбра добре.

— Какво искаше да кажеш? — гласът му беше грубо отмерен, без каквато и да е отсянка на чувство.

— Наистина ли искаш да ме подложиш на унижението да се оплаквам? Толкова е изтъркано и банално — въпреки че си мислех, че имам съпруг, който се гордее с това, че е различен от по-низшите мъже. Да ти напомня ли, че веднъж се закле да направиш моето щастие цел на живота си? И че не можеш да кажеш напълно честно дали съм щастлива или нещастна, защото дори не си се интересувал от съществуването ми?

Той ги почувства като физическа болка — всички неща, които се изсипваха върху него в невъзможно единство. Думите й бяха молба, мислеше си, и чувстваше тъмния, горещ поток на вината. Изпитваше жал — студената грозота на жал без привързаност. Чувстваше съмтен гняв, като глас, който се опитваше да задуши, глас, който крещеше с отвращение: защо трябва да се занимавам с гадните й, извратени лъжи? Защо да приемам мъчението в името на жалостта? Защо аз трябва да поема безнадеждния товар да се опитвам да пощадя нейното чувство, което тя няма да си признае — чувство, което не познавам, не разбирам и не мога да отгатна? Ако ме обича, защо проклетата страхливка не го каже и не позволи и на двама ни да го приемем открито? Той чу и друг, по-силен глас, който казваше спокойно: не прехвърляй обвиненията върху нея, това е най-старият номер на всички страхливици, ти си виновен, няма значение какво прави тя, това е нищо в сравнение с твоята вина, тя е права, гади ти се, нали, когато знаеш, че тя е права? Нека ти се гади, проклет прелюбодеец, тя е правата!

— Какво би те направило щастлива, Лилиан? — попита той. Гласът му беше безизразен.

Тя се усмихна, облегна се назад на стола си, отпусна се — беше наблюдавала напрегнато лицето му.

— О, скъпи — каза тя с отегчена веселост, — това е мошенически въпрос. Задна вратичка. Клауза за измъкване.

Тя стана, отпусна ръцете си рязко, изпъна тялото си в мек, грациозен жест на безпомощност.

— Какво би могло да ме направи щастлива ли, Хенри? Ти трябва да ми кажеш. Ти трябваше да го откриеш за мен. Аз не знам. Ти трябваше да го създадеш и да ми го предложиш. Това беше твоя

отговорност, твоето задължение, твой дълг. Но ти няма да си първият мъж, който не е спазил това обещание. Това е най-лесният за избягване дълг. О, ти никога няма да се измъкнеш, без да платиш за товар желязна руда, която ти е доставена. Би го направил само за живот.

Тя се движеше спокойно из стаята, жълто-зелените гънки на полата ѝ се виеха в дълги вълни около нея.

— Знам, чу подобни искания не са практични — каза тя, — нямам ипотека върху теб, нямам допълнителни гаранции, нямам оръжия, нямам вериги. Нямам никакъв контрол върху теб, Хенри — нищо, освен честта ти.

Той стоеше и я гледаше така, сякаш му костваше всичките му усилия да държи очите си приковани в лицето ѝ, за да продължи да я вижда и да понася гледката.

— Какво искаш? — попита той.

— Скъпи, има толкова много неща, които можеш да отгатнеш сам, ако наистина искаш да знаеш какво искам. Например, ако си ме отбягал толкова очевидно в продължение на месеци, не бих ли желала да знам причината?

— Бях много зает.

Тя вдигна рамене.

Съпругата очаква да бъде първата грижа в живота на съпруга си. Не знаех, че когато се закле да напуснеш всичко друго, това не е включвало пещите.

Тя дойде по-близо и с развеселена усмивка, която изглежда се подиграваше и на двама им, плъзна ръцете си около него. Това беше гъвкавият, инстинктивен, див жест на младоженец при нежелания контакт с курва — жестът, с който той отблъсна ръката ѝ от тялото си и я отхвърли настрани. Стоеше парализиран, шокиран от грубостта на собствената си реакция. Тя го гледаше вторачено, с лице, оголено от удивление, без мистериозност, без фалш или защита — каквите и сметки да си беше правила, това беше нещо, което не очакваше.

— Съжалявам, Лилиан... — каза той тихо, с глас, изпълнен с искреност и страдание. Тя не отговори. — Съжалявам... Просто съм много уморен — добави той с безжизнен глас, беше разбит от тройната лъжа, част от която беше изневяра, срещу която не можеше да понесе да се изправи и това не беше изневярата спрямо Лилиан. Тя се разсмя за миг.

— Е, ако това е влиянието на работата ти върху теб, може и да стигна до там, че да я одобря. Моля за прошка, просто се опитвах да изпълня дълга си. Мислех, че си сладострастник, който никога няма да се издигне над инстинктите на животно в калта. Не съм една от тези кучки, които имат място там.

Тя хвърляше думите сухо, дистанцирано, без да мисли. Умът ѝ се бълскаше над един въпрос и хукваше към всеки възможен отговор. Тъкмо последното ѝ изречение го накара изведнъж да се изправи срещу нея, да се изправи просто, директно, вече не като човек, който се защитава.

— Лилиан, каква е целта на живота ти? — попита той.

— Какъв груб въпрос! Никой просветен човек не би го задал.

— Добре, какво правят просветените хора с живота си?

— Може би не се опитват да правят нищо. Това е и тяхното просветление.

— Какво правят с времето си?

— Със сигурност не го прекарват в произвеждане на водопроводни тръби.

— Кажи ми, защо продължаваш да говориш за това? Знам, че презираш водопроводните тръби. Изяснили сме това отдавна. Презрението ти не значи нищо за мен. Защо продължаваш да го повтаряш?

Той се учуди защо това я наранява, не знаеше по какъв начин, но беше убеден, че е така. Чудеше се защо чувства с абсолютна сигурност, че това е правилното нещо, което е трябвало да каже.

Тя попита сухо:

— Каква е целта на този внезапен разпит?

Той отговори просто:

— Исках да знам дали има нещо, което наистина искаш. Ако има, бих желал да ти го дам, стига да мога.

— Би желал да го купиш? Само това знаеш — да плаща за нещата. Отърваваш се лесно, нали? Не, не е толкова просто. Онова, което искам, е нематериално.

— Какво е?

— Теб.

— Какво искаш да кажеш, Лилиан? Нали нямаш пред вид в смисъла с калта?

— Не, не в смисъла с калта.

— Тогава как?

Тя беше на вратата, обърна се, вдигна глава, погледна го и се усмихна студено.

— Няма да разбереш — каза тя и излезе.

Мъчението, което му оставаше, беше винаги да знае, че тя никога няма да поиска да го напусне, а той никога няма да има правото да си тръгне — мисълта, че ѝ дължи поне хилаво признание за симпатия, уважение заради чувство, което не можеше нито да разбере, нито да му отвърне; да знае, че не може да предизвика в себе си нищо към нея, освен презрение — странно, пълно, сляпо презрение, което е непроницаемо за жалостта, за упрека, за собствените му призви към справедливост; а най-тежкото за понасяне беше гордото отвращение от собствената му присъда, от желанието му да се смята за по-долен от тази жена, която презира.

После това вече нямаше значение — всичко избледня някъде в далечината, оставяйки само мисълта, че той е готов да понесе всичко, — останал в състояние, което беше едновременно напрежение и покой — защото лежеше в леглото си, с лице, притиснато във възглавницата, мислейки за Дагни, за нейното крехко, чувствено тяло, изтегнато до него, треперещо под допира на пръстите му. Искаше тя да се върне в Ню Йорк. Ако беше, той щеше да отиде там сега, веднага, посред нощ.

* * *

Юджийн Лоусън седеше на бюрото си така, сякаш то беше контролният панел на бомбардировач, който командва континента долу. Но понякога го забравяше и се отпускаше, мускулите му се отпускаха в костюма му, сякаш се цупеше на света. Устата му беше единствената част от него, която не можеше да стегне по всяко време — тя стърчеше неудобно на жилестото му лице, привличайки погледа на всеки слушател: докато говореше, движението минаваше през долната му устна, извивайки влажната ѝ плът в неприсъщи ѝ конвулсии.

— Не се срамувам от това — каза Юджийн Лоусън. — Госпожице Тагарт, искам да знаете, че не се срамувам от кариерата си

като президент на Националната обществена банка в Медисън.

— Дори не съм и намеквала за срам — студено каза Дагни.

— Никаква морална вина не може да ми бъде приписана, тъй като изгубих всичко, което притежавах, при фалита на тази банка. Струва ми се, че имам правото да се чувствам горд с такава саможертва.

— По-скоро исках да ви задам няколко въпроса за фабриката за двигатели „Двайсети век“, която...

— Ще се радвам да отговоря на всякакви въпроси. Нямам какво да крия. Съвестта ми е чиста. Ако мислите, че темата ме притеснява, грешите.

— Исках да разбера кои са хората, които са притежавали фабриката, когато сте дали заем на...

— Бяха съвсем свестни хора. Рискът беше напълно оправдан, макар че, разбира се, аз говоря в чисто човешки смисъл, не на езика на студените пари, който сте свикнала да очаквате от банкери. Дадох им заема за покупката на фабриката, защото имаха нужда от парите. Ако хората се нуждаеха от пари, това беше достатъчно за мен. Нуждата беше мойт стандарт, госпожице Тагарт. Нуждата, не алчността. Моят баща и дядо бяха изградили Националната обществена банка, само за да натрупат богатство за себе си. Аз поставих тяхното богатство в услуга на по-висок идеал. Не седях върху купчини пари и не исках допълнителни гаранции от бедни хора, които имаха нужда от заеми. Сърцето беше моята гаранция. Разбира се, не очаквам никой в тази материалистична страна да ме разбере. Наградата, която получих, не беше като онези, които хората от вашата класа, госпожице Тагарт, биха оценили. Хората, които седяха пред бюрото ми в банката, не седяха като вас, госпожице Тагарт. Те бяха смирени, несигурни, изтощени от грижата, боящи се да говорят. Моята награда бяха сълзите на благодарност в очите им, треперещите гласове, благословиите, жената, която целуна ръката ми, когато ѝ дадох заем, за който беше просила напразно навсякъде другаде.

— Бихте ли ми казали имената на хората, които притежаваха фабриката?

— Тази фабрика беше жизненоважна за региона, абсолютно жизненоважна. Отпускането на заема беше напълно оправдано. Тя

даде работа на хиляди работници, които нямаха други средства за препитание.

— Познавахте ли някои от хората, които работеха във фабриката?

— Разбира се. Познавах всички. Хората ме интересуваха, не машините. Обръщах внимание на човешката страна на индустрията, а не на счетоводната.

Тя се наведе нетърпеливо над бюрото му.

— Познавахте ли някого от инженерите, които работеха там?

— Инженерите? Не, не. Бях много по-демократичен. Интересуваха ме истинските работници. Обикновените хора. Те всички ме познаваха. Идвах в цеховете, те ми махаха и викаха „Здрасти, Джийн“. Така ме наричаха — Джийн. Но съм сигурен, че това не ви интересува. Това е история. А сега, ако наистина сте дошла до Вашингтон, за да говорим за вашата железопътна компания — той се изправи рязко и възвърна позата си на бомбардировач, — не знам дали мога да ви обещая някакво специално внимание, тъй като трябва да поставя националното благо над всяка частна привилегия или интерес, които...

— Не съм дошла да говорим за моята железопътна компания — каза тя, поглеждайки го с учудване, — нямам желание да говоря с вас за железопътната компания.

— Нима? — той звучеше разочаровано.

— Не. Дойдох за информация относно фабриката за двигатели. Дали можете да си спомните имената на някои инженери, които са работили там?

— Не вярвам изобщо да съм питал за имената им. Не ме интересуваха паразитите от кабинетите и лабораториите. Интересуваха ме истинските работници — мъжете с мазолести ръце, които поддържаха фабриката. Те бяха мои приятели.

— Можете ли да ми дадете техните имена? Каквите и да е имена, на който и да е, работил там?

— Скъпа госпожице Тагарт, беше толкова отдавна, бяха хиляди, как мога да си спомням?

— Не можете ли да си спомните дори едно, поне едно?

— Със сигурност не. Толкова много хора винаги са изпълвали живота ми, че не може да се очаква да запомня отделните капки в един океан.

— Познавахте ли производството на фабриката? Каква работа вършеха или планираха?

— Разбира се. Проявявам личен интерес към всичките си инвестиции. Ходех да инспектирам фабриката много често. Справяха се изключително добре. Правеха чудеса. Жилищните условия на работниците бяха най-добрите в страната. Видях дантелени пердeta на всеки прозорец и цветя по перазите. Всеки дом имаше парче земя за градина. Бяха построили ново училище за децата.

— Знаете ли нещо за работата на изследователската лаборатория към фабриката?

— Да, да, имаха прекрасна изследователска лаборатория, много модерна, много динамична, с напредничави възгледи и велики планове.

— Дали... си спомняте да сте чували нещо... за планове да се произвежда нов тип двигател?

— Двигател? Какъв двигател, госпожице Тагарт? Нямах време за детайли. Моите цели бяха социалният прогрес, световният просперитет, човешкото братство и любов. Любов, госпожице Тагарт. Това е ключът към всичко. Ако хората се научат да се обичат помежду си, това ще реши всичките им проблеми.

Тя се извърна, за да не гледа влажните движения на устата му. Парче камък с египетски йероглифи стоеше на пиедестал в един ъгъл на кабинета му, статия на индуистка богиня с шест ръце като на паяк се изправяше в една ниша, а огромна графика на смущаващ математически детайл, като графика за продажби по каталог, висеше на стената.

— Така че, ако мислите за железницата си, госпожице Тагарт, както, разбира се, и правите, с оглед на някои възможни развития на нещата, трябва да ви обърна внимание, че, ако и благото на страната е първата ми грижа, за която няма да се поколебая да пожертвам печалбите на когото и да е, все пак никога не съм запушвал ушите си пред молба за милост и...

Тя го погледна и разбра, че тъкмо това иска от нея, че това е движещият го мотив.

— Не искам да обсъждам железницата — каза тя, борейки се да запази гласа си монотонен и равен, докато искаше да крещи от

отвращение. — Каквото и да имате да кажете по въпроса, благоволете да го кажете на брат ми, господин Джеймс Тагарт.

— Мисля, че във времена като днешните не бихте желали да подминете рядката възможност да изложите случая си, преди...

— ... Пазите ли някакви документи, свързани с фабриката за двигатели?

Тя седеше изпъната, със скръстени ръце.

— Какви документи? Мисля, че ви казах, че загубих всичко, което притежавах, когато банката фалира.

Тялото му отново беше омекнало, интересът му се беше изпарили.

— Но не съжалявам. Онова, което загубих, беше просто материално богатство. Не съм първият човек в историята, който страда заради идеал. Бях победен от себичната алчност на околните. Не можах да установя система на братство и любов дори в един малък щат, сред нация от печалбари и гнили доларджии. Вината не беше моя. Но няма да ги оставя да ме победят. Няма да ме спрат. Боря се, в поширок мащаб, за привилегията да служа на хората. Документи ли, госпожице Тагарт? Документът, който оставил, когато напуснах Минесота, е вписан в сърцата на бедните, които никога преди това не са имали шанс.

Тя не искаше да произнася и една ненужна дума, но не можеше да се спре: продължаваше да вижда фигурата на старата прислужница, която търка стъпалата.

— Виждали ли сте тази част от страната оттогава? — попита тя.

— Вината не е моя! — изскимтя той. — Вината е на богатите, които още имаха пари, но не искаха да ги пожертвват, за да спасят банката ми и хората на Уисконсин! Не можете да ме обвинявате! Аз изгубих всичко!

— Господин Лоусън — с усилие каза тя, — случайно да си спомняте името на човека, който оглавяваше корпорацията, която притежаваше фабриката? Корпорацията, на която заехте парите. Наричала се е „Обединени услуги“, нали? Кой беше президентът?

— О, него ли? Да, помня го. Името му беше Лий Хънзейкър. Много ценен млад човек, който получи този ужасен удар.

— Къде е той сега? Знаете ли адреса му?

— Ами мисля, че е някъде в Орегон. Гранджвил, Орегон. Секретарката ми може да ви даде адреса му. Но не виждам от какъв

интерес... Госпожице Тагарт, ако възнамерявате да се опитвате да се срещнете с господин Уесли Мауч, нека ви кажа, че господин Мауч придава особена тежест на моето мнение по въпроси, засягащи теми като железопътните компании и други...

— Нямам желание да виждам господин Мауч — каза тя и се изправи.

— Но тогава... не разбирам... Каква беше всъщност целта ви, за да дойдете тук?

— Опитвам се да намеря един човек, който е работил в компанията за двигатели „Двайсети век“.

— Защо искате да го намерите?

— Искам да работи за моята железопътна компания.

Той разтвори широко ръце, гледайки невярващо и леко възмутено.

— В такъв момент, когато толкова жизненоважни въпроси са на кантар, вие предпочитате да си губите времето, за да търсите служител? Вярвайте ми, съдбата на вашата железопътна компания зависи от господин Мауч много повече, отколкото от всеки служител, който можете да намерите.

— Довиждане — каза тя.

Беше се обърнала да излиза, когато той каза отривисто и високо:

— Нямате никакво право да ме презирате!

Тя спря и го погледна.

— Не съм изразяvalа никакво мнение.

— Аз съм съвършено невинен, тъй като изгубих парите си, изгубих всичките си собствени пари за добрата кауза. Мотивите ми бяха чисти. Не исках нищо за себе си. Никога не съм искал нищо за себе си. Госпожице Тагарт, гордо мога да кажа, че през целия си живот не съм изкарвал печалба!

Гласът ѝ беше тих, твърд и официален:

— Господин Лоусън, мисля, че трябва да ви уведомя, че от всички твърдения, които един мъж може да изрече, това за мен е най-презряното.

* * *

— Никога не съм имал късмет! — каза Лий Хънзейкър. Той седеше в средата на кухнята, на маса, отрупана с хартии. Имаше нужда от бръснене, а ризата му — от пране. Беше трудно да се отгатне възрастта му: подутата плът на лицето му изглеждаше гладка и чиста, недокосната от жизнен опит, побеляващата коса и премрежените очи изглеждаха напълно изтощени. Той беше на четирийсет и две.

— Никой никога не ми даде шанс. Надявам се, че са доволни от това, което направиха с мен. Но не мислете, че не знам. Знам, че бях измамен по рождение. Не им позволявайте да се надуват колко са мили. Те са смрадлива шайка лицемери.

— Кой? — попита Дагни.

— Всички — каза Лий Хънзейкър. — Хората са копелета в сърцето си и няма полза да се правят на други. Справедливост? Ха! Вижте я само — той посочи наоколо. — Човек като мен натикан в това!

Зад прозореца светлината на обедното слънце изглеждаше като сивкав полумрак сред неприветливите покриви и голите дървета на място, което не беше село, но което никога нямаше да може да се превърне окончателно в град. Здрачът и влагата изглежда се бяха пропили в стените на кухнята. Купчина мръсни съдове пълниха мивката, тенджера с яхния къкреше на котлона, изпускайки пара с мазната миризма на евтино месо, прашна пишеща машина стоеше сред листовете на масата.

— Компанията за двигатели „Двайсети век“ — каза Лий Хънзейкър — беше едно от най-прочутите имена в историята на американската индустрия. Аз бях президент на тази компания. Притежавах фабриката. Но те не ми дадоха шанс.

— Не сте били президент на компанията „Двайсети век“, нали? Мисля, че сте оглавявали корпорация, наречена „Обединени услуги“?

— Да, да, но то е същото. Ние поехме фабриката. Щяхме да се справим също толкова добре, колкото и те. Дори по-добре. И ние бяхме толкова важни. Така или иначе, кой по дяволите беше Джед Старнс? Просто някакъв си механик от евтин гараж — знаете ли, че тъкмо така е започнал — без каквато и да е среда. Моето семейство някога е било едно от Четиристотинте в Ню Йорк. Дядо ми е бил член на конгреса. Не е моя вината, че баща ми не можеше да си позволи да ми даде собствена кола, когато ме изпрати на училище. Всички други момчета

имаха коли. Името на семейството ми беше също толкова добро, колкото и техните. Когато отидох в колежа... — той спря рязко. — От кой вестник казахте, че сте?

Тя му беше казала името си, не знаеше защо сега е доволна, че той не го е разпознал и защо предпочиташе да не го осведомява.

— Не съм казала, че съм от вестник — отговори тя — имам нужда от малко информация за фабриката за двигатели за съвсем частни цели, не за публикуване.

— Аха — той изглеждаше разочарован. Продължи кисело, сякаш тя беше виновна за някаква преднамерена обида към него.

— Мислех, че може би сте дошла, за да вземете интервю, защото пиша автобиографията си — той посочи книжата на масата. — И възнамерявам да кажа доста неща. Тоест... О, мамка му! — изведенъж извика той, спомняйки си за нещо.

Хукна към котлона, вдигна капака на тенджерата и започна да разбърква яхнията с омраза, без да обръща внимание на действията си. Хвърли мократа лъжица на печката и остави мазнината да капе върху газовите котлони, сетне се върна на масата.

— Да, ще напиша автобиографията си, ако някой ми даде шанс — каза той. — Как мога да се съредоточа върху сериозна работа, когато трябва да живея по този начин? — той посочи с глава към печката. — Приятели, ха! Тези хора мислят, че само защото са ме взели, могат да ме експлоатират като китайско кули! Само защото нямаше къде другаде да отида. Лесно им е на тия стари мои приятели. Той и пръст не вдига из къщи, по цял ден си стои в магазина, в мърлявия, дребен, мизерен магазин за канцеларски принадлежности — може ли това да се сравни по важност с книгата, която пиша? А тя излиза на пазар и иска да гледам проклетата й манджа. Знае, че писателят има нужда от спокойствие и концентрация, но пука ли й за това? Знаете ли какво каза днес?

Той се наведе заговорнически през масата, сочейки съдовете в мивката.

— Отиде на пазара и остави всички съдове от закуската там, каза, че ще ги измие по-късно. Знам какво иска. Очаква аз да го направя. Е, ще я разочаровам. Ще ги оставя там, където са си.

— Бихте ли ми позволили да ви задам няколко въпроса за фабриката за двигатели?

— Не си мислете, че тази фабрика е била единственото нещо в живота ми. Заемал съм много важни позиции преди това. Имах обещаващи връзки по едно или друго време, с предприятия, произвеждащи хирургически консумативи, хартиени опаковки, мъжки шапки и прахосмукачки. Разбира се, тези неща не ми предоставяха достатъчно размах. Но фабриката за двигатели — това беше големият ми шанс. Точно това чаках.

— Как стана така, че я придобихте?

— Беше предназначена за мен. Беше осъществената ми мечта. Фабриката беше затворена — банкротирана. Наследниците на Джед Старнс я бяха сравнили със земята доста бързо. Не знам какво е ставало, но е било нещо доста шантаво, така че компанията фалира. Хората от железницата затвориха разклонението. Никой не искаше мястото, никой не искаше да наддава. Но тази велика фабрика, с цялото си оборудване, с всички машини, с всичко, което беше правило милиони за Джед Старнс, беше възможността, на която имах право. Така че събрах няколко приятели и основахме корпорацията „Обединени услуги“, като струпахме малко пари. Но нямахме достатъчно, имахме нужда от заем, за да ни помогне да се измъкнем и да започнем. Беше напълно сигурна сделка, бяхме млади хора, започващи велика кариера, пълни с нетърпение и надежда за бъдещето. Но да не мислите, че някой ни окуражи? Нищо подобно. Не и тези алчни, окопали се лешояди с привилегии! Как щяхме да успеем в живота, ако никой не ни дадеше фабрика? Не можехме да се съревноваваме с малките лекета, които наследяват цели вериги от фабрики, нали? Нямахме ли право на същия пробив? Да не чувам нищо повече за справедливост! Работех като куче, опитвайки се да накарам някой да ни заеме парите. Но това копеле Мидас Мълиган ме прекара през цедка.

Тя се изправи на стола си.

— Мидас Мълиган?

— Да — банкерът, който изглеждаше като шофьор на камион и действаше като такъв.

— Познавали сте Мидас Мълиган?

— Дали съм го познавал? Аз съм единственият, който някога го е побеждавал — не че имах някаква полза от това!

От време на време, внезапно усещайки тревога, тя се чудеше — също както се чудеше на историите за изоставените кораби, намерени да плават из моретата, или за светлините без видим източник, които блестяха в небето — на изчезването на Мидас Мълиган. Нямаше причина да чувства, че трябва да разреши тези загадки, освен че бяха мистерии, чиято работа не е да са мистериозни: не би могло да са безпричинни, и все пак никаква причина не можеше да ги обясни.

Мидас Мълиган никога беше най-богатият и следователно най-отричаният човек в страната. Никога не беше губил, каквато и инвестиция да направеше — всичко, до което се докоснеше, се превръщаше в злато.

— Това е, защото знам какво да докосвам — казваше той. Никой не можеше да схване логиката на инвестициите му: той отхвърляше сделки, които се смятаха за абсолютно сигурни и хвърляше огромни суми в начинания, с които никой друг банкер не би се заел. През годините той беше спусъкът, който беше изстрелял неочаквани, зрелищни снаряди на промишлен успех из цялата страна. Тъкмо той беше инвестирал в „Риърдън стайл“ в началото, като така беше помогнал на Риърдън да купи изоставения стоманодобивен завод в Пенсилвания. Когато веднъж един икономист го нарече дързък комарджия, Мълиган каза:

— Никога няма да забогатееш, защото мислиш, че това, което правя, е хазарт.

Говореше се, че човек трябва да спазва неписаното правило, когато си има работа с Мидас Мълиган: ако кандидатът за заем споменеше личната си нужда или някакво лично чувство, разговорът приключваше и той никога не получаваше втори шанс да говори с господин Мълиган.

— Ами да, мога — казал Мидас Мълиган, когато го попитали дали може да назове човек, по-зъл от този, чието сърце е заключено за жалостта. — Човек, който използва жалостта на другите към себе си като оръжие.

В дългата си кариера беше пренебрегвал всички публични атаки срещу себе си, освен една. Първото му име беше Майкъл — когато един журналист от хуманитарната клика го нарече Мидас Мълиган и му подхвърли този прякор като обида, Мълиган отиде в съда и заяви официална смяна на името си на Мидас. Смяната беше разрешена.

В очите на своите съвременници той беше човек, който извършващ непростим грях: беше горд с богатството си. Това беше чувала Дагни за Мидас Мълиган, никога не го беше срещала. Преди седем години Мидас Мълиган беше изчезнал. Напуснал дома си една сутрин и повече никой не чул нищо за него. На следващия ден вложителите на банка „Мълиган“ в Чикаго получили уведомления да изтеглят средствата си, защото банката затваря. При последвалото следствие станало ясно, че Мълиган е планирал затварянето предварително и в най-дребни подробности — служителите му просто изпълнявали инструкциите му. Това беше най-подреденият фалит на банка, който страната никога беше виждала. Всеки вложител получи обратно парите си до последната стотинка дължима лихва. Всички активи на банката бяха продадени на парче на различни финансови институции. Когато беше направен баланс на книжата, стана ясно, че всичко съвпада, до последната стотинка, нищо не беше останало — банка „Мълиган“ се беше изпарила.

Никога не се намери улика за мотивите на Мълиган, за личната му съдба или за милионите на личното му богатство. Човекът и богатството изчезнаха така, сякаш никога не бяха съществували. Никой не беше предупреден за решението му и никакви и никакви събития не можеха да се проследят, за да го обяснят. Ако е искал да се оттегли, чудеха се хората, защо не е продал банката с огромна печалба, както можеше да направи, вместо да я разрушава? Никой не можеше да даде отговор. Той нямаше нито семейство, нито приятели. Прислужниците му не знаеха нищо: той беше напуснал дома си както винаги в онази сутрин и не се върнал — това било всичко.

Дагни си мислеше години наред, че в изчезването на Мълиган има нещо невъзможно — все едно някой нюйоркски небостъргач да изчезне някоя нощ, а след него да остане просто празен парцел на някакъв ъгъл. Човек като Мълиган и съкровище като това, което беше взел със себе си, не можеха да се скрият никъде — небостъргач не може да се загуби, ще го видят да се издига над всяка долина или гора, където са решили да го скрият, а ако е разрушен, дори купчината развалини не би могла да остане незабелязана. Но Мълиган беше изчезнал, и през седемте години оттогава насам в многото слухове, предположения, теории, истории от неделните вестници и свидетели,

които твърдяха, че са го виждали къде ли не по света, нямаше никаква следа от правдоподобно обяснение.

Измежду всички истории имаше една толкова невероятна, че Дагни вярваше в истинността ѝ: нищо в характера на Мълиган не можеше да даде основание на някого просто да я измисли. Говореше се, че последният човек, който го е видял в пролетната утрин на неговото изчезване, била една стара жена, която продавала цветя на една чикагска улица, близо до банка „Мълиган“. Тя разправяла, че той спрял и купил букет от първите за годината зюмбюли. Лицето му било най-щастливото, което тя някога била виждала — изглеждал като младеж, изправен пред великото, недостижимо видение на един живот, който се разкрива пред него — белезите от болка и напрежение, утайката на годините по лицето му били изчезнали и онова, което останало, било само радостно нетърпение и покой. Той взел цветята с ненадеен импулс и намигнал на старата жена, сякаш ѝ споделял някоя шега. Казал:

— Знаете ли колко съм обичал това, че съм жив — винаги?

Тя го зяпнала удивено, а той си тръгнал, стискайки цветята в ръката си — широкоплещеста, изправена фигура, в сериозен, скъп костюм на бизнесмен, отдалечаваща се към подредените стени на сградите с офиси, по чиито стъкла блестяло пролетното слънце.

— Мидас Мълиган беше порочно копеле с долларов знак, врязан в сърцето — каза Лий Хънзейкър сред острите изпарения на яхнията. — Цялото ми бъдеще зависеше от някакъв си мизерен половин милион долара, който за него беше дребни пари, но когато кандидатствах за заем, той ме отряза направо, с глупавото оправдание, че не мога да му дам обезпечение. Откъде да събера това обезпечение, когато никой никога не ми е давал шанса за нещо голямо? Защо даваше пари на другите, а не на мен? Това си беше чиста дискриминация. Изобщо не го интересуваха моите чувства — каза, че миналите ми провали ме дисквалифицират да притежавам дори и сергия със зеленчуци, а какво оставало за фабрика за двигатели. Какви провали? Какво да направя, когато един куп неграмотни бакали отказаха да ми сътрудничат за хартиените опаковки. С какво право той съди способностите ми? Защо плановете ми за собственото ми бъдеще трябва да зависят от произволното мнение на един себичен монополист? Нямаше да търпя това. Нямаше да оставя нещата просто така. Предявих иск срещу него.

— Какво сте направили?

— О, да — гордо каза той, — предявих иск. Сигурен съм, че изглежда странно във вашите тесногръди източни щати, но щатът Илинойс имаше много хуманен, прогресивен закон, по който можех да го съдя. Трябва да кажа, че това беше първото подобно дело, но имах много умен, либерален адвокат, който намери начин да спечелим. Имаше закон за икономическото извънредно положение, който казваше, че на хората се забранява да дискриминират по каквато и да е причина всеки човек за всяко едно начинание, засягащо неговото препитание. Използваха го, за да защитават сезонните работници и другите такива, но той беше приложим и в случая с мен и моите партньори, нали? Така че отидохме в съда и свидетелствахме за лошите провали, които са ни се случвали преди, а аз цитирах Мълиган, че не мога да притежавам дори сергия за зеленчуци, и доказахме, че всички членове на корпорацията „Обединени услуги“ нямат престиж, нямат кредит, нямат начин да се издържат, и следователно покупката на фабrikата за двигатели е единственият ни шанс за препитание, и следователно Мидас Мълиган няма право да ни дискриминира, и следователно имаме право да искаме заем от него съгласно закона. О, делото беше съвършено, но човекът, който председателстваше съда, беше съдията Нарангансет, един от тези старомодни монаси от съдилищата, които мислят като математици и никога не усещат човешката страна. Той просто си седеше там по време на делото като мраморна статуя, като ония мраморни статуи с превръзката на очите. В края той инструктира журито да произнесе присъда в полза на Мидас Мълиган и каза някои много груби неща за мен и моите партньори. Но ние обжалвахме пред по-висока инстанция и там обърнаха присъдата и заповядаха на Мълиган да ни даде заем при нашите условия. Той имаше три месеца за изпълнение, но преди да изтекат, стана нещо, което никой не можеше да си представи — той се изпари във въздуха, и той, и банката. От банката не беше останала и една излишна стотинка, от която да вземем законно полагащото ни се. Пръснахме доста пари по детективи, опитвайки се да го открием, то кой ли не се опита, но се отказахме.

Не, мислеше си Дагни, освен че ми се повдига, този случай не е много по-лош от всички други неща, които Мидас Мълиган е понесъл през годините. Беше понасял много загуби под ударите на подобни

справедливи закони, под ударите на правила и наредби, които му бяха стрували много по-големи суми пари — беше ги понасял и беше се борил и работил по-усилено — едва ли този случай го е сломил.

— Какво стана със съдията Нарангансет? — неволно попита тя и се зачуди каква подсъзнателна връзка я е накарала да го направи. Знаеше малко за съдията Нарангансет, но беше чуvalа и запомнила името му, защото това беше име, което принадлежеше изключително и само на Северна Америка. Изведнъж осъзна, че не е чуvalа нищо за него от пет години.

— О, той се пенсионира — каза Лий Хънзейкър.

— Нима? — въпросът беше почти изпъшкан.

— Аха.

— Кога?

— Ами около шест месеца след това.

— Какво прави, откак се е пенсионирал?

— Не мисля, че някой е чуval нещо за него оттогава.

Той се чудеше защо тя изглежда изплашена. Част от ужаса, който тя усещаше, се състоеше в това, че и тя не може да назове причината.

— Моля ви, кажете ми за фабриката за двигатели — с усилие каза тя.

— Ами Юджийн Лоусън от Националната обществена банка в Медисън най-накрая ни даде заем, за да купим фабриката, но той беше евтин, мърляв тип, нямаше достатъчно пари, за да ни помогне да се справим, не можа да ни помогне, когато банкротирахме. Не беше наша вината. Всичко беше срещу нас от самото начало. Как можем да управяваме фабрика, когато нямаме железопътна линия? Нямахме ли право на железопътна линия? Опитах се да ги накарам да отворят разклонението, но тия проклетници от „Тагарт Транс“... — той спря.
— Ей, случайно да сте от ония Тагарт?

— Аз съм оперативният вицепрезидент на „Тагарт трансконтинентал“.

За миг той я изгледа с празен ступор — тя видя борбата на страх, раболепието и омразата в премрежените му очи. Резултатът беше внезапно ръмжане:

— Не ми трябва никоя важна клечка! Не си мислете, че ме е страх от вас! Не очаквайте да моля за работа. Не искам услуги от

никого. Обзагам се, че не сте свикнала хората да ви говорят така, нали?

— Господин Хънзейкър, ще съм ви много благодарна, ако ми дадете информацията, от която имам нужда за фабриката.

— Малко е късно да се интересувате. Какво става? Съвестта ли ви мъчи? Вие оставихте Джед Старн да стане червив с пари от тази фабрика, но не ни дадохте възможност. А беше същата фабрика. Правехме всичко, което и той. Започнахме да произвеждаме същия двигател, който му беше изкарвал най-много пари години наред. А после никакво парвеню, за което никой не беше чувал, отвори боклучава фабрика в Колорадо под името „Нилсън Мотърс“ и изкара нов двигател от същия клас като модела на Старнс, но на половин цена! Не можехме да направим нищо, нали? За Джед Старнс всичко беше наред, нямаше разрушителни конкуренти, които да му се нахвърлят по негово време, но какво щяхме да правим ние? Как щяхме да се борим с този Нилсън, след като никой не ни даде двигател, който да се съревновава с неговия?

— Поехте ли и изследователската лаборатория на Старнс?

— Да, да, там беше. Всичко беше там.

— И персоналът ли?

— О, някои от тях. Много си бяха тръгнали, докато фабриката беше затворена.

— А изследователският екип?

— Те си бяха тръгнали.

— Наехте ли собствени учени?

— Да, да, няколко, но нека ви кажа, нямах много пари за харчене за такива неща като лаборатории, при условие че никога нямах достатъчно пари, които да ми позволят да дишам. Дори не можех да плащам сметките за абсолютно жизненоважни модернизации и ремонти, които трябваше да направя — фабриката беше отчайващо старомодна от гледна точка на човешката ефикасност. Офисите на изпълнителните директори имаха голи гипсови стени и мънички тоалетни. Всеки съвременен психолог ще ви каже, че никой не може да даде най-доброто от себе си в такива депресиращи условия. Трябваше да направя по-светла цветова схема в мята кабинет и прилична модерна баня с душ-кабина. Нещо повече, похарчих доста пари за ново кафене, игрална зала и зала за почивка за работниците. Трябваше да сме

морални, нали? Всеки просветен човек знае, че човекът е създаден от материалните фактори на средата си и че умът му се оформя от средствата му за производство. Но хората не чакат законите на икономическия детерминизъм да ни въздействат. Никога не бяхме притежавали фабрика за двигатели преди. Трябваше да оставим бита да определи съзнанието ни, нали? А никой не ни даде време.

— Можете ли да ми кажете нещо за работата на изследователския екип?

— О, имахме група обещаващи млади хора, всички бяха обезпечени с дипломи от най-добрите университети. Но за мен нямаше полза. Не знаех какво правеха. Мисля, че само се мотаха наоколо, колкото да вземат заплата.

— Кой отговаряше за лабораторията?

— По дяволите, как мога да си спомня сега?

— Помните ли някое име от изследователския екип?

— Да не мислите, че съм срещал лично всеки наемник?

— Някой от тях да ви е споменавал за някакви експерименти с... напълно нов тип двигател?

— Какъв двигател? Нека ви кажа, че директор с моето положение не виси в лабораториите. Прекарвах повечето си време в Ню Йорк и Чикаго, опитвайки се да събера пари, за да продължим да работим.

— Кой беше управител на фабриката?

— Един много способен тип на име Рой Кънингам. Умря миналата година в катастрофа. Карал пиян, разправяха.

— Можете ли да ми дадете имената и адресите на някои от вашите съдружници? Да си спомняте за някого?

— Не знам какво е станало с тях. Не бях в настроение да следя това.

— Да сте запазили някои от архивите на фабриката?

— Със сигурност.

Тя се изправи нетърпеливо.

— Ще ми позволите ли да ги видя?

— Ама разбира се!

Той изглеждаше готов да се подчини, стана веднага и бързо излезе от стаята. Онова, което сложи пред нея, когато се върна, беше

дебел албум с изрезки от вестници: това бяха всичките му интервюта и изявления за пресата.

— И аз съм бил голям индустрисаец — гордо каза той. — Бях национална фигура, както можете да видите. Животът ми ще се превъплъти в книга с дълбоко, общочовешко значение. Щях да съм я написал отдавна, ако имах необходимите средства за производство — той тропна ядосано върху пишещата си машина. — Не мога да работя с това проклето нещо. Пропуска интервалите. Как мога да се вдъхновя и да напиша бестсельър с пишеща машина, която пропуска интервалите?

— Благодаря ви, господин Хънзейкър — каза тя. — Мисля, че това е всичко, което можете да ми кажете.

Тя се изправи.

— Случайно да знаете какво е станало с наследниците на Старнс?

— О, търсеха си скривалища, след като съсинаяха фабриката. Бяха трима, двама сина и една дъщеря. Последно чух, че се крият в Дюрънс, Луизиана.

Последното, което видя от Лий Хънзейкър, когато се обръщаше да си върви, беше внезапният му скок към котлона — той грабна капака на тенджерата и го изпусна на пода, с опарени пръсти и куп ругатни: яхнията беше прегоряла.

* * *

Малко беше останало от богатството на Старнс и още по-малко — от неговите наследници.

— Няма да искате да ги виждате, госпожице Тагарт — каза шефът на полицията в Дюрънс, Луизиана, той беше възрастен мъж с бавни, твърди маниери и горчив поглед, придобит не от сляпо възмущение, а от вярност към ясни стандарти. — Има всякакви човешки същества в света, има убийци и престъпни маниаци, но не знам защо си мисля, че тези Старнс са нещо, което почтените хора не бива да виждат. Те са лошо семе, госпожице Тагарт, лепкаво и лошо... Да, още са в града — поне двама от тях. Третият е мъртъв. Самоубийство. Това беше преди четири години. Грозна история. Той

беше най-младият от тримата, Ерик Старнс. Беше един от ония неприятни младежи, които се мотаят и мрънкат за чувствителността си, след като отдавна са минали четирийсетте. Неговата песен беше, че има нужда от любов. Издържаха го по-възрастни жени, когато успяваше да ги намери. След това хукна след едно шестнайсетгодишно момиче, хубавица, която не искаше да има нищо общо с него. Тя се омъжи за момчето, за което беше сгодена. Ерик Старнс влязъл в къщата им в деня на сватбата, и когато се върнали от църквата след церемонията, го намерили в спалнята си, мъртъв, студен като камък, с прерязани вени... Е, мисля, че може да има прошка за човек, който се самоубива тихо и кротко. Кой може да осъди страданието на друг човек и границите на онова, което може да понесе? Но човек, който се самоубива и превръща смъртта си в представление, за да нарани някого, човек, който дава живота си за зло — няма прошка за него, няма извинение, той е калпав до дъно, и това, което заслужава, е хората да плюят на паметта му, вместо да чувстват съжаление и да бъдат наранени, както той е искал... Е, такъв беше Ерик Старнс. Мога да ви кажа къде да намерите другите двама, ако искате.

Тя откри Джералд Старнс в стая на приют за бездомни. Лежеше изкривен наполовина на едно изтърбушено легло. Косата му беше още черна, но наболата бяла брада по брадичката му беше като було от мъртви плевели по празното му лице. Беше пиян като кирка. Безсмислен кикот прекъсваше гласа му, когато говореше — звук на пасивна, безцелна злоба.

— Гръмна, великата фабрика. Това стана. Просто се изпари. Притеснява ли ви това, госпожо? Фабриката беше гнила. Всеки е гнил. Сигурно трябва да моля за нечия прошка, но няма. Не ми пука. Хората си умират, за да пазят фасада, когато всичко се е разкапало, направо е почерняло, колите, сградите и душите, и няма никакво значение, дори и да е така. Трябваше да видите учените глави, които си чупеха краката да тичат при мен, щом свирна, когато имах парици. Професори, поети, интелектуалци, спасители на света и хора, обичащи братята си. Както и да свирнех. Беше ми страшно забавно. Исках да правя добро, но сега вече не искам. Няма добро. Никаквошибано добро в цялаташибана вселена. Не искам да се къпя, ако не ми се къпе, и това е. Ако искате да знаете нещо за фабриката, питайте сестра ми. Сладката ми сестричка, която имаше личен фонд, който не можаха да пипнат, така че се

измъкна суха, ако и сега да е на хамбургери, а не на филе миъон със сос „Беарнез“, но ще даде ли и стотинка на брат си? Благородният план, който се срути, беше толкова нейна идея, колкото и моя, но ще ми даде ли и стотинка? Ха! Идете и погледнете графинята, само я вижте. Мен какво ме интересува фабриката? Беше само купчина мазни машинарии. Ще ви продам всичките си права, претенции и собственост върху нея за едно питие. Аз съм последният с името Старнс. Някога беше велико име — Старнс. Ще ви го продам. Мислите, че съм смрадлив скитник, но това важи и за всички останали, и за богатите дами като вас. Исках да направя добро за човечеството. Ха! Да изгорят в катрана! Ще бъде много забавно. Да се задавят дано. Какво значение има? Какво значение има каквото и да е?

На съседното легло един белокос, съсухрен дребен скитник се обърна и простена в съня си, монета от пет цента изпадна от парцалите му и издрънча на пода. Джералд Старнс я вдигна и я пъхна в джоба си. Погледна Дагни. Гънките по лицето му представляваха злобна усмивка.

— Искаш да го събудиш и да създаваш неприятности? — попита той. — Ако го направиш, ще кажа, че лъжеш.

Смрадливото бунгало, където намери Айви Старнс, беше на края на едно градче на брега на Мисисипи. Висящи ивици мъх и буци шума, подобна на воськ, караха гъстата растителност да изглежда слузеста, твърде многото драперии, висящи в застояния въздух на малката стая, имаха същия вид. Миризмата идваща от нечистените ъгли и от ароматите, които горяха в сребърни съдове в краката на изкривени ориенталски божества. Айви Старнс седеше на една възглавница като безформен Буда. Устата ѝ беше стегната в малък полумесец — сприхавата уста на дете, което проси ласкателства — върху набъблалото, бледо лице на жена, минала петдесетте. Очите ѝ бяха като две безжизнени локви. Гласът ѝ беше равен, капещ, монотонен като дъжд:

— Не мога да отговоря на такива въпроси, момичето ми. Изследователската лаборатория? Инженерите? Защо трябва да помня нещо за тях? Баща ми се занимаваше с такива неща, не аз. Баща ми беше зъл човек, който се интересуваше единствено от бизнес. Нямаше време за любов, само за пари. Братята ми и аз живеехме в различен свят. Нашата цел не беше да произвеждаме джаджи, а да вършим

добро. Докарахме във фабриката велик нов план. Това беше преди единайсет години. Бяхме победени от алчността, от себичността и долната, животинска природа на човека. Това беше вечният конфликт между духа и материята, между душата и тялото. Те не искаха да се откажат от телата си, а това беше единственото, което искахме от тях. Не си спомням никого от тези хора. Не ме интересува да си ги спомням... Инженерите? Мисля, че тъкмо те започнаха хемофилията... Да, точно това казах — хемофилията... бавното изтичане... загубата на кръв, която не може да бъде спряна. Те избягаха първи. Изоставиха ни, един след друг... Нашият план ли? Приложихме на практика благородния исторически принцип: от всеки — според способностите, всекиму — според нуждите. Всеки във фабриката, от чистачката до президента, получаваше една и съща заплата — строго необходимия минимум. Два пъти годишно се събрахме на масови срещи, където всеки присъстващ представяше исканията си за онова, което смята за свои нужди. Гласувахме за всяко искане и волята на мнозинството определяше нуждата и способността на всеки един. Доходът на фабриката се разпределяше в съгласие с това. Възнагражденията бяха основани на нуждата, а наказанията — на способностите. Тези, чиито нужди бяха признати за най-големи, получаваха най-много. Тези, които не бяха произвели толкова, колкото бяхме гласували, че могат, биваха глобявани и трябваше да плащат, работейки допълнително без заплащане. Това беше нашият план. Беше основан на принципа на себеотрицанието. Изискваше от хората да бъдат мотивирани не от личната печалба, а от любовта към братята си.

Дагни чу един студен, неумолим глас да говори някъде в нея: запомни го, запомни го добре, не се случва често човек да види чистото зло, виж го, запомни го, и някой ден ще намериш думите, с които да назовеш същността му... Тя чуваше това сред крясъците на други гласове, които викаха с безпомощна ярост: това не е нищо, чувала съм го преди, чувам го навсякъде, това са същите стари глупости, защо не мога да го понеса? Не мога да го понеса! Не мога да го понеса!

— Какво ви става, момичето ми? Защо подскочихте така? Защо треперите? Какво? Говорете по-високо, не ви чувам... Как проработи планът ли? Не ми се обсъжда. Нещата станаха много грозни и ставаха все по-зле всяка година. Това ми струваше вярата в човешката природа.

За четири години планът, създаден не от студената пресметливост на разума, а от чистата любов на сърцето, беше унищожен от гадната паплач на полицаи, адвокати и процедури по фалит. Но аз видях грешката си и няма да я повторя повече, свърших със света на машините, производителите и парите, със света, поробен от материията. Уча се на еманципация на духа, както е било разкрито от великите тайни на Индия, на откъсване от връзките на плътта, на победа над физическата природа, на триумф на духа над материията.

През ослепителната бяла светлина на беса Дагни виждаше дълга ивица бетон, която е била път, с плевели, поникнали през цепнатините, и фигурата на човек, изгърбена от ръчен плуг.

— Но, момичето ми, казах ви, че не си спомням... Не знам имената им, не знам никакви имена, не знам какви рискови операции е предприемал баща ми в тази лаборатория! Не ме ли чувате? Не съм свикнала да ме разпитват така и... Спрете да го повтаряте! Не знаете ли други думи, освен „инженер“? Изобщо ли не ме чувате? Какво ви става? Не харесвам лицето ви, вие сте... Оставете ме на мира. Не знам коя сте. Никога не съм ви направила нищо лошо, аз съм стара жена, не ме гледайте така, аз... Назад! Не се приближавайте, или ще викам за помощ! Ще... О, да, да, този го познавам! Главният инженер. Да. Той оглавяваше лабораторията. Да. Уилям Хейстингс. Така се наздаваше — Уилям Хейстингс. Спомних си. Избяга в Брандън, Уайоминг. Напусна в деня, след като въведохме плана. Той беше вторият, който напусна... Не, не, не си спомням кой беше първият. Не беше някой важен.

* * *

Жената, която отвори вратата, имаше побеляла коса и уравновесеният, изискан вид на придворна. На Дагни ѝ отне няколко секунди, докато разбере, че беше облечена с проста памучна домашна рокля.

— Мога ли да видя господин Уилям Хейстингс? — попита Дагни.

Жената я погледна за миг — беше странен поглед, изпитателен и сериозен.

— Може ли да попитам за името ви?

— Аз съм Дагни Тагарт, от „Тагарт трансконтинентал“.

— О, моля, влезте, госпожице Тагарт. Аз съм госпожа Хейстингс.

Премереният сериозен тон бележеше всяка сричка в гласа ѝ, като предупреждение. Маниерите ѝ бяха възпитани, но тя не се усмихваше.

Това беше скромен дом в покрайнините на индустриски град. Голи клони прорязваха ясното, студено синьо на небето, на върха на възвищението, което водеше към къщата. Стените на всекидневната бяха сребристо сиви, слънчевата светлина падаше върху кристалната стойка на лампа с бял абажур, зад отворената врата кухненският кът за закуска беше покрит с бяла хартия на червени точки.

— По работа ли се запознахте със съпруга ми, госпожице Тагарт?

— Не. Никога не съм срещала господин Хейстингс. Но бих желала да говоря с него по бизнес въпрос от изключителна важност.

— Съпругът ми почина преди пет години, госпожице Тагарт.

Дагни затвори очи, тъпият, болезнен шок съдържаше заключението, което вече нямаше нужда да изрича: значи това е бил човекът, когото е търсила, и Риърдън е бил прав, ето защо двигателят е бил изоставен в купчина боклук.

— Съжалявам — каза тя както на госпожа Хейстингс, така и на себе си.

Намекът за усмивка на лицето на госпожа Хейстингс съдържаше тъга, но по лицето не беше белязано от трагедия, само сериозен, непоколебим поглед, приемане и спокойна ведрост.

— Госпожо Хейстингс, мога ли да ви задам няколко въпроса?

— Разбира се. Моля ви, седнете.

— Имахте ли представа от научната работа на съпруга си?

— Съвсем малка. Почти никаква, всъщност. Той никога не я обсъждаше у дома.

— Известно време е бил главен инженер на фабриката за двигатели „Двайсети век“?

— Да, беше техен служител осемнайсет години.

— Исках да питам господин Хейстингс за работата му там и за причината, поради която я е напуснал. Ако можете да ми кажете, бих желала да знам какво е станало в тази фабрика.

Тъжната и насмешлива усмивка завладя изцяло лицето на госпожа Хейстингс.

— И аз самата бих желала да знам — каза тя. — Но се боя, че вече никога няма да науча. Знам защо напусна фабриката. Беше заради безумната схема, която наследниците на Старнс наложиха там. Не можеше да работи при такива условия или за такива хора. Но имаше и нещо друго. Винаги съм усещала, че в „Двайсети век“ е станало нещо, което той не искаше да ми каже.

— Изключително важно е да знам всяко нещо, което можете да ми кажете.

— Не мога да ви кажа нищо. Опитах се да отгатна и се отказах. Не мога да го разбера или да го обясня. Но знам, че нещо е станало. Когато съпругът ми напусна „Двайсети век“, дойдохме тук и той започна работа като началник на инженерния отдел на „Акме Мотърс“. По онова време това беше разрастващ се, успешен концерн. Дадоха на мъжа ми работа, която харесваше. Той не беше човек, склонен към вътрешни конфликти, винаги е бил сигурен в действията си и беше в мир със себе си. Но в продължение на цяла година, след като напуснахме Уисконсин, той действаше така, сякаш се измъчва от нещо, сякаш се бори с личен проблем, който не може да разреши. В края на тази година той дойде при мен една сутрин и ми каза, че е напуснал „Акме Мотърс“, че се пенсионира и няма да работи никъде другаде. Обичаше работата си — тя беше целият му живот. И все пак изглеждаше спокойен, самоуверен и щастлив, за първи път, откакто бяхме дошли тук. Помоли ме да не го разпитвам за причините за решението му. Не го питах и не възразих. Имахме тази къща, имахме спестявания — достатъчно, за да продължим да живеем скромно до края на дните си. Така и не научих причината. Продължихме да живеем тук, спокойно и много щастливо. Той изглежда чувстваше дълбоко удовлетворение. Имаше някаква особена ведрост на духа, която никога не бях виждала у него преди. Нямаше нищо странно в поведението му, само дето понякога, много рядко, отиваше някъде, без да ми казва къде или с кого се среща. През последните две години от живота си той заминаваше за по един месец, всяко лято, не ми каза къде. Иначе живееше така, както винаги го е правил. Учеше много и прекарваше времето си в собствени инженерни проучвания, работеше в мазето на къщата. Не знам какво е направил с бележките и с експерименталните си модели. Не открих и следа от тях в мазето след

смъртта му. Почина преди пет години, от сърдечно заболяване, от което страдаше от известно време.

Дагни попита отчаяно:

— Знаехте ли нещо за експериментите му?

— Не. Знам много малко за инженерството.

— Познавате ли някого от професионалните му приятели или колеги, който може да е бил запознат с тези проучвания?

— Не. Когато беше в „Двайсети век“, работеше толкова много, че имахме съвсем малко време за нас и го прекарвахме заедно. Нямахме никакъв социален живот. Никога не е водил сътрудниците си вкъщи.

— А докато е бил в „Двайсети век“, споменавал ли ви е за двигател, който е проектиран, съвсем нов тип двигател, който е можел да промени същността на цялата индустрия?

— Двигател? Да. Да, говори за това няколко пъти. Каза, че това е изобретение с несметна стойност. Но не той го е проектиран. Това е изобретение на един от младите му асистенти.

Тя видя изражението на лицето на Дагни и добави бавно, насмешливо, без упрек, по-скоро тъжно:

— Разбирам.

— О, съжалявам! — каза Дагни, осъзнавайки, че емоцията ѝ е избухнала върху лицето ѝ и се е превърнала в усмивка, очевидна като сълзи на облекчение.

— Няма нищо. Разбирам. Изобретателят на двигателя е този, от когото се интересувате. Не знам дали е още жив, но поне нямам причина да мисля, че не е.

— Бих дала половината си живот, за да се уверя, че е — и да го намеря. Наистина е толкова важно, госпожо Хейстингс. Кой е той?

— Не знам. Не знам нито името му, нито каквото и да е за него. Никога не съм познавала когото и да е от хората от екипа на мъжа си. Той ми каза само, че това е млад инженер, който някой ден ще преобърне света. Съпругът ми не се интересуваше от нищо друго у хората, освен от способностите им. Мисля, че това е единственият човек, когото той някога е обичал. Не го казваше, но бях сигурна, просто заради начина, по който говореше за този млад асистент. Спомням си, в деня, в който ми каза, че двигателят е завършен, как звучеше гласът му, когато рече: „А той е само на двайсет и шест!“ Това

беше около месец преди смъртта на Джед Старнс. Той никога не спомена двигателя или младия инженер след това.

— Не знаете какво е станало с младия инженер?

— Не.

— И не можете да ми помогнете да го намеря?

— Не.

— Нямате ли поне някаква следа, която да ми помогне да научи името му?

— Никаква. Кажете ми, този двигател наистина ли е изключително ценен?

— По-ценен от всяка оценка, която мога да ви дам.

— Това е странно, защото, знаете ли, помислих за това веднъж, няколко години след като напуснахме Уисконсин. Попитах мъжа си какво е станало с онова изобретение, за което беше казал, че е толкова велико. Той ме погледна много странно и отговори: „Нищо“.

— Защо?

— Не ми каза.

— Можете ли да си спомните някой, който е работил в „Двайсети век“? Някой, който е познавал този млад инженер? Някой негов приятел?

— Не, аз... Чакайте! Чакайте, мисля, че мога да ви дам една нишка. Мога да ви кажа къде да намерите един негов приятел. Дори не знам името на този приятел, но знам адреса му. Това е странна история. По-добре да ви обясня как стана. Една вечер, около две години, след като дойдохме тук, моят съпруг излизаше, а на мен ми трябваше колата, така че той ме помоли да го взема след вечеря от ресторанта на гарата. Не ми каза с кого ще вечеря. Когато стигнах до гарата, го видях да стои пред ресторанта с двама мъже. Един от тях беше млад и висок. Другият беше възрастен, изглеждаше много изискан. И сега бих разпознала тези мъже навсякъде — лицата им не се забравят лесно. Съпругът ми ме видя и ги остави. Те се отдалечиха към перона, идваше влака. Съпругът ми посочи младия мъж и каза: „Видя ли го? Това е момчето, за което ти казах“. „Великият изобретател на двигатели?“ „Беше такъв“.

— И не ви каза нищо друго?

— Нищо друго. Това беше преди девет години. Миналата пролет отидох да посетя брат си, който живее в Шайен. Един следобед той

изведе семейството на дълъг излет. Качихме се в красива дива местност, високо в Скалистите планини, и спряхме в една крайпътна закусвалня. Един елегантен, белокос мъж стоеше зад тезяха. Непрекъснато го гледах, докато правеше сандвичите и кафето ни, защото знаех, че съм виждала лицето му преди, но не можех да си спомня кога. Продължихме нататък, бяхме на мили далеч от закусвалнята, когато си спомних. По-добре отидете там. Тя е на шосе 86, в планините на запад от Шайен, близо до малко индустриско селище, близо до леярната за мед на Ленъкс. Изглежда странно, но съм сигурна: готвачът в тази закусвалня е човекът, когото видях на гарата заедно с младия идол на съпруга ми.

* * *

Закусвалнята беше на върха на дълго, стръмно нанагорнище. Стъклените ѝ стени покриваха с лъскаво наметало гледката към скалите и боровете, които се спускаха по неравните издатини на склона към залеза. Долу беше тъмно, но в закусвалнята оставаше равномерна, слаба светлина, като в малка локва, останала след оттеглящия се отлив.

Дагни седна в единия край на тезяха, за да изяде един хамбургер.

Това беше най-вкусната храна, която беше опитвала, продукт, съставен от прости съставки и необикновено умение. Двама работници довършваха вечерята си, тя ги чакаше да си тръгнат.

Изучаваше човека зад тезяха. Беше slab и висок, имаше изискано излъчване, което би изглеждало по-уместно в някой древен замък или в кабинетите на банка, но чудната му особеност беше, че изискаността му изглеждаше на място тук, зад тезяха на закусвалнята. Той носеше бялата си готварска престишка сякаш беше костюм от три части. Имаше изкусна компетентност в начина му на работа — движенията му бяха леки, интелигентно пестеливи. Имаше сухо лице и сива коса, която беше в тон със студеното синьо на очите му; някъде зад вежливата му сировост имаше нотка на хумор — толкова слаба, че изчезваше веднага, щом някой се опита да я различи.

Двамата работници свършиха, платиха и заминаха. Всеки оставил по десетаче за бакшиш. Тя гледаше мъжа, докато той прибра чиниите им, сложи монетите в бялата си престилка и избърса тезгая, работейки с ловка прецизност. После се обърна и я погледна. Беше безучастен поглед, не беше предназначен да предизвика разговор, но тя беше сигурна, че отдавна е забелязал нюйоркския ѝ костюм, обувките ѝ с високи токчета, видът ѝ на жена, която не губи времето си — студените му, наблюдални очи изглежда ѝ казваха, че знае, че не тук ѝ е мястото и че очаква да разкрие целта ѝ.

— Как е бизнесът? — попита тя.

— Доста зле. Следващата седмица ще затворят леянрата на Ленъкс, така че скоро и аз ще трябва да затварям и да се местя — гласът му беше ясен, безучастно сърдечен.

— Накъде?

— Не съм решил още.

— Какво планирате?

— Не знам. Мисля да отворя гараж, ако успея да намеря добро местенце в някой град.

— О, не! Твърде добър сте в работата си, за да я сменяте. Не бива да бъдете нищо друго, освен готвач.

Странна, изтънчена усмивка пропълзя по устните му.

— Нима? — галантно запита той.

— Не! Какво ще кажете за работа в Ню Йорк?

Той я погледна учудено.

— Говоря сериозно. Мога да ви дам работа в голяма железопътна компания, да отговаряте за вагон-ресторантите.

— Може ли да запитам защо бихте искали да го направете?

Тя вдигна хамбургера си със салфетката му.

— Ето, една от причините.

— Благодаря. Какви са другите?

— Не мисля, че сте живял в голям град, иначе щяхте да знаете колко ужасно трудно е да се намери компетентен човек за каквато и да е работа.

— Знам нещичко за това.

— Е? Какво ще кажете? Искате ли работа в Ню Йорк за десет хиляди долара на година?

— Не.

Тя беше въодушевена от радостта да може да открива и възнаграждава качеството. Погледна го мълчаливо, шокирана.

— Не мисля, че ме разбрахте — каза тя.

— Напротив.

— И отхвърляте подобна възможност?

— Да.

— Но защо?

— Това е нещо лично.

— Защо трябва да работите така, когато можете да имате по-добра работа?

— Не си търся по-добра работа.

— И не искате шанс да се издигнете и да печелите пари?

— Не. Защо настоявате?

— Защото мразя да гледам как се похабяват способности!

Той каза бавно, натъртено:

— И аз.

Нещо в начина, по който го каза, я накара да почувства някаква дълбока емоция, която ги свързваше и съществуваше и у двамата — това нещо разруши възпитанието, което винаги ѝ беше забранявало да извика за помощ:

— Гади ми се от тях!

Гласът ѝ я стресна — беше като неволен вик.

— Изпитвам страшна жажда да видя някой, който може да прави онова, което прави!

Тя прекара опакото на ръката си през очите си, опитвайки се да възпрепотока от отчаяние, който не си беше позволявала да признае — тя не знаеше степента му, нито колко от способността ѝ да продължава да търси ѝ беше останала.

— Съжалявам — тихо каза той. Звучеше не като извинение, а като израз на състрадание. Тя го погледна. Той се усмихваше и тя осъзнаваше, че целта на усмивката е да прекъсне връзката, която и той беше усетил: в нея се долавяше следа от вежлива насмешка. Той каза:

— Не вярвам, че сте дошла чак от Ню Йорк, само за да търсите готвачи за влакове в Скалистите планини.

— Не. Дойдох за нещо друго.

Тя се наведе напред, с ръце, здраво опрени о тезгяха, спокойна и овладяна, усетила опасен противник.

— Случайно да сте познавали, преди десетина години, един млад инженер, който е работил в компанията за двигатели „Двайсети век“?

Броеше секундите на паузата, не можеше да определи начина, по който той я гледа, освен това, че в него се четеше някакво особено внимание.

— Да, познавах го — отговори той.

— Можете ли да ми дадете името и адреса му?

— За какво?

— Жизненоважно е да го намеря.

— Този човек? С какво е толкова важен?

— Той е най-важният човек в света.

— Наистина ли? Защо?

— Знаехте ли нещо за работата му?

— Да.

— Знаете ли, че е открил идея от огромно значение?

Той изчака за миг.

— Мога ли да попитам коя сте вие?

— Дагни Тагарт. Аз съм вице...

— Да, госпожице Тагарт. Знам коя сте.

Каза го с хладно уважение. Но изглеждаше така, сякаш е открил отговора на някакъв специален въпрос в ума си и вече не беше учуден.

— Значи знаете, че интересът ми не е случаен — каза тя. — В състояние съм да му дам шанса, от който има нужда, и съм готова да му платя, каквото поиска.

— Може ли да попитам какво събуди интереса ви към него?

— Неговият двигател.

— Откъде разбрахте за двигателя?

— Намерих потрошени останки от него в руините на фабриката „Двайсети век“. Недостатъчно, за да се възстанови или за да научи как е работел. Но достатъчно, за да знам, че е работел и че това е изобретение, което може да спаси железницата ми, страната и икономиката на целия свят. Не ме питайте през какво съм минала, опитвайки се да издиря този двигател и да намеря изобретателя му. Това не е важно, дори животът и работата ми не са важни за мен в момента, нищо няма значение, освен това, че трябва да го намеря. Не питайте как е станало така, че дойдох при вас. Вие сте краят на дирята. Кажете ми името му.

Той беше слушал неподвижно, гледайки право в нея, а вниманието в очите му изглежда попиваше всяка дума и я подреждаше внимателно, без да ѝ дава никакъв ключ към намеренията си. Дълго остана неподвижен. После каза:

- Откажете се, госпожице Тагарт. Няма да го намерите.
- Как се казва?
- Не мога да ви кажа нищо за него.
- Жив ли е още?
- Не мога да ви кажа нищо.
- Как се казвате?
- Хю Акстън.

В празните секунди, през които се опитваше да си върне разсъдъка, тя непрекъснато си повтаряше: изпадаш в истерия... не ставай смешна... просто съвпадение на имена... — въпреки че знаеше, със сигурност, с вцепенен и необясним ужас, че това е същият Хю Акстън.

— Хю Акстън? — изрече със запъване тя. — Философът? Последният от защитниците на разума?

— Ами да — весело отговори той. — Или първият, след тяхното завръщане.

Той не изглеждаше изненадан от нейния шок, но изглежда му се струваше ненужен. Отношението му беше просто, почти приятелско, сякаш не изпитваше нужда да крие самоличността си, нито пък недоволство, че е била разкрита.

— Не мислех, че млад човек ще разпознае името ми или ще му придае важност в наши дни — каза той.

— Но... какво правите тук? — тя махна с ръка към стаята. — Това няма смисъл!

- Сигурна ли сте?

— Какво е това? Номер? Експеримент? Тайна мисия? Да не би да проучвате нещо със специална цел?

- Не, госпожице Тагарт. Работя, за да живея.

Думите и гласът му изразяваха искрената простота на истината.

— Доктор Акстън, аз... немислим е, направо е... Вие... вие сте философ... най-големият жив философ... безсмъртно име... Защо правите това?

- Защото съм философ, госпожице Тагарт.

Тя знаеше със сигурност, макар да чувстваше, че способността ѝ да бъде сигурна и да разбира я е напусната, че няма да получи помощ от него, че въпросите са безполезни, че няма да ѝ даде обяснение нито за съдбата на изобретателя, нито за собствената си.

— Откажете се, госпожице Тагарт — спокойно каза той, сякаш доказвайки, че може да отгатне мислите ѝ, като че ли тя вече знаеше, че ще го направи. — Това е безнадеждно търсене, и става още по-безнадеждно, защото нямате и понятие с каква невъзможна задача сте се заети. Бих желал да ви спестя мъката да се опитвате да съчините някакъв аргумент, трик или молба, с която да ме накарате да ви дам информацията, която търсите. Приемете думата ми на доверие: не може да се направи. Казахте, че аз съм краят на вашата дирия. Това е улица без изход, госпожице Тагарт. Не се опитвайте да пръскате парите и усилията си за други, по-обичайни методи на издирване: не наемайте детективи. Те нищо няма да научат. Можете да не приемете предупреждението ми, но мисля, че сте високоинтелигентен човек, способен да разбере, че знам какво говоря. Откажете се. Тайната, която се опитвате да разгадаете, представлява нещо по-голямо, много по-голямо от изобретяването на двигател, задвижван от атмосферното електричество. Това е единственият полезен съвет, който мога да ви дам: заради същността и природата на съществуването, противоречията съществуват. Ако смятате за немислимо изобретението на гений да бъде изоставено сред руини и един философ да иска да работи като готвач в закусвалня — проверете предварителните си условия. Ще откриете, че едно от тях е погрешно.

Тя се сепна: спомни си, че е чувала това и преди, Франсиско го беше казал. А после си спомни, че този човек е бил един от учителите на Франсиско.

— Както кажете, доктор Акстън — каза тя. — Няма да се опитвам да ви разпитвам за това. Но ще ми разрешите ли да ви задам един въпрос по съвършено различна тема?

— Разбира се.

— Доктор Робърт Стедлър веднъж ми каза, че когато сте били в университета „Патрик Хенри“, сте имали трима студенти, които са били и ваши, и негови любимци, три блестящи мозъка, от които сте очаквали велико бъдеще. Един от тях е бил Франсиско д'Анкония.

— Да. Другият беше Рагнар Данешолд.

— Между другото — не това е въпросът ми, — кой беше третият?

— Името му не значи нищо за вас. Не е известен.

— Доктор Стедлър каза, че вие и той сте били съперници заради тези трима студенти, понеже и двамата сте ги смятали за свои синове.

— Съперници? Той ги изгуби.

— Кажете ми, горд ли сте с начина, по който тримата се реализираха?

Той погледна встрани, в далечината, към умиращия огън на залеза по далечните скали — лицето му беше като на баща, който вижда сина си да кърви на бойното поле. После отговори:

— По-горд, отколкото изобщо някога съм се надявал.

Беше почти тъмно. Той се обърна рязко, взе пакет цигари от джоба си, извади една, но спря, спомняйки си за присъствието й, сякаш го беше забравил за момент, и протегна пакета към нея. Тя взе цигара и той запали малкото огънче на клечка кибрит, сетне я тръсна, за да я угаси, оставяйки само две малки точки пламък в тъмнината на стъклена стая, сред милите от планини отвъд нея.

Тя стана, плати сметката си и каза:

— Благодаря, доктор Акстън. Няма да ви беспокоя с трикове или молби. Няма да наемам детективи. Но няма да се откажа, трябва да намеря изобретателя на този двигател. И ще го намеря.

— Не и преди той сам реши да ви намери, както и ще стане.

Когато тя отиде до колата си, той запали лампите на закусвалнята — тя видя пощенската кутия до пътя и забеляза невероятния факт, че името Хю Акстън стоеше открито написано на нея.

Беше стигнала далеч надолу по виещия се път и светлините на закусвалнята отдавна бяха изчезнали, когато забеляза, че се наслаждава на вкуса на цигарата, която той ѝ беше дал: беше различен от всичко, което беше пушила преди. Тя задържа останалото парченце пред светлината на таблото, опитвайки се да различи името на марката. Нямаше име, само запазен знак. Отпечатан в златно върху тънката, бяла хартия стоеше знакът на долара. Тя го огледа любопитно: никога преди не беше чувала за подобна марка. Сетне си спомни за стария човек на будката за цигари от терминална „Тагарт“ и се усмихна при мисълта, че това ще бъде екземпляр за неговата колекция. Тя смачка огънчето и прибра фаса в чантичката си.

* * *

Влак №57 беше на перона, готов да отпътува за железопътния възел „Уайът“, когато тя стигна в Шайен, остави колата си в гаража, откъдето я беше наела и излезе на перона на гарата на „Тагарт“. Трябваше да изчака половин час за основния влак на изток за Ню Йорк. Отиде до края на перона и се облегна уморено на една улична лампа — не искаше служителите на гарата да я виждат и да я разпознават, не искаше да говори с никого, имаше нужда от почивка. Няколко души стояха на групички по полупразния перон, изглежда водеха оживени разговори и наоколо се виждаха повече вестници от обикновено.

Тя погледна осветените прозорци на влак №57 — за миг изпита облекчение при вида на едно победоносно достижение. Влак №57 щеше да тръгне по коловоза на линията „Джон Голт“, през градовете, през извивките на планините, покрай зелените семафори, където хората бяха стояли, аплодирайки го, през долините, където зарята се беше издигала в лятното небе. Сега свитъци останали листа висяха по клоните над покрива на влака и пътниците носеха кожи и шалове, докато се качваха. Движеха се небрежно, както човек се движи правейки нещо всекидневно — очаквайки със сигурност проява, която отдавна смятаха за даденост... Направихме го, помисли си тя, поне това направихме.

Случайният разговор на двама мъже някъде зад нея изведенъж привлече заспалото й внимание.

- Но законите не бива да се приемат толкова бързо.
- Това не са закони, а директиви.
- Значи е незаконно.
- Не е незаконно, защото Конгресът е приел закон, който му дава правото да издава директиви миналия месец.
- Не мисля, че директивите трябва да се запокитват по хората така, без предупреждение, като юмрук в носа.
- Няма време за лигавщини, когато става въпрос за критично положение в цялата страна.
- Но все пак не мисля, че е правилно, а те не се шегуват. Как ще се справи Риърдън, при условие, че тук пише...

— Какво ти пука за Риърдън? Той е достатъчно богат. Може да намери начин да направи всичко.

Тя скочи към първата будка за вестници, която видя и грабна вечерния вестник.

Беше на първа страница. Уесли Мауч, главният координатор на Бюрото за икономическо планиране и национални ресурси, „с изненадващ ход“, казваше вестникът, „и в името на критичното положение на нацията“, беше издал поредица от директиви, които бяха изредени в колона на страницата: на железниците в страната се нареджа да намалят максималната скорост на всички влакове до шейсет мили в час, да намалят максималната дължина на всички влакове до шейсет вагона, да пускат един и същи брой влакове във всеки щат от зона, съставена от пет съседни щата, като за целта цялата страна беше разделена на зони.

На стоманодобивните заводи в страната се нареджа да ограничат максималната продукция на всяка метална сплав до количество, равно на производството на другите метални сплави от другите заводи от същия клас на производствен капацитет и да доставят справедлив дял от всяка метална сплав на всеки клиент, който пожелае да я получи.

На всички производствени предприятия в страната, независимо от размера и вида им, се забранява да се местят от настоящето си местоположение, с изключение на случая, когато имат специално разрешение за това от Бюрото за икономическо планиране и национални ресурси.

За да се компенсираят железниците за допълнителните разходи, необходими за „смекчаване на процеса на преобразуване“, се налагаше за период от пет години мораториум върху плащането на лихви и главници по всички железнодържавни облигации, подсигурени и неподсигурени, конвертируеми и неконвертируеми.

За да се съберат средствата за персонала, който да приложи тези директиви, на щата Колорадо се налагаше специален данък, „тъй като този щат единствен е в състояние да помогне на по-нуждаещите се щати да понесат удара от критичното положение на нацията“, като данъкът представляваше пет процента от продажбите на едро на индустритните концерни в Колорадо.

Никога не си беше позволявала вик като този, който се изтръгна от нея, тъй като смяташе за своя гордост това, че винаги го овладяваше

сама. Но видя един мъж на няколко крачки, не забеляза, че е парциалив скитник, и извика, защото това беше апел към разума, а той беше човешко същество:

— Какво ще правим?

Скитникът се усмихна тъжно и вдигна рамене:

— Че кой е Джон Голт?

Не „Тагарт трансконтинентал“ стоеше в огнището на ужаса в ума й, нито пък мисълта за Ханк Риърдън, разпънат на дубата на инквизицията — мислеше за Елис Уайт. Изличавайки всичко друго, което изпълваше съзнанието й, без да оставя нито място за думи, нито време за чудене, като крещящ отговор на въпросите, които не беше започнала да задава, стояха две картини: неумолимата фигура на Елис Уайт пред бюрото й, която казваше: „Сега е във ваша власт да ме унищожите, може и да се наложи да си тръгна, но ако го направя, ще се уверя, че ще завлека и всички ви със себе си“, и буйството в тялото на Елис Уайт, когато разби чаша в стената.

Самото осъзнаване на тези картини я остави с чувството, че се приближава някакво немислимо бедствие и че тя трябва да го изпревари. Трябваше да намери Елис Уайт и да го спре. Не знаеше какво трябва да предотврати, знаеше само, че трябва да го спре.

И понеже знаеше — независимо дали лежи смазана под руините на сграда или е разкъсана от взрыв при бомбардировка — докато е още жива, знаеше, че действието е най-важното задължение на человека, независимо какво чувства — тя беше в състояние да изтича на перона, да се изправи срещу началника на гарата, след като го намери, да му нареди „Задръж номер петдесет и Седем за мен!“, сетне да изтича до уединението на една телефонната кабина в мрака, отвъд края на перона, и да даде на оператора номера в къщата на Елис Уайт.

Стоеше, притисната до стената на кабината, със затворени очи, и слушаше мъртвото дрънчене на метал — звукът на звънец, който се обаждаше някъде. Не последва отговор. Звънецът продължаваше да се чува като внезапни спазми, като свредел, който преминаваше през ухото и през тялото й.

Тя стискаше слушалката без да забелязва, сякаш това все пак беше някаква форма на контакт. Искаше ѝ се звънецът да е по-силен. Забрави, че не този звук звъни в къщата му. Не осъзнаваше, че вика:

— Елис, недей! Недей! Недей! — докато не чу студения, укорителен глас на оператора да казва:

— Другата страна не отговаря.

Седеше до прозореца на един вагон във влак № 57 и слушаше тракането на колелетата по релсите от риърдънов метал. Седеше, без да се съпротивлява, люлеейки се с движението на влака. Черната завеса на прозореца скриваше пейзажа, който не искаше да вижда. Това беше второто й пътуване по линията „Джон Голт“ и тя се опитваше да не мисли за първото.

Собствениците на облигации, мислеше си, собствениците на облигации на линията „Джон Голт“ — те бяха доверили парите си на нейната чест, спестяванията и достиженията си от години, бяха ги заложили на нейните способности, бяха се доверили на нейната работа и на своята собствена — а тя беше подведена да ги хвърли в капана на разбойниците: нямаше да има влакове, нямаше да има животворни сокове от товарите, линията „Джон Голт“ беше само тръба за източване и беше позволила на Джим Тагарт да направи сделка и да източи богатството им, без да го е заслужил, в своя джоб, в замяна на това, че беше позволил на останалите да източат неговата железопътна компания; облигациите на линията „Джон Голт“, които тази сутрин бяха горди защитници на сигурността и бъдещето на собствениците си, бяха станали, само за час, парчета хартия, които никой не би купил, без стойност, без бъдеще, без сила, освен силата да затворят вратите и да спрат колелетата на последната надежда на страната — а „Тагарт трансконтинентал“ не беше живо растение, захранено от соковете, които се беше се беше преоборило да произведе, а канибал-опортюнист, погълщащ неродените деца на величието.

Данъкът върху Колорадо, данъкът, събран от Елис Уайът, за да плати препитанието на тези, чиято работа беше да го вържат и да не му позволяят да живее, тези, които щяха да стоят на пост, за да се уверят, че той няма влакове, няма цистерни, няма тръбопровод от риърдънов метал — Елис Уайът, лишен от правото на самозащита, оставил без глас, без оръжие, дори по-лошо — превърнат в инструмент на собственото си унищожение, поддръжник на собствените си унищожители, доставчик на тяхната храна и техните оръжия, Елис Уайът, задавен със собствената си блестяща енергия, насочена срещу самия него като примка, Елис Уайът, който искаше да канализира

неограничен извор на петрол от шисти и който говореше за второ Възраждане...

Беше се навела напред, с глава върху ръцете си, свлякла се върху перваза на прозореца, докато големите завои от синьо-зеления метал, планините, долините, новите градове на Колорадо минаваха покрай нея, невидими в мрака.

Внезапният подскок на спирачките я изправи. Това беше непланирано спиране и перонът на малката гара беше претъпкан с хора. Всички гледаха в една и съща посока. Пътниците около нея се притискаха до прозорците и се опитваха да погледнат. Тя скочи на крака, изтича по коридора, слезе по стъпалата сред студения вятър, който се носеше по перона.

В мига, преди да го види и нейният кряськ да пресече гласовете на тълпата, тя вече знаеше каква гледка я очаква. В пролома между планините, осветявайки небето, хвърляйки отблясък, който се люлееше по покривите и стените на гарата, хълмът на „Уайт Ойл“ беше потънал в пламъци.

По-късно, когато ѝ казаха, че Елис Уайт е изчезнал, оставяйки единствено една дъска, закована на стълб в полите на хълма, когато погледна почерка му на дъската, тя почувства, че почти е знаела какви ще бъдат думите: „Оставям го така, както го намерих. Вземете си го. Ваше е.“

Издание:
Айн Ранд
Атлас изправи рамене
Първа част. Не им противоречи

Американска, първо издание 2009

Превод от английски: Петъо Ангелов
Редактор: Искра Ангелова
Коректори: Вера Гьорева, Людмила Атанасова

ИК „MaK“, София, 2009
Издателство „Изток-Запад“

Преводът е направен по изданието:
Ayn Rand
Atlas Shrugged. A Signet Book
Published by New American Library, a division of Penguin Putnam
Inc., 375 Hudson Street, New York, New York, 10014, USA
Copyright (c) 1957 by Ayn Rand Copyright (c) renewed 1985 by
Eugene Winick, Paul Gitlin, and Leonard Peikoff

ISBN: 9789543216048

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.